

ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

METİN ARSLAN

BİRECİK, 2021

ÖNSÖZ

İnsanlık, ziraat, sanayi, bilgi toplumu ve günümüzde bilgi ötesi topluma geçiş sürecini yaşıyor.

Uluslararası konuları yakından ilgilendiren ana akım ekonomi literatürü, bugünkü haliyle ekonomi bilimi, kapitalist sömürü düzeninin akademideki ayağı olarak gerçeği yansıtmayan ve toplum hayatına faydası olmayan ideolojik bilgilerdir. Bu konuda rehberlik eden yoksa, bilimsel bilgi ile bilimsel gözüken ideolojik bilgiyi birbirinden ayırt etmek zordur. Bu alanda birçok bilim kapitalist anlayışın kontrolünde bulunmakta ve bu sisteme yarayan veriler bilimsel bilgi olarak sunulmaktadır. Global, yerel ve kuruluş ölçeğinde seçkin azınlıktaki üst akıllarca dizayn edilen kapitalist sistem sürekli kendini yenileyerek tüm insanlığı sömürmektedir.

Global kapitalist düzen, coğrafi keşifleri izleyerek Endüstri Devrimi ve sömürgecilikle devam eden Avrupa merkezli kuruluş ve işleyişi, devamında ABD'yi dünya ekonomisinin merkezi yaparken, bir yandan da oluşturduğu adaletsiz ve kendine bağımlı gelişim sonu birçok global sorunu da beraberinde getiriyor. Dünya; kapitalizm, onun anti tezi sosyalizm ve ikisinin bileşeni karma ekonomik sisteme mahkûm edilemez. İnsanlık ortak aklı ile arayışını sürdürecektir, adil, evrensel insani değerleri barındıran, fitratına en uygun, her türlü sömürüye kapalı bir ekonomik sistemi kuracaktır.

İnsanlığın ortak mirası olan bilgi ve teknikleri Avrupa ketum ve sistemli bir şekilde intihal ederek, kendi buluşları gibi kullanmış ve buna uyan bir tarih yazmışlardır. Tekâmül kanunu gereği, önceki kuşakların birikimleri hâlihazır kuşaklarca geliştirilerek sonraki nesillere aktarılır ve süreç mükemmelleme doğru gider. Bilim, “efradını cami, ağyarını mâni” olmalı ne bir eksik ne de bir fazla, meseleyi tam olarak anlatmak, onda olan tüm özellikleri toplayıp, olmayan tüm özellikleri dışarıda bırakmalıdır. Bilgi teorisinde; akıl, duyu ve sağlam ve güvenilir haber ile doğru bilgi üretilebilir. Bilimin, hür zeminlerde gelişip yeşerdiği ve zamanla, Mısır, Çin, Mezopotamya, Selçuklu, Endülüs ve Osmanlı Devleti arasında döndüğü görülür. İnsanlık, gelecekte bütün kuvvetini ilimden alacak, hüküm ve kuvvet ilmin eline geçeceği için nitelikli bilgiyi öğrenme ve faydalı şekilde kullanma becerisini geliştiren başarılı olacaktır.

Bilgi toplumunda insanının taşıdığı temel nitelik, “sürekli öğrenme ve kendini geliştirme” isteğidir. Öğretimle eğitimin birbirini tamamladığı maarif sisteminde, insana bir şey vermek ve davranış değişikliğini kalıcı yapmak öğretim (talim) ve eğitimle (terbiye) olur. Öğretimde; ‘hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanamaz’, ‘akla kapı açılır, fakat ihtiyar elinden alınmaz’ ve ‘eğitimde, babamdan ileri, oğlumdan geriyim’ anlayışı hâkim olmalı. Okula, müfredat ve öğreticiye bağımlılıktan kurtulan, zengin öğrenme imkânları ve serbest müfredat, yeni nesle öğrenme kolaylığı sağlayarak kabiliyetlerini de artırmaktadır. Global eğilimleri izleyen, statükodan arındırılmış, geleceğin ihtiyaçlarına uygun, dinamik eğitim sistemi acil bir ihtiyaçtır.

Organizasyonda görev alan kişi, mesleğini başarı ile icrası için gerekli bilgi, beceri, seciye, tavır ve tutum geliştirmesi gerekir. Kişinin zihni yetenekleri ve sosyal becerileri, gelecekte sahip olunması gereken temel özelliklerdir. İnsan, derin ve gerçek bilgiyi elde edip, teknoloji desteği ile kendini geliştirerek hayat kalitesini yükseltebilir. İnsanlar ve sistemler eleştiriye açık oldukları sürece kendilerini geliştirirler. Düşünme becerisi, eleştirel bakma, analizci yaklaşım ve sosyal beceriler kazanarak bunu global ölçekte kullanma öğrenim ile gerçekleşir.

Globalleşmenin getirdiği rekabet şartları 'iç pazar' ve 'dış pazar' ayrımını ortadan kaldırarak yerine “ortak pazar” ve “dünya tüketicisi” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Ülkeler arası sınırların öneminin azalması ile üretim faktörleri serbest dolaşımda ülkeden ülkeye rahatça geçebilmekte, gümrük vergisi, kotalar, ambargolar, boykotlar ve damping gibi, düzenlemelerin etkisi de zayıflamaktadır. Fakat global ölçekli ilişkilerde ülkeler, milli menfaatler ve uluslararası hesaplar konusunda ellerinde bulunan farklı imkânları kullanarak karşı tarafa mesaj vermektedirler. Ülkeler arası diplomatik ilişkilerde kullanılan **mütakabiliyet** (mukabele-i bilmisil; kendine yapılanın benzer veya aynıyla karşılık vermek) zalimane esası artık sosyal ve ekonomik ilişkilerde de uygulanmaktadır. Siyasi bağımsızlıklarını pekiştirecek ekonomik bağımsızlıkları açısından daha yerel kaynaklara yönelerek stratejik ürünlerde tedarik alanlarını çeşitlendirmeliler

Uluslararası ekonomik kuruluşlar konularına daha geniş perspektiften bakıp doğru değerlendirmeler ortaya koyabilmek için eleştirel yaklaşan görüşlere ve değerlendirmelere de gerektiğince yer vermek gerekir. Artan bilinçle toplumun geniş kesimlerinde yönetimlere, sistemlere ve düzenlere eleştirel yaklaşımlar artmaktadır.

Bu çalışma ile gelişen ve globalleşen dünyada uluslararası ekonomik kuruluşlar ve bölgesel ve küresel entegrasyonları tanımlayabilmeye yardımcı olacaktır. Yer verilen konuların kolay ve anlaşılabilir olması için sade ve açık anlatım tarzı izlendi. Bu konularla ilgili gerekli bilgi, beceri, tavır ve tutumların geliştirilmesi yaygınlaşan iletişim teknolojileri ile internet üzerinden arama motorları marifetiyle daha kolay ve bilgiye ulaşmak da hızlı olmaktadır. Bu manada günümüzde önemli olan, ulaşılan bilgilerin hayata faydalı olacak şekilde kullanım becerisini kazandırmaktır.

Kişisel öğrenme yaklaşımıyla hazırlanan bu ders materyali, ders notu şeklinde on dört bölümden oluşmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
1. GLOBALLEŞME VE TOPLUMLARIN EKONOMİK GELİŞİMİ.....	5
1.1. Globalleşme.....	5
1.2. Bölgeselleşme	9
1.3. Toplumların Sosyal ve Ekonomik Gelişimi.....	9
1.4. Sosyal ve Ekonomik Gelişimin Uluslararası Ekonomik İlişkileri Etkileri	14
Birinci Bölüm Değerlendirme Soruları	17
2. GLOBAL EKONOMİNİN İŞLEYİŞİ.....	18
2.1. Ekonominin İşleyişi	18
2.2. Ekonomik Sistemler.....	20
2.2.1. Kapitalist Ekonomik Sistem.....	20
2.2.2. Sosyalist Ekonomik Sistem	22
2.2.3. Karma Ekonomik Sistem	22
2.2.4. Kanaat Ekonomisi	23
2.3. Ekonomik Kalkınma.....	24
İkinci Bölüm Değerlendirme Soruları	26
3. EKONOMİK ENTEGRASYONLAR.....	27
3.1. Entegrasyon Kavramı	27
3.2. Ekonomik Entegrasyonların Sebepleri.....	28
3.3. Ekonomik Entegrasyonun Faydaları.....	28
3.4. Ekonomik Entegrasyon Türleri.....	29
3.4.1. Ekonomik İş Birliği Anlaşması.....	29
3.4.2. Serbest Ticaret Bölgesi.....	30
3.4.3. Gümrük Birliği.....	30
3.4.4. Ortak Pazar	30
3.4.5. Ekonomik Birlik	30
Üçüncü Bölüm Değerlendirme Soruları	31
4. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN ETKİLERİ.....	32
4.1. Ekonomik Entegrasyonların Statik Refah Etkileri	32
4.1.1. Ticaret Oluşturucu Etki	32
4.1.2. Ticaret Saptırıcı Etki	32
4.2. Ekonomik Entegrasyonların Dinamik Refah Etkileri.....	33
4.3. Entegrasyonların Avantaj ve Dezavantajları.....	34
4.3.1. Entegrasyonlara Dâhil Ülkeler Açısından Avantajlar	34
4.3.2. Entegrasyona Dâhil Ülkeler Açısından Dezavantajlar	34
4.3.3. Entegrasyonun Üçüncü Ülkeler Açısından Avantaj ve Dezavantajları	34
4.4. Ekonomik Entegrasyonların Başarı Şartları	35
4.5. Ekonomik Entegrasyonların Geliştirdiği Dış Ticaret.....	36
Dördüncü Bölüm Değerlendirme Soruları.....	37
5. AMERİKA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR.....	38
5.1. NAFTA / Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi.....	38
5.2. MERCOSUR / Latin Amerika Serbest Ticaret Bloğu.....	38
5.3. LAIA / Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA 1980).....	40
5.4. CACM (FTAA) / Amerika Devletleri Arası Serbest Ticaret Bölgesi.....	41
5.5. USA-UE (TTIP) Transatlantik Anlaşması.....	41
Beşinci Bölüm Değerlendirme Soruları	42
6. AVRUPA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR.....	43
6.1. Avrupa Birliği	43
6.2. EFTA / Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi	46
6.3. KEİ / Karadeniz Ekonomik İşbirliği.....	47
6.4. Balkan İstikrar Paketi.....	48
6.5. BDT / Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Gümrük Birliği.....	48
Altıncı Bölüm Değerlendirme Soruları	49
7. ASYA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR.....	50
7.1. İİT / İslam İşbirliği Teşkilatı.....	50
7.2. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği	51

7.3. APEC / Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği	53
Yedinci Bölüm Değerlendirme Soruları	54
8. AFRİKA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR	56
8.1. ECOWAS / Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu.....	56
8.2. UDEAC / Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği	57
8.3. D-8 / Gelişen Sekiz Ülke.....	57
8.4. Ekonomik İşbirliği Organizasyonu / (ECO)	57
8.5. Körfez İşbirliği Konseyi / (GCC).....	58
8.6. Asya İşbirliği Diyalogu / (AİD).....	59
8.7. Afrika Birliği / (AfB)	60
Sekizinci Bölüm Değerlendirme Soruları	61
9. ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR.....	62
9.1. OECD / Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı.....	62
9.2. WTO / Dünya Ticaret Organizasyonu	64
9.3. Uluslararası Ticaret Odası / International Chamber of Commerce-ICC.....	67
9.4. OPEC / Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu	67
9.5. G-8 Grubu.....	68
9.6. G -20 Grubu	68
Dokuzuncu Bölüm Değerlendirme Soruları.....	69
10. ULUSLARARASI FİNANS KURULUŞLARI.....	70
10.1. IMF / Uluslararası Para Fonu	70
10.2. WB / Dünya Bankası.....	72
10.3. AKB / Asya Kalkınma Bankası.....	74
10.4. AIIB / Asya Altyapı Yatırım Bankası	75
10.5. 1978 Washington Kapitalizm Mutabakatı	75
Onuncu Bölüm Değerlendirme Soruları	75
11. TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ	77
11.1. Türkiye'nin İnsani Dış Politikası	77
11.2. Türkiye'nin Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	77
11.3. Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlarla İlişkileri	78
11.4. Türkiye'nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları.....	79
On Birinci Bölüm Değerlendirme Soruları.....	80
12. MEDENİYETLER İTTİFAKI GİRİŞİMİ.....	82
12.1. Medeniyetler İttifakı.....	82
12.2. Türkiye'nin Bilim ve Kültür Organizasyonları ile İlişkileri	82
12.1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu / UNESCO.....	82
12.2. Avrupa Konseyi	84
12.3. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY)	84
12.4. Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA).....	85
12.5. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi	85
12.6. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı / TİKA	85
On İkinci Bölüm Değerlendirme Soruları.....	86
13. İŞ AHLAKI	87
13.1. Toplum Hayatını Düzenleyen Kurallar	87
13.2. Ahlak Kavramı ve Kaynakları	87
13.3. Evrensel Ahlak İlkeleri ve Gelişimi.....	89
13.4. Kişi Ahlakı ve Gelişimi	90
13.5. Sosyal Ahlak ve Değerler Eğitimi	90
13.6. Güzel Ahlak	92
13.7. İş Ahlakı ve Ahilik	93
13.8. İş Ahlakının Temel İlkeleri	94
13.9. Meslekî Yozlaşma ve İş Ahlakının Önem Kazanma Sebepleri	95
13.10. Yönetim Ahlakı.....	97
13.11. Global Ahlaki Sorumluluklar.....	100
On Üçüncü Bölüm Değerlendirme Soruları	101
14. İŞLETMELERDE SOSYAL SORUMLULUK	102
14.1. Sorumluluk Kavramı	102

14.2. Kişisel Sorumluluk.....	102
14.3. Kurumsal Sorumluluk.....	102
14.4. Sosyal Sorumluluk.....	102
14.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	103
14.6. Global Sosyal Sorumluluk.....	104
14.7. Global Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlikler	106
14.8. Global Sosyal Medya Sorumlulukları	108
On Dördüncü Bölüm Değerlendirme Soruları	110
FAYDALANILAN KAYNAKLAR.....	111

1. GLOBALLEŞME VE TOPLUMLARIN EKONOMİK GELİŞİMİ

Uluslararası ekonomik kuruluşlar dünyanın gelişiminde büyük bir etkiye sahiptir.

Globalleşme ve ekonominin işleyişi konularına geniş perspektiften bakıp doğru değerlendirmeler yapmak için eleştirel yaklaşan görüşlere yer vermek gerekir. Çok yönlü gelişmelere bağlı olarak artan bilinçlenme ile toplumun geniş kesimlerinde yönetimlere, sistemlere ve düzenlere eleştirel yaklaşımlar artmaktadır.

1.1. Globalleşme

Küresel (cihanşümül, global) ve küreselleşme (globalleşme / globalizm), milletlerarası ve beynelmilel kavramları; uluslararası (uluslararasılaşma), uluslararası ve çok uluslu anlamlarında kullanılmaktadır.

Globalleşme faaliyetleri 1980'lerin başından beri; üretim, ulaşım ve iletişim alanlarındaki gelişme ile birlikte yoğunluk ve hız kazanmıştır. İnsanlığın gelişimiyle ortaya çıkardığı yeni vasıtalar dünya geneliyle etkileşimini artırmaktadır. Bunun sonucu dünya bir mahalle haline gelmesiyle artan globalleşmeyi kapitalizmin tuzağı gibi görmek doğru değildir. Kapitalizm, her türlü gelişimi kendi istediği yöne sevk ederek, gizli stratejiler ile kendi lehinde kullanmaya çalışır.

Globalleşme, ürünlerin, fikirlerin, sermayenin, teknolojinin, bilginin, kültürün ve kişilerin hızlı ve sürekli bir şekilde sınır ötesine akışıdır. Ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, siyasi, ekolojik bütünleşmenin, dayanışmanın, karşılıklı faydalanmanın artışı, tüm faaliyetlerin dünya yönelimli tasarlanıp uygulanması, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirine yakınlaşmasıdır. Globalleşme kapsamına, ülkelerarası coğrafi uzaklıklar, dil, para birimleri, kültürler, hukuki, siyasi sistemler, değişik yapıya sahip yöneticilerin, çalışanların bulunduğu, iktisadi gelişme düzeyleri ve iklimlerin değişik olabildiği farklılıklar girmektedir.

Neoliberalerler, hiper globalleşmeyi esas alarak; uluslararası kurumların yerli milli kurumlar üzerindeki üstünlüğünü, devletin küçülmesini, global piyasaların toplum hayatı üzerinde tahakküm kurmasını zorunlu kıldığını savunurlar. Diğer yandan 2020'nin başında Çin'de ortaya çıkıp dünyaya hızla yayılan pandemi salgınıyla insanlar arasına mesafe girmesi globalleşmeyi yavaşlattı. Yeni ve kontrollü normalleşmeyi gündeme getirdi. Minimalizm (sadelik), minimal hayat (küçük yaşam), lükse ve konfora düşkünlükten uzaklaşıp dünya üzerine en az etki ile hayatın tüm insanlar için daha yaşanabilir kılınmasına bir katkı sunacaktır.

Sosyal hayatı koruyan intizamın, düzenin temel şartı, insanların tabakaları arasında boşluk kalmamasıdır. Üst kısmın alt kısımdan, zengin tabakanın fakara ile arasındaki irtibatı, bağı koparacak derecede uzaklaşmaması gerekir. İslam toplumlarında bu tabakalar arasındaki bağı, irtibatı temin eden, zekât ve yardımlaşmadır. Hâlbuki zekâtın farz oluşu ile faizin haram oluşuna riayet edilmediğinde tabakalar arası gittikçe gerginleşir, aradaki bağ kesilir. Tüm dünyaya zoraki hâkim olup hükmeden ve insanların hayatlarını temelden etkileyen kapitalist sistemin aşırılıkları hem üretici hem de tüketiciler tarafından dizginlenmelidir.

Global ölçekte sorumsuzluk, ve ihmaller global riskleri de beraberinde getirmesiyle tüm insanlar olumsuz etkilenmektedir.

Global riskler:

1. İnsan hakları ihlalleri.
2. Milli yönetim zafiyetiyle kişi, işletme ve devletleri ödeme güçleri üzerinde borçlandırarak köleleştirme.
3. Ekonomik krizler, işsizlik ve kredi-borç-faiz tuzağı.
4. Çevre sorunlarına karşı duyarsızlık.
5. Enerji fiyatlarının aşırı yükselmesi.
6. Toplumsal istikrarsızlıklar ve kutuplaşmalar.
7. Terör saldırıları ve devletlerarası çatışmalar.
8. Siber saldırılar, dijital faşizm, anarşinin globalleşmesi ve pandemi.

Globalleşme hareketi iki yönde gelişmektedir. Birincisi; 1990'larda "evrensel yaklaşım" ile çok fazla ülke arasındaki gümrük tarifeleri ve diğer ticaret kısıtlamalarını kaldırma ve azaltmayı öngören GATT, ikincisi ise belli bir coğrafi bölgede birbirleriyle iktisadi ve siyasi ilişkileri olan ülkeler arası ticareti serbestleştirmeyi hedefleyen "Bölgesel İktisadi Birleşmeler"dir. İthal ürünlere getirilen gümrük vergileri, kısıtlayıcı kotalar ve diğer hükümet uygulamaları ithal ve yerli ürünler arasındaki adil rekabeti ve devletlerarası ticareti kısıtlayan korumacılık globalleşmeyi yavaşlatırken ithalat ve ihracatın devlet müdahalesi olmadan yürütülmesini esas alan liberalizm savunan iktisat siyaseti **serbest ticaret** anlayışı globalleşmeyi hızlandırmaktadır.

Globalleşmeye bakış tarzları:

1. Sivil toplum kuruluşları globalleşmeyi çevre hareketi, demokratikleşme gibi sosyal fayda kaldırıcı olarak görmekteler.
2. İş insanları globalleşmeyi artan kâr ve güç stratejisi olarak görmektedir.
3. Hükümetler globalleşmeyi devlet gücünde artış sağlamanın yolu olarak görmektedir.
4. Globalleşme, kapitalizmin gücünü, dünyanın batılılaşmasını, melezleşme ve homojenliği artıran bir süreç görülmesi.
5. Globalleşme, kapitalist üretim şeklinin bir dünya sistemi haline gelmesi için yapılan çalışmalara kapitalistlerce verilen isim.
6. Globalleşme, anlayış ve kültür açısından insanları ortak bir anlayışa yaklaştırıp farklılıkları ortadan kaldırdığı görüşü.

Dünya coğrafyasındaki ekonomik değeri olan kaynaklar tüm insanlığın müşterek servetidir. İnsanlar hayatlarını devam ettirebilmek için birbirlerine ihtiyaç duydukları gibi devletler ve kıtalarda birbirine muhtaçtırlar. Aralarında sürekli maddi ve manevi değerler alış-verişi söz konusudur. Bugün insanlığın ortak meselesi olan; cehalet, zaruret ve ihtilafların ilacı ise marifet, sanat ve ittihattır. Dil, ırk, coğrafya ve din gibi insanlar arasındaki farklılıklar birbirini yakından tanımak, sulh içinde dünya kaynaklarını verimli ve adil kullanmaya bir fırsattır. Ülkeler arası ilişkilerde her konuda ittifak mümkün olmayabilir, ancak belirli konularda ittifak kurulabilecek ülkeler olduğu kabul edilmelidir. Çok taraflı dünya düzeni, çok taraflı ticari ilişkileri de beraberinde getirmektedir. Globalleşme bu anlayış çerçevesinde sürdürülmelidir.

Kendilerini “dünyanın efendileri” ilan eden elit bir kesim, yenedünya düzeni altında tek devlet, tek din, tek ekonomik sistem (kapitalizm) ve buna uygun tek tüketici tipini kendine bağlamanın yolunu globalleşmede görüyor. Ancak ideolojik semboller ve yöntemler sistemleri ayakta tutma gücünü insanlığın devlet ve kendi coğrafya sınırlarını aşarak uluslararası vatandaş olabileme imkânına kavuşmasıyla kaybediyor. İnternet, insanı bütün dünyaya bağlamasıyla ülkeler arası yeni ilişki kalıpları belirecek ve devletlerin veya blok halinde toplumların yerine toplumlar arası menfaat kümelerinin, fikirlerin ve inanç akımlarının çatışmaya başlayacağı döneme giriyoruz. Yavaş yavaş sınırların kalktığı, kültürel, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini kaynaşmaların başladığı 21 yy, bazı toplumlar kültürlerini kuramaya çalışırken bazıları ise bu yapı içinde güçlü şekilde varlık göstermek için çalışmaktadır.

Globalleşmenin önem sırasına göre birçok sebebi bulunmaktadır.

Globalleşmenin temel sebepleri:

1. Bilim alanındaki gelişmeler
2. Teknolojik seviyenin yükselmesi
3. İletişimin gelişmesi
4. Ulaşım ağlarının genişlemesi
5. Siyasi ve sosyal gelişmeler
6. Pazarların ve üretimin globalleşmesi

Zamanımızda global ölçekli ilişkilerde ülkeler, milli menfaatler ve milletlerarası hesaplar konusunda ellerinde bulunan farklı imkânları kullanarak karşı tarafa mesaj vermektedirler. Ülkeler arası diplomatik ilişkilerde kullanılan 'mütekabiliyet (karşılıklılık)' esaslı artık sosyal ve ekonomik ilişkilerde de uygulanmaktadır. Siyasi bağımsızlıklarını pekiştirecek ekonomik bağımsızlıkları açısından daha yerel kaynaklara yönelim ve stratejik ürünlerde tedarik alanlarını çeşitlendirmeye gitmektedirler.

Tarihî açıdan globalizasyon sürecinin başlangıcını, Avrupa'daki Rönesans (14. ve 17. Yüzyıl arası) sonrası coğrafi keşiflere dayandırılanlar ile 1730 Sanayi Devrimi'yle başlatan görüşler var. II. Dünya Savaşı dönemi ideolojik temelli olan globalleşme; 1980'lerden itibaren dünya ticaretini serbestleştirmek için ekonomiye yoğunlaşmıştır. Bu gelişim, **yenedünya düzeninde** kapitalist ekonomik sistemi öngörürken, rekabeti de sanayileşmenin vazgeçilmezi kabul etmiştir. Finans alanında sermayenin milliyetini ortadan kaldırarak ülkeler arası hareketini hızlandırmış, teknolojik ilerlemeyle bilgiyi kalkınmada önemli bir unsur yapmıştır. Gelişimin ikinci ayağı, coğrafi olarak birbirine yakın ve aralarında dini, siyasi ve ekonomik ilişkiler bulunan ülkeler, mal, hizmet ve sermaye akımlarını serbest hale getirerek verimlilik, rekabet güçlerini artırarak sulh içinde yaşama amacı taşır.

Globalleşmenin faydaları:

1. Globalleşme, ülkeler arasındaki siyasi, iktisadi, sosyal ve dini ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır.
2. Farklı din, dil, ırk ve kültürlerin, beklentilerinin daha iyi tanınmasıyla ülkeler arası ilişkilerin yoğunlaşmasını sağlamaktadır.
3. Teknolojik, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel bütünleşmeleri artırmaktadır.
4. Birbirinden uzak yerleşimlerin etkileşimle şekillendiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması artmaktadır.
5. Bilim, teknoloji ve sanat alanındaki yeni buluş, yeni gelişmelerin toplum tabanına yayılımını sağlamaktadır.
6. Globalleşme ile ticarî aktivitelerin sınırları genişlemektedir.
7. Globalleşme ile coğrafi, teknolojik, kanuni engellerle kısıtlanmış, üretim, alım-satım, faaliyetleri pratik hâle gelmektedir.
8. Globalleşme, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmayı engellemektedir.
9. Bilim alanındaki tekelin ve istibdadın sona ermesini sağlamıştır.
10. Belirli alanlarda önceden oluşan klasik hiyerarşinin zayıflamasını sağlamıştır.

Globalleşme süreci, sağladığı birçok faydaya mukabil; hayatın her düzeyinde bir ayıklama yapmakta, belirli güçleri, belirli hayat tarzlarını ve belirli sektörleri geliştirirken bunların haricinde olanlara hayat hakkı tanımamaktadır. Bu süreç daha ziyade gelişmiş ülkelerin lehine, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işleyen bir yapı olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşayan nüfusun, dünya nüfusunun beşte biri olduğu görüldüğünde bu yapının daha çok kimlere fayda sağladığı ortadadır.

Globalleşmenin zararları:

1. Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelere karşı globalleşmeyi kullanılırken, rakip ülkelere karşı entegrasyonlar kurmaktalar.
2. Dünyayı kültür, sosyal, siyasi olarak bütünleştirip homojen yapıya yönelterek zenginlik olan farklılıkları geriletmektedir.
4. Globalleşme ülkeler arası ilişkileri dost-düşman ülke ayrımından 'mütekabiliyet (karşılıklılık)' esaslı bir ilişkiyi getirmiştir.
5. Sermayenin globalleşmesi devlet egemenliğini zayıflatmakta ve milli menfaatleri ötelemektedir.
6. Uluslararası kuruluşlar global bağların yoğunlaşmasını sağlayarak milli devletlerin karar alma süreçlerini zayıflatmaktadır.
7. Yerelde birbirleriyle savaşan güçler amaçlarını evrenselleştirmek için dünya üzerinde teröre başvurumaktadırlar.
8. Global gelişime ayak uyduramayan toplumlar kültürlerini kaybederek, kapitalist kültüre mahkûm olmaktadır.
9. Bilim, teknoloji, iletişim ve ulaşım da global gelişim beraberinde ekolojik dengeyi bozacak gelişmeleri de getirmektedir.
10. Globalleşme ile artan aşırı tüketim dünyanın ekolojik dengesini bozarak global salgın hastalıklarını ortaya çıkarabiliyor.

Ülkeler arası ürünlerin serbest dolaşımını kısıtlayan teknik düzenlemelerin uyumlaştırılması ortak teknik şartnameler veya standartlar 1980'lerin temel konusu iken 1990'lar sonrası ürünlerin sahip olması gereken temel kuralların tespiti usulü benimsenmiştir. Artık ürünlerin ölçüsü, rengi, kokusu gibi, fizikî özelliklerini belirleme ve sınırlamalar getirilmesi yerine; yaralamaması, kör etmemesi, zehirlenmemesi gerektiği ile ilgili temel kurallar benimseniyor. **Serbest dolaşımda temel kural**, bir ülkede kanunlara uygun olarak üretilen ve piyasaya sunulan ürünlerin serbest dolaşıma sahip olup, ihraç veya ithal edildiğinde başka sınırlamalara maruz bırakılmadan serbestçe pazara sunulabilmeleridir. **Serbest ve çoklu ticaret sistemi** tüm ülkelerin menfaatine olacak şekilde

düzenlenmeli ve çıkacak anlaşmazlıklar Dünya Ticaret Organizasyonu çözülmelidir. Bazı ülkelerin dış ticarete uyguladığı aşırı korumacılık (himaye), ülkeler arasındaki dış ticaret muvazenesini (denge) bozmaktadır.

Jeopolitik yapının gereği stratejik ve ekonomik gerçekleri dikkate alarak milletlerarası ilişkileri regülasyon (düzenleme) için ülkeler yeni ittifaklarla manevra alanlarını genişletirler. Milli güvenlik stratejisi ve milli menfaatleri gözetken, eşit ortaklar anlayışıyla yeni ekonomik alan arayışı Avrasya birliği, Şangay organizasyonları Rusya ve Çin ekseninde yeni yönelişleri belirtir.

Bir Kuşak Bir Yol = (One Belt One Road-OBOR) **Projesi**; Asya-Avrupa hattındaki ekonomiler arasında bir ulaştırma altyapısı, ticaret ve yatırım bağlantısı kuran Çin'in yatırım projesidir. Global kapsamlı projenin kara ve denizden iki önemli uluslararası ticaret güzergâhı; kuşak kısmını oluşturan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve yol kısmını oluşturan Deniz İpek Yolu. Kuşak kavramı ile Orta Çin'den başlayan ve Moskova, Rotterdam üzerinden Venedik'e uzanan karayolu, demiryolu, petrol, gaz boru hatları ve diğer altyapı projelerinden oluşan bir kara ulaştırma ağıdır. Kapitalist ülkeler, asıl gayelerini gizleyerek yaptıkları stratejik anlaşmalar, sürekli tehdit üretmesi ve komplo teorileri, ülkeleri eksen değiştirip farklı aktörlerle harekete yöneltmektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin iki temel teorisinden birisi “realizm” diğeri ise “idealizm” dir. **Realizm**, uluslararası sistemde güç ve çıkar ilişkisinin temel olduğu güvenliğı sağlamada güce ihtiyaç duyulduğu, güç ile güvenlik tedbirleri alınarak, saldırı ve tehditlere karşı savunmacı ve caydırıcı teoridir. **İdealizm** ise barış ve hukuku esas alan, güvenliğı, uluslararası hukuk, anlaşmalar, kuruluşlar, kural ve politikalarıyla “hepimiz birimiz-birimiz hepimiz için” anlayışında “kolektif güvenlik”le sağlanmaya çalışır.

Ülkeler bazen sanayilerini korumak için, gümrük tarifeleri, kotalar ve benzeri yollarla ithal ürünlere muhtelif kısıtlamalar, yeni standartları koruyucu kalkan olarak kullanmak gibi bazı durumlarda, tamamen yasaklama için ambargo korlar. Bu alanda uygulanan aşırı korumacılık, ülkelerarası dış ticaret dengesini bozar ve bunun ileri boyutlara ulaşması ticari ihtilafları ve peşinden ticaret savaşlarını getirir. **Korumacılık**, bir ülkenin yerli üreticisinin dış rekabet karşısında korunmasını, himayesini savunan görüşlere dayanan dış ticaret siyasetidir. **Ticaret savaşları** ise iki veya daha çok ülkenin birbirlerine karşı uyguladıkları ticari tarifeler sebebiyle ortaya çıkan anlaşmazlık, uyuşmazlık, ayrılık ve çatışmaları ifade eder. Korumacılığın etki alanı genişlediğinde tepkinin bir davranışa aynıyla veya benzeri ile karşılığı zalimane bir kaide olan mukabele-i bilmisile dönüşür.

Gelişime bağlı üretim artışları ve bu ürünler için yeni pazarlar bulma fikri ülkelerin pazarlarını dünya ölçeğinde büyütme isteklerini artırmıştır. Bir ülke, ürünlerinin ulaştığı ülkelere, kültürü de giriyor ve kültür teknolojiyi, teknoloji de ekonomiyi yönlendiriyor. Türkiye'nin gönül coğrafyasında Müslümanların genç nüfusu dış ticaret ve entegrasyonda avantaj sağlamaktadır.

İşletmecilik açısından globalleşme; satın alma, üretim, pazarlama ve insan kaynakları gibi herhangi bir ekonomik faaliyetin lokal (yerel, mahallî) özellikleri de ihmal etmeden dünya yönelimli planlanması ve uygulanmasıdır. Global ekonomide rekabet avantajını sürdürmek isteyen işletmeler, sınır ötesi işletmeciliğe katılarak gereken bilgi ve yetenekleri elde ederler. Globalleşme, işletmelerin büyüme ve daha fazla kar elde etmesi için pek çok fırsat sunar. Hızla oluşturulmaya çalışılan tek bir dünya tipi tüketici ihtiyaçlarını karşılama isteğı işletmeleri global faaliyet yürütmeye zorlamaktadır. İşletmeler birçok sebepten dolayı globalleşirler.

İşletmelerin globalleşme sebepleri:

1. Müşterilerin ortak ihtiyaçları
2. Global müşteriler
3. Global kanallar
4. Global ölçek ekonomileri
5. Uygun lojistik
6. Enformasyon teknolojisi
7. Kamu politika ve düzenlemeleri
8. Transfer edilebilir rekabetçi avantaj ve faktörlerin değerlendirilmesi

Rekabetçi globalleşme, rekabetçi avantajın transfer edilebilmesiyle ortaya çıkar. Bir işletme diğer ülkeler içerisinde rekabetçi bir avantaj ortaya koyarsa, rakipleri de global strateji geliştirirler. Globalleşme, endüstrilere göre ayrı ayrı değerlendirilir.

Globalleşmenin getirdiğı rekabet şartları '**İç pazar**' ve '**dış pazar**' ayrımını kaldırarak yerini “**ortak pazar**” ve “**dünya tüketicisi**” kavramını getirmiştir. Ülkeler arası sınırların kalmasıyla üretim faktörleri serbest dolaşımında ülkeden ülkeye geçebilmekte, gümrük vergisi, kota, ambargo, boykot ve damping gibi düzenlemeler pek faydalı olmamaktadır.

İşletmelerin kuruluş ve faaliyeti açısından milli ve global olması yönüyle farklı nitelikler gösterirler. **Milli işletme**, belirli bir ülke sınırları içinde faaliyet gösteren ve ona uygun yapı oluşturan işletmelerdir. **Global işletme** ise nispeten daha düşük maliyetlerle bütün dünyayı tek bir unsur olarak hareket eden aynı ürünü aynı yolla her yerde pazarlayan, farklı ülkelerde global ağlarla faaliyetlerini sürdüren işletmelerdir. Global işletme, uluslararası ölçekte organizasyon, tedarik, üretim, pazarlama ve değer oluşturan faaliyetler gerçekleşebilir. Bu alanda yeni bir gelişme ise global doğan işletmelerdir.

Global doğan işletme, kuruluşunun hemen başında global işletmeciliğe girişen ve hızlı bir şekilde yabancı pazarlara açılan genç bir işletmedir. İşletmelerin globalleşmesi, ihracat, dış yatırımlar veya lisans anlaşmaları şeklinde kendi milli sınırları dışında faaliyete başlamalarıyla uluslararası yatırım ile bir ürün için tasarımından son kullanıma kadar gereken tüm faaliyetlerin coğrafi alanda ve uluslararası sınırlar arasında dağıtımını sağlayarak **global değer zinciri** oluştururlar.

Global yatırım, işletmenin sermaye, teknoloji, idari yetenek ve imalat alt yapı gibi varlıklarını başka bir ülkeye aktarması veya başka bir ülkeden varlıkları satın almasıdır. Bu yatırım; **global portföy yatırımı**, finansal kazanç elde etmek için hisse ve borç senetleri gibi uluslararası değerli kâğıtlara sahip olmak ve **doğrudan yabancı yatırım**, işletmenin sermaye, teknoloji, idari yetenek, emek, toprak, tesis ve donanım gibi üretken varlıkları satın alarak yurtdışında fiziki olarak bulunduğu yatırım türüdür.

Dünya ülkeleri arasında ticaretin global boyutlara ulaşması sonucu, global pazarlar doğmuş, bu pazarlara girmek işletmeler açısından önemli olmuştur. Bu gelişimin yakalanabilmesi için yerel ve globalin doğru sentezlenmesi gerekir. Bu noktada Türkiye'nin dünyadaki gelişmeleri yakalayıp kalkınması için üniversitelerin belirli bir konu, alan üzerine, bir tema etrafında yoğunlaşan çalışmaları ifade eden tematik gelişimin gerçekleştirilmesi gerekir.

İşletmeleri global pazarlara yönelten sebepler ve sağlayacağı avantaj ve fırsatlar çok fazladır. Bir işletmenin korunan iç piyasasının dışına çıkması ve dinamik rekabet ortamı ile karşılaşması işletmeyi ve ürünlerini daha yeni ve verimli hale getirecek, bu iç pazardaki başarısını artıracak, işletmeyi geleceğin şartlarına hazırlayarak, iç pazardaki rakiplerinden bir adım öne geçecektir.

Uzmanlık, karşılaştırmalı üstünlük ve mutlak üstünlükten faydalanma, rekabet edebilme ve rekabetten kaçma, vergi avantajları, ürün hayat seyrini uzatma, kârları artırma gibi pek çok konu ve alanda avantaj elde edecektir. Gelişmiş ülkelerdeki büyük işletmeler, kâr ve cirolarının büyük kısmını ülke dışı üretim ve pazarlama faaliyetlerinden elde ediyorlar.

İşletmeleri global pazarlara yönelten temel sebepler:

1. Satış ve kârlarını arttırmak
2. Dünya pazarlarından pay almak
3. İç pazara olan bağımlılığı azaltmak
4. Pazar dalgalanmalarını dengede tutmak
5. Fazla üretim kapasitesini kullanmak
6. Rekabet gücünü arttırmak
7. İstihdam oluşturmak
8. İşletmeyi geleceğe hazırlamak
9. Ülkeye döviz girdisi sağlamak
10. Dış pazarlardaki vergi ve diğer teşvik avantajlarından faydalanmak
11. İşletmenin siyasi etkinliğini arttırmak.

Hız, maliyet düşürme, standardizasyon, faaliyetleri dağıtma gibi faydalar sağlayan globalleşme süreçleri; işletme amacı, faaliyet konusu, yönetim anlayışı ve büyüklüğü gibi faktörler çerçevesinde farklı aşamalardan geçerek gerçekleşir.

İşletmelerin globalleşme aşamaları:

1. İç pazarlama aşaması
2. İhracat öncesi hazırlık aşaması
3. İhracatta tecrübe katılımı aşaması
4. İhracata aktif katılım aşaması
5. İhracata yoğun katılım aşaması

İşletmenin globalleşmesiyle ilgili; Uppsala, yenilik, global ağ gibi farklı model ve teoriler geliştirilmiştir.

Global değer zincirinin bir parçası olarak hem ana hem de diğer ülkelerdeki uluslararası işletmelere çeşitli lojistik (ürünlerin fiziki hareketi) ve pazarlama hizmetleri (reklam, satış, müşteri hizmetleri) sunan uzmanlaşmış **global aracı ve kolaylaştırıcı kişi veya işletmeler** bulunmaktadır. Bunların çoğu ihracatçı bir işletme için, bağımsız bir yabancı dağıtımçıya güvenmek ve yabancı pazarlara girmenin düşük maliyetli yoludur. Aracının yerel pazar bilgisi bağlantı ve hizmetleri, global işletmecilikte tecrübesiz veya pazarlama faaliyetlerini tek başına yürütmek için çok küçük olan ihracatçılara büyük destek sunarlar.

A. Global işletmecilikte aracı işletme türleri:

1. Yabancı Pazardaki Aracılar: Pazar araştırması yapma, ürünleri ticari gösterilerde sergileme, yerel taşımacılığı ayarlama ve gümrüklerden ürün çekme gibi uluslararası işletmelere çeşitli lojistik ve pazarlama hizmetleri sunan uzmanlaşmış işletmeler:

a. Yabancı dağıtımçı; ihracatçının ürününü satın alan ve depolama, satış, teşvik ve satış sonrası pazarlama hizmetlerini yürüten ve ihracatçının ismiyle ihracatçının ürünlerini ulusal bir pazar veya bir bölgede dağıtan yabancı pazardaki aracıdır.

b. İmalatçı temsilcisi; belli bir ülke veya bölgede ihracatçıyı temsil etmek ve ihracatçının ürünlerini satmak üzere onunla anlaşılan ve acenteye göre daha fazla güce sahip olan aracıdır.

c. Acente; global işletmecilik işlerinde ürünleri satın alma ve satma amaçlı siparişleri bir komisyon karşılığı yürüten aracıdır.

2. Ana Ülkedeki Aracılar: Ana ülkede faaliyet yürüten aracı işletmeler global ticaretin karmaşasını en aza indirmeyi tercih eden ihracatçılar için, ticaret şirketi ve ihracat yönetim şirketi olarak işletmelerin ürünlerini ithalat ve ihracatına anacı olurlar:

a. Ticaret şirketi; çeşitli işletmelerin ürünlerini ithal ve ihracatına girişen, bunlara sahip olmadan kâr payıyla alan aracı işletme.

b. İhracat yönetim şirketi; dış pazar alanında deneyimsiz bir müşteri işletme için çalışan, ticaret şirketinden daha küçük ve daha fazla uzmanlaşmış bir aracıdır.

3. İnternetteki Aracılar: Müşterilerin çok sayıda işletmeden toplanmış ürünleri araştırabilecekleri, karşılaştıracabilecekleri ve satın alabilecekleri dijital pazarlar kuran aracı kurumlardır.

B. Global işletmecilikteki kolaylaştırıcılar ise işletmelerin globalleşmesine ve yabancı ülkelerdeki faaliyetlerine yardımcı olan ve işlemlerin verimli, kolay ve zamanında gerçekleşmesini sağlayan bağımsız kişi veya işletmelerdir. Bunlar:

1. Lojistik hizmet sağlayıcısı; uluslararası işletme için ürünlerin fiziki dağıtım ve depolanmasını düzenleyen ve ürünlerin ilk hareket noktası ile tüketim noktası arasındaki bilgisini koordine eden kolaylaştırıcı bir kişi veya işletmedir.

2. Yük iletilicisi; ihracatçı işletmeler adına uluslararası nakliyeyi düzenleyen taşıma yöntemleri, dış ticaret için gereken belgeler ile ana ve yabancı ülkelerdeki ihracat kuralları, düzenlemeleri üzerinde uzmanlaşmış kolaylaştırıcı bir kişi veya işletmedir.

3. Gümrük komisyoncusu; ithalatçı işletme adına gümrükten ürün çeken uzmanlaşmış kolaylaştırıcı bir kişi veya işletmedir.

İşletmeleri global pazara yönelten faktörler işletme içinden veya dışından kaynaklanabilir. İşletme, içinde bulunduğu ülke ve pazarın olumsuz etkilerinden veya dış pazardaki avantaj sebebiyle, atıl kapasiteyi kullanarak sağladıkları üretim artışı veya dış pazarlara yönelik üretim için yeni yatırımlar yaparlar. Bu sebeple, hedef dış pazarlar çok yönlü olarak analiz edilmelidir.

Yabancı pazar alternatiflerinin değerlendirilmesinde piyasa potansiyeli, rekabet yoğunluğu, kanuni ve siyasi çevre ile sosyal ve kültürel etkenler analiz edilmelidir. Dış pazarın değerlendirilmesinden sonraki aşama belli bir pazarda faaliyet göstermenin maliyet, fayda ve risk açısından dikkatli bir şekilde analiz edilerek pazar seçimi yapılır.

Hedef dış pazar seçiminde temel ölçüler:

1. Ekonomik gelişmişlik
2. Coğrafi yakınlık
3. Siyasi istikrar
4. Kanuni mevzuatın yabancı sermayeyi koruma durumu
5. Ülke halkının yabancı ürün ve sermayeye karşı tutumu

Ekonomilerin başarısı büyük oranda dünya ekonomisiyle bütünleşme ile gerçekleşir ve bu da ancak global pazarlama ile sağlanır. Dünya pazarlarına açılma, oralara ürün sunmak global ticari uygulamalarla değil, artık global pazarlama yolu ile mümkündür. Serbest piyasa şartları tüketici tipini hedef almakta ve tüm uygulamalar ona göre konumlanmaktadır.

Global pazarlama, bir işletmenin global müşterilerin ne istediklerini anlayıp bulup, bu ihtiyaçları hem kendi ülkesindeki rakiplerden hem yabancı rakiplerinden daha iyi tatmin etmek için tüm pazarlama faaliyetlerini koordine ile elde ettiği bilgiyi faaliyet yürüttüğü ülkelere uyarlayarak rekabet üstünlüğü sağlama faaliyetidir. Global pazarlama ile işletme ürünlerini birden çok ülkedeki tüketiciye akışını yöneten işletmecilik etkinlikleri uygulanarak rekabet üstünlüğü elde edilmeye çalışılır. Hedef, ülke dışı pazarlar olduğunda, bu pazarların istek ve ihtiyaçlarını tespit edip uygun şekilde karşılanması isteği yeni pazarlar ve buraya uygun yeni ihracat ürünleri geliştirilir, reklam ve tanıtma ile kalıcı bir şekilde yerleşilebilir. Global pazara girmek isteyen işletmeler, önce global ticaret sistemini öğrenmelidir.

Dünyada hiçbir ülke tüm ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilecek miktarda kaynağa sahip değildir. Coğrafyanın ülkelere sağladığı avantaj ve olumsuzluklara bağlı olarak mutlaka başka ülkelerden mal ve hizmet satın almak durumundadır. Ülkeler fazla olan ürünlerini satmak ve eksik olan ürünleri ise başka ülkelerden satın almak zorunda olmaları global ticareti başlatır.

Yaşanan gelişim, zaman içinde toplumsal ve ekonomik hayatı da etkiler hale gelmiş ve iki yönlü bir durum ortaya koymuştur. Bunlardan biri bütünleşme ve tek bir dünya olma gayesini gerçekleştirmek için ülkeler arasındaki gümrük tarifeleri ve diğer ticaret kısıtlamalarının azaltılmasını ve kaldırılmasını öngören GATT anlaşması, diğeri ise birbiri ile siyasi, ekonomik ve coğrafi açıdan benzerlik gösteren ülkeler arasındaki ticaretin serbestleştirilmesine yönelik ekonomik entegrasyonlar olan bölgeselleşme hareketleridir. Birbirine zıt gibi gözüken globalleşme ve bölgeselleşme, aslında birbirinin tamamlayıcısıdır.

Globalleşme sağladığı etki dünyada eşit oranda değil; üretim ve tüketim açısından belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

1.2. Bölgeselleşme

Yaşanan gelişim, zaman içinde toplumsal ve ekonomik hayatı da etkiler hale gelmiş ve iki yönlü bir durum ortaya koymuştur.

Bunlardan biri bütünleşme ve tek bir dünya olma gayesini gerçekleştirmek için ülkeler arasındaki gümrük tarifeleri ve diğer ticaret kısıtlamalarının azaltılmasını ve kaldırılmasını öngören GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) yani evrenselleşme; diğeri ise birbiri ile siyasi, ekonomik ve coğrafi açıdan benzerlik gösteren ülkeler arasındaki ticaretin serbestleştirilmesine yönelik ekonomik entegrasyonlar, yani bölgeselleşme hareketleridir. Birbirine zıt gibi gözüken küreselleşme ve bölgeselleşme, aslında birbirinin zıttı değil, tamamlayıcısıdır.

Bölgeselleşme; sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mintaka olarak ifade edilir.

Ekonomik entegrasyon, kuran blokların genişlemesi, gittikçe daha fazla ülkenin ekonomi alanındaki kapasitelerini birleştirmeleri, ancak blok dışına karşı kendi ortak ticari kurallarını koyarak kendilerini korumaları hem küreselleşmeyi hem de bölgeselleşmeyi bir arada sağlayan durumu karşımıza çıkarmaktadır. Gelişimin yakalanabilmesi için yerelin ve globalin doğru şekilde sentezlenmesi gerekir. Bu noktada Türkiye'nin dünyadaki gelişmeleri yakalayıp kalkınması için üniversitelerin belirli bir konu, alan üzerine, bir tema etrafında yoğunlaşan çalışmaları ifade eden tematik gelişimin gerçekleştirilmesi gerekir.

Netice olarak, globalleşmenin karakterinden hareketle sağladığı etkinin dünya üzerinde eşit oranda değil, özellikle; üretim ve tüketim açısından belirli bölgelerde yoğunlaştığı söylenebilir.

1.3. Toplamların Sosyal ve Ekonomik Gelişimi

Bilim insanları, toplumun gelişiminde kendine özgü kanunları bulmaya çalışırken Avrupa tarihini tek ve evrensel kabul ettiler.

Sosyal ve ekonomik gelişimin dinamikleri her toplumun kendine münhasır şartlarında gelişir. Her toplumun kendine özgü sosyolojisi vardır. İnsanlar hayatını devam ettirmek için birbirlerine ihtiyaç duydukları gibi toplumlarda birbirine muhtaçtır, hedeflerine ulaşmak için maddi, manevi değer alış-verişinde bulunurlar. İnsanlığın ortak meselesi; cehalet, zaruret ve ihtilaf, bunun ilacı; marifet, sanat ve ittihattır. Dil, ırk, coğrafya, din farklılıkları insanların birbirini tanıyarak, barış içinde, tüm insanlığın ortak serveti olan dünya kaynaklarının adil paylaşımı için bir fırsattır.

İnsanlık, ilkelik, kölelik, esirlik, ücretlilik ve hürriyet devri olarak beş dönemde olgunlaşma ve mükemmelleşme seyri ile kurallı ve modern toplumları ortaya çıkarmıştır. Her yapının beka meselesi vardır. Devletin bekası, istiklal ve istikbali, toprak bütünlüğü, ahdi

hukuk, anayasa düzenini iç ve dış tehditlere karşı koruyarak hayatiyetini devam ettirmesidir. Toplumun bekası, nesilleri iyi yetiştirme, aidiyet, vefakârlık, yaşadığı coğrafyanın değerini bilip ona bağlılığı ile mümkündür. Zihin gücü ile dünyayı imar eden insan, yaşadığı çevreden etkilenirken aynı zamanda çevresini etkiler. Alman tarihçi J. Gustav Droysen, Yunan kültürünün Akdeniz bölgesi ve Ön Asya da Doğu kültürleri ile karışıp kaynaşmasıyla şekillenen evrensel bir kültür olan Helenizm'den bahsetmiş. Emevîler, İslâm Dinini, İspanya'dan Avrupa'ya taşıyarak Fas, Kurtuba ve Gırnata'da kurdukları üniversiteler bilim ile Hristiyanlık âlemini uyandırmış ve geliştirmiştir. Kültür ve medeniyetler, insanlığın ortak geliştirdiği ürünleri etkileşimle alarak gelişmelerine temel yapmışlardır.

Asya ve Avrupa kültür ve medeniyet kaynakları temelde farklıdır. Asya medeniyeti dine dayalı anlayışı yansıtırken Avrupa medeniyeti ise Roma hukukuna ve Yunan felsefesine dayanır. Üretim ve tüketim sistemini de bu medeniyetler belirlemiştir. **Kültür**, toplumun gelişimi sürecindeki maddi ve manevi değerler ile bunları sonraki nesillere aktarmada kullanılan, insanın çevresi ile ilişki ölçüsünü gösteren araçlardır. **Medeniyet** ise kültürün gelişimiyle oluşan, tüm insanlığa hitap eden, insanların fizyolojik, manevi ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılayan evrensel nitelikli esaslardır. Yakın ve Uzak Doğu'nun kültür, dil ve halklarının incelendiği Batı merkezli Oryantalizm (Şarkiyatçılık) araştırmalarında Avrupa ve Asya medeniyet, kültür kıyaslamaları yapılmıştır.

Doğu medeniyetinin temel esaslari:

1. Dine dayalı ve inançların şekillendirdiği bir yapıdadır.
2. İnsanı doğuştan hür kabul eder ve hürriyeti temel hak olarak görür.
3. İlmi temelli bir medeniyet olarak çok kültürlü ve çok hukukludur.
4. Kamucudur, yardımlaşmayı ve imeceyi esas alır.
5. Çevrecidir ve faaliyetlerinde çevreyi dikkate alır.
6. İnsanı merkeze alır, evrensel değerleri benimser ve barışçı bir anlayışı yansıtır.
7. Kanaati esas alır, iktisadi faaliyetlerinde diğer insanları ve diğer canlıları gözetir.
8. Ahlaki ve insani değerleri eğitimle gelen nesillere aktarır.

Batı Medeniyetinin temel esaslari:

1. Felsefi yaklaşımı esas alır ve kuvvete dayanır.
2. Ana hedefi menfaattir ve hayatta ilkesi mücadeledir.
3. Kitleler arasındaki bağı başkalarını yutarak beslenen ırkçılığdır.
4. Çekici hizmeti ihtiyaçları tahrik ederek arzuları tatmindir.
5. Roma Hukuku ve Yunan Felsefesinin yönlendirdiği salt akla dayanır, bireyci, çıkarıcı ve egoisttir.
6. Sabit doğruları yok, her doğruya şüpheli bakar, her gün yeni doğrular arar, bir yenisini bulana kadar eski doğruyu kabullenir.
7. Tek kültürlü, tek hukuklu ve diğer toplumları değişimle asimileye çalışır.
8. Uzun vadeli planlı düşünür, sistem kurar ve sistemli sömürür.

Medeniyetler arası farklılıklar bir çatışma sebebi değil, medeniyetler arası diyalog, anlaşma ve sentezleme esas olmalıdır. Batı'yı insanlığa faydalı faaliyetler yürüten, değerlerini Hristiyanlık hakiki dininden alan birinci Avrupa ile Roma ve Yunan düşüncesine dayanan ve kapitalizmle dünyayı sömüren ikinci Avrupa'yı birbirinden ayırmak gerekir.

Doğu medeniyeti yönetim anlayışının esaslari:

1. **Adalet:** Hakka, hukuka uygunluk, hakkı, hukuku gözetme, yerine getirme ve doğruluktur. Hukuki düzenlemeler, kanunlar, insan şahsiyetini koruma, toplum düzenini sağlamaya dönük din, dil, ırk, cinsiyet ve ülke gözetmeden insanlara eşit davranmaktır.
2. **Emanet:** Eminlik, istikamet üstünde bulunmak, birisine korunması için teslim edilen şeydir. Doğu medeniyetinde emanet, hizmet makamları, kamu malları, milli ve milletlerarası anlaşmalar gibi korunması istenen maddi ve manevi bir sorumluluktur.
3. **Liyakat:** Lâyık olma, uygunluk, yeterlilik ve yetenek demektir. İslam medeniyetinde bir yönetici, liyakat sıfatını alabilmek için ilim, takva, idari kabiliyet, güzel ahlak ve adalet duygusuna sahip olması gerekir.
4. **Meşruiyet:** Hukuka, kanuna, genel ahlaka, töreye vb. uygunluk, geçerlilik demektir. İslam medeniyetinde meşruiyet, dinî, ahlaki ve hukuki açıdan dinin onayladığı düzenlemelerdir.

5. **İstişare:** Yönetimde işlerin karşılıklı görüş alışverişi içerisinde danışılarak karara bağlanması ve yürütülmesidir. Yönetenle yönetilenin interaktif, katılımcı şekilde bulundukları modern demokratik yönetim yaklaşımı olan yönetişimin uygulanmasıdır.

En az çabayla en çok tatmin sağlamayan yöntemler teorisi olan ekonomi, insan ve toplum hayatını temelden belirler. Üretim, geçmişte topluluklar için farklı iki şekilde olmuş; birincisi, klasik ve Avrupa'ya özgü yola göre, toprak beyleri sahibi bulundukları bölgede Kralın yetkilerini paylaşan feodalizm üretim yapısı aynı zamanda kapitalizmin temelini oluşturur. İkincisi ise farklı bir seyir izleyen; Hindistan, Çin, Osmanlı Devleti gibi Asya toplumları; Avrupa'nın aksine merkezi otorite, gücünü korumak ve yetkilerini paylaşmadan toprağı belirli bir kişiye veya aileye mülk olarak değil, belirli şartlarda, kendine bağlı kalacağına inanmasıyla kullanım hakkını devrederdi. Bu hakkı elde eden, miras yoluyla çocuklarına devredemediği için toprak devletin mülkiyetindeydi.

Asya'da toprağın mülkiyeti çocuklara devredilemediği için sermaye birikmiyor, Avrupa, kapitalizmin gelişim sürecinde miras hakkına sahip olmasıyla sermaye birikimini hızla sağlayarak kapitalizmi üretti, kapitalizm; sosyal / dijital medya gibi yeni gelişen teknolojilerle değerlerini tekrar üreterek toplumlara kabul ettirip varlığını sürdürüyor. Sayı ve fayda olarak çokluk ifade etmeyen, doğrudan tüketime konu olmayan nesneleri değersiz gören kapitalizmin sömürsünü engellemenin yolu hürriyetlerin gelişimi, mülkiyetin tabana yayılması, insani değerlerin ve rekabetin sermayeden önemli hale gelmesiyle mümkündür.

Global piyasa sistemi olarak zoraki uygulanan kapitalizm, Asya toplumları için gerek; fikri, siyasi, ekonomik altyapı ve işleyişi, gerekse toplumu ilgilendiren sonuçları itibarıyla, olumsuzluklarla dolu bir sistemdir. Asya'nın kapitalizmi milli ve milletlerarası

boyutta etkin şekilde kurup işletebilecek özellikleri yoktur. Bunlar ancak kalkınmalarını kendi kültürlerine uygun olan Kanaat Ekonomisi ile gerçekleştirebilirler. Dünya; kapitalizm, onun anti tezi sosyalizm ve ikisinin bileşeni karma ekonomik sisteme mahkûm edilemez. İnsanlık arayışını sürdürecektir ve fitratına en uygun olan ekonomik sistemi kuracaktır.

Kanaat ekonomisi; hayatı bir bütün gören, emeğe dayalı, her faaliyette insanı merkeze alan, faize kapalı, kâr-zarar ortaklığı esas olan, çevre ve tabii kaynakları emanet bilen, kâr hadlerine spekülasyon harici müdahale etmeyen, aldatma, haksız kazanca yol vermeyen, her alanda israfı engelleyip tasarrufu esas alan, diğer topluluklarla adil ticaret yürüten, her tür sömürü, hamaset, istismar, spekülasyon (vurgunculuk) ve iddihara (saklama) kapalı adil bir iktisadi hayat için teorik, patik kurallar koyan ekonomik bir sistemdir.

Osmanlı Devleti kanaat ekonomik sisteminde kabul edilen “homo-İslamicus (İslami insan)”, tipi yerine kapitalist sistemde “homo-economicus (iktisadi insan)” modeli esastır. Bu iki sistemin temel varsayım ve özellikleri birbirinden farklıdır. Kapitalizm, Roma hukuku ve Yunan felsefesini temel alan, kapitale (anamal-anapara-sermaye) dayalı materyalist (maddeci) tekelci bir ekonomik sistemdir. Karl Marx’ın felsefesine dayalı geliştirilen sosyalizm (komünist ekonomi) tekelci bir devlet kapitalizmini yansıtır ve özü itibarıyla materyalist olduğundan toplumların ekonomik sorunlarını adil şekilde çözmemiş. Kanaat ekonomisi ise temel kurallarını İslam Dininden alan ve Asya’da gelişen bir ekonomik sistemdir. İslam, insanı Allah’ın emir, nehiy ve nasihatleriyle öğretilip eğitildikten sonra, iktisadi hayatta serbest bırakır. İslam’da sosyal güvenliği sağlayan, uyulması mecburi olan; nafaka, zekât, sadaka-ı fitr, adak (nezir), fidiye, kefarete ve kurban gibi ve uyulması ihtiyari olan; nafile hayır ve sadakalar, vakıflar, vasiyetler, ziyafetler, eşyaların âriyeti, îsar (başkasını nefesine tercih), hediye-hibe, komşu hakkı ve karz-ı hâsen (faizsiz ödünç) gibi sosyal dayanışma ile fakirlerin zaruri ihtiyaçları karşılanır. Dünyadaki çarpık ekonomik düzenin ıslahında adalet ve merhameti esas alan Homo-İslamicus insani temelli kanaat ekonomisi bir alternatiftir.

Hükümdarlık ile yönetilen bir ülkede hükümdar başkanlığı altında parlamento yönetimi üzerinden ele alınan hükümet sistemi ve yönetim şekli olan meşrutiyet 1215’te İngiltere’de ‘Magna Carta’ ile başlar, 1789 Fransız Devrimi ve 1876’da ‘Kanun-i Esasi (Anayasa)’nin ilânı ile Osmanlı’da hayata geçer. Osmanlı Devleti, 1808’de toplumun ileri gelenlerinden oluşan Ayanlar ile Sened-i İttifak diye bilinen ilk anayasa ile başlayan süreç; 1839’da Tanzimat Fermanı olan Gülhane Hatt-ı Şerifi (Hümayunu) ile yenileşme devam eder. II. Abdülhamid dönemi 1876’da anayasaya dayalı yönetim olan Meşrutiyeti ilan eder. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası (1877-78) Meclis-i Mebusan’ı kapatmasıyla son bulur. II. Meşrutiyetin (23.07.1908) ilanı ile 29 yıl sonra tekrar anayasal düzene ve Ağustos 1908’de genel seçimlerle çok partili sisteme geçilir. Osmanlı Sosyalist Partisi, Osmanlı Ahrar (demokrat) Partisi ve Osmanlı İttihat Terakki Partisi olarak üç partinin katılımı ile yapılan seçimle ülkenin her tarafından seçilen milletvekilleri ile Meclis-i Mebusan oluşur ve padişahın geniş yetkileri kısıtlanır. 1913 Bab-ı Ali baskını ile askerler demokratik siyasete ağırlık koyarlar. 16.03.1920’de İstanbul’un işgali ve Meclisin kuşatılması üzerine Sultan Vahdettin 11 Nisan 1920’de Meclis-i Mebusanı kapattı. Aynı milletvekilleri Ankara’ya gelerek 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi tekrar oluşturuldu.

Her medeniyet veya hareket doğar, büyür, gelişir ve ölür. Voltair’in “Tarih, ikbal merdivenlerinden inen ipek terlikliler ile o merdivenleri şimşek hızıyla çıkan çizmelilerden ibarettir” sözü dünyanın değişmeyen döngüsünde; zor zamanlar güçlü insanları çıkarır, güçlü insanlar rahat zamanları yaşatır ve rahat zamanlar zayıf insanları çıkarır, zayıf insanlar da zor zamanları getirir. Ümitsiz insanlar, nemelazımcılıkla şahsi menfaatlerini toplum menfaatleri üzerine tutarak müstemleke haline gelirler.

Çok kültürlü, hukuklu farklı toplum mozaikleriyle zengin hoşgörüyü sahip coğrafyaları sömürmek isteyenler bunların modern ve kadim akademik bilgilerini de elde ederek yeni sömürü teknikleri geliştirmektedirler.

Kapitalist sömürü yöntemleri:

1. Devletlerarasına ihtilaf sokmak,
2. Din, inanç, mezhep ve meşrep farklılıklarını kullanma,
3. İrk ve dil farklılıklarını kullanmak,
4. Ülkeleri ödeme güçleri üzerinde borçlandırarak kendilerine bağımlı hale getirmek,
5. Demokrasi ve hürriyetlerin gelişimini engellemek,
6. Gerçek bilgiye ulaşımı engellemek,
7. Global otoriter kapitalist uygarlığın devamı için psikolojik ve biyolojik savaş yöntemleri kullanmak,
8. Kendi menfaatlerini kollayan paravan sivil toplum organizasyonları kurmak.

Osmanlı, toprakları kolonileştirilemediği için emperyalistler aralarında gizli planla paylaşımı sonucu 1. Dünya Savaşına zorunlu olarak girmiştir. Lozan anlaşması ile Osmanlı Devleti’nin tasfiyesi tamamlanmış ve güney sınırımızda Misak-ı Milli dâhilinde birçok il dışarıda kalmıştır. Efsane oluşturma, komplo teorileri, gizem, kabala, tapınak şövalyeleri, dünya konseyi, dünya devleti mitolojileri ve ‘hilal ve haç’ mücadelesi gibi semboller üzerinden ideoloji kuranların aslında çok iyi kurgulanmış herhangi bir merkezleri olmadığı gibi metafizik yanları da yoktur. Bu gizemleri çözmeye çalışanlar, buna daha fazla gizem katarak bilmeden onlara yardım ederler.

Mavi vatandaki doğalgaz, gaz hidrat yatakları, bor ve toryum madenleri gibi yeni nesil enerjinin Anadolu’da keşfi, yer altı ve insan kaynakları açısından geleceğin merkezi olma potansiyeli, buranın önemini artırmıştır. Dünyanın ilk merkezi, kadim din ve medeniyetlere beşiklik eden ve Arz-ı Mev’ud (vaat edilmiş topraklar) Türkiye kısmı Dicle ve Fırat Nehri arasını işgal için Armegeaddon (dünyanın sonuna doğru olacak savaş) mücadelesi hızlanıyor. İngilizlerin, Kut’ül Ammare (1916) kuşatmasını, Osmanlı 6. ordusunun bozguna uğratılması sonrası 16 Mayıs 1916’da Rusya’nın mutabakatıyla İngiltere ve Fransa arasında sinsice Sykes-Picot gizli anlaşmasıyla Ortadoğu haritası çizilmişti. Bölgede yüz yıl sonra benzer anlaşmanın yeni sürümü Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) için alt yapı hazırlanmaktadır. Tüm bunlar, akraba, komşu, kardeş ve birbirine muhtaç insanların bir arada olduğu ve Osmanlı Devleti olarak şekillenen bu yapıyı bölüp, parçalayıp yönetmek veya yutmak içindir.

Anadolu'yu önemli kılan temel sebepler:

1. Asya ile Avrupa kıtaları arasında her türlü maddi, manevi değerlere köprü ve birçok uygarlığa beşik olması.
2. Anadolu hinterlandının jeopolitik ve jeostratejik bir değere sahip olması.
3. Kara sınırları ile münhasır ekonomik bölgesi olan denizdeki mavi vatanın zengin hammadde ve enerjiye sahip olması.
4. Rusya'nın, Slav ırkını hâkimiyetine alma siyaseti Panislavizm Akdeniz'e inme idealinin Anadolu'dan geçiyor olması.
5. Çin'den başlayıp Avrupa'ya uzanan İpek Yolu; doğu-batı arası bilim, din, kültür ve orduların akışı Anadolu'dan sağlanması.
6. Hindistan'dan başlayıp İran, Irak, Suriye, Kızıldeniz, Süveyş ve İskenderiye varan Baharat Yolu Anadolu çeperinde oluşu.
7. Arz-ı Mev'ud (Yahudilere vaat edilen toprak) Türkiye kısmı olan Dicle ve Fırat Nehri Anadolu'da olması.
8. Anadolu'yu kapsayan Megali İdea; Fatih'in İstanbul'u fethi, Bizans'ın yıkılışı Yunanistan'ın Bizans'ı geri getirme ideolojisi.
9. Ermenilerin Büyük Ermenistan hayali, Avrupa'nın 1071 Malazgirt Zaferiyle kaybettikleri yerleri geri alma idealleri.
10. Avrupa, Endülüs Emevi (756-103 / Ben-i Ahmer:1230-1492) Devleti gibi Anadolu'yu yeniden alma hayalleri.

ABD öncülüğünde Batı Bloğu ile Sovyetler Birliği liderliğindeki Doğu Bloğu arasında 1947'den 1991'e kadar devam eden milletlerarası gerginliği ifade eden soğuk savaş döneminde de bölge sofistike (karmaşık) diplomasiyle küresel hesaplaşmalarda büyük operasyonlara maruz bırakılmıştır. İrili-ufaklı sanayileşmiş emperyalist ülkeler ihtiyaç duydukları hammadde ve enerji ihtiyaçlarını daha ucuza karşılamak için bu kaynaklara sahip ülkeleri istikrarsızlaştırıp sömürmeye devam etmektedirler.

Bilim, sanat ve teknikte uzun dönem parlak zaman yaşayan Asya medeniyetleri çeşitli sebeplerle başarılarını sürdürmediler. Miladi 632-661 yılları arası İslâm âlemini yöneten Hulefa-i Raşidin dönemi mutlak hürriyet ve adaletle dayalı anlayıştan 679'da Yezid'in saltanata yönelişi ve zamanla yaygınlaşması demokrasinin geç keşfine sebep olmuştur. Irkçılığın çok milletli Asya toplumlarında yayılması sömürgecilere fırsat vermiştir. Temsil gücü yüksek, tüm Müslümanların biat ettiği Halifeliğin Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de oluşu bu coğrafyayı sömürgecilerin hedefi yapmıştır. Birçok Haçlı Seferleri ile elde edemediklerini yeni entrikalarla elde etmeye çalışıyorlar. Bölge haklarının kardeşliğini bozacak etnik, mezhepçi şer odakların kuruluşuna öncülük ederek, idari olarak dağılan Osmanlıyı halklar nezdinde parçalama I. Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu'nun paylaşımı bunu net gösteriyor.

İngiliz tarihçi Arnold Joseph Toynbee (1889-1975: "Güney Müslümanlığı, Eşarılık (Fas'tan Arabistan'a) bizim için tehlike olmaktan çıkmıştır. Bir şeyh satın alır, hepsini yönetirsiniz. Bizim için Kuzey Müslümanlığı, Maturidilik (İstanbul'dan Buhara'ya Türk bölgesi) tehlikelidir. Bunlar, bilimle barışık; akıl ve kalp dengesini kurdukları için yönetilmesi (sömürmek) zor" sözüyle Anadolu'ya dair niyetlerini belirtmiş. Türk Din bilgini Matürîdî'nin, Hanefî Mezhebi'nin kurucusu İmam-ı A'zam 'ın düşüncesini izleyip aklı esas alarak geliştirdiği Matürîdilik, İslam Dini itikat mezhebidir. Türkiye, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Orta Asya ülkelerinde yaygındır. Ahmed Yesevî, Hacı Bektâşî Veli, Gazali, Yunus Emre, Mevlâna, Ahi Evran, Şeyh Edebali, Geyikli Baba, Evliya Çelebi, Akşemseddin Hazretleri gibi âlim ve bilginler bu yolun Anadolu öncülleri olarak gayretleriyle sosyal ve kültürel birliktelikle toplumu bilinçlendirerek Anadolu kültürünün kökleşmesi sağlamıştır.

Globalci emperyalistler sömürü için geliştirdikleri yeni teknikler ise daha çok teknolojik gelişimle internet üzerinden sosyal medya aracılığıyla hedef coğrafyalarda farklı sosyal tabakaların haklı davalarını manipüle ederek, iç karışıklık, kaos çıkarıp sonra da kurtarıcı olarak müdahale ederek sömürü emellerini gerçekleştirmektedirler. Osmanlı kontrolündeki Akdeniz havzası, 16. asır başında ilmi, teknolojik, siyasi ve ekonomik merkez iken, Avrupa ve Atlantik'in diğer bölümlerine kaydı, burada yeni bir sistem kuruldu. İnsanlık ilk kez bu yeni kapitalist sistemle karşı karşıya kaldı.

Osmanlı ekonomisinin temeli olan ziraatta 17. yy. başlarına kadar yetiştirdiği ürünlerle kendine yeterliydi. Kuraklık, sel, isyanlar, göçler ve tımar sisteminin bozulması üretim kayıplarına sebep olmuştu. Hububat, bağ ve bahçe ziraatı ön plandayken, 18.yy'dan itibaren Avrupa'da sanayinin gelişmesiyle tütün, pamuk gibi sanayi bitkilerinin üretimi önem kazandı. Avrupa'nın zirai ürün ihtiyacı artınca Osmanlı **geçimlik** düzeyde üretimden **pazar ekonomisinin** ihtiyacını karşılayacak üretim düzeyine geçmiştir. Vergi toplamada iltizam (devlet gelirleri (vergi) bir kısmı belli bir bedel karşılığı kişilere devredilerek toplanma) usulü uygulandı. Çıkarılan madenlerin çoğu ülke içinde işlenemediğinden ihraç edilirdi. Osman Bey zamanında Bilecik'in fethi ile ilk demir madeni işletilmişti. Üretimi el emeğine dayanan; Ankara'da sof (sert ince yünlu kumaş), Bursa'da İpekçilik, Selanik'te çuhacılık (tüstüz ince sık dokunmuş yün kumaş), Bulgaristan'da aba (yün dövülerek yapılan kalın kumaş) Kayseri, Manisa ve Tokat'ta dericilik yaygındı. Savaş gereçlerini üretmek için imalathaneler üretimde ülke ihtiyacı karşılarken, gelişme ve sanayileşme takip edilemediği için geri kaldı.

Osmanlı Devleti'nin sanayide geri kalma sebepleri:

1. İlim ve teknoloji alanındaki gelişmeyi takip edememesi.
2. Demokrasiyi geliştirememesi.
3. Ekonominin, zirai ürüne bağlı küçük sanayi üzerine kurulu olması.
4. Gazalardan elde edilen ganimete bağlı ekonomiden ticarete dayalı ekonomiye önem verilmeşi.
5. Batı'daki coğrafi keşifler Osmanlı Devleti'nin ekonomik hakimiyet alanlarını zayıflatması.
6. Kapitülasyonların (yabancılar verilen ticari imtiyazlar; 1838 Balta Limanı Anlaşması) aşırı genişlemiş olması.
7. Osmanlı halkı genelde memurluğu tercih ile ticaret ve sanatın azınlık ve yabancıların eline geçmesi.
8. Dış borçlanmanın 1854'te başlayıp artarak devamı ve 1881'de Düyun-u Umumiye ile birçok gelirin yabancı eline geçmesi.
9. Osmanlı coğrafyanın sahip olduğu potansiyelin yeteri kadar harekete geçirilip değerlendirilememesi.

Devlet desteği ile gelişip global konumunu sürdüren işletmeler, az gelişmiş ülkelerin işletmelerine rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Devletlerarası hukuk ve kurallar zayıf ülkelerin aleyhine işleten güçlü devletler Dünya Ticarete Organizasyonu gibi yapılara hâkimiyetleriyle lehlerine kararlar çıkarmaktalar. Tüm insanlığın serveti olan kaynakların belirli ellerde temerküzü dünyada

sosyal kargaşaları artmaktadır. Güç savaşları, derin yapıların algı operasyonları, ört-bas medyası ile gerçekler örtülmekte ve insanlar doğru bilgilerden mahrum bırakılmaktadır. İstihbarat teşkilatları sömürü alanlarında toplumu kontrol için sun'î uyarıcılar, şişme gündemler, beyin yıkama teknikleri ile istedikleri algıyı oluşturup illegal yapılarla isteklerine ulaşıyorlar. Dünyayı kollama ve kolağan etmede, sözde iki-üç masum gencin kurduğu sosyal paylaşım siteleri üzerinden açık istihbarat bilgileri elde ederek sömürüye devam ediyorlar. O insanların ellerine sosyal ve teknolojik yeni oyuncaklar vererek, uyutuyorlar.

Siyasi gücün tek elde toplandığı totaliter devlet anlayışının önem vermediği iktisadi ve sosyal hayat, refah devleti anlayışının kabulüyle önemli hale geliyor. Devletin, kalkınma, sosyal barış, adalet için sosyal ve iktisadi hayata müdahalesini gerekli gören, vatandaşlık temel geliri, istihdam, sosyal güvenlik ve adalet için siyaset geliştiren sosyal devlet modeli toplumu geliştirmektedir.

Sosyal devlet, vatandaşının sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirip hayat kalitesini yükseltmek, toplumsal eşitsizlikleri gidermek için tedbirler alarak sosyal güvenliklerini sağlayan bir yönetim anlayışı ve şeklidir. **Vatandaşlık temel geliri** ise bir toplumda yaşayan tüm insanlara, çalışma hayatındaki konumlarından bağımsız ve şartsız olarak, sadece toplumun bir ferdi oldukları için temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir paranın ömür boyu düzenli ödenmesidir.

Toplumların ekonomik gelişimi yatırımla kurulan sanayileşme ile gerçekleşir. **Yatırım**, belirli bir getiri için, alternatif maliyet ve riskleri göze alarak belli vadelerde birikimlerin yatırım araçlarına bağlanmasıdır. **Sanayileşme** ise üretimde makinelerin yaygınlaşması, işlerin mantıkî bölümlere ayrılıp seri üretime geçilmesini ifade eder. Bir ülkedeki iktisadi faaliyetlerin ağırlığının sanayi kesimine kayması, millî gelir içinde sanayi kesiminin payının nispi artışı sanayileşmeyi gösterir. Milli hasıladaki reel artış, ekonomideki yapısal gelişim, sosyal, kültürel ve siyasi değişim gelişimi gösterir. **Gelişme**, belirli bir dönemde üretimdeki artışı gösteren fizikî büyüme ile kuruluşun yetenek, bilgi ve anlayış gelişimi, ürünlerin kalite yükselmesiyle büyümesidir. **Büyüme** ise sermaye, emek, teknoloji gibi ekonominin temel verilerinde, kişi başına bir yıldan diğer yıla daha yüksek bir reel gelir sağlayacak artışları ifade eder. Bir ülkede belirli bir dönemde üretimdeki artışı gösteren fizikî büyüme ve milli gelirdeki artışla birlikte, ekonomideki bilgi, yetenek ve kalite gelişimi, ekonomide sanayi ve hizmet sektörü lehine değişimle sosyal alanlardaki gelişmelere de **kalkınma** denir. Sürdürülebilir kalkınma ise insan ve tabiat arasında kurulan dengeyle kaynakları bilinçli kullanıp mevcut ve gelecek neslin hayatlarını planlamadır.

İlmi ve teknolojik gelişim ülkeler arası bilgi, sermaye ve tecrübe akışı, her yeni gelişmeyi yaymış ve insanların bilinçlerini artırarak globalleşmeyi hızlandırmıştır. Bilgi ve ürün akışı ülke sınırını ortadan kaldırırken, aynı zamanda dünyayı küçültmüş, küçülen dünyada ise ülke ve organizasyon yönetimleri yeniden yapılanıyor. 19. asır **sanayi** 20. asır **"bilgi"** 21. asır ise **bilgi ötesi toplum** u yansıtır.

Avrupa gelişiminde, Emevîlerin, İslâm Dinini, İspanya'dan Avrupa'ya taşıması, Fas, Kurtuba ve Gırnata da kurulan üniversiteler ile İslam medeniyetinden istifade etmiş. İnsanlığın bu ortak mirasını ketum ve sistemli bir şekilde intihal ederek, kendi buluşları gibi kullanıp buna uyan bir tarih yazmıştır. Coğrafi darlığı, buna mukabil nüfus yoğunluğu ve ihtiyaçların karşılanma zorunluluğu sömürge arayışlarına yöneltmiş. Sermaye, hammadde, enerji, emek, girişimci, teknoloji ve pazarlama imkânlarına kavuşan Avrupa bu güçle diğer kültür ve medeniyetleri gasp etti. Serveti piyasadan, iktidarı demokrasiden elde eden Avrupa gelişimini sürdürmektedir.

Avrupa'nın sanayileşmesine etkileyen faktörler:

1. Kavimler göçü ile nüfus sıkışması: Orta Asya'dan gelen 350-800'lerde birbirinin devamı 1. ve 2. göçle Avrupa nüfusu arttı. Göç sonucu; (1) Avrupa'ya gelen kavimler yerlilerle kaynaşarak Avrupa milletlerini oluşturdu, (2) Roma İmparatorluğu, 395'te ikiye ayrıldı, Batı Roma İmparatorluğu 476'da yıkıldı, (3) Feodal yönetim ortaya çıktı, (4) İlkçağ bitti Ortaçağ başladı.

2. Rönesans (yeniden doğuş) hareketleri: İspanya'da 10.yy. Endülüs ve Palermo İslam medeniyeti ve Kurtuba şehrinde Müslümanların üniversitelerinde okuyan öğrencilerin, 1200'lerden sonra ülkelerinde başlattıkları Rönesans hareketleri tüm Avrupa'ya yayılarak peşinden Reform hareketlerini getirmiştir.

3. Reform (iyileştirme) hareketleri: Avrupa'yı 15. ve 17. asır boyunca etkileyen Katolik Kilisesi'ne yönelik yapılmış dini bir harekettir. Katolik kilisesinin siyaset ve dünyaya aşırı ilgisiyle zenginleşmesine tepki önce Almanya, Fransa, İngiltere ve Kuzey ülkelerinde etkili olmuş, Hristiyanlığın yeni ve büyük üç mezhebinden birisi olan Protestanlığın doğuşunu sağlamıştır.

4. Coğrafi keşifler: 15.-16. yy; coğrafi keşifler, fikri ilerleme ve deniz ticareti ile ekonomide yeni gelişmeler oldu. Ulaşılan yeni kıtalardaki değerli madenler Avrupa'ya taşınarak ticaretin canlanması ve sermaye birikimiyle sanayileşme sağlandı. Çin ve Hindistan'dan Avrupa'ya gelen ürünlerin güzergâhı; İpek ve Baharat Yollarına Müslümanların hâkimiyeti, bu yola alternatif yeni yol arayışı, doğunun zenginliğini, pusulanın keşfi, dünyanın yuvarlaklığına artan inanç, harita bilgisi ve gemiciliğin gelişimi keşifleri hızlandırdı. İlk keşifle Bartelmi Diaz Afrika'nın güneyine ulaştığı bu yolu takip eden Vasko Dö Gama ise Hindistan'a vardı. K. Kolomb, Maya, Astek ve İnka'ların yerleşik olduğu Amerika'nın bir kıta olduğunu anlamadı.

5. James Watt'ın buhar makinesini keşfi: 1763'te James Watt'ın buhar makinesini keşfiyle başlayan sanayileşmede hızlı bir gelişim yaşanıyor. Avrupa'da 18. ve 19. yy. yeni buluşların üretime etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin sanayiye ortaya çıkarması sermaye birikimini sağlamıştı. İngiltere'den bu buluş Avrupa, Amerika ve Japonya ve ardından dünyaya yayılmıştır.

6. Fransız İhtilali: (1789-99) Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ve Roma Katolik Kilisesi'nin reformlara zorlanmasıdır. Avrupa'da sosyal bir akımı başlatarak siyasi ve hukuki gelişmeyi beraberinde getirmiştir.

7. Sömürgecilik ve Merkantilizm: Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlattığı uyanışın, siyasi ve ekonomik yansımasıyla coğrafi keşiflerle başlayan sömürgecilik ve merkantilizm dönemi başladı. Bu dönem egemenlik feodal derebeyi soylulardan burjuvalara el değiştirdi. Sömürgeciliğin başlangıcı, sanayileşmeyle artan üretimin yeni pazarlara arzı ve oralardan değerli madenleri kaçırma süreci olan **merkantilizm**; 16., yy, Batı Avrupa'da başlayan servet, devletin elinde tuttuğu, altın, gümüş miktarı olduğu için devlet, ekonomide korumacı rolle ihracatı desteklemeli ve ithalatı sınırlandırmalı fikrindeki ekonomik sistemdir.

8. Yer altı kaynakları ve ulaşım imkânları: Nüfusu yoğun olan kıtanın ihtiyaçları ve artan talebe kâfi bir arzla cevap vermede

sahip olduğu zengin kömür ve demir cevherini teknolojisine temel yaparak bugünkü gücüne ulaşmıştır. Kıtada demir yolu ulaşımı ile birlikte Tuna, Volga, Elbe ve Ren nehirleri ve bunları birbirine bağlayan kanallarda kara içi su ulaşımı gelişmiştir.

9. Bilim ve teknolojideki gelişmeler: Endüstriyel gelişim; 1.0, 2.0, 3.0, 4.0 ve 5.0 olarak beş kronolojik sınıfa ayrılır. Her yeni gelişim aralığı yuvarlak hesapla yarıya düşmektedir. 1.0, 140 yıl, endüstri 2.0, 70 yıl, endüstri 3.0, 35 yıl, endüstri 4.0, 17,5 yıl sürmesiyle, 4.0'ın temel uygulamaları 2005'te görüldüğünden 2020'lerden itibaren endüstri 5.0'la çalışmalar başlamıştır. Avrupa'da sanayileşme, üretim dağıtım, bölüşüm, işveren ve işçi sorunları, sermayeyi temsil eden kapitalizme karşı antitez olan sosyalizmi çıkıyor. **Kapitalizm**, özel mülkiyet ve serbest pazara dayalı liberal demokratik bir rejimi kurup yürütmeye çalışırken, **sosyalizm** ise kolektif mülkiyet, ülke dışına kapalı ekonomi ve devlet yapısını kabul ediyor. Bu mücadele sonucu kapitalist anlayışı temsil eden Avrupa'ya mukabil sosyalizmi uygulayan SSCB ile 1990'lara kadar dünyada ekonomik ve siyasi iki kutuplu bir süreç yaşandı.

Toplumları geri bırakan, atalete uğratan, yozlaştıran, hayat dinamiklerini parçalayarak, erozyona uğratan, her yönden gelişmelerini engelleyen ve sömürüye hazır hale getiren pek çok sebep bulunmaktadır.

Toplumların geri kalma sebepleri:

1. Toplumun büyük şahsiyetlerine karşı hürmetin kırılması,
2. Dini ve ahlaki değerlerden uzaklaşma
3. Adalet ve emniyetin zaafa uğraması,
4. Aile hayatının dejenere olması ve kurumlara güvenin sarsılması,
5. Bilime, teknolojiye ve sanata gereken önemin verilmeyişi,
6. Toplumun kültür erozyonuna maruz kalması, değişim ve dönüşüm tuzağına düşerek asimile olması,
7. Tek para, tek dil, tek din, tek tip tüketici ve dünya devleti fikrini insanlara empoze ile yaygınlaştırılması,
8. Toplumsal duyarsızlık, umursamazlık, nemelazımcılık ve şahsi menfaatin toplum menfaati önüne geçmesi,
9. Demokratik anlayışın yerleşmemesi, sorgulama ve eleştiri kültürünün gelişmemesi.

Dünyadaki farklı ekonomik uygulama ve tecrübeler, arayış içindeki ekonomilere, Doğu Asya ülkelerindeki devlete sorumluluk yükleyen ekonomik kalkınma modelleri iyi bir örnektir. Avrupa devletleri ekonomik bir birlik oluşturma ve bu gücü siyasi alanda avantaja çevirme fikrinin temeli 1800'lere dayanır. Roma Antlaşması'yla 1957'de kurulan **Avrupa Ekonomik Topluluğu** peşinden siyasi birliği getirdi ve **AB** olarak organize oldu. Türkiye, 1959'da AB'ye girmek için başvuruda bulundu. Kriterleri (Kopenhag) demokrasi, hukuk, barış ve medeniyet olan AB'ye 2005'te tam üyelik için müzakere başladı.

Türkiye, sosyal ve ekonomik gelişimi açısından ortaya bir perspektif koyarak topluma geleceğe dönük misyon ve buna ulaşacak bir vizyon benimsetmesi gerekir. Geçmişte, Anadolu merkezli evrensel değerler çerçevesinde kurup gelişen sosyal ve ekonomik kalkınma altı asır boyunca çevre ülkelere olumlu katkılarla sürdürmüştür.

Osmanlı Devleti'ni 6 asır ayakta tutan temel değerler:

1. İtaat, hürmet, gayret, adalet ve hoşgörü; zulmün, zalimin karşısında, mazlumun yanında olması,
2. Liyakat ve maharet,
3. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın anlayışı,
4. Dayanışma, yardımlaşma ve imha değil inşa edici yaklaşım,
5. Gelişmiş idari yapının herkesi kucaklaması,
6. İrk değil din birliği anlayışı, her kültür, dil, din ve millete hoşgörüsü,
7. İyiliği emretme ve kötülükten sakındırma prensibini uygulaması.

Bu coğrafyanın insanları bu değerleri günümüzün gelişen şartlarına bağlı yeniden revize ederek ve global evrensel değerleri de benimseyerek tekrar bir sosyal ve ekonomik kalkınmayı başarabilir.

Türkiye'de sosyal ve ekonomik gelişim için yapılması gerekenler:

1. Coğrafyası tarıma müsait olmasıyla tarımı ve tarıma dayalı sanayisini geliştirmeli,
2. Sosyal ve ekonomik şartları iyileştirip beyin göçünü durdurarak, geri döndürmeli,
3. Coğrafyanın sağladığı potansiyeli harekete geçirecek emek yoğun sektörleri geliştirmeli,
4. Katma değeri yüksek, stratejik ürünlerde dışa bağımlılığı azaltan ithal ikamesine dayalı üretim ekonomisine yoğunlaşmalı,
5. Adaleti esas tutup çalışma emniyetini sağlamalı, demokratik sistemi tüm kurum ve kuralları ile yerleştirmeli,
6. Kalkınma için gerekli olan teknoloji ve sermayeye güvenli bir liman sağlamalı,
7. Lüks tüketim ve israftan uzaklaşıp, tasarrufları yatırıma yönlendirmeli,
8. Stratejik bağımsızlık, jeopolitik menfaatler için duruma göre; sert, yumuşak veya akıllı güç kullanılmalı,
9. Dış politika çeşitliliği, sağduyulu üslup, birden çok iş birliği, esnek, sakın kamu diplomasisinin askeri güçle desteklenmesi.
10. İhtiyaçların getirdiği ittifaklar ile çok dinli, kültürlü, hukuklu ve dilli bir coğrafyada birlikte yaşama kültürünü geliştirmeli.

Maziden kopmadan, tarihine bağlı, yeni hale, yeni gelişmelere, zamanın şartlarına uygun, misyon ve vizyon sahibi, geleceğin emanet edileceği, yaşadığı yeri, dünyayı tanıyıp varlığını sürdürecektir, stratejiler geliştirebilen nesiller yetiştirilmesi en önemli meseledir. Tarih, geleceği inşa etmek için kullanılacak bilgi kaynağıdır. Siyaset, coğrafya, din ve tarihle iç içe olan ekonomi; insanların hayatını devam ettirebilmeleri için üretim, bölüşüm, tabi kaynaklar, gelir ve ekolojiyi dikkate alarak gerçekleştirir.

Bölge ülkesi, oyun kuran ülke olarak ilerleme ekonomik ve sosyal gelişmeyle olur. Türkiye AB ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek, sanayisini uyumlu hale getirerek üyelik sürecini tamamlamalıdır.

1.4. Sosyal ve Ekonomik Gelişimin Uluslararası Ekonomik İlişkileri Etkileri

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayan kaynaklar, sadece o coğrafya üzerinde yaşayanların değil, tüm dünya insanlarının olduğu fikri yaygınlaşmaktadır.

Hiçbir kişi, ülke veya güç insanlığın kaynaklarını istediği gibi tasarrufta bulunamaz ve kullanmaz. Kaynaklar, sürdürülebilir bir üretim ve tüketim anlayışı ile gelecek nesillerin de hakkı olarak israf etmeden adil kullanılmalıdır. Bunlar geçmişten miras değil, gelecekte emanet alınmış değerlerdir.

Kapitalizm feodal bir toplum olan Avrupa'da doğup gelişti. 15. asır sonraları teknolojiye paralel üretimin gelişimi, para ve ticaretin öne çıkmasıyla bunlara sahip olmak isteyenler, iş bölümü, uzmanlaşma ve üretim artışlarıyla kapitalizmi yerleştirdiler. Sömürgeci, yayılcı kapitalist model önce demokrasi, barış kisvesiyle militarist istila, sonra iktisadi üşüşme ve paylaşım yapar. Ehlileştirme, özgürleştirme paravanı ile devletleri ve kişileri sürekli borçlandırarak modern köleler haline getirir. Avrupa'nın 1750'lerde başlayan üstünlüğü geleceğe dönük ekonomik perspektiflerle 2030'lerde biteceği tahminini kuvvetlendirmektedir.

Güç ve serveti ifade eden ekonomik kalkınmanın belirleyiciliğinde; buna sahip olanlar dünyanın geri kalanını adil olmayan ekonomik rekabet ile sömürmektedir. Bu sömürü, dünya kaynaklarının nüfus bazında dağılımında büyük adaletsizlikleri beraberinde getirmektedir. Üst gelir gurubu lehine kazanç ve bunun teşviki, alın teri ile çalışıp istihdam sağlayan, vergisini ödeyen mağdur etmektedir. Hayatın her safhasına emek sarf edip emeğe ahlak katmak iş ve toplum hayatında önemlidir.

Sayı ve fayda olarak çokluk ifade etmeyen ve doğrudan tüketime konu olmayan nesneleri değersiz kabul eden kapitalizm insana, hız ve haz telkin ederken kaynak kullanımında ise devamlı rekabete sevk etmektedir. Bu kötü rekabet, ülkeler ve sınıflar arası gelir farklılıklarından dolayı tüketimde büyük adaletsizliklere sebep olmaktadır. Bu gidiş geçmişte ülkeler, günümüzde kısmen ve gelecekte tamamen sınıflar arası bir çatışmayı getirecektir. İnsan hakları evrensel beyannamesiyle; yaşam hakkı ve bunun devamı için ihtiyaçları devletin karşılama zorunluluğu, dünya kaynaklarının tüm insanlar için adil dağılımını gerektiriyor.

Avrupa sanayileşme ile birlikte, emperyalist fikirlerinin izinde; dünyadaki yeraltı maden ve enerji havzalarını kontrole yöneldi. Bu meyanda, farklı coğrafyaları işgal ederek oranın zenginliklerini Avrupa'ya taşıyarak kendi gücünü ve gelişimini artırdı. Birçok ülkenin bu sömürü düzeni, dünyanın diğer sanayileşmemiş ülkelerin aleyhine muvazeneyi bozarak birçok ülkeler arası savaşa sebep olmuş ve Avrupa kendi içerisinde de birinci ve ikinci büyük savaşların başlatıcısı ve sürdürücüsü olmuştur.

Kendilerine özel misyon biçen global sermayedarlar, servetlerinin gücü ile süper devletler içerisine sızarak, bunları global ölçekli çıkarları doğrultusunda istimal etmektedirler. Servetlerini arttırmak ve dünyayı kontrol etmek için gelişmemiş ülkelerde kurdukları sivil toplum organizasyonları vasıtası ile buraları sömürmektedirler. Bunlar, insan ve toplumların bilinçaltına inerek formatlar ve istediği yönde hareket etmeleri sağlarlar. Gizemli, İlluminati (zihin kontrolüyle, kuruluşları ele geçirerek Yeni Dünya Düzeni (Başkent Kudüs-Kristal Krallığı / On hanedanın krallığı) kurmaya çalışan gizli silahlı yapı) ve Tovistock enstitüsü (sağlık temelli insan psikolojisini etkilemeyi temel alan) benzeri organizasyonlar ile diğer toplumları kuşatılmışlık hissi ile karamsarlığa düşürerek daha kolay kontrol etmeye çalışırlar. Hafiyeler (casus) vasıtası ile kendi lehine insanların düşünce ve davranışlarını etkilemek için planlı mesajlar olan propaganda ile onları manipüle ederek; aleyhlerine olan tek sesli yapıları, lehlerine çok sesli yapıya ve çok sesli yapıları da tek sesli yapılar haline getirmeye çalışırlar.

Gücün hak da değil, hakkın güce olduğuna inanan, hayatı yardımlaşma değil, mücadele gören, emperyalist vizyona sahip ultra kapitalist anlayış yaygınlaşmaktadır. İlmi, teknolojik ve ekonomik üstünlüğe sahip ülkeler, diğer ülkeler üzerinde psikolojik üstünlüğü de elde ederek gelişmişlik düzeylerini sürekli korumaya çalışıyorlar. Gücün kibrine kapılarak zehirlenenler, kendilerini seçilmiş arı (katkısız) ve her şeyi güç ile halledeceğini zanneden yapılar ile mücadele ancak, kolektif bilince sahip halkların sağduyusu ile disiplin altına alınabilir. Bunların maksatlarının aksi ile tokat yemeleri ancak, bilinçlenen insanlarla sağlanabilir.

Globalleşmeyle milletlerarası ilişkilerde geleneksel ittifaklar yerine ihtiyaçların değişimine bağlı stratejik ittifaklara gidiliyor. Ülkeler arası meseleler sadece askeri güce dayalı derin diplomasi ile çözülemez, değişen ihtiyaçlara bağlı olarak farklı seçenekler kullanılması gerekir. Coğrafya stratejiyi belirler. İbn-i Haldun'un dediği gibi "Coğrafya sizin kaderinizdir."

Menfaatlerine göre kavram geliştiren emperyalist ülkeler bilgi ve tecrübe birikimi, sahip oldukları askeri imkân ve kabiliyetler ile psikolojik ve biyolojik yeni savaş teknolojileri sayesinde gelişmemiş ülkeleri kendine bağımlı hale getirmektedirler. "Muhabere olmadan, muharebe olmaz.", anlayışıyla maliyeti düşük ve kolay olan; sosyal medya vasıtaları ile elde ettikleri bilgi ile hâkimiyet savaşlarını sürdürmektedirler.

Devletler, vatandaşın, kamu harcamalarına katılım payını adil bir şekilde düzenlenmelidir. Vergide adalet; harcadandan değil, daha çok kazananadan alınmalı. Tüm vatandaşlardan toplanılan vergilerle devletin sunduğu sosyal destekler, bir şahıs veya grubun yardımı değil ve bu kaynakların birilerinin elinde baskı unsuru olmaktan çıkarılmalıdır. Başta mahalli idareler olarak devletin en temel görevi aç, muhtaç insanlara hizmettir. Tamircilerin azaldığı ve fakat tahripçilerin çoğaldığı zamanımızda vatandaşın görevi, siyaset müessesini daha güçlü ve liyakatli olmasını sağlayarak, kamu kaynaklarının etkin yönetimini gerçekleştirmek olmalıdır.

Toplumsal rahatsızlığın artışı gösteren toplumsal hareketlilikteki artış zamanında yöneticiler, zalime karşı izzetli, mazluma karşı merhametli olmalıdır. Tüm toplumun değeri olan önceki kuşakların biriktirdiği iktisadi değerleri verimli kullanmalıdırlar. Devleti yeniden yapılandırma sürecinde yoksulluk üreten değil, yoksulluğu ortadan kaldıracak uygulamalara ihtiyaç vardır. Kendi bürokrasi ve burjuvasını oluşturan kirli ve kimliksiz insanların yapılanmalarına müsaade etmemek gerekir.

Her asırda; iktisadi ve sosyal açıdan yeni bir dünya düzeni kurulduğu söylenir; 1715, 1815, 1915 ve 2015' de bu tarihi dönemeçlerden biri olarak enerji havzalarına yapılan operasyonlar bu fikri desteklemektedir. I. Dünya Savaşı'nda, 29 Nisan 1916'da İngilizlerin Osmanlı 6. ordusu karşısında Kutül Ammare kuşatmasında bozgunu sonrası 16 Mayıs 1916'da Ruslarında mutabakatını alan İngiltere ve Fransa aralarında yaptıkları kumazca, sinsice Sykes-Picot gizli anlaşması ile Ortadoğu topraklarını paylaşmışlardı.

Bölgede yüz sene sonra benzer bir gizli anlaşmanın yeni versiyonu olan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) için alt yapı hazırlanmaktadır. Tüm bunlar, akraba, komşu, kardeş ve birbirine muhtaç insanların bir arada olduğu ve Osmanlı Devleti olarak şekillenen bu yapıyı bölüp, parçalayıp yönetmek veya yutmak içindir.

Monroe (ABD başkanı James) Doktrini ile 1823'te başlayan Amerikan ve Avrupa emperyalizmi iki yüz sene sonra asimetrik olarak Ortadoğu'ya tam bir 'daimi ve topyekûn savaş hali'ni getirdi. Burada NATO ve Türkiye üzerinden kendilerine hizmetkâr bir alan oluşturma çalışmaları sürdürmektedir. Emperyalistler sömürmek istedikleri ülkeleri kontrollü kaosla, terörle yıldıarak, vesayetle dünyadan uzaklaştırıp içine kapalı otoriter bir rejimle geri bıraktıkları ülkelerde tüm ekonomik seçenekleri kullanırlar.

İnsanlık, zihin gücü ile dünyayı imar ve inşa ile ona yön ve şekil verirken, diğer yandan yaşadığı dünya onun zihniyetini etkiler. Asya ve Avrupa medeniyetlerinin kaynakları temelde farklıdır. Asya medeniyeti dine dayalı ve inançların şekillendirdiği bir anlayışı yansıtırken, Avrupa medeniyeti ise **Roma Hukuku** ve **Yunan Felsefesi** 'ne dayanır. Günümüz sosyal ve ekonomik vaziyeti ve dolayısıyla da üretim ve tüketim sistemlerini de bu yapılar belirlemektedir. Kategorik ve toptancı yaklaşmamak için Batı'yı (AB ve ABD) insanlığa faydalı faaliyetler yürüten ve temelini Hristiyanlık dininden alan birinci Avrupa ile Roma ve Yunan düşüncesine dayanan ve kapitalizmle dünyayı sömüren ikinci Avrupa'yı ayrı tutmak gerekir.

Avrupa sanayileşme ile sağladığı üstünlüğünü dünyanın diğer toplumlar üzerinde kültürel sömürüyle onların medeniyetlerini geriletmiş, bilim, sanat ve ekonomide kendi ön kabullerini tek doğru olarak kabule zorlamıştır. Diğer halkların geliştirdiği sistemleri, buluşları ilmi kabul etmeyerek, kendi çalışmalarını akademik olarak görmüştür. Böylece de toplumların tarihi hafızalarını zayıflatarak, tarih bilincinden uzak yetişen insanları istediği yönde sevk ve idare etmeye yönelmiştir.

İnsanlığın geçirdiği evrelerde; belirli coğrafya insanlarını köleleştirme ve hürriyetlerini tanımayı sadece ekonomik saiklerle yapan emperyalist zihniyet, zamanla artan kölelik maliyetinden kurtulmak için hürriyet vermiştir. Oysa bir işçinin maliyeti, bir kölenin maliyetinden daha düşük olduğu için bu sömürünün yönünü değiştirmiş ve emek üzerinden yeni sömürü yöntemleri geliştirmiştir. Bilim ve teknolojinin sağladığı imkânlarla artan şuurlanma sorgulamayı da peşinden getirmiş. İnsanlar sömürülmek, kandırılmak ve yönetilmek istemiyor; birlikte adil, aldatılmadan ve katılımlı (istişareli) "karizmatik tek insan" yönetimlerinden "meşveretli heyetler yönetimi" modeline geçilmesini istiyor.

Ekonomik sistemlerde ahlaki unsurların göz ardı edilmesine bağlı olarak; genleri ile oynanmış (GDO) ürünlerin kontrolsüz şekilde üretim ve tüketimi toplumların sağlığını ve nesil olarak devamını tehlikeye atıyor. Gıda sektörüne hâkim sınıflar; gıda güvenliğini hiçe sayarak diğer insanlar üzerinde operasyonlar yaptığı düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Çok kazanma hırsı ile gıdalar üzerinde dönen dolaplar insanları endişelendirmekte ve helal gıda sertifikası gibi güvenli gıda standartlı ürünlere yönlendirmektedir. Toplum meselelerini aşmanın yolu; eğitim öğretimle değerlerine bağlı hedefi ve ideali olan, düşünüp sorgulayan, belirli ideolojilerle şekillendirilemeyen kişiler yetiştirmektir. Dünyada çeşitlenerek artan toplumsal meselelerin çözümü de ancak disiplinler (bilimler) arası yardımlaşma ile mümkündür.

Global sermaye sahipleri, iddialı lafların gücüne dayanarak, beylik fikirleri ve test edilmeyen ezberleri başkalarına sopa gibi göstererek dünyaya nizam vermeleri bir felakettir. Halk hâkimiyetine dayanan, temel hak, hürriyet ve eşitliği sağlayan yönetim olan demokrasiyi kullanarak, ancak gerçekte; hak ve hukuku tanımayan, zorba, keyfilik, zulüm ve tahakküm olan istibdat ile toplumların kaynaklarını kontrol altına almaya ve böylece servetlerini artırmaya çalışıyorlar. Bu hâkim sınıf, tüm iletişim vasıtalarını kullanmakta ve toplumlara kendi değerlerini benimseterek varlıklarını güçlendirerek sürdürmektedirler.

Devlet güçlendikçe; ekonomiye, eğitime, kültüre, sosyal ve aile hayatlarına müdahale ediyor ve devlete bağımlılık ve muhtaçlık arttıkça da ferdi hürriyetler azalıyor. Büyüme devletlerde bir hedef değil, sadece insanların mutluluğu için bir araçtır. Zorlama bir ekonomik büyüme olmadan refah düşüncesinin yerleşmesi gerekir. Bu noktada ulus devletin toplumu kontrol yeteneği, globalleşme ile zayıflamakta ve gelişmeler ile güçlenen globalleşme, acımasız şekilde bir tarafta "kazananlar", diğer yanda "kaybedenler" ortaya çıkıyor. Bu noktada materyalizm ve ona dayanan pozitivizm benzeri düşünceler sonuç itibarı ile din dışı ve dolayısı ile din karşıtı felsefeler olarak bu uçurumu gideremiyor ve tersine sürekli derinleştiriyor.

Kamu sektörlerinin ülke ekonomisinin önemli kısmını oluşturduğu yapıda yönetim anlayışı insanların hayat kalitesini etkilemektedir. Yöneticiler, yönetim anlayışına uygun olarak kumu kaynaklarını istedikleri gibi değil, halkın istediği şekilde kullanmalı, israf etmeden, gerçek ihtiyaç ne kadar ise o miktarda kullanılmalıdır. Yöneticilerinde halk gibi yaşaması gerekir. Bu noktada halkın çoğunluğuna uymak; onların yediği, giydiği ve kullandığı gibi kullanmak gerekir.

Dünyada hızlı şehirleşme ile birlikte iç göçler belirsizlikleriyle sürerken, ekonomik liberalleşme, modernleşme devam ediyor, geçim imkânları kırılganlaşıyor ve yaşanan mekânlar kalabalıklaşıyor. Aile ve komşuluk bağları zayıflarken, yeni topluluklar ortaya çıkıyor. Kişisel istekler yapay şekilde kabartılıyor ve tüketim toplumsal statünün ana kaynağı haline geliyor. Değer yargıları, erozyona uğruyor veya hoşgörüsüz şekillere bürünerek yeniden üretiliyor. Nesiller arası anlayış farklılıkları çatışmaları hızlandırıyor ve hayat giderek daha rekabetçi özellikler kazanıyor. Yeni suç ve sömürü şekilleri ortaya çıkıyor. Kapitalizm, toplumun yumuşak karnı üzerinden faaliyetlerini yürütmektedir. Daha çok çalışma hayatına sokulan, daha çok tükettirilen ve bedeni reklam nesnesine dönüşen, istismar edilen bir kadın anlayışı kapitalizmin sıradan uygulamaları haline gelmiştir.

Günümüzde geniş aileden çekirdek aileye geçişin bittiği ve çekirdek aile de parçalanarak atomize olmuş bir aile yapısına dönüşmektedir. Bu durum insanları yalnızlaşarak a-sosyal bir yapıya sürüklenmektedir. Yüz yüze sosyalleşmenin kişileri daha fazla mutlu ettiği aşikârdır. Vermek ve paylaşmak insanı insan yapan unsur olarak; vermek hizmet toplumunu oluşturan kişilerin, almak ise tüketim toplumunu oluşturan kişilerin özelliğini taşır. Tüketim toplumu atomize bir toplum olma yolundadır. Sanayi ürünlerindeki israfın önlenmesi için sadelik gerekir; sadelik, değere odaklanmayı sağlar ve böylece israf ve kayıplar fark edilir ve önüne geçilebilir.

Bu noktada; “tüketimin bir kültürü olmalı, ancak tüketmek bir kültür olmamalıdır.”

Karşı tarafı anlayanın yolu, onun kullandığı kavram ve kelimeleri bilmekten geçer. Asya kültüründe yazı değil, söz kıymet ifade eder ve sözlü kültür, yazılı kültürden öndedir. Her ne kadar “hatırdan çıkar satırdan çıkmaz” dense de “ilim kalpten yazıya intikal edince zayı olur” sözü tercih edilir. Yaşayarak öğrenmek; bedeli en yüksek öğrenme şeklidir. Akıllı insan yaşadıklarından ders olan ve hayatını ona göre düzenleyen, çok akıllı insan ise başkalarının tecrübelerinden de ders çıkarandır. Toplumlar maruz kaldıkları; cehaleti marifet (bilgi) ile zarureti sanat ile ve ihtilafı (ayrılığı) ittifak ile çözebilirler.

İnsanlık gelecek için, evrensel değerler etrafında, adil, sulh içinde, karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı insani değerleri esas alan sosyal ve ekonomik bir sistem kurmalıdır. Mecburiyetten değil, gönüllü sadelik ile fazlalıklardan arınma, eşyaları ayıklamak, gerekli ve zorunluları el altında tutarak yeni bir hayat tarzını benimsemek ekonomik krizlere karşı en müessir yoldur. Böylece her alanda sulh, demokrasi ve adaletin hâkim kılınması ile topluma dair meseleler daha kolay halledilecektir.

Birinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Globalleşme nedir?
2. Globalleşmenin sonuçları nelerdir?
3. Globalleşmenin temel sebepleri nelerdir?
4. Bölgeselleşme nedir?
5. Bölgeselleşmenin globalleşme ile ilişkisi nasıldır?
6. Doğu medeniyetinin temel esasları nelerdir?
7. Batı medeniyetinin temel esasları nelerdir?
8. Kanaat ekonomisi nedir?
9. Kapitalist sömürü yöntemleri nelerdir?
10. Anadolu'yu önemli kılan temel sebepler nelerdir?
11. Doğu medeniyeti yönetim anlayışının esasları nelerdir?
12. Osmanlı Devleti'nin sanayide geri kalma sebepleri nelerdir?
13. Avrupa sanayileşmesini etkileyen faktörler nelerdir?
14. Toplumların geri kalma sebepleri nelerdir?
15. Osmanlı Devleti'ni ayakta tutan temel değerler nelerdir?
16. Türkiye'de sosyal ve ekonomik gelişim için yapılması gerekenler nelerdir?

2. GLOBAL EKONOMİNİN İŞLEYİŞİ

2.1. Ekonominin İşleyişi

Mikroekonomi konuları; ekonomik sistem, arz, talep, piyasa, maliyet, üretici, tüketici ve tüketimdir. Makroekonomi konuları; milli gelir, istihdam, gelir dağılımı, istihdam ve işsizlik, dış ticaret, ödemeler dengesi, kalkınma, tasarruf, yatırım, para ve bankadır.

İnsan ihtiyaçları, ekonomik bir faaliyet sonucu üretilen ürünlerle karşılanması ekonominin varlık sebebidir.

Ekonomi; bir ülkenin sahip olduğu kaynakları kişiler, kurumlar arasında üretim, bölüşüm, dağıtım, tüketim ile ilgili sistemi inceleyen, sınırsız ihtiyaçları, nispeten sınırlı kaynaklarla en az çaba ile en çok tatmini sağlayacak yöntem ve teorileri gösteren sosyal bir bilimdir. Siyaset, coğrafya, tarih ve din ile iç içe bir bilim olarak, mevcut kaynakların sınırlı, insan ihtiyaçlarının ise sınırsızlığı sebebiyle insanların tercihleri ve bu tercihler sebebiyle arasındaki üretim, bölüşüm, dağıtım, tüketim şekillerini, ilişkilerini inceler. Toplumların nasıl zenginleşeceği, refahlarının nasıl artacağı sorusuna cevap bulma sürecinde; izlenecek siyaset, işsizlik, enflasyon, üretim düzeyi, tasarruf ve yatırım gibi kavramlar üzerinde durur. Yunanca 'ev yönetimi', dilimize Arapçadan geçen iktisat kelimesi de kullanılmaktadır.

Ekonominin farklı tanımları:

1. Ekonomi; servet temini için yapılan tüm çalışmalar ekonomi biliminin inceleme alanıdır. Adam Smith.
2. Ekonomi; sınırsız insan ihtiyaçlarını mevcut kıt kaynaklarla karşılamasına ilişkin konuları kapsayan bilimdir. A. Marshall.
3. Ekonomi; kişi ve topluma en az çabayla en çok tatmini sağlamayı gösteren yöntemler teorisidir. H. Gossen.
4. Ekonomi; insanların çeşitli ürünler üretmek ve bunları tüketilmek üzere toplumun çeşitli üyelerine dağıtmak için kıt ve sınırlı üretim kaynaklarını ne şekilde kullandıklarını inceleyen bilimdir. Paul Samuelson.

Ekonomi biliminin temel amacı; insan ve toplum düzeyindeki ekonomik kanunların tespiti, ekonomik olayları açıklama gerektiğinde uygulamaya ilişkin tavsiyelerde bulunma, israfı önleyerek her türlü insan ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktır.

İnsanın parayla karşılanabilen veya ölçü birimi para olan ihtiyaçları için yapılan faaliyetler **ekonomik olaydır**. İnsan, iktisadın hem öznesi hem de hedefidir. Ekonomik olayları açıklamada; çok sayıda değişkeni dikkate alıp karşılıklı ilişkiler kurarak, teorik çalışmaların deneylerle doğrulanmasını sağlayan matematiksel çözümleme yöntemi olan **ekonometriden** faydalanılır.

Avrupa patentli iktisadın ifadesiyle "kıt kaynaklarla, sınırsız ihtiyaçları karşılamak" ifadeleri problemlidir. Ekonomik sektörler temelde; dinamik, gerçek beşerî faaliyetler olan **'ticaret, sanayi ve ziraat'**tır. Bu iktisat, geçimlik ziraatı ve aile ekonomisi gibi birçok faaliyeti aşağılayarak, ziraatı ve belirli bazı geçim alanlarını ileri aşamada tamamen ticarileştirerek kıtlığa sebep oluyor.

Thomas Robert Malthus: (1766-1834 İngiliz nüfusbilimci ve ekonomi politik teorisyeni), nüfusun geometrik bir dizi, üretimin ise aritmetik bir dizi ile artacağını ve gelecekte insanlığın açlıktan öleceğini ileri sürmüştü. İki asırdan beri ekonomi kitaplarında karamsar bir düşüncenin mahsulü bu teori, bugün geçerliliğini kaybetmiştir. Hızla artan dünya nüfusuyla doğru orantılı olarak toplam ihtiyaçlar artmış, her insanın ihtiyaç listesindeki tüketim maddeleri türü de gelişme göstererek, yeni ihtiyaçlar dâhil olmasına rağmen, gıda maddelerinin nüfus artışından daha hızlı arttığı ortadadır. Foton Kuşağı teorisine göre 1960'lardan itibaren güneş sistemi yüksek enerjili foton kuşağına girmesiyle, dünya bol enerji, bol hammadde, bol gıda maddesi dönemine yol almaktadır. Güneş, rüzgâr, nükleer enerji, yeraltı ısı kaynakları, yenilenebilir enerji kaynakları devreye girmesiyle gelecekte ucuz, temiz ve sınırlı olmayan enerji sağlanacaktır. Yeni teknolojiler, Kâinata, sınırsız kaynakları elde etmek için sunduğu inkişafı ktlığın olacağı söylenemez. Kötü yönetim, adil olmayan paylaşım ve kaynakları israfı suni bir kıtlık oluşturabilir.

Ekonomi, incelediği konulara ve kapsamlarına göre dallara ayrılır.

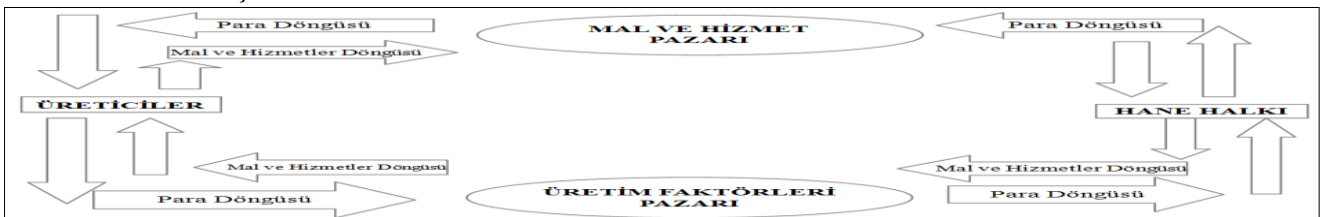
Ekonomi biliminin alt dalları:

1. Normatif Ekonomi: Ekonomik düzenin nasıl olmasına dair fikirler üreten; sosyal adalet, refahın yükselişi ve belirli ekonomik hedefler için yapılması gerekenleri araştıran ekonomi dalıdır.

2. Pozitif Ekonomi: Sadece ekonomik düzeni sebep-sonuç ilişkisi dâhilinde inceleyen, ekonomi içinde sürekli geçerli kanunları tespiti çalışan ve "Talep artışı enflasyonu nasıl etkiler?", "Enflasyon hangi düzeyde tutulmalı?" gibi soruları cevaplamaya çalışan ekonominin bir dalıdır.

3. Mikroekonomi: Tüketicilerin ve işletmelerin ekonomik davranışlarını; ihtiyaç, fayda, değer, fiyat kavramları ile araştıran; piyasa türlerini, piyasaların işleyiş mekanizmasını ve farklı piyasa durumlarında işletme dengesinin nasıl oluştuğunu araştıran olayları kurmağa bakışı inceleyen ekonominin bir dalıdır.

4. Makroekonomi: Makro büyüklükler, toplam üretim, toplam istihdam, toplam işsizlik, genel fiyat düzeyinin değişme oranı, ekonominin büyüme hızı gibi konuları ülke ve dünya ekonomisi düzeyinde kuş bakışı inceleyen ekonominin bir dalıdır. Keynes'in, 'Kişi için doğru olan, toplum için doğru olmayabilir ve toplum için doğru olan da kişi için doğru olmayabilir' görüşünden ortaya atılan mikroekonomi karşıtıdır.

Şekil 2-1: Tabii İktisat Döngüsü

Ekonominin genel olarak işleyiş dengesini; para döngüsü ile mal ve hizmetler döngüsü değerleri birbirine eşit olduğu durumu

gösterir. Mizan ve ölçünün bozulmadığı bu dengeye **tabii iktisat dengesi** denir.

İlk ve Orta Çağ'lar da ekonomiler ziraata dayalı "**ev ekonomisi**" niteliğinde ve devletin temel görevi adalet ve savunma hizmetleri ile sınırlı idi. Hak ve hürriyetlerde gelişme ve İngiltere'de 1215' de Kral John'a kabul ettirilen **Magna Carta Libertatum** (Büyük Hürriyet Fermanı) birçok hürriyetle birlikte kralın vergilendirme yetkisi sınırlanarak meclise aktarılıyor. Asya'da farklı gelişmeler olmuştur.

İbn-i Haldun (Tunus,1332-1406) 14. asırda tarih felsefecisi, sosyoloji ve kanaat ekonomisi ve liberal ekonomiye katkılar sunan biri olarak "**Mukaddime**" isimli eseri ile tarihi ve sosyal olaylara yön veren etkenleri inceleyerek siyasi, iktisadi ve mali konularda fikirler ileri sürmüştür. Devletin asıl görevi insanlar arasında sulh ve ahengi sağlamalı, ekonomik ve ticari faaliyetlere girmesi ekonomik dengeyi bozar ve serbest rekabetin gelişmesini önler diyerek devletin görev kapsam ve alanını belirlemiştir.

İlerleyen zamanda yeni coğrafi keşifler, deniz ticareti, toplumun hayat ve düşünce şeklindeki gelişmeler ekonomiye yenilikler getirmiş. Rönesans ve Reform hareketlerinin başlattığı uyanışın, siyasi ve ekonomik yansıması; değerli madenlerin ülkenin ekonomik gücünün kaynağı gören aşırı devlet müdahalesini savunan **merkantilizm** dönemini başlatmıştır.

Merkantilizm; 16. yüzyılda Batı Avrupa'da başlamış ekonomik bir teoridir. Merkantilizme göre bir milletin refahı anaparanın miktarına bağlıdır ve ekonomik servet veya anapara devletin elinde tuttuğu, altın, gümüş miktarı veya ticari değer ile temsil edilir. Devlet, ekonomide korumacı bir rol oynamalı, ihracatı desteklemeli ve ithalatı sınırlandırmalı fikrinde olan ekonomik bir sistemdir. Bu dönemde yürütülen üçgen ticareti ile Avrupa iyice zenginleşmiş.

Üç köşeli (üçgen) **ticaret**; bir bölgeden veya bir limandan ihraç edilebilen mallar için ikinci bir bölgede ithal için talep olmadığı, ama aynı zamanda bu ikinci bölgenin ihraç edebileceği mallar için birinci bölgede ithal talebi olduğu hallerde ortaya çıkar. En bariz örnek 16. yüzyıllar sonlarından 19. yüzyıl başlarına kadar olan dönemde Avrupa, Batı-Afrika, Kuzey Amerika üçgeni üzerinde olan ve Batı Afrika-Kuzey Amerika "orta pasajı"nda ticari malın "Afrikalı köleler" olduğu ticaret sistemidir.

Merkantilizmle ekonomideki egemenlik feodal derebeyi, soylulardan burjuvalara el değiştirmiş. Bu gelişimle merkantilizm geçerliliğini kaybetmiş, yeni dönem geliştirilen liberal iktisadi düşüncelerin sahipleri klasik iktisatçılar; Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823), Jean Baptiste Say (1767-1832) ve Yohn Stuart Mill olarak yerlerini almışlardır. Bunlar, ekonomik dengenin kendiliğinden ve otomatik oluştuğu bu tabii düzenin işleyişine devletin müdahale etmemesini savunmuşlar.

Kapitalist ekonomi; arzu talep belirler, herkes kendi çıkarını maximize etmeye çalışırken, toplum menfaatine de hizmet etmiş olur ve dolayısıyla fert menfaatleri ile toplum menfaatleri arasında çatışma olmaz der. Ancak, **John M. KEYNES** (1883-1946) klasik iktisatçıların fikirlerini eleştirerek; ileri sürdükleri gibi her zaman kendiliğinden oluşan tabii bir dengenin mevcut olmadığını savunmuş, 1929'da yaşanan büyük iktisadi buhranda ekonomilerin içine düştüğü durgunluğun uzun sürmesi, klasiklerin savundukları tabii düzen görüşleri sarsılmış ve devletin ekonomik anlayışındaki değişimine sebep olmuştur. KEYNES, devletin müdahalesi olmadan ekonomik durgunluktan çıkılamayacağını 1936'da yayınladığı "**Genel Teori**" isimli eseriyle ispatlamaya çalışmış. Böylece, "**1929 Dünya İktisadi Buhranı**" ile koruyucu, jandarma devlet anlayışından müdahaleci, modern devlete geçilmiş ve mali olaylara modern yaklaşım hâkim olmuştur.

Bilhassa 1980 sonrası birçok ülke dışı açık serbest piyasa ekonomisine geçiş ve buna uygun siyasi ve hukuki değişimlere gitti. Bu anlamda 21. asır liberal değerlerin yükseldiği bir dönem olarak; ferdi beklentiler hayat standartlarının artması ile yükseliyor ve bu süreçte, ekonomik ilişkilerde değişimleri gündeme getiriyor ve ulus egemenliği, yerini sermaye egemenliğine bırakıyor. **Sermayenin globalleşmesi** olarak ifade edilen bu durum, siyasi güç ile iktisadi güç arasındaki ilişkileri tersine çevirmeye başlamış ve önceleri global sermaye ulus devletlerin gücüne tabi iken, şimdi ulus devletlerin manevra kabiliyeti bu sermaye tarafından şekillendirilmektedir. Artık devletin ekonomide rolü, devlet müdahalesini negatif dışsallıkları önleyici, pozitif dışsallıkları da artırıcı ve rekabetçi serbest piyasa kurallarına göre yeniden şekillenmektedir.

Pazarı ve işletmeleri yeniden tasarlayan teknolojik gelişmeler, globalleşme, pazar üzerinde devlet kontrolünün azalması, özelleştirme ve yeni pazar fırsatları gibi konulardaki gelişmeler ilgiyi, "**eski ve yeni ekonomi**" kavramı üzerine çekmiştir. Araştırma sonucu ortaya çıkan bulguları ekonomik, siyasi ve sosyal düzeylerin bir veya birkaçında uygulayarak topluma fayda sağlayan **inovasyon** (yenilik) ekonomik dönüşümü hızlandırdı. Mevcut bir değer yeniden şekillendirilmesi veya yeni bir mal, hizmet, üretim yöntemi geliştirme süreci ekonomiye yeni bir bakış açısı getirdi. Bundan ekonomi ve iş dünyasını etkiledi, iş modellerini geliştirildi, geleneksel yapı ve faaliyetler büyük oranda yenilendi. 1950'lerden başlayan ve 1990'larda olgunluk dönemine ulaşan '**elektronik çağ**' yerini, yeni medya, dijital ağlar ve yeni teknolojilerin ürün ve üretim sürecinde esaslı bir role sahip olduğu '**yeni ekonomi**' dönemine geçildi. Peter Drucker tarafından 1969'da "**Enformasyon Ekonomisi**" olarak isimlendirilen bu süreç, ağ ekonomisi, bilgi ekonomisi, inovasyon ekonomisi, dijital ekonomi ve yeni ekonomi gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Temeli bilgiye dayanan bu süreç, yeni bir ekonomik ve siyasi yönetim tarzını zorunlu hale getirdiği söylene de aslında kapitalizmin revize edilmiş halini yansıtır.

Yeni ekonomi anlayışı, sosyal bilimlerde disiplinler arası çalışmanın önemini ortaya çıkararak ekonomiyi sosyal içerikinden ayırıp, salt teknik bir disiplin gibi uygulama eğilimini sorgular. Deneye dayalı araştırmaların ekonomik kararlarda rasyonellikten ziyade duygusallığın ağır bastığını gösterir. Oysa ekonominin temel varsayımı olan "homo economicus" kavramı kişilerin ekonomi ile ilgili konularda rasyonel davrandıklarını vurgulanır ve piyasanın doğru çözümü bulduğu inancı bu ön kabule dayanır.

Yeni ekonomi yaklaşımı; kişilerin ekonomik faaliyetlerini incelerken yalnızca ekonomik değişkenlerden oluşan modellerin yetersiz kalacağını savunur ve çok sayıda gözleme dayanarak ekonomik aktörlerin davranışlarını incelemek ve ekonomik verilere teknolojik, sosyolojik ve psikolojik unsurları da katarak teori kurar. Kişiler; bilgisizlik, boş zaman tercihi, riskten uzak durma, meslekî gösteriş, statü, sosyal ve siyasi belirsizlikler ve kişisel ilişkileri bozmama gibi sebeplerle ekonomik menfaatlerini de maksimize etmek

amacıyla davranmayabilirler. Çok sayıda ve iç içe olan bu faktörler matematiğe dayalı bir modele dâhil edilebilecek faktörler olduğu gibi sayı olarak ifade edilemeyecek (sosyal) faktörlerde olabilmektedir.

Yeni ekonomi, devletin ekonomideki düzenlemelere son vermesi, gelişen bilgi teknolojileri, piyasaların, işletmelerin ve ferdi çalışmanın faaliyet tarzlarını değiştirmesi, yeni iş, üretim ve pazarlama stratejileri ile yeni organizasyon şekillerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Dijital ve bilgi sektörünün yönetimini temel alan yeni ekonomiyle emek yoğun işlerin düşük gelir gruptaki ülkelere kaydırılır, sanayileşmiş ülkeler bilgi yoğun ürünlere geçmeye yönelir, ağlar (Network) üzerinde yer alır. Klasik ekonomi, üretimi kurumun büyüklüğü, iş hacmiyle elde ettiği maliyet avantajı sağlama fikrinde iken (ölçek ekonomisi), yeni ekonomi, tüm sektörlerde beşerî, fizikî ve entelektüel sermayeyi güçlü bir şekilde tamamlayan bir rol üstlenmektedir. Bilgi teknolojilerinin üretim ve kullanımı, nitelikli emek talebini artırarak beşerî sermaye yatırımlarını harekete geçirir.

Geleneksel ekonomide kıt olan kaynaklar değerli ve ekonominin temel çalışma alanı da kıt kaynaklardır. Ekonomi bu kıt kaynakları etkin ve verimli kılmak üzerinde yoğunlaşırken, yeni ekonomide kıt olan değil, bol olan değerlidir. Geleneksel ekonomide herhangi bir bilginin rakiplerden saklanması için sıkı tedbirler alınırken, yeni ekonomide ise bilgi işletme içi, çevresi, kamu kuruluşları ve hatta rakiplerle paylaşılması; bilginin üretilmesi, paylaşılması ve bu yolla çoğaltılması esastır. Yeni ekonomi, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüştürülmesi ile birlikte pazarlanması ve dağıtımı bilgisayar sisteminin fizikî araçları ve insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi sayesinde işler.

Yeni ekonominin temel özellikleri:

1. Bilgi temel üretim kaynağıdır.
2. Dijitalleşme, sanallık ve iletişim ağlarına dayanır.
3. Şebeke organizasyonlara geçilir.
4. Araçlar azaltılır.
5. Üretici ve müşteri bütünleşmesi sağlanır.
6. Yenilik ve hız esastır.
7. Globalleşme ve toplum meselelerinde farklılaşma yaşanır.

Yeni ekonomi anlayışı ile aynı üründen kitle halinde üretip toplu reklam, tanıtım ve satma dönemini geride bırakarak, azınlıkta kalan tüketicilerin hesaba katılması gereği anlaşıldı. Web kavramının işletme alanına girmesiyle geleneksel satış işlevleri ve faaliyetleri de değişti. Geleneksel satış gücünün etkisi sürekli azalması ve yerine ilişkisel (birebir) pazarlama gibi yeni pazarlama uygulamaları yerleşmektedir. Burada yeni olan pazarlama değil, pazarlamaya bakış açısı ve felsefesidir.

Dijitalleşen dünyada geleceği inşa edecek, bilişim sektörünün ana kollarından olan yazılım ve kodlama gelişimiyle, katma değeri yüksek kalemler arasında yazılım ve bilişim alt yapıları sürekli gelişiyor. Sürücüsüz hizmet verebilen otonom otomobilleri, karada, havada ve denizde otonom hareket edebilen dronları, robotlar hızla hayata giriyor. Yapay zekâ ve makine öğrenmesi alanlarındaki ilerlemeler birçok sektörün iş yapma şekli değişiyor, internete bağlanan nesnelerin artışına bağlı blockchain teknolojisi ile yeni iş alanları ortaya çıkıyor. **Blockchain** (blok zinciri); her bilginin blok olarak, gelişmiş şifreleme algoritmasıyla, birbirine bağlanarak kaydedildiği, dağınık ve bir merkeze bağlanmadan işlem imkânı veren veri tabanı teknolojisidir.

Günümüz bilgi toplumunda ekonomi; bütünleşmiş global ekonomi ve kaynaklar ise insanın kendisi ve onun yetenekleri, organize olan küçük girişimcilerin çıkarları korunur, aileye önem verilir, sosyal değerlerde eşitlik, eğitimde süreklilik önem kazanır, evrensel değerler etrafında organize olma ve kurumsallaşma artar.

2.2. Ekonomik Sistemler

Kuruluş veya ülkelerin yönetimi, ekonomik sistem ve şartların gelişiminden birebir etkilenmektedir.

Ekonomik sistem, toplumun sahip olduğu kaynakları, ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dağıtımını yapan temel kurallardır. Bir toplumda ürünlerin üretimi, ticareti, dağıtım ve kaynakların tahsisi, üretimi kimlerin yapacağını düzenleyen sosyal, siyasi, hukuki kurum ve kuralları ile birlikte iktisadi hedeflerin emrinde bir koordinasyon düzenidir.

Ekonomi ile toplum arasındaki ilişkiyi ülkedeki siyasi ve toplum değerleri etkiler ve siyasî yapılanma ekonomik sistemi belirler. Üretici, tüketici ve kurumların sistem içinde ortaya koydukları arz ve talep, mikro, makro düzeyde iktisadi sistemi düzenleyen denge kuralları gelişir. Dünyada uygulanan iktisadi sistemler içinde; kapitalist ekonomik sistem, sosyalist ekonomik sistem, karma ekonomi sistemi ve kanaat ekonomisi sistemleri incelenecektir.

2.2.1. Kapitalist Ekonomik Sistem

Her türlü iktisadi faaliyetin kişilerin serbest teşebbüs ve aralarındaki serbest sözleşmelere bırakıldığı üretim, tüketim, bölüşüm ve mübadeleyi ayarlama ve düzenlemeyi serbest piyasadaki fiyat mekanizmasına bırakıldığı iktisadi sistemdir. Kapitalizm, serbest piyasa sistemi, liberal kapitalist sistem (liberalizm) veya pazar ekonomisi isimleri de alır.

Liberal düşüncenin belirlediği ekonomik düzen olan kapitalizm, toplumda tabi bir dengenin varlığını ileri sürer. Benimsediği insan modeli **homo-economicus** (iktisadi insan); tam bilgiye sahip, çoğu aza tercih eden, seçici ve tutarlılık özelliğine sahip, kendi menfaatini maksimize etmeye çalışan, akılcı, bilinçli, haz, elem, hesabı yapacağını kabul eder. Arzı, talep belirler, kişi kendi menfaatini maksimize ederken, toplum menfaatine de hizmet eder ve kişi ile toplum menfaatleri arasında çatışma olmadığını iddia eder. "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" felsefesi temel alarak; özel mülkiyet, kâr, seçme hürriyeti ve rekabet gibi dört hakkı kabul eder. Çok sayıda alıcı ve satıcı, piyasa giriş-çıkışı serbest, tekel hâkim değil, piyasa açık ve şeffaf ise bu piyasa serbest rekabet piyasa sayılır. Sistemde, tüketici hâkimiyeti ve üreticilerin kâr motiflerine göre tespit edilen arz, talep ve fiyat mekanizmasıyla kararlar alınır.

Kapitalist ekonomik sistemin temel özellikleri:

1. Özel mülkiyet esastır.
2. Ekonomi serbest piyasa şartları altında işler.
3. Üretim araçları özel kişilerin elindedir.
4. Devlet ekonomiye müdahale etmez, kontrolünü sağlar.
5. Ekonomide kişi kendi çıkarı peşinde koşar.
6. Üretimde belirleyici olan kârdır.
7. Temel ihtiyaçlar dışında başka sürekli tüketim alışkanlıkları oluşturur.

Kapitalizmde; para, borsa ve faiz üçkâğıdı üzerinden sapmalarla rekabetin giderek bozulması veya ekonomik yapının bu sistemi savunanların düşündüklerinden farklılaşması gibi sebeplerle devletler ekonomik işleyişe müdahale ediyorlar. İlk müdahale ABD’de 1929’da Dünya Büyük Ekonomik Buhranı ile ikinci ise 2008’de başlayıp yayılan krize ülkeler değişik şekillerde müdahale etmişler.

Sosyal medya ve kamuoyu demokrasisinin gelişimiyle global diktatörlük olan kapitalizmin yanlış uygulamalarına bağlı çıkan krizlerle oluşan global ekonomik huzursuzluk, eleştiri, tepki ve protestoların artışıyla sistem sorgulanmaktadır. Gelişmeler, sermaye ve kapitalin önemini kaybederek mülkiyetin tabana yayılacağı, serbestlik ve rekabetin sermayeden daha önemli olacağı tezleri kuvvetleniyor. Bunlara rağmen sistem sürekli kendini yenileyerek, yeni isim ve algılarla devam ediyor.

Liberalizmin tohumunu Adam Smith, neoliberalizmininkini ise Friedrich Hayek ve Milton Friedman atmıştır. 1970’ler sonrası farklı coğrafyalarda politik hegemonyayı ele geçiren neoliberal ideoloji globalleşmeyi hızlandırıp devletleri özelleştirerek millet iradesinden kaçırıp sosyal devleti çökertmeye çalışıyor. **Neoliberalizm**, serbest piyasa ekonomisini tanımlamada kullanılan ve özelleştirme, devletin küçültülmesi, esnek iş gücü piyasası, ekonominin kontrolünü kamudan özel sektöre devreden sosyal ve ekonomik politika modelidir. IMF ve diğer kurumların serbest piyasa yaklaşımı olan **Washington Konsensüsüyle** ilişkilidir.

Karl Marx kapitalizminin gayriahlaki olduğunu; (1) emeği sömüren, (2) insanları yabancılaştıran ve (3) azınlığın menfaatlerini korumayan, çoğunluğun adil, iyi yaşamasına engel olmasını üç noktada eleştirerek kapitalizmin sonrasının sosyalizm olacağını söylemiş. Lâkin tekelci bir devlet kapitalizmini yansıtan sosyalizmin çöküşüyle bunun olmayacağı anlaşılmıştır.

Kapitalizm, rekabet, kalite isteyen, düşünen, sorgulayan, eğitilmiş kesimi istemez, “üreten yönetir” anlayışını esas alır, tüketicileri yönetmeye çalışır. Kişi, toplum ve devletlerin zaaflarını kullanarak onları köklerinden uzaklaştırıp asimile eder. Coğrafi keşifleri izleyerek Sanayi Devrimi ve sömürgecilikle devam eden Avrupa merkezli kapitalizmin kuruluş ve işleyişi devamında ABD’yi dünya ekonomisinin merkezi yaparken, faaliyetleriyle de adaletsiz ve kendine bağımlı birçok global sorunu beraberinde getirmiş ve bu sebepten birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

Kapitalizme yöneltilen eleştiriler:

1. Emeği sömürüyor.
2. Gelir dağılımında adaleti bozuyor.
3. Ahlaki olmayan yayılmacıdır.
4. Paraya hükmederek reel ekonomiyi bankalara boğduruyor.
5. Sermaye kazancını sürekli artırmaya çalışıyor.
6. Altına dayalı iktisadi yapıdan kâğıt paraya geçiş ile sanal değerler oluşturuyor.
7. Dünya ekonomisini tek merkezden yürütmek istiyor.
8. İnsanı ve toplumu dönüştürerek asimile ediyor.
9. Dünya kaynaklarını hızla tüketerek ekolojik dengeyi bozuyor.

Köle ticareti kapitalizmin emek üzerine inşa ettiği sömürüdür. Kölelik maliyetlerinin bir işçi maliyetinden daha yüksek olmasıyla sömürünün yönünü emekçiler üzerine değiştirmiştir. Fakirden zengine servet aktaran, fakiri daha fakir, zengini de daha zengin yapan kapitalizm, açgözlü, her şeyi şiddetli arzulayan, aza kanaat etmeyen bencil bir seçkinler sınıfı oluşturur. Global servetin küçük ve varlıklı elit grubun elinde toplanmasıyla, zengin ve fakir uçurumu büyümektedir. Adil gelir dağılımı olmayan sistem ilânihaye devam etmez. “Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.” “Herkesin faydalanabileceği şeyden bazıları mahrum edilirse büyük kavga çıkar.”

Kendine uymayan üretim, tüketim sistemlerini, farklı inanç ve kültürleri değiştirip asimile ederek hayatın her alanını kontrol etmeye çalışır. Krizler sonrası kendini devam ettirme dinamiklerini, insanları ahlak ve maneviyattan tecrit edip birbirine düşürerek neoliberalizm ve globalizm gibi yeni isimlerle devam eder. Çıkardığı iç ve dış savaşlarla, silahlanmayı, aşırı tüketimle israfı teşvik, insanları bağımlı hale getirerek, işgalci ve istilacı karakterini yansıtır.

Ekonominin sıcak para ile döndüğü ve ülkelerin etkinliğinin dünya sermayesi ile entegrasyondan geçtiği süreçte; paranın madde olarak ucuz, bol ve sanal olması ile mislinden daha fazlası dolaşıma girmesi ve kontrol edilemeyişi peşinden krizleri getirmektedir. Doların rezerv (sadece kendine endeksli) ve konvertibilite para olması, diğer paralara veya altına kısıtlama olmadan çevrilebilmesi, petro dolar (petrol ticaretinde sadece doların geçerliliği) ve senyoraj (paranın üretim maliyeti ile yazılı değeri arasındaki fark) hakkı sorgulanmaktadır. Bu noktada ülkeleri kendilerine maskeleyen para baronları; başkalarının paralarını kullanarak, reel olmayan sanal (siber), karşılıksız paraya hükmediyorlar. FED (Federal Reserve Sistemi 1913’te kurulan banka dolar basım ve dağıtımına yetkili) üzerinden dolarda tek otorite olarak reel ekonomileri kontrol ediyor.

Kapitalist sistem yürütücüleri akışkan olan sermayenin dünyanın her yerinde büyük kârlar getirmesi için ‘**paranın dini ve rengi olmaz**’ sözleri ve ekonominin her türlü değerden bağımsız kendi kuralları olduğu tezini ileri sürerler. Oysa paranın her tür değerden bağımsız olmadığı, sermayenin tabiatında kazancı sürekli ve yüksek tutmak için her tür stratejik hesap ve ideolojik endişeyi değerlendirerek bulunduğu yerde hâkimiyet kurmaya, ideolojisini yerleştirmeye çalışır. Kapitalizmde, banka ekonominin kanı olan

para kaynağını elinde tuttuğu için ziraat, sanayi ve ticaret sektörlerine hâkimdir. Gerçek değer oluşturmeyen banka sadece para ticareti yaparak toplumdan sağladığı kaynağı kullanırken toplum menfaatini gözetmez.

Kapitalizm, altına dayalı iktisadi hayatı ve reel varlık yerine sanal varlığı getirerek finans aracını “aracı araç” olmaktan çıkarıp hedef yapmış, parayı bir ürün haline getirerek çeşitlendirmiştir. 1944’te Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında kabul edilen **Bretton Woods Sistemi** ile dolar, sadece kendine endeksli ve altına dönüştürülebilen tek para birimi olmuş, diğer para birimleri de dolara göre ayarlama kararı verilmişti. Anlaşmayı imzalayan ülkeler, parasını altına dönüştürmüş ve para değerini dolara göre belirlemişlerdi. Tüm para birimlerinin dolara endeksten kaynaklanan piyasa gerilimleri sebebiyle ABD, 1971’de doları altına endekslemekten vazgeçerek BWS’i çöktürüp karşılıksız para basmaya başlamıştır. Geleneksel bankaların kredi vererek ürettikleri fizikî olmayan paralar gibi modern sistemler de yeni sanal paraları gerçek kullanıma sunuyorlar. Fizikî para global toplam paranın sadece yüzde 10’u, geri kalan yüzde 90’ı bankalarca üretilen sanal paralardır. Ekonomide “az olan kıymetli, bol olan değersizleşir”, anlayışıyla arz ve talep dengesine göre sanal para bu duruma uygun değer artış ve azalışları olmaktadır.

Kapitalist sistem, kendini inşa ederken karşısına çıkan engelleri de tasfiye ederek dünya ekonomileri üzerindeki hâkimiyetini devam ettirir. Bilgisayar marifeti ile bankalar üzerinden sanal kripto paralar ve nakitsiz para sistemiyle nakitsiz bir toplum için milli paraları ortadan kaldırarak, millilik duygularını da köreltip kendilerine amade bir dünya düzeni tasarlıyorlar. Avrupa medeniyetini oluşturan Roma hukuku ve Yunan felsefesine dayanan kapitalizm; gücü esas alır, menfaate dayanır, zayıf olanı yutar ve insanlarda suni ihtiyaçlar oluşturarak onları kontrol altına almaya çalışır. Toplumun fitri yapısı içinde gelişen her yeniliğe sızarak onu kendi lehine kullanır. İşin başında, bilimi, kuruluşu ve araştırmayı destekler, sponsor olur ve kendi aleyhine olmasını engeller. Fakirden zengine servet aktararak ekonomik eşitsizlikle biyolojik eşitsizliğe sebep olur. Hayata zenginler devam eder, fakirler ise bertaraf olur. Kendine hizmet etmeyen, ortak aklı esas alan demokratik gelişimleri engeller. Yenilik, gelişim gibi kavramları kullanarak, insanları, kurum ve devletleri dönüştürür, asimile eder, kendine hizmet ettirir.

Ana akım iktisat bilimi, kapitalist sömürü düzeninin akademideki ayağı olarak gerçeği yansıtmayan ve toplumda karşılığı olmayan bir ideolojidir. Şaşalı bir hayat tarzı göstererek, mutlu bir azınlığın yaşadığı imrenilen hayatı toplumun diğer kesimlerine pazarlar. Sürekli büyüme, aşırı rekabet ve sorumsuz tüketim anlayışıyla tüm insanlığın kaynaklarını fütursuzca kullanarak yaşlı dünyanın ekolojik dengesini alt-üst etmekte, insanların ilgisizliği ve bilgisizliğini de kullanarak varlığını sürdürmektedir.

Aslında her yenilik ve gelişimi kapitalizmin tuzağı görmek, göstermek kolaylığı, ona psikolojik üstünlük ve fizikî bir güç vermektedir. Toplumu istediği yönde dönüştürüp sömüren kapitalist anlayış ile vicdanı bozulmamış her insan ve sorumluluğa sahip her organizasyonun mücadele etmesi ahlaki bir görevdir.

2.2.2. Sosyalist Ekonomik Sistem

Kapitalizme karşı bir antitez olarak onun eksiklerinden hareketle fert ve toplum refahını gerçekleştirmek için kurulan Totaliter Müdahaleci ve Kolektivist iktisadi bir sistemdir. Teoride; tabiat, sermaye ve emek gibi üretim kaynakları toplum adına devletin mülkiyetinde, devlet tarafından kullanılır ve üretimde kâr değil, toplum faydası ön plandadır. Fiyat mekanizmasının anonim ve objektif yol göstericiliği yerine merkezi planlamanın sübjektif otoriter, esnek olmayan kararları yer alır.

Sosyalist ekonomik sisteminin temel özellikleri:

1. Üretim araçları devletin kontrolündedir.
2. Temel iktisadi faaliyetler devlet tarafından yürütülür.
3. Üretim kâra göre değil, temel ihtiyaçlar merkezi planlamaya göre belirlenir.
4. Üretilenlerin kimlere ne miktarda ve nasıl dağıtılacağı merkezi planlama ile karar verilir.
5. Toplumun çıkarları kişi çıkarlarından önce gelir.
6. Özel mülkiyet ve özel teşebbüs sınırlıdır.

Emek ve sermaye çatışmasını esas alan Marksist veya enternasyonal sosyalistlerin 1870 Paris hareketinden 1917 St. Petersburg ihtilâline kadar olayların arkasında sermayenin varlığı görülür. Sistemin kurucu ve yürütücüsü Sovyet Rusya 1990’lardan sonra liberalizme geçiş sürecini başlatmış ve hızlı bir şekilde tamamlamıştır. Antikapitalist ve antiemperyalist olduğu iddiasındaki Çin, 1978 Washington Kapitalizm Konsensüsü (mutabakat / anlaşma) ile ABD ve diğer G-8 ülkeleri tarafından kabul edilen; IMF, Dünya Bankası ve WTO tarafından dayatılan neo-liberal ekonomi politikaları sonrası ABD ile ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiştir. Halen Küba ve Kuzey Kore sosyalist ekonomik sistemi değişik şekillerde uygulamaktadır.

Sosyalist ekonomik sisteme yöneltilen eleştiriler:

1. Kapitalist sistem gibi sosyalist ekonomik sistem de insanı “rasyonel bir varlık” olarak görür.
2. Sosyalist ekonomik sistem de kapitalist sistem gibi materyalisttir.
3. Sosyalist ekonomik sistem devlet kapitalizmini yansıtır.
4. Emegi devletin sömürüsüne bırakır.
5. Sosyalizm kapitalist tezlerle muhalif olarak sergilediği yaklaşımlarla insanları devlet baskısı altına aldı.
6. Dine karşı savaş açarak kitlelerin ölümüne sebep oldu onları buhrana soktu.
7. Baskıcı ve antidemokratik uygulamalara müsaittir.
8. İçe kapalı bir ekonomi olması sebebiyle bilim ve teknolojinin gelişimini engellemiştir.

Kapitalist rejimlere muhalif olmak adına ortaya çıkan faşizm ve sosyalizm (komünizm), sınıf savaşları, soğuk savaşlar, din savaşları ve ahlak savaşlarına sebep olmalarıyla insanlığa büyük zararlar verdi.

2.2.3. Karma Ekonomik Sistem

Eklektik ekonomi denilen bu yapı, özel sektörü ve devletin ekonomiyi yönlendirmesini içeren, piyasa ekonomileri ve planlı ekonomiler arasında her ikisinin de özelliklerini yansıtan bir ekonomik sistemdir. Kapitalist ve sosyalist sistemlerin aksayan yanlarını bırakıp, iyi işleyen taraflarını alarak daha iyi bir iktisadi sistem kurma düşüncesine dayanır. Bir ihtiyaç sonu ortaya çıkan ve her yerde geçerli, kabul görmüş, standart kuralları olmayan, diğer iki sistemin aksine doktriner çerçevesi belirsiz, uygulamada çok değişik görünüm alan ve bilimsel değil, siyasi bir sistemdir. Hükümetin bazı iktisadi etkinliklerde bulunduğu veya bu etkinliklerin işleyişine müdahale ettiği, kapitalist ekonomi ile sosyalist ekonominin bir arada bulunduğu iktisadi sistemdir. Milli ekonomi içinde devletin sahip olduğu üretim faktörlerinin temel önem taşımaya mukabil, özel ekonominin gelişimine yol gösterici olduğu; ferdi mülkiyet, hürriyet ve demokrasinin vazgeçilmez bulunduğu ülkelerdeki devletin ekonomik müdahaleciliğini ifade eder.

Karma ekonomik sistemin temel özellikleri:

1. Devlet ve özel teşebbüs birlikte yer alır.
2. Kapitalizm ve sosyalizm arasında yer alır fakat özü itibarıyla kapitalizme yakın bir sistemdir.
3. Devlet ekonomiye kısmi olarak müdahale eder.
4. Kamu faydası ile kişisel çıkarlar bağdaştırılmaya çalışılır
5. Devlet, toplum tercihlerine uygun üretimi sağlamak için piyasa mekanizmasını düzeltici tedbirler alır.
6. Özel girişimin yatırımı kârlı bulmadığı alana toplum ihtiyaçlarını karşılamak için devlet yatırım yapar.

Kapitalist ve sosyalist ekonomik sistem gibi karma ekonomik sistem de materyalisttir. Türkiye’de 1929 Büyük Ekonomik Buhran’dan sonra 1950’lerde çok partili demokratik sisteme geçene kadar uygulanmış, 1950-80 arası serbest piyasa sistemine geçiş ve 1980 sonrası bu süreç hızlanmıştır. Çin 1990’lardan sonra uyguladığı ekonomik sistemle bu yapıya çok yakındır.

2.2.4. Kanaat Ekonomisi

Hayatı bütün gören, emeğe değer vererek her faaliyette insanı merkeze alan, faizin olmadığı, kâr-zarar ortaklığına dayalı, çevre ve tabi kaynakları emanet bilen, kâr hadlerine spekülasyon dışında müdahale etmeyen, aldatma ve haksız kazanca yol vermeyen, her alanda israfı kaldırıp tasarrufu esas alan, diğerleriyle adil ticaret yürüten, sömürü, hamaset, istismar, spekülasyon (vurgun) ve iddihara (saklama) müsaade etmeyen, adil ekonomi için teorik ve patik kuralları koyan ekonomik sistemdir.

Sermaye rejimi olan ve emek sömürüsüne dayalı, insanın üstünlüğünü maddi temellere göre belirleyen kapitalizm ve devlet kapitalizmi olan sosyalizm aksine insan merkezli, adaleti, merhameti, kanaati esas alan, sağlam, adil, paylaşımcı, sürdürülebilir, faizsiz işleyen bir ekonomik sistemdir. Homo-İslamicus modeline dayalı sisteminin ekonomik ve sosyal alana dair temel özellikleri vardır.

Kanaat ekonomisi sisteminin temel özellikleri:

1. Hür teşebbüs esastır, devlet hakem rolündedir, gayrimenkul mülkiyeti kamuda olmak üzere kiralanır.
2. Mülkiyet hakkı ve faaliyet hürriyeti tanır, piyasayı açık ve şeffaf kabul eder.
3. Bol kaynaklar ve sınırlı ihtiyaçlar esas alınarak tüketicinin zaruri ihtiyaçlara kolay ulaşımı sağlanır.
4. Ürün fiyatları arz ve talebe göre piyasa şartlarında spekülasyona meydan vermeden belirlenir.
5. Faizsiz ilkesi esas alınır, belirsizlik içeren, zararlı ve haram sayılan faaliyetler yasaktır.
6. Bütün kararlarda akıl ve kalp dengesini esas alır, diğer insanları ve çevreyi gözetir.
7. Toplum menfaati, iş birliği ve yardımlaşma esastır.
8. Tüm kaynakları insanlığın ortak değeri ve emanet görür, kimseyi mahrum etmeyerek üretime dâhil eder.
9. Değer ölçü birimi mal para (altın veya gümüş) esastır.

İslam, insanı İslami prensiplerle, Allah’ın emir, nehiy ve nasihatleriyle öğretilip eğitildikten sonra, iktisadi hayatta serbest bırakır. Temel kaidelerini İslam Dini esaslarından alan kanaat ekonomisinin kabul ettiği insan tipi olan Homo-İslamicus’un belirgin ve değişmeyen temel özellikleri vardır.

Homo-İslamicus (İslami insan)’ın temel özellikleri:

1. İnançlarına göre sosyal ve ekonomik hayatına yöne verir.
2. Spekülasyon (vurgunculuk) yapmaz.
3. Faiz alıp-vermez, kumar oynamaz, içki içmez ve helal olanı tercih eder.
4. Her faaliyetinde; başka insanları gözetir ve çevreyi korur.
5. Hayatı bir bütün olarak kabul eder.
6. Tüm kararlarında akıl ve kalp dengesini kurmaya çalışır.

İbn-i Haldun, “**Mukaddime**” isimli eseriyle tarihi ve sosyal olaylara yön veren siyasi, iktisadi ve mali konuları inceleyerek, devletin ekonomik faaliyetlere girmesinin ekonomik dengeyi bozacağı ve serbest rekabetin gelişmesini önleyeceğini belirterek, devletin görev alanını belirleyerek kanaat ekonomisine temel teorik katkılar sunmuştur.

Kanaat ekonomisi, insani değerleri öncelmesi, toplumun mutluluğunu esas alarak paylaşımcı ve ımece yaklaşımıyla; dayanışmacı ekonomi, paylaşım ekonomisi, insani değerler ekonomisi ve mutluluk ekonomisini de kapsar. **Paylaşım ekonomisi**, sahibinin seyrek ihtiyaç duyduğu bir araç veya hizmeti kullanmadığı zaman ihtiyacı olan kullanıcılara bedelsiz veya pazarlayıcı tarafından sunumuyla kullanıcının ödediği kullanım ücretinden pazarlayanın bir pay aldığı alışveriş düzenidir. **İmece** ise birçok kişinin toplanıp el birliğiyle bir kişi veya topluluğun yardımlaşarak işini görmesi ve işlerin sıra ile bitirilmesidir. Büyüme odaklı politikalar yerine yardımlaşmayı öne alan, çevre odaklı politikalar ile insanın beden ve ruh sağlığını koruyan, gayri safi yurtiçi hâsıla ile toplumun ne kadar zengin olduğuna değil, sosyal göstergeleri dikkate alan, mevcut ve gelecek neslin refahına odaklı bir modeldir.

İslam’da sosyal güvenliği sağlayan, uyulması mecburi olan; nafaka, zekât, sadaka-ı fitır, adak (nezir), fidye, kefarete ve kurban gibi

ve uyulması ihtiyari olan; nafile hayır ve sadakalar, vakıflar, vasiyetler, ziyafetler, eşyaların âriyeti, îsar (başkasını nefesine tercih), hediye-hibe, komşu hakkı ve karz-ı hâsen (faizsiz ödünç) gibi sosyal dayanışma ile fakirlerin zaruri ihtiyaçları karşılanır.

Sürekli büyüme, çok üretip, tüketme yerine; çevre ile uyumlu, insan mutluluğunu esas alan, ekosistemi gözeten, ahlaki bir tüketim kalıpları yeniden tasarlanmalıdır. “Bütün ağaçlar kesildiğinde, bütün hayvanlar avlandığında, bütün sular kirlendiğinde, işte o zaman paranın yenilebilir bir şey olmadığını anlayacaksınız” (Kızılderili Sözü).

Kanaat, ancak ihtiyacı kadar bir şeyi üreten ve tüketen, dünyadaki her nesne üzerinde diğer canlılarında hakkı olduğunu kabullenen, eşya ve insan ilişkilerinde, davranış, üzüntü ve sevinçte ölçülü olmayı gerektiren bir hayat sisteminin; maddeye ve tüketime ait yanındır. Materyalist anlayışlar; israfa dayalı, sömürgeci, acımasız, insanın ruhunu bozan, abartılı, gösteriş ve sınırsız üretim-tüketim anlayışıyla dünyayı tüketmektedir.

Kanaat ekonomisi, ekonomik faaliyetleri yürütmede; bir varlık sepetinde yer alan varlıklar üzerindeki müşterek mülkiyeti temsil eden, faydalanma hakkına dayanak olan eşit değerdeki tahvilin muadili faizsiz sertifika/vesika olan **sukuk** gibi finansal seçenekleriyle emek-sermaye, kâr-zarar ortaklığı, kira finansman metotları geliştirmiştir.

Sukuk çeşitleri:

1. Mudaraba (Emek-sermaye ortaklığı): Biri sermaye diğeri know-how (emek, bilgi ve tecrübe) sahibi girişimci iki tarafın (emek ve sermaye) bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmelerini ifade eder.

2. Müşareke (Sermaye ortaklığı): Birinin diğerine ortak olması; iki ve daha çok kimse arasında kurulacak sermaye ortaklığıdır. Bu ortaklık; mal, iş, kredi ve itibar ortaklığı şeklindedir.

3. Murabaha (Maliyet artı kâr marjlı satış): Bir kimsenin sahip olduğu malı, alış fiyatı üzerine müşteriyle anlaşılan miktarda kar koyarak ve bu durumu müşteriye beyan ederek satmasıdır. Malın maliyetinin ve üzerine konulan kar miktarının müşteri tarafından bilinmesi şarttır. Peşin ürün alıp vadeli satmak suretiyle finansman kullandırma yoludur. Faizsiz katılım bankası, müşterinin istediği ürünü satın almakta, satın alma fiyatına maliyet ve kârı ekleyerek müşteriye satıp teslim etmesi şeklindedir.

4. İcara (Leasing, Kira finansmanı): Faizsiz katılım bankasının bir ekipmanı veya bir gayrimenkulü müşterilerinden birisine sabit bir tutar üzerinden ve sabit bir dönem için kiraya verme işlemidir. Leasing şirketi satın aldığı bu sabit kıymeti kiracının kullanımına tahsis eder. Kiraya verilen varlık kira verene belli süre için menfaat sağlamaktadır.

5. Karz-ı hasen (Faizsiz Ödünç): Faizsiz verilen borç olan karz-ı hasen (güzel borç) daha çok fakirlere zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için verilmekte olup, bu sebeple boyutları küçük ve etkisi sınırlıdır.

6. Selem (İleriye dönük, siparişe dayalı satın alma): Ödemenin nakit olarak sözleşme anında yapıldığı, fakat satın alınan ürünün teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği alım-satım işlemidir.

7. Tekâfül: Paylaşılmış sorumluluk veya paylaşılmış garanti prensibine dayanan katılım sigortacılığıdır. İslam dünyasında farklı uygulanan ve en az; kâr amacı olmayan sigortalıların bir araya geldiği kooperatif sigortacılığı ve sigorta şirketinin biriktirdiği fonları faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmesi olarak iki ilkeye uyması gerekir.

Kanaat ve kısmen sosyalist ekonomi sade bir fert ve toplum düzeni öngörürken kapitalizm, şaşalı bir hayat tarzı sunar. Mutlu azınlığın yaşadığı imrenilen hayatı toplumun diğer kesimlerine örnek pazarlar. Anarşiyi ve toplumların fedailik kültürünü manipüle ederek onları sömürür, emek ve sermayeyi birbiriyle çatıştırarak servetin gücü ile varlığını devam ettirmektedir. Global seçkin azınlıktaki üst akıllarca dizayn edilen sistem sürekli kendini yenileyerek insanlığı sömürmektedir. Asıl hedeflerini işletmelerle perdeleyip hedeflerine ulaşmaya çalışan emperyalistler, kültür emperyalizmi ile tarih ve kültürüne yabancı nesiller yetiştirerek, sömürü için de milletlerarası kuruluşları kullanırlar. Hile, desise, sihirbazlıkla kaynakları çalınarak sömürülen ülkeler; yerli bir duruşla kendi kültür kodlarında yerini bulan, toplumun ortak aklını yansıtan yerli fikirlere yönelmeleri gerekir.

Kapitalizm, onun anti tezi sosyalizm ve ikisinin bileşeni karma ekonomik sisteme mahkûm olmayan insanlık ortak akıl ile adil, evrensel insani değerleri barındıran, her türlü sömürüye kapalı bir ekonomik sistemi kuracaktır. Bu anlayışların getirdiği kriz ve isterik madde bağımlılığından insanı kurtaracak, Asya'nın kadim kültüründe mevcut iyi ahlak, kardeşlik, paylaşım, kanaat, adalet ve merhameti esas alan Homo-İslamicus insani temelli kanaat ekonomisi modeli bir alternatiftir.

İşletmeler, içinde bulundukları ekonomik sistemde üretim, pazarlama ve tüketim faaliyetlerini yürütmeleri sebebiyle ekonomi siyasetini takiple etkin yönetimlerini sağlayarak varlıklarını sürdürürler.

2.3. Ekonomik Kalkınma

Kalkınma, gelişme ve büyümeyi içine alan bir kavram olarak, bir ülkede belirli bir dönemde üretimdeki artışı ifade eden fizikî büyüme ile birlikte, ekonomideki yetenek, bilgi ve anlayışın gelişmesi ve üretilen ürünlerin kalitesinin de yükselmesini ifade eder. Kalkınma, geri kalmış ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan düzenlemeler yaparak gelişmiş ülkeler standardını yakalama çabasıdır.

Kalkınma, belirli bir getiri sağlamak için, bir işletmenin alternatif maliyetleri ve risk faktörlerini de göze alarak belli vadelerde birikimlerini yatırım araçlarına bağlaması olan yatırımla gerçekleşir. Kalkınma, ekonomide üretim ve kişi başına gelirin arttırılmasına ilave, sosyal ve kültür yapısının da geliştirilmesini içerir. Nüfus başına düşen reel gelirdeki senelik artış oranı kalkınma hızı olarak ifade edilse de uzun sürede milli gelirdeki artışla birlikte, ekonomik yapıda sanayi ve hizmetler sektörü lehine değişim, sosyal ve kültürel alanlardaki gelişmeleri ifade eder. **Sürdürülebilir kalkınma** ise insan ve tabiat arasında denge kurarak, tabii kaynaklara zarar vermeden, bunların bilinçli kullanımını sağlayarak ihtiyaçların karşılanması ve kalkınmaya imkân verecek şekilde mevcut ve gelecek kuşakların hayatlarının planlanmasıdır.

Büyüme; sermaye, emek, tabii kaynaklar, teçhizat ve teknoloji gibi ekonominin temel verilerinde, kişi başına bir seneden diğer

seneye daha yüksek bir reel gelir sağlayacak şekilde devamlı artışları ifade eder. Bu verilerdeki artışlar ülkede kişi başına reel gelirden sürekli bir yükselmeye sebep oluyorsa ülke ekonomisinin büyüdüğü söylenir. Nüfus artışı, tabii kaynakların artışı, teknik gelişmeler büyümeyi hızlandıran faktörlerdir. **Gelişme** ise belirli bir dönemde üretimdeki artışı ifade eden fizikî büyüme ile birlikte, kuruluşun yetenek, bilgi ve anlayışının gelişmesi ve üretilen ürünlerin kalitesinin yükselmesini ifade eder.

Kalkınmanın temel unsurları; (1) kişi başına düşen milli gelirin artması, (2) üretim faktörlerinin etkinliği, (3) üretim faktörlerinin miktarlarının değişmesi ve (4) sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapı özelliklerindeki değişiklikler olarak sıralanır.

Kalkınma kriterlerine göre dünyadaki ülkeler üç gruba ayrılmaktadır:

1. Yüksek derecede gelişmiş ülkeler: Bu grupta yer alan ülkelerde Fert Başına Milli Gelir 15.000-40.000 ABD Doları civarındaki; Batı Avrupa, Kuzey Amerika Ülkeleri ve Japonya örnek verilebilir.

2. Orta derecede gelişmiş ülkeler: Bu grupta yer alan ülkelerde Fert Başına Milli Gelir düzeyi 5.000.-15.000 ABD Doları dolayındaki İsrail, Türkiye ve Rusya örnek verilebilir.

3. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler: Bu grupta yer alan ülkelerde Fert Başına Milli Gelir Düzeyi 5000 ABD doları altındaki; Pakistan, Hindistan, Nijerya örnek verilebilir.

Kişi başı milli gelirin gelişmişlik seviyesini açıklamada yetersizliğini düşünen Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq ve Nobel ödüllü Amartya Sen 1990'da ilk İnsani Gelişme Raporu diğer bilim insanları ile birlikte geliştirilmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından İnsani Kalkınma Endeksi (Human Development Index-HDI) olarak yayınlanmıştır. **İnsani Gelişme Endeksi (İGE)** bir ülkenin ortalama kazanımlarını; sağlık, eğitim ve gelir olarak insani gelişmenin üç temel alanında ölçen özet bir karma endekstir. İGE bir ülkenin kalkınmasının değerlendirilmesinde esas ölçütün kişiler ve onların kapasiteleri olduğunu vurgulamak ve seçilen milli siyasetlerin sorgulanmasında, Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) düzeyi aynı olan iki ülkenin farklı insani gelişme sonuçlarına sahip olabileceklerini göstermek için geliştirilmiştir. Gelir seviyesi ve gelişmişlik arasındaki fark günlük hayatta pek fark edilmezken ekonomik açıdan aralarında büyük farklar vardır. Gelir, sahip olunan para ve para ile ifade edilen değerler iken gelişmişlik, insanın hayat kalitesini, ulaşabildiği imkânları ve sahip olduğu hakları ifade eder. Sosyal gelişmenin temelinde toplumların ekonomik, siyasi ve sosyal yönlerden geliştikleri düşüncesi yatar.

Eğitim, sağlık ve gelir göstergelerine dayanarak hazırlanan HDI, en çok kullanılan gelişmişlik göstergelerinden biri olmakla beraber zamanla farklı metodolojiler kullanan; Sosyal Gelişim Endeksi (Social Progress Index-SPI) ve İslamîlik endeksi gibi yeni endeksler ortaya konmuştur. İslamîlik endeksi; ülkelerin değerlerinin İslamî kriterlere ne derece uyduğunun ölçümünü ifade eder. George Washington Üniversitesi'nden iki akademisyen Scheherazade Rehman ve Hossein Askari 2010'da yayınladıkları "How Islamic are Islamic Countries?" isimli makalelerinde İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye olan ülkelerin İslami öğretilerle temellenen politikalar izleyip izlemedikleri sorusunu cevaplamaya çalışılan bir harekettir.

Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlama gayesiyle sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören ve bu noktada ekonomik ve sosyal alanlarda fertlere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modeli olan sosyal devlet (refah devleti) anlayışı ile ülke kalkınmasında özel sektöre de yer verilmektedir. Ancak çoğu zaman devletin müdahalesi olmadan ekonomik büyüme ve gelişme (kalkınma) sağlanamamaktadır.

Bir ekonomi, dışarıdan sermaye girişi ile büyüyor ise borca dayalı bir büyüme modeli uygulanıyor demektir. İhracatının yüksek bir kısmı ara malı, hammadde gibi ithal girdilerden oluşan ekonomide ihracat yapabilmek için ithalat yapılması kaçınılmazdır. İhracat geliri ithalatını karşılamayan ve yatırımları dış borçla yapan bir ekonomi, sürekli dış açık vereceği için cari açık artar. İhracata dayalı büyüme modelinde ihracat ithalatı karşılamadığında büyüme borca dayalı bir modele dönüşmektedir.

Ekonomik büyüme, üretim odaklı; sanayi, ziraat ve hizmet gibi, reel sektörlerle gerçekleşirse daha gerçekçi olur. Büyüme, işi mutluluğu ve sosyal barışın sağlanması, gelir dağılımında adalet ve refahın tabana yayılması, alt gelir gruplarının büyümeden pay alabilmelerini sağlayacak iyi bir ekonomi siyaseti ile gerçekleşebilir. Türkiye, kalkınmada geleneksel sektörü olan ziraatı güçlendirme yanında, potansiyel taşıdığı yeni sektörlerle de yönelmelidir. Kendi kendine yeterli kalma ve dışarıya bağımlılıktan kurtulmanın yolu ziraatta kendini yenilemelidir. Katma değeri yüksek olan; "Şanlıurfa'nın Biberi, Rize'nin Çayı, Malatya'nın Kaysısı, Kars'ın Peyniri ve Ordu'nun Fındığı" gibi Türkiye'ye özgü ürünlerin ihracatı döviz girdisini artıracaktır. Yabancı firmalar Türkiye'den aldıkları marka değeri yüksek ürünleri katma değerli hale getirip global pazarlarda yüksek fiyatla satıyorlar.

Coğrafi yapının sağladığı arazi avantajı sebebiyle kalkınması ziraata bağlı toplumlarda zirai üretimi yönetmek önemlidir. Özellikle gıda güvenliği ve Helal Gıda Sertifikası gibi uygulamalara sürekli yenileri eklenmektedir. Aile tarafından ziraat ile bağlantılı faaliyetleri Birleşmiş Milletler "**Aile Çiftçiliği**" olarak tanımlamaktadır. Kalkınmakta olan ülkelerin çoğunda zirai üretimin %80'i aile çiftçiliğiyle gerçekleşiyor. BM Gıda ve Ziraat Organizasyonu (FAO)'nun desteklediği aile çiftçiliği aynı zamanda kırsal kalkınmaya katkı ile "insanın doğduğu yerde doyması" nı sağlayan bir projedir.

Aile çiftçileri ve küçük çiftçiler global gıda güvenliği açısından; geleneksel gıda ürünlerinin korunması ve dengeli beslenmede önemlidir. Aile çiftçiliği, global ölçekte zirai biyo çeşitliliğin korunması ve kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasında önemli rol oynuyor. Desteklendiği takdirde aile çiftçiliği, yerel ekonomilerin büyümesi için de bir fırsattır. Gıda üretiminde; daha küçük ölçeklerde ve münavebeli (nöbetleşe) üretilmesi ve piyasa istikrarı için küçük işletmelerin teşvik edilmesi gerekir. Şehir tarımcılığı ve dikey tarım; apartmanın bütün duvarına uygulanabildiği gibi ferdi olarak evlere ve evin bölümlerine de yapılabilir. Balkon, teras, apartman duvarı, mutfak duvarı gibi alanlarda dikey tarım için özel üretilen aparatlar (tower farm) veya isteğe bağlı dekoratif aksesuarla bu üretim gerçekleştirilebilir. Tarla ile raf fiyatları arasında büyük uçurumlar ancak üretici ile tüketicinin pazarda buluşması

ile aşılabılır.

Bulunduğu coğrafyaya adapte olmuş tohum ve bitkiler hacimli üretimleri ucuza elde etmek için yerel popülasyonu azaltma, mono kültüre indirme ve bozma girişimleri görülmektedir. Ucuz çözümlerin pahalı sonuçları olacağı için, yerel bitki ve tohum soylarının korunması gıda güvenliği açısından önemlidir. GDO lobisi tarafından genleri ile oynanan gıda ürünlerinin insan beslenmesinde ileride ne gibi sonuçlar ortaya çıkaracağı meçhuldür. Bu tür bir büyüme ülke için sağlıklı bir büyüme değildir.

Ürünlerde hile ve tağşiş ürün güvenliğini tehdit ederek sağlıklı büyümeyi ortadan kaldırmakta ve tüketiciye telafisi mümkün olmayan zararlar vermektedir. Hile, birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, tağşiş ise bir ürünün tabiliğini, içine başka bir şey karıştırarak bozmak, etiketinde belirtilen maddelerden farklı madde katma hilesidir. GDO lobisi tarafından genleri ile oynanan gıda ürünlerinin insan beslenmesinde ileride vereceği zararlar bilinmemektedir. Bu tür bir büyüme ülke için sağlıklı bir büyüme değildir.

Ekonomiler büyüme ve enflasyonla ilişkilerine göre dörde ayrılır:

1. Bir ekonomi sıfır enflasyonla büyüyorsa burada enflasyonsuz büyüme geçerlidir.
2. Bir ekonomide hem reel büyüme hem de enflasyon varsa enflasyonlu büyüme halidir.
3. Bir ekonomide reel büyüme sıfır veya sıfıra yakın iken enflasyon varsa stagflasyon durumu vardır.
4. Bir ekonomide GSYH reel olarak küçülürken enflasyon da ortaya çıkıyorsa slumplasyon vardır.

Enflasyon; fiyatlar genel düzeyinin devamlı olarak yükselmesi sebebiyle paranın sürekli değer kaybetmesi veya tüketicilerin satın alma gücünü kaybetmesidir. Nominal milli gelirin, bu gelirle satın alınan ürün miktarına (gerçek milli gelire) nazaran artması (şişme, deflasyonun zıddı), talepteki artışların yeterli ürünle karşılanamadığından kaynaklanan fiyat artışları ve hayat pahalılığıdır.

Kamu harcamalarının vergilerle değil de para basarak finanse edilmesi enflasyona ve kişilerin satın alma gücünün azalmasına yol açar. **Enflasyon vergisi**, bütçe açıklarının para basımı ile finanse etmesinin enflasyona yol açması sebebiyle kişilerin ellerindeki paranın satın alma gücünün devlete vergi vermeleri durumundaki gibi azalmayı gösteren bir dolaylı harcama vergisidir.

Deflasyon; piyasada fiyatların belirli bir zaman aralığında sürekli düşüş göstermesi durumudur.

Devalüasyon (kur ayarlaması); sabit kur sistemlerinde ödemeler dengesi açık veren ülkenin milli parasının dış satın alma değerinin hükümet tarafından alınan kararlar düşürülmesidir.

Resesyon (durgunluk); bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinde en az iki çeyrek dönem olan altı ay süreyle gerilemesi (negatif büyüme) sebebiyle reel gayri safi yurt içi hâsılanın düşmesi, ekonomik faaliyetlerde duraklama, reel ekonomik faaliyet düzeyinde ılımlı daralma aşamasıdır.

Depresyon, ekonomideki daralmanın ılımlı değil şiddetli olmasına denir. **Ekonomik çöküş** ise ekonomide uzun bir durgunluk (resesyon) halidir.

Stagflasyon; yüksek enflasyonun ve düşük büyümenin aynı anda yaşanmasını ifade eder.

Slumplasyon; bir ekonomide enflasyon yaşanırken aynı zamanda ekonomi küçülmesinin olduğu, yani büyüme durmuştur ama buna rağmen yine de enflasyon vardır.

Marshall Hodgson'ın 16. yüzyılda kritik ettiği geri kalmışlık paradigması günümüzde çökmüştür. Eğitim sisteminde çocuklara daha ilkokuldan itibaren 'geri kaldık' diye aşağılık duygusu değil fikri bir bağımsızlık düşüncesi verilmelidir. Kalkınma için insan ve toplum bilimlerinde kendi düşüncelerimizi üretmeliyiz.

Sosyal sorumluluk gereği, toplam ve ferdi faydacılık ilkeleri çerçevesinde toplumsal maliyeti en aza indirip bu faydayı artıran yatırımlara öncelik verilmesi gerekir. Bu, ülke kalkınması için bir görevidir.

İkinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Ekonomi nedir?
2. Ekonominin işleyişi nasıldır?
3. Ekonomi biliminin temel amacı ne olmalıdır?
4. Ekonominin incelediği konu ve kapsamlarına göre dallarını sıralayarak, açıklayınız.
5. Ekonomik sistem nedir?
6. Ekonomik sistemleri sıralayınız?
7. Kapitalist ekonomik sistem nedir?
8. Kapitalist ekonomik sistemin temel özellikleri nelerdir?
9. Kapitalist ekonomik sisteme yöneltilen eleştiriler nelerdir?
10. Sosyalist ekonomik sistem nedir?
11. Sosyalist ekonomik sisteme yöneltilen eleştiriler nelerdir?
12. Karma ekonomik sistem nedir?
13. Kanaat ekonomik sistemi nedir?
14. Kanaat ekonomik sistemin temel özellikleri nelerdir?
15. Ekonomik kalkınma nedir?
16. Enflasyon, deflasyon, devalüasyon, resesyon ve stagflasyon gibi ekonomik kavramları açıklayınız.
17. Kapitalizmden kurtulmanın yolu nedir? Kanaat ekonomisi bağlamında tartışınız.
18. Ekonomik kalkınma nedir?

3. EKONOMİK ENTEGRASYONLAR

Bu bölümde; entegrasyon olarak ifade edilen birleşme, bütünleşme türlerini ayırt edebilecek ve ekonomik etkilerini analiz edilecek, bölgesel ekonomik gelişmeleri izlemek, uluslararası kuruluşların rolünü kavramak ve Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik öngörü yeteneğine sahip olma ve piyasadaki değişimleri anlam verebilecek beceriler kazanabilecektir.

3.1. Entegrasyon Kavramı

Ekonomik açıdan küreselleşme ile aynı anda gelişen bölgesel ekonomik entegrasyonlar, aslında küreselleşme ile ülkelerin zorlaşan rekabet şartlarına birlikte karşı koyma ve artan pazar imkânlarını yükseltme çabalarını ifade eder.

Bölgesel entegrasyonlar ile bölge temelinde ülkelerin kaynaklarının optimum kullanımı da sağlanmış olmaktadır.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Soğuk Savaş'ın sona ermesi, globalleşmenin artması ve 11 Eylül saldırıları uluslararası ilişkileri, ittifakları, stratejik ortaklıkları, tehdit ve buna bağlı gelişen güvenlik kavramlarını büyük oranda değişime zorlamış ve yeniden yapılandırmıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi global güçler arasında büyük tahribat ve zayıflığa sebep olabilecek savaş ihtimalini ortadan kaldırmadı. Bölge bazlı, etnik, dini ve mezhep kimlikli savaşlar hala önemini muhafaza etmekte ve global ölçekte asimetric tehdit olarak terörizm ön plana çıkmış ve vekâlet savaşları yürütmektedir.

Tek kutuplu bir nüfusa sahip tek bir kültürü olan ülkeler ile birlikte, diğer yandan dünyada artan iş birliği ve iletişim ile nüfusu çoklu kültürlere sahip olan ülkelere mevcuttur. Çoğunluk nüfusunun kültürü olan çoğunluk kültürüyle birlikte çok kültürlülüğü yansıtırken, ülkeye gelen yabancılar azınlık kültürünü temsil etmektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan entegrasyon ile farklı kültürler birlikte daha huzur içinde yaşayabilirler.

Entegrasyon insanların bir toplumla bütünleşmesini, o topluma uyumunu anlatmak için kullanılan bu kelimenin anlamı bütünleşme, birleşme ve uyumdur. **Entegre** ise, sanayi, teknoloji ve planlama alanında, entegre olmak, bütünleşmek ve uyum sağlamak anlamında kullanılmaktadır.

Entegrasyon, büyüme ve globalleşme üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinen bu kavram, artan rekabet ile birlikte birden fazla ülkenin bir araya gelme ve bütünleşme yönünü etkiler. Bölgesel entegrasyon, II. Dünya Savaşı sonra başlayan birleşme çabaları Avrupa Birliği'nin başarısıyla dünyanın diğer bölgelerine örnek teşkil etmektedir. Bir bölgenin belli alanlarda sınırların kaldırılması ve böylece tüm bölgeler arasındaki sınırların kalkacağı varsayımına dayanır.

Entegrasyonun ileri boyuta ulaşması ile fazla birleşme, uyum ve bütünleşme sonucu **asimilasyona** dönüşebilmektedir. Dünyanın çeşitliliği ve güzelliği için her toplum ve kültür kendini korumalı ve devamlılığını sağlamalıdır. Tek tipleşmek istenmeyen bir durumdur.

Ekonomik entegrasyon, temelde iş bölümüne dayanan, mal, hizmet ve üretim faktörlerinin bölgesel veya global ölçekte serbestçe dolaşımını ve bunların uygulamada bir standarda kavuşturulmasını ifade eder. **Tam ekonomik entegrasyon** ise mal, hizmet, üretim faktörlerinin ve ortak bir para birimiyle finans piyasalarının da bölgesel veya global ölçekte serbestçe dolaşımını ve bunların uygulamada bir standarda kavuşturulmasını ifade eder.

Ülkeler ekonomik bütünleşmeye katılarak, teknolojilerini, üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve toplumun refah düzeylerini artırmayı hedeflerler. Bu bütünleşmeler, siyasi açıdan bağımsız ülkeleri ekonomik bakımdan birbirine bağımlı hale getirmekte ve ortak bir pazar oluşturmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerin, üretim artışına iç milli piyasalarının yetersizliğini aşmak için ekonomik birlikler oluşturularak pazar genişletilmesine yardımcı olurken, az gelişmiş ülkeler de ise iç piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını artırmaya çalışmaktadırlar.

Ekonomik entegrasyonun amacı, ticareti engelleyen sebeplerin ortadan kaldırılması, ülkeler arası ticaretin kolaylaşması ve büyümenin önündeki engelleri kaldırarak büyümenin kolaylaştırılmasıdır.

Hak ve hürriyetlerin baskılandığı, siyasi gücün tek elde toplandığı devlet yönetimi olan **totaliter** anlayışta önem verilmeyen ekonomik ve sosyal hayat, **refah devleti** (sosyal devlet) anlayışının benimsenip yaygınlaşmasıyla önemli hale gelerek toplum hayatını geliştirmiştir.

Devletin, kalkınmayı, sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak gayesiyle sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören ve bu alanlarda fertlere istihdam imkânı, sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı siyaset geliştiren devlet modeli olan **sosyal devlet** (refah devleti) anlayışı toplum hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Devlet sahip olduğu yetki ve elindeki imkânları kullanarak, alacağı tedbirlerle yabancı para cinsinden borçlanmayı yasaklayarak kur risklerine karşı kişileri (hane halkı) nı korumaya alır. Aynı zamanda devlet, globalleşme ile özel sektör (işletmeler) genel ekonomik belirsizlikler sebebiyle döviz cinsinden borçlanmaları ve bunların kur risklerini iyi yönetmek için sağlıklı bir gözetim imkânı oluşturmali ve zararı azaltacak tedbirler almalıdır.

Ülkelerin birbiriyle yaptıkları ithalat ve ihracat toplamı global ticareti oluşturur. **Dış ticaret**; ürünlerin ve sermayenin milli sınırlar dışına çıkışı ile ilgili olarak dünya genelinde ürünlerin alışverişini kapsar. Ticaret faaliyetinin global ölçekte yürütülmesi global ticareti ifade eder. Global ticarete; ithalat ve ihracat olmak üzere iki şekilde gerçekleşir.

İthalât; bir ülkeye veya herhangi bir yere başka bir ülke veya başka bir yerden alınan mal ve hizmetlerin tamamına denir. İthalat, bir ülkedeki özel ve tüzel kişiler tarafından diğer ülkelerde üretilmiş mal ve hizmetlerin satın alınması, yabancı ülkelere mal ve hizmet girişini ifade eder.

İhracat; bir ülke sınırları dâhilinde serbest dolaşımda bulunan (bu ülkede yetişen, üretilen veya başka ülkelere ithal edilmiş) malların ve hizmetlerin başka ülkelere satılması ve gönderilmesini ifade eder. İhracat, bir malın veya değerın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde fiili ihracatının yapılması ve kambiyo mevzuatına göre bedelinin (bedelsiz ihracat hariç) ülkeye getirilmesi veya müsteşarlık tarafından ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlar olarak İhracat Yönetmeliği'nde

tanımlanmıştır. İhracat, işletmenin ürününde, üretim hattında, organizasyonunda veya yatırımlarında asgari düzeyde değişikliği gerektiren bir dış açılma stratejisidir. İhracatın bir strateji olarak düşük maliyet ve minimum risk gibi avantajları yanı sıra dezavantajı da global aktivitelerini sürdürmede ürünün ve pazarlama çalışmalarının yetersiz kalması ihtimalidir.

3.2. Ekonomik Entegrasyonların Sebepleri

Ekonomik entegrasyonlar uluslararası ticareti serbestleştirme çalışmalarının bir bölümünü teşkil eder.

Dünya'daki Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlara temelleri 1957 yılında atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) en önemli örnektir.

Ekonomik entegrasyon; birleşmeye giden ekonomilerde mal ve hizmet akımlarına serbesti sağlayıp, ticarete engel olan kısıtlamaları kaldırarak, bir ortak pazar teşkil etmektir.

Taraflar arasında ticaretin karşılıklı olarak serbestleşmesini destekleyerek ekonomik büyümeye katkıda bulunmak, daha geniş pazarlara girme, önemli ticari ortakların piyasalarına girişte istikrar ve güvenlik, kaynakların daha etkin kullanımı ve yapısal engellerin kaldırılması ile uluslararası rekabetin artırılması ve siyasi iş birliğinin artırılması entegrasyonların temel kuruluş sebebidir. Entegrasyon ve serbest ticareti gerileyen **korumacılık** ile serbest ticaret arasındaki mücadele çok eskilere dayanır.

Dış ticarete uygulanan aşırı korumacılık, ülkelerarası dış ticaret dengesini bozar ve bunun ileri boyutlara ulaşması ticari ihtilafları ve peşinden ticaret savaşlarını getirir. **Korumacılık**, bir ülkenin yerli üreticisinin dış rekabet karşısında korunmasını, himayesini savunan görüşlere dayanan dış ticaret siyasetidir. **Ticaret savaşları** ise iki veya daha çok ülkenin birbirilerine karşı uyguladıkları ticari tarifeler sebebiyle ortaya çıkan anlaşmazlık, uyuşmazlık, ayrılık ve çatışmaları ifade eder.

Korumacılığın ileri boyutu ithalat ve ihracata kısıtlamalara, engellemelere, yasaklamalara, yaptırımlara, ticari ihtilaflara ve peşinden ticaret savaşlarına yol açabilir. Korumacılığın etki alanı genişlediğinde tepkinin bir davranışa aynıyla veya benzeri ile karşılığı zalimane bir kaide olan mukabele-i bilmisile dönüşür.

Ekonomik entegrasyonun sebepleri:

1. Ülkeler ekonomik kapasitelerini genişletip verimliliği artırarak toplumsal refah düzeyini yükseltmek isterler
2. Ülkeler bölge dışı bloklara karşı daha büyük bir rekabet gücüne ulaşarak, siyasi alanda daha etkili olmak isterler
3. Bölgede birlikte yaşamak zorunda olan ülkelerin aralarında zıtlasma yerine güçlerini birleştirip çatışmaları önlemek isterler
4. İkili siyasi ilişkileri geliştirme
5. Coğrafi yakınlık ve ortak sınır
6. Küçük ekonomik ölçek
7. Ticarete şeffaflık sağlama

Ekonomik entegrasyon sebepleri aynı zamanda ülkelerin bu yapıları katılmalarında rol oynayan temel unsurlar olmaktadır.

Ülkeler, entegrasyonlara girerek ekonomik ve siyasi hâkimiyetlerinden kısmi olarak vazgeçmeleri karşısında toplumsal refahı artırıcı garantiler alırlar.

Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa'ya kadar uzanan ve dünyaca ünlü ticaret yolu olan İpek Yolu; aynı zamanda, doğudan batıya ve batıdan doğuya bilgelerin, orduların, fikirlerin, dinlerin ve kültürlerin de yolu olmuştur. Bu yol coğrafyanın Türkiye'ye sağladığı bir ticari avantajdır. Ayrıca, Hindistan'dan başlayarak İran Körfezi ve Irak üzerinden Suriye limanlarına uzanan, Kızıldeniz yoluyla Süveyş ve Akabe'ye, oradan da kara yoluyla İskenderiye'ye ulaşan ticaret yollarından Baharat Yolu da geçmişten günümüze bu bölgeye ticari bir hareketlilik getirmiştir.

Toplumların ekonomik gelişimi, bulundukları; coğrafya, kültür düzeyleri ve insanlar arası münasebetleri ile bağlantılıdır. Tarih şuuruна sahip olarak fikri takiple bakıldığında 1071 yılı Malazgirt Zaferi ile Anadolu topraklarını fetheden İslam toplumlarını buradan sürmek Avrupa toplumlarının her an canlı idealleri olmuştur. Lozan anlaşması ile Osmanlı Devleti'nin tasfiye süreci resmîyette tamamlanmış ve bu anlaşma ile güney sınırımızda Misak-ı Milli dâhilinde birçok il dışarıda kalmıştır. Bu noktadan hareketle Anadolu hinterlandı, jeopolitik ve jeostratejik önemine binaen her zaman emperyalist güçlerin iştahını kabartmıştır. Ortadoğu da keşfedilen yer altı kaynakları ve petrol yatakları Avrupa'nın sanayisine ucuz hammadde ve enerji kaynağı olması açısından operasyonlara konu olmaktadır.

Dünya'daki Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlara birinci örnek; temelleri 1957'de atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'dir. Üye ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi vb. konularda uyum sürecini sağlayan topluluk, 1991'de imzalanan Maastricht Anlaşması ile Birlik haline gelmiştir. İkinci bir örnek Bölgesel Ekonomik Entegrasyon hareketi, üye ülkelerin arasındaki ticareti yeniden düzenleyerek yeni avantajlar elde etmek amacıyla ABD ve Kanada arasında (STA) 1992'de başlamış, 1994'de Meksika'yı da içine alarak "Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması" (NAFTA) ismi altında faaliyete geçmiştir. Üçüncü bir ekonomik grup da Japonya ve çevresindeki Güney Doğu Asya Ülkelerinin oluşturdukları ekonomik entegrasyon hareketidir. Bu üç kutup, Dünya'daki bölgeselleşme eğiliminin de merkezleri haline gelmiştir.

3.3. Ekonomik Entegrasyonun Faydaları

Taraflar arasında ticaretin karşılıklı olarak serbestleşmesini destekleyerek ekonomik büyümeye katkıda bulunmak, daha geniş pazarlara girme, önemli ticari ortakların piyasalarına girişte istikrar, güvenlik, kaynakların daha etkin kullanımı, yapısal engellerin kaldırılması ile uluslararası rekabetin artırılması ve siyasi iş birliğinin artırılması gibi birçok alanda faydası bulunmaktadır.

Global ticareti serbestleştirme çalışmalarının bir bölümünü teşkil eden uluslararası ekonomik entegrasyonun sağlayacağı birçok fayda bulunmaktadır.

Entegrasyonların sağlayacağı faydalar:

1. Ekonomik sonuçlar: Ölçek ekonomisinin doğurduğu imkânlardan faydalanıp, bölgesel temelde ihtisaslaşma yoluyla pazarı genişletip sermayeyi cezbederek geleceğe dönük hızlı ekonomik gelişme arzusu. Bu istek hem gelişmekte olan hem de sanayileşmiş ülkelerde bölgeselleşmenin temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Ayrıca, ölçek ekonomisinin çıkaracağı imkânlardan yeterince faydalanılmasını sağlamak gayesiyle iç pazar programının tamamlanması fikride ekonomik sonuçlardandır.

2. Ekonomik olmayan sonuçlar: Bölgesel güçlerin önlenmesi ve bölgesel güvenliğin sağlanması gibi dış politika motivasyonları bölgesel bütünleşmelerin önemli bir direkt ekonomik olmayan sebebidir.

3. Ticaret güvenliği: Bazı ülkelerin gelecekteki ticari risklerden korunmak için etkilendiği bir motivasyon unsurudur. Geleceğe dönük olarak pazara giriş risklerini şimdiden ortadan kaldırmak için, daha ziyade küçük ülkeler tarafından yapılan ticari anlaşmaların arkasındaki saik olarak düşünülebilir.

4. Yurt içi reformlarını hızlandırması: Özellikle gelişmekte olan ülkelerde iç siyaset reformlarını gerçekleştirme arzusunu güçlendirmektedir.

5. Domino etkisi: Yeni bir bölgesel bütünleşme oluşurken veya mevcut birisi genişletilirken düzenlemenin dışındakiler için fırsat maliyeti yükselmektedir. Eğer ticaret ortaklar lehine geliyorsa üye olmayan ihracatçılar pazar kaybına uğrayacaklardır. Bölgesel ticari düzenlemeye yeni üyelerin katılımı sürecinde, üye olmayan diğer ülkeler aleyhine meydana gelecek ticari sapma düzenlemeye katılımın ikinci raundunu oluşturacaktır. Domino etkisi de denilen bu yönelim, EFTA ülkelerinin AB ye katılım sürecinde izlenmektedir.

Ekonomik entegrasyon, kuran blokların genişlemesi, gittikçe daha fazla ülkenin ekonomi alanındaki kapasitelerini birleştirmeleri, ancak blok dışına karşı kendi ortak ticari kurallarını koyarak kendilerini korumaları hem küreselleşmeyi hem de bölgeselleşmeyi bir arada sağlayan durumu karşımıza çıkarmaktadır.

3.4. Ekonomik Entegrasyon Türleri

Dünya Ticaret Organizasyonu dünya genelinde dış ticaretin serbestleştirilmesini hedeflerken uygulamada bazı bölgesel yaklaşımlarda ülkelerin kendi aralarındaki dış ticareti serbestleştirmek gayesiyle farklı uygulamalara gitmektedirler.

Dünyada artan dış ticaret hacmi ve gittikçe şiddetlenen rekabet ile birlikte, ülke ve işletmelerin pazar paylarını yükseltme çabaları hızla artmaktadır. Ülkelerin para ve maliye siyasetlerini uyumlaştırmaları, ekonomik olarak tek elden idare edilmelerine yol açacaktır. Ekonomik konularda birlikte hareket eden birlik, güvenlik ve savunma gibi konularda da birlikte hareket edecektir.

Ekonomik entegrasyonlar uygulamada üç şekilde görülür:

1. Bir ülke sınırları içindeki farklı bölgelerin ekonomik bütünleşmesi,
2. Farklı ülkelerin bir bölge içinde birleşmelerini hedefleyen ekonomik bütünleşmeler,
3. Farklı bölgesel grupların birleşerek tek bir ekonomik, politik birim haline dönüşmesini hedefleyen “Dünya Bütünleşmesi”.

Entegrasyon şekillerini birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmanın mümkün olmadığı; özellikle siyasi birlik aşaması ile ekonomik birlik aşaması arasındaki ayrımın zorlama olduğu iddia edilmektedir. Bir bütünleşme sürecinin siyasi birlik aşamasına ulaşabilmesi için, ekonomik birliğe olduğu gibi bazı elverişli şartlara ihtiyaç vardır.

Siyasi birliğin temel şartları:

1. Ortak siyasi ve hukuki değerler ile uygulamaların varlığı.
2. Kültür temeline dayanan homojenite.
3. İşbirliğinin basit bir düzeyden başlatılması.
4. İleriye yönelik ortak bir gaye yoğunluğu.
5. Ekonomik-para birliği şartlarını düzenleyen ortak yapılar ve ortaklığı harekete geçirici mekanizmalar.
6. Gelişen iş birliği sürecinin çoğunluk faydasına olduğuna, ortaklıktan sağlanan faydalarına eşit ve karşılıklı, sorumlulukların da orantılı olduğuna inanılması.
7. Karşılıklı olarak tüm faaliyet, olaylardan haberdar olunmasını sağlayacak mekanizmaların varlığı.

Ekonomik entegrasyonlar oluşma aşamaları açısından beş ayrı şekilde incelenir.

Ekonomik entegrasyon türleri:

1. Ekonomik İşbirliği Antlaşması (Prefential Trading Agreements),
2. Serbest Ticaret Bölgeleri (Free Trade Association),
3. Gümrük Birliği (Customs Union),
4. Ortak Pazar (Common Market),
5. Ekonomik Birlik (Economic Union),
6. Ekonomik ve Parasal Birlik (Economic and Monetary Union).

3.4.1. Ekonomik İş Birliği Anlaşması

En dar kapsamlı ekonomik bütünleşme şekli, ekonomik iş birliği anlaşmasıdır.

Ekonomik iş birliği anlaşmasına taraf olan ülkeler, belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırır. Bu tip birleşmede asıl gaye, taraflar arasındaki ticaret hacmini artırmak, uluslararası ticarete ait muhtelif engelleri ortadan kaldırarak bu alandaki kontrolleri en aza indirmektir. 1932'de İngiltere ile Commonwealth arasında kurulan Commonwealth Ekonomik İşbirliği Sistemi, bu tip ekonomik bütünleşmeye örnek olarak verilebilir.

Ülkelerin para ve maliye politikalarını uyumlaştırmaları, ekonomik olarak tek elden idare edilmelerini sağlayacaktır. Ekonomik konularda birlikte hareket eden birlik, güvenlik ve savunma gibi konularda da birlikte hareket edecektir.

3.4.2. Serbest Ticaret Bölgesi

Üye ülkeler arası ticaretten tarife ve tarife dışı engellerin kaldırıldığı bütünlüşme şeklidir.

Serbest ticaret bölgesinde, her üye ülkenin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı tarife ve tarife dışı engeller bağımsız olarak uygulanır. Bu sebepten, menşee kurallarının uygulanması önem kazanmaktadır.

Serbest ticaret bölgesi ile iki veya daha çok ülke arasında mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımındaki engeller olan gümrük tarifeleri ve miktar kısıtlamaları kaldırılmakta, ancak anlaşmaya üye olmayan ülkelere karşı her ülke bağımsız tarifelerini uygulamaya devam etmektedir. Dolayısıyla ekonomik entegrasyonun bu türünde uyulması zorunlu tek bir dış tarife sistemi bulunmamaktadır. Serbest ticaret bölgesi aşamasında kâr sağlamak için, ülkelerin diğer ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulamaması, ulaştırma masrafları aradaki farkı bertaraf etmemesi şartıyla ithalatçıların tarifenin düşük olduğu ülkeden ithalat yapıp, başka ülkeye satmalarına imkân verir. Bu durumun kontrolü için, serbest ticaret bölgesinde ürünler bir taraftan bir tarafa giderken, menşee şahadetnamesi gerekir. Serbest ticaret bölgesine en iyi örnek Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)'dır.

Serbest ticaret bölgesi şeklindeki ekonomik bütünlüşmeler uygulamada bazı olumsuzlukları mevcuttur. Serbest ticaret bölgesinde, üyelerin dışa karşı farklı tarifeler uygulamaları uluslararası ticareti dolambaçlı yollara sevk etmektedir. Sebebi ise birlik dışındaki ülkelere yüksek gümrüklü ülkeye ürün ihraç edecek olan ihracatçı, ürünleri ilk önce birlik içinde düşük gümrüklü ülkeye göndermekte, düşük tarife ödendikten sonra bu ürünler, asıl hedeflenen yüksek gümrüklü ülkeye reeksport yapılmaktadır. İhracatın bu şekilde dolambaçlı yollarla yapılması, uluslararası ticaret akımlarının normal gelişimini engellemektedir. Bunu ortadan kaldırmak için bölge içinde dolaşan ürünlerin ilk üretim yerlerinin gösterildiği menşee belgeleri düzenlenmektedir.

Dünya'da serbest ticaret bölgelerine Latin Amerika Ülkeleri'nin kurduğu LAFTA, Avrupa Ticaret Bölgesi (EFTA) ve Avrupa Ekonomik Alanı (EES) örnek verilebilir.

3.4.3. Gümrük Birliği

Gümrük birliği, serbest ticaret bölgesinin ileri safhasını ifade eder.

Gümrük birliği; üye olmayan ülkelerle yapılan ticarette büyük çapta aynı vergi ve ticari mevzuat uygulaması olan serbest ticaret bölgesidir. **Gümrük birliği,** ülkelerin kendi aralarındaki ticarette gümrük tarifeleri ve eş etkili vergiler kaldırılmakta; fakat birlik dışında kalan ülkelere tek bir gümrük tarifesi uygulandığı birlik türüdür.

Üye ülkeler kendi aralarında gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmanın yanı sıra üye ülkeler haricinde kalanlara ortak dış tarife veya diğer ifadeyle ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulayarak. Birbirlerinden gümrük almama esasına dayanan bölgesel bir birlik olan Gümrük birliği, serbest ticaret bölgesindeki şartlara ek olarak birliğe üye ülkelerin serbest dış ticaret politika izlemelerini sınırlandırmış olduğundan daha ileri bir aşamayı ifade etmektedir. Üretim, faktörlerinin hareket serbestisi yoktur fakat özellikle sanayi ürünlerinde müşterek gümrük tarifesinin uygulanması ve her türlü kısıtlamanın kaldırılması söz konusudur.

Gümrük Birliği ile üye ülkelere katma değeri artırma (trade creation) ve ticaret sapıran etki (trade diversion) ortaya çıkarabilmekte, bu durum da refah azaltıcı bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Böylece, gümrük birliği bütünlüşme sürecinin ilk aşamasıdır ve bütünlüşmenin statik etkileri ile ilgilenir. Gerçekten de gümrük birlikleri, gümrük indirimi ve üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulamakla yetindikleri takdirde, birlik bir süre sonra verimsizleşerek dağılır. Faydanın sürekliliği için birliğin "ekonomik bütünlüşme" yolunda gelişmesi ve bütünlüşme sürecinin dinamik etkiler ortaya koyması gerekir.

Gümrük Birliği'nde mal, hizmet, kişi ve sermaye dolaşım serbestisinden sadece sanayi ürünleri ticaretinde bütünlüşme söz konusudur. Kişi, hizmet, sermaye ve ziraat ürünleri kapsam dışında olduğundan tam olarak malların serbest dolaşımı da sağlanamamıştır. Gümrük Birliği'nde, üçüncü ülkelere müşterek bir ticaret politikası zorunlu olarak uygulanması sebebiyle kaçınılmaz olarak mevzuat uyumu sağlanır.

3.4.4. Ortak Pazar

Bölgesel faktör hareketliliğinin serbest olduğu gümrük birliğidir.

Ortak Pazar; emek ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı ve hizmetlerin sınır tanımadan serbestçe ticaretinin yapılabilirdiği bir gümrük birliğidir.

Ekonomik entegrasyonlarda gümrük birliğinden sonraki aşama müşterek pazardır. Anlaşma üye ülkeler arasında iç ticarette tüm tarifeleri ve diğer kısıtlamaları kaldırırken, ortak dış tarifeler koyar ve üye ülkeler arasına emek ve sermaye ve bilgiyi içeren üretim faktörlerinin bölge içinde serbest dolaşımına imkân sağlar. Üretim faktörlerinin serbest dolaşımı bu entegrasyon şeklini öncekilerden ayırmaktadır. Avrupa ekonomik topluluğu bu aşamaya da örnek olarak gösterilebilir.

Entegrasyonun dinamik etkisi; gümrük birliği oluşturmuş ülkeleri bu birlik kurallarına uymak için ek bazı faaliyetlere zorlamaktadır. Birliğe üye ülkeler aralarındaki emek, sermaye, girişimci gibi üretim faktörlerinin serbest hareketliliğini sağlayarak sınır engellerini kaldırır ve aralarındaki gümrük birliği ülkelerini de korurlar ise, ortak pazar oluşturmuş olurlar. Ortak pazar, her bir üye ülkenin iç pazarından oluşmuş "genişletilmiş bir iç pazar" olarak görülür.

İç pazarın temel prensipleri; vergi harmonizasyonu (ahenk, uyum), iktisat politikalarının nispi harmonizasyonu, üretim faktörleri hareketliliğini sağlayarak sınır engellerinin kalkmasıdır.

Ortak pazarda sınırların kalkması üç mana ifade eder:

1. Fiziksel sınırların kalkması (kişiler, mallar için)
2. Teknik sınırların kalkması (normlar, hukuk prosedürleri, radyo-TV yayınları, sermaye hareketleri, hizmet dolaşımı),
3. Mali sınırların kalkması ve vergi uyumu.

3.4.5. Ekonomik Birlik

Ekonomik birlik, birleşme hareketlerinin en ileri aşamasıdır.

Ortak pazarın zaman içinde politika uyumunu zorlaması sonucunda, ortak pazar ile ekonomik birliğin farkının kalmayacağı görüşü ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik birlik; üyeler arasındaki ticarete tüm engellerin kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak bir ticaret politikasının uygulandığı, emek ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı; para, maliye ve vergi politikalarının uyumlaştırıldığı ve ortak tek bir paranın kullanıldığı ekonomik bütünleşmenin en ileri aşamasını ifade eder. **Ekonomik birlik**, makro ekonomik ve düzenleyici politikalar gibi bazı temel ekonomi politikalarının uyumlaştırıldığı bir ortak pazardır.

Ekonomik birlik için iş birliğine gidilecek alanlar:

1. Standartlar ve vergilemeler,
2. Çevre meseleleri,
3. Teknoloji ve ilmi araştırma,
4. Kaynakları harekete geçirecek ortak projeler,
5. Rekabeti bozan uygulamaları bertaraf,
6. Tekelleşmeyi engelleme,

Bu aşamaya verilebilecek örnek 1 Ocak 1993'te ismini Maastrich anlaşmasına uygun olarak Avrupa Birliği olarak değiştiren Avrupa ekonomik topluluğudur.

Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO) düzenlemelerinin zamanımız ihtiyaçlarını karşılayamaması ve çok taraflı ticaret düzeninin yeni pazar açılımları konusunda yetersiz kalması, ülkeleri ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları yapmaya yöneltmektedir. Bu noktada Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) son dönemde gerek gelişmiş ülkeler arasında ve gerekse gelişmekte olan ülkeler arasında ticari ve ekonomik ilişkiler artmış durumdadır. Ülkeler arasındaki STA ağının genişlemesi ile birçok ülke ürün tedarikini STA ortaklarından temin ederken, STA ağlarının haricinde kalan ülkeler tercihli ticaretin sağladığı imkânlardan mahrum kalmıştır. Domino etkisi meydana getiren bu durum, tüm ülkelerin artan şekilde STA ağları oluşturmalarını beraberinde getirmiştir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin, Avrupa Birliği (AB) ile arasındaki Gümrük Birliği ilişkisine bağlı olarak, AB'nin Ortak Ticaret Politikasını üstlenme yükümlülüğü bulunmakta olup, üçüncü ülkelere yönelik olarak AB'nin tercihli ticaret sistemi üstlenilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye, gerek uluslararası ticaretteki STA ağları oluşturma eğilimine paralel olarak gerekse Gümrük Birliği çerçevesinde AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları akdettiği ülkelerle karşılıklı fayda esasına dayalı benzer anlaşmalar akdetmektedir.

Entegrasyonlardan, genelde gelişmiş az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bekledikleri faydalar, karşılaşılabilecek meseleler ve sonuçları farklı olabileceği gibi, eğer gelişmişlik düzeyleri farklı olan bu ülkeler aynı ekonomik entegrasyon içinde yer alırsa, bu katılımdan doğacak sonuç ve beklentileri farklı olacaktır.

Entegrasyonu, gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmeyi başlatan bir araç olarak görürken, gelişmiş ülkeler sanayileşme hızını arttırmak kadar sanayileşmede ulaşılan düzeyi de koruma aracı olarak görürler. Dolayısıyla farklı gelişmişlik düzeyinde bulunan ülkelerin aynı grup içinde yer alması gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkeleri olumsuz etkiler.

Üçüncü Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Entegrasyon ve asimilasyon kavramlarını karşılaştırınız.
2. Ekonomik entegrasyon ve tam ekonomik entegrasyon nedir?
3. Ekonomik entegrasyonun oluşma sebepleri nelerdir?
4. Ekonomik entegrasyonların faydalarını yazınız.
5. Siyasi entegrasyonun temel şartları nelerdir?
6. Ekonomik entegrasyon türlerinden olan; ekonomik iş birliği anlaşmasını ve serbest ticaret bölgesi nedir?
7. Ekonomik entegrasyon türlerinden olan; gümrük birliği ve ortak Pazar nedir? Açıklayınız.
8. Ekonomik entegrasyon türlerinden olan; ekonomik birliği açıklayınız.
9. Ekonomik entegrasyon türlerinden olan; ekonomik birliği açıklayınız.
10. Ekonomik birlik için iş birliğine gidilecek alanlar nelerdir?

4. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN ETKİLERİ

Ekonomik entegrasyonların temel amacı, ticareti engelleyen sebeplerin ortadan kaldırılması, ülkeler arası ticaretin kolaylaşması ve büyümenin önündeki engelleri kaldırarak büyümenin kolaylaştırılmasıdır.

Dünya ülkeleri arasında rekabetin kontrolsüz şekilde artması, rekabetten kaynaklanan ekonomik kayıpların artışı serbest piyasa ekonomisini zayıflatmasını ve ülkelerin birbirini kontrol etmesini sağlayacak Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1948 yılında hayata geçirilmiştir. Kuruluş, dünya ticaretinde tekrardan yıkıcı etkilerin oluşmaması için 1930 Büyük Buhran sonucu ortaya çıkan ticarete korunma tedbirleri yerine ticareti serbestleştirecek kıstasların tüm üye ülkeler tarafından uygulanmasına karar veriyor.

Dış ticarete serbestleştirme kıstasları:

1. En Çok Kayrılan Ülke Kuralı: Üye ülkelerin ticari partnerleri arasında ayırım yapmamasını zorunlu hale getiriyor.
2. Ulusal Muamele Kuralı: İç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli ürünler arasında ayırım yapılmaması prensibi.
3. Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi: GATT çerçevesinde öncelikle gümrük tarifelerinin indirilmesi üzerinde durur.

4. Tarifeler Yoluyla Koruma: Ticarete şeffaflığın sağlanmasının en etkin yolu korumaların tarifeler yoluyla yapılmasıdır.

Ekonomik entegrasyonların, ülke ekonomileri üzerinde oluşturduğu etkiler; statik refah etkileri ve dinamik refah etkileri olarak iki ana başlık altında toplanabilir.

Ekonomik entegrasyonların etkileri:

1. Ekonomik entegrasyonların statik refah etkileri
2. Ekonomik entegrasyonların dinamik refah etkileri
3. Entegrasyonların avantaj ve dezavantajları
4. Ekonomik entegrasyonların başarı şartları
5. Ekonomik entegrasyonların geliştirdiği dış ticaret

4.1. Ekonomik Entegrasyonların Statik Refah Etkileri

Statik refah etkileri kendi içerisinde; ticaret oluşturuıcı etki ve ticaret saptırıcı etki gibi ikiye ayrılarak incelenir.

4.1.1. Ticaret Oluşturuıcı Etki

Entegrasyonların üretim üzerindeki etkileri, belirli mallara yönelen tüketici alımlarının, üçüncü ülkeler ve iç üreticilerden ortak üretici ülkelere kayması sonucu meydana gelmektedir.

Birliğe ortak üye ülkeler arasındaki üretimin olumlu yönde gelişmesi ticaret oluşturuıcı etkiyle ortaya çıkar. **Ticaret oluşturuıcı etki**, entegrasyon dâhilindeki ülkenin, ortaklık içindeki diğer bir ülkeden daha ucuza ithalat yapabilmesiyle ortaya çıkar.

Bu üretim etkisi, tüketimin yüksek maliyetli iç mallardan düşük maliyetli ortak ülke mallarına kayması sonucu oluşur. Ticaret oluşturuıcı etki, entegrasyonların dolayısıyla üye ülkelerdeki yüksek maliyetli üretimin yerine, birlik içindeki daha verimli ülkenin üretiminin geçmesi dolayısıyla ortaya çıkar. Birlik içinde üyeler arasındaki ticaret hacminin genişlemesi ticaret yapan etkiyi oluşturur. Bu etki birlik içinde karşılaştırmalı üstünlüklere uygun bir uzmanlaşmanın sonucudur. Ticaret oluşturan etkinin büyüklüğü entegrasyonların sonucunda birliğe katılan ülkelerin refah artışının da büyük olacağının göstergesidir.

4.1.2. Ticaret Saptırıcı Etki

Ticaret saptırıcı etki, entegrasyonların kurulmasıyla en verimli üreticinin birlik haricinde kalması dolayısıyla birlik ülkelerinin bu ülkeden yapmakta oldukları ithalatın sona ermesi dolayısıyla ortaya çıkar. Birlik dışında kalan ülkelerle yapılan ticaret hacminin daralması ticaret saptırıcı etkiyi oluşturur.

Ticaret saptırıcı etki, entegrasyon dışındaki ülkeden daha düşük maliyetle ithalat yapmak yerine, birlik üyesi bir ülkeden daha yüksek maliyetli ithalat yapma durumunda ortaya çıkar.

Gelişmiş bazı devletler, rakip olduğu ülkelere fikri mülkiyet ve teknoloji hırsızlığının yanı sıra adaletsiz ticaret uygulamaları sebebiyle belirli ürünlere yüksek oranlı gümrük vergileri uygulayabiliyor.

AB şirketleri tarafından ABD'den ithal edilen ve üretiminde hormon kullanıldığı için insan sağlığına zararlı olduğu bilimsel araştırmalar sonucunda tespit edilen etlerle ilgili olarak yerel mahkemelerde AB vatandaşları tarafından açılan davalar kazanılınca AB, ABD'den yapılan et ithalatını durdurdu. ABD et üreticisi şirketlerinin talebi üzerine AB aleyhine DTO tahkimine dava açtı.

ABD, "AB'nin serbest ticarete engel oluşturduğunu ve et üreticisi şirketlerini zarara uğrattığı" yönünde bir savunma yaptı. DTO Tahkimi davayı görüştü ve "AB'nin et ithalatını durdurma kararının serbest piyasa önünde engel oluşturduğuna karar vererek, ABD şirketlerinin AB'ne ihraç ettiği etin tutarının 10 katı büyüklüğünde ve geniş bir ürün yelpazesinde olmak üzere ABD'nin ekonomik-ticari ambargo uygulamasına karar verdi. Bu karar üzerine ABD, başta kozmetik, peynir gibi ürünler olmak üzere onlarca ürünün AB'den ithal edilmesine yasak koydu. Bu ağır karar üzerine tepki sırası AB burjuvazisine geçti ve AB kurumları, gıda tüzüklerinde değişiklik yaparak bir anlamda "hormonlu etin zararsız" olduğunu ilan ettiler ve meseleyi çözdüler.

Uluslararası Tahkim'le ilgili olarak bir örnek de Türkiye'den. Türkiye, AB ile arasında 1.01.1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği anlaşmasına dayalı olarak Hindistan'ın da içinde yer aldığı 4-5 Asya ülkesinden yapılan tekstil ürünleri ithalatına kota koydu. Kota uygulanan ülkelerin Türkiye ile yaptıkları görüşmelerden sonuç alınamayınca Hindistan, DTO tahkimine başvurdu. DTO tahkimi 1999 Mayıs ayında Türkiye'nin kota koyamayacağına karar verdi. Türkiye karara itiraz etti ve "AB Gümrük Birliği üyeliğinden doğan hakkını kullandığını ve davanın Türkiye'ye değil, AB'ye açılması gerektiği" savunmasını yaptı. DTO

tahkimi Türkiye'nin itirazını gördü ve "Fiili işleyen AB değil, Türkiye'dir. Bu yüzden AB'nin dava ile bir ilgisi yoktur." şeklinde karar aldı. Bu dava bir bölgesel oluşum olarak AB'nin, WTO gibi bir küresel oluşum karşısındaki durumunu açıklamaktadır.

Bölgesel oluşumlar, küreselleşmeye bir alternatif değil, küreselleşmeyi besleyen yapılardır. AB-Genişleme süreci ülkelerinden DTO' na üye olanlar, DTO anlaşmalarını daha çabuk ve kolay kabul etmektedirler. Çünkü AB'ne üyelik kriterleri de DTO anlaşmaları ile birebir aynıdır. Yine AB'nin her yıl yayınladığı Türkiye izleme raporlarında IMF programlarına yapılan övgü ve referanslara bakınca AB'nin neyi ve kimi temsil ettiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye'den serbest piyasa ekonomisi önündeki tüm engelleri kaldırmasını, kamusal alanlarını sermaye devretmesini, reel yatırımlar yerine, spekülasyon sermaye hareketlerinin güvenceye alınmasını tavsiye eden ve her bir kredi dilimi için, küreselleşme sürecinin uyum kanunlarından bir bölümünü daha çıkarmasını dayatan IMF'in talepleri ile AB ve DTO' nün talepleri aynıdır.

Türkiye IMF, AB ve DTO' nün özünde ortak olan talepleri karşılanırken ortaya çıkan, içgöç, işsizlik, yoksulluk, enflasyon, gibi toplumu derinden etkileyen gelişmelere AB kurumları müdahale etmemektedirler.

4.2. Ekonomik Entegrasyonların Dinamik Refah Etkileri

Statik etkiler ekonomik yapıda bir değişiklik olmadan, tarifelerin kaldırılması dolayısıyla dış ticaret hacmi ve refah düzeyinde ortaya çıkan değişimlerle ilgilidir.

Oysa entegrasyon sonucu ortaya çıkacak etkiler yalnız statik etkilerle sınırlı değildir. Ekonomik birleşme hareketleri üye ülkelerin ekonomik yapılarında, üretim kapasitesi ve kaynak verimliliklerinde köklü değişiklikler yapar. Bunlar, zaman içinde oluşan, milli geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı yakından ilgilendiren dinamik etkilerdir ve bu etkiler, entegrasyonların kaynak arzı, üretim organizasyonu, teknoloji gibi konularda ortaya çıkar.

Birliklerin kurulmasından sonra ülke ekonomilerinin kazanmış olduğu dinamizmin verdiği ivme sonucu daha derin etkiler doğurmakta, üçüncü ülkelerin, birliklerin ve dünya ekonomisinin refah seviyesinin artmasına sebep olmaktadır. Bu etkilere dinamik etkileri denmektedir.

Ekonomik entegrasyonların dinamik refah etkileri:

Rekabetin artması. Rekabet, her halükârda kalkınma ve ileri teknoloji kullanımını teşvik eder. Birlik, içindeki üreticileri birbirinin rekabetiyle karşı karşıya getirir. Bu yoğun rekabet ortamı bir yandan en iyi üretim tekniklerinin kullanılmasına imkân verirken, diğer taraftan yeni teknolojilere geçilmesi için itici bir güç olmaktadır.

Gümrük tarifeleri, kotalar ve diğer kısıtlamalar monopolleşmeyi ve verimliliği düşük işletmeleri teşvik eder. Birlik öncesinde koruma duvarlarının arkasında yüksek maliyet, geri teknoloji ve düşük kalite ile üretim yapan firmalar, ya verimli çalışacak şekilde kendilerini yenileyecekler veya piyasadan çekilmek zorunda kalacaklardır. Birlik içinde dış ticaret kısıtlamalarının kaldırılması, yerli üreticileri dış piyasa rekabetiyle karşı karşıya getirir. Böylece verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk eder ve ancak rekabete dayanacak kadar verimli çalışanlar faaliyetlerini sürdürür. Bununla beraber yoğun rekabet ortamı milli monopollerin yerini birlik çapındaki daha büyük monopollerin de almasına sebep olabilir. Birlik oluşumu ile ortaya çıkan rekabet avantajından en iyi şekilde faydalanmak için ortak bir rekabet politikasının izlenmesi gayet önemlidir.

Pazarın genişlemesi sonucu ortaya çıkan ölçek ekonomilerinden faydalanma. İşletmelerin büyüklüğünden kaynaklanan unsurlar, maliyetlerin düşürülmesi, verimlilik ve üretimin artması ve bunun sağladığı tasarrufların oluşturduğu olumlu sonuçlara "ölçek ekonomileri" etkileri denmektedir. İş bölümü ve uzmanlaşma, büyüklükten kaynaklanan makine ve donanım bolluğu, elde edilen yeni satış artırma teknikleri ve kazanılan yeni pazarlar ölçek ekonomileri oluşturmaktadır.

Ölçek ekonomisi, bir firma veya sanayi dalının iç yapısında meydana gelen değişikliklerin o firma veya sanayi dalına sağlamış olduğu faydalardır. Belli bir üretim hacmine ulaşan firma, üretimine daha az girdi kullanarak daha fazla çıktı ile devam edebiliyorsa bu firma içsel ekonomilerden faydalanmaktadır. Büyük ölçekli üretim ekonomileri muhtelif şekilde ortaya çıkar. Mesela, geniş bir piyasa, ileri teknolojik yöntemlerle maliyetlerin düşürülmesine imkân sağlar. Kitlesel üretim dolayısıyla muhtelif pazarlama fonksiyonları daha büyük hacimde yapılabilir. Ayrıca daha az stok bulundurma ihtiyacı doğar. Bütün bunlar maliyetlerde tasarrufa yol açar. Geniş bir piyasa, bunlardan başka üretim, planlama, yönetim, araştırma ve geliştirme gibi faaliyetlerde de yüksek derecede kalifiye elemanlar çalıştırılmasına imkân verir.

Rekabet ve genişleyen pazarın yatırımcılar için cazip hale gelmesi sonucu yatırımların artması. Entegrasyonlar kaynak etkinliğini dolayısıyla milli geliri yükseltir. Milli gelirdeki büyüme de tasarruf ve yatırımları artırır.

Entegrasyonlar, tarifelerin yeniden yükselmeyeceği konusunda iş insanlarına güven sağlayarak yatırımların riskini azaltıp kârlılığı yükseltirken; piyasa hacminin genişlemesine, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve bölgeye önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine sebep olur. Buna özellikle 1960'lerden sonra AET' ye akan Amerikan sermayesi örnek olarak verilebilir. Birlik içinde yatırımların ve buna bağlı olarak rekabetin artması, bölge içinde kaynakların daha iyi kullanılmasına yol açar. Bu da verimliliği ve refahı yükseltici bir faktördür. Ölçek ekonomilerinden faydalanılması, yoğunlaşan rekabet ve belirsizliklerin azalması, yatırımları arttırıcı etki yapacaktır. Diğer taraftan, ekonomik bütünleşmenin sağlayacağı gelir artışları tasarrufları çoğaltacak; böylece toplam yatırımlar artacağı gibi yatırımların gelir içindeki payı da büyüyecektir.

Dışsal ekonomilerin oluşması. Genellikle kamu kesiminde, herhangi bir ekonomik birimin, üretim faaliyetleri sırasında, maliyeti içinde yer almayan ekonomik faaliyetin sonuçlarından faydalanmasıdır. Dışsal ekonomi, bir üreticinin diğer bir üreticiye yapmış olduğu karşılıksız fayda veya kayıplar şeklinde tanımlanabilir. Kitlesel üretim karşısında endüstriye hammadde sağlayan işletmeler ileri teknoloji ve büyük ölçekli üretim yöntemlerini kullanmaya başlarlar. Bu ise hammadde ve ara malların bollaşmasına, kalitenin yükselmesine ve fiyatların ucuzlamasına sebep olur. Verimlilik ve büyüme hızı üzerinde olumlu sonuçlar doğuran dışsal ekonomiler,

ekonomik bütünleşmeden beklenen en önemli dinamik faydalardan biridir. Piyasanın büyümesi, sanayinin genişlemesi, nitelikli işgücü ve yetişmiş eleman sağlanması ve teknolojik bilginin yayılması gibi tüm endüstrinin faydalanabileceği olumlu bir ortam dışsal ekonomiler sayesinde ortaya çıkmaktadır. Üretim sistemleri arasındaki ileri ve geri bağlantılar sebebiyle ortaya çıkabilecek içsel ve dışsal ekonomiler özellikle verimlilik üzerinde uzun dönemli olumlu etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sonucu kaynak etkinliğinin sağlanması. Entegrasyon içinde emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin serbestçe dolaşması, ekonomide kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlar.

Döviz tasarrufu oluşturmaları. Kurulan ekonomik entegrasyon ile üye ülkeler ihtiyaçlarını birbirlerinden kendi milli paraları ile daha uygun şartlarda temin etmeleri döviz tasarrufunu sağlayacaktır.

4.3. Entegrasyonların Avantaj ve Dezavantajları.

Entegrasyonun, dâhil olan ülkeler açısından avantajlarına mukabil dâhil olmayan ülkeler açısından avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

4.3.1. Entegrasyonlara Dâhil Ülkeler Açısından Avantajlar

1. Entegrasyona taraf olan ülkeler kendi ihracatlarının önündeki engelleri azalttıkları ölçüde, iç fiyatları daha yüksek olan malları, üye ülkelerden ithal edilen daha ucuz mallarla ikame edebilirler. Böylece iç kaynaklar ihracata yönelik üretim için serbest kalır (bölge içi ve dışı ticaret oluşturulması).

2. Ülke ekonomileri arasında önceden var olan entegrasyonun derecesi ne kadar düşük ve birlik öncesi ticari engeller ne kadar fazla ise üyeler arasında ticaret oluşturma o kadar önemli olacaktır.

3. Entegrasyona taraf ülkelerde, tüketiciler, fiyatlarda meydana gelecek düşüş ve seçme imkânlarının artışından faydalanabilecektir.

4. Muhtelif malların üretiminin artması, özellikle üye ülkelerin aynı gelir seviyesine ve talep yapısına sahip olmaları durumunda, iç ticaret ve endüstriler arası ticaret seviyesinin artmasına yol açar. İç verimliliğin artması ve talep artışı ile bölge içi ticarete artış gerçekleşebilir.

5. Entegrasyon sonucu bir endüstri dalında veya firma bazında ortaya çıkan yapısal değişikliklerle birlikte ölçek ekonomileri ortaya çıkacak, pazarın genişlemesi ile birlikte, teknolojik gelişme hızlanacak, ileri üretim tekniklerine ulaşılarak üretim üstünlüğü sağlanabilecektir.

6. Pazar genişlemesi sonucunda, pazarda faaliyet gösteren firmaların sayısında artış gözlenecek, bu da rekabet artışı sağlayacaktır.

7. Entegrasyon sonucu azalan belirsizliğe bağlı olarak yatırım harcamalarında artış ortaya çıkabilecektir. Zira entegrasyona gidilmesi ve pazarın genişlemesi ile daha kararlı bir ekonomik yapının oluşumu, yatırımcılar için elverişli bir ortam oluşturacaktır. Daha uzun dönemli yatırım projeleri gerçekleştirilecek ve böylece optimum ölçeğe yaklaşılabilecektir.

8. Ticaretin yön değiştirmesi sonucunda, üçüncü ülke üreticileri, ihracatlarındaki düşüşü gidermek gayesiyle, birlik içinde kendi üretimlerini gerçekleştirmek üzere, doğrudan yabancı sermaye yatırımı yolunu tercih etmeye başlayacaklardır.

9. Entegrasyona dahil ülkeler arasında sermaye akışı ortaya çıkabilecek ve entegrasyon öncesinde, üçüncü ülkelere giden sermaye entegrasyon sonrasında pazarın genişlemesi ile bölge içine yönelebilecektir. İhracata yönelik üretim için yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda, işgücünün eğitim düzeyi ve verimliliği, altyapı, ücretler, sosyal sigorta mevzuatı, vergi politikası, çevre mevzuatı, sermaye hareketlerindeki kısıtlamalar, kur politikası ve ticaret politikası gibi unsurlar önem kazanmaktadır.

4.3.2. Entegrasyona Dâhil Ülkeler Açısından Dezavantajlar

Entegrasyon çerçevesinde, kısa dönemde, ekonomiler arasındaki kalkınma ve koruma farklılıkları gibi temel hususlara dayanan, önemli maliyetler olabilecektir.

Üçüncü ülkelere yönelik dış ticaretteki engellerin sürdürülmesi sebebiyle, entegrasyona dâhil ülkelerde üretilen ürünlerin üçüncü ülkelere göre daha ucuz görünmesi sonucunda talep bölgesel ürünlere doğru kayacaktır.

Anlaşmaya taraf ülkeler yeni pazar yapısına ve bölgesel entegrasyonun sonucu olan rekabet artışına uyum sağladıkça sektörler arası kaynak dağılımının da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu arada, önemli geçiş maliyetleri meydana gelecek, ayrıca liberalizasyonu engelleyici, korumacı baskılar da olabilecektir.

4.3.3. Entegrasyonun Üçüncü Ülkeler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Üçüncü ülkeler, taraflar arasındaki ticaretin dinamik etkilerinden faydalanabilecektir. Bölgesel ticaret anlaşması, ekonomik büyümeye yönelik olarak, kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak suretiyle, talep artışını uyarıcı rol oynar.

Böylece taraf olmayanlar daha geniş bir pazara girmenin sağladığı ticari imkânların arttığını görebilirler. Bu da onlara (Anlaşmaya taraf olan ülkelerde olduğu gibi) ölçek ekonomilerinden faydalanma fırsatını verir. Bir bölgesel ticaret anlaşması çerçevesinde sanayide standartların harmonizasyonu, üçüncü taraflara, yabancı üreticilerin maliyetlerini azaltması bakımından da fayda sağlayacaktır.

Entegrasyonun üçüncü ülkelere sağladığı avantajlar:

1. Uzun dönemde, üçüncü ülke ekonomilerinin ürettiği mallara yönelik talep artabilecektir.

2. Oluşturulan birlik yeterince büyük değilse ve bazı hammadde veya girdilerde birliğin dışa bağımlılığı sürüyorsa, ticaretin yön değiştirmesi güçlü olmayacaktır.

Entegrasyonun üçüncü ülkeler açısından dezavantajları:

1. Entegrasyona giden ülkeler arası ticaret, birlik haricinde kalan ülkeler aleyhine bir gelişme içine girecektir.

2. Taraf olmayanlar, serbest ticaret bölgelerinde olduğu gibi, kendilerine uygulanan gümrük vergilerinde bir değişiklik olmasa

dahi, içinde yer almadıkları topluluğun kendi içinde gümrük vergilerini kaldırmasından nispeten zararlı çıkarlar.

4.4. Ekonomik Entegrasyonların Başarı Şartları

Entegrasyonlardan, gelişmiş az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bekledikleri fayda ve karşılaştıkları meseleler farklı olabileceği gibi, eğer gelişmişlik düzeyi farklı ülkeler aynı ekonomik entegrasyon içinde yer aldığında doğacak sonuç ve beklentileri de farklı olacaktır.

Entegrasyonu, gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmeyi başlatan bir araç olarak görürken, gelişmiş ülkeler sanayileşme hızını arttırmak kadar sanayileşmede ulaşılan düzeyi de koruma aracı olarak görürler. Dolayısıyla farklı gelişmişlik düzeyinde bulunan ülkelerin aynı grup içinde yer alması gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkeleri olumsuz etkiler.

Küresel ve Bölgesel oluşumlar sermaye sınıfının var edilmesi, kârlarının artırılması, güvenceye alınması ve kapitalist sistemin devamını sağlamak için oluşturulmuşlardır. Emekçilerin bu oluşumlardan kendileri için bir beklenti içine girmeleri veya beklenti içine sokulmaları tarihi bir yanlışlık olacaktır. Kapitalist Türkiye'nin kendinden daha gelişmiş bir kapitalist blok olan AB'ye dâhil olması emekçiler açısından bir şeyi değiştiremez. Mesele sistem meselesidir ve emekçiler, AB dâhil tüm Bölgesel ve Küresel oluşumları sınıfsal bir perspektifle değerlendirmek zorundadır.

Küresel bir oluşum olan ve kapitalizmin gelişmesi için ülkelerdeki özel sektör yatırımlarına kredi desteği sağlayan bir kuruluşun uyumsuzluk çözüm mekanizması olarak kabul edilmesi, küreselleşmenin bölgeselleşmeden beslendiğini ortaya koyan bir diğer gelişmedir. NAFTA Anlaşması'nın yıkıcı sonuçları 1997'den sonra ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu kapsamda yüzlerce dava açılmıştır. Davaların çoğu, çevre ve insan sağlığını tehdit eden üretim faaliyetlerinin devletler tarafından durdurulması üzerine, şirketler tarafından açılmıştır.

Faaliyetleri durdurulan şirketler devletler aleyhine ICSID'da açtıkları tazminat davalarını kazanmış ve kazanmaya da devam etmektedirler. Şirketlerin Tahkim'de dava kazanmaları ve iç hukukun geçersizliği özellikle ABD'de hukukçular arasında yoğun tartışmalara sebep olmaktadır. Bu tartışmaların odağında ise NAFTA Anlaşması'nın Amerikan Kongresi'ndeki oylamasının yanlış yapıldığı, anlaşmanın kapsamı ve sonuçları itibarıyla bir Anlaşma (Agreement) değil, bir Antlaşma (Treaty) olduğu bu yüzden geçersiz olduğu savunulmaktadır. İtirazların sebebi, ABD Anayasasına göre bir Anlaşmanın (Agreement) kabulü için salt çoğunluk yeterli iken, bir Andlaşmanın (Treaty) kabul edilmesi için üçte iki çoğunluk gerekiyor olmasıdır. NAFTA Anlaşması şirketlerin tek taraflı olarak devletleri dava etme hakkını elde ettikleri ilk anlaşmadır. Türkiye'de 1999 yılı Ağustos'unda yapılan değişiklikle anayasal hüküm haline getirilen uluslararası tahkim uygulaması da bu kapsamdadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, dünyadaki Komünizm tehdidi, Avrupa'nın tekrar sömürge imparatorluklarına dönmesini engellemiştir.

Komünizm'in 1940'lı senelerde Doğu Avrupa ve Çin'de kurulması ve Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu "Küresel Komünizm" Kapitalizmin de küreselleşmesi meselesini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde ABD için dış ekonomik büyüme, iç ekonomik büyümeden daha önemli bir hale gelmiştir. Küreselleşme yolunda atılan adımlardan GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)-Bretton Woods Sistemi II. Dünya Savaşı'ndan önce ortaya çıkmakla birlikte, dünya ticaretini serbestleştirmek gayesiyle başlatılan teşebbüsler savaş sonrasında daha da hızlanmıştır.

1980'li senelerde dünya ticaretindeki farklı gelişmelerle, sermaye hareketlerinin önündeki engeller de ortadan kalkmaya başlamıştır. Ticaret, üretim, sermaye hareketleri ile bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, ülkeler arasındaki rekabeti arttırırken, ürün ve faktör piyasalarının serbestleşmesini ve bütünleşmesini ortaya çıkarmıştır.

Kapitalizmden aslan payını almak isteyen küresel sermaye sahipleri 1980'li senelerden sonra ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsiz şartları kendi lehlerinde kullanmaya başlamışlardır. Sermaye hem millet üstü ölçekte hem de millet altı ölçekte etkin faaliyet göstermektedir. Millet üstü ölçek küresel boyut olarak isimlendirilirken millet altı ölçek de yerel / bölgesel ölçek olarak isimlendirilmektedir.

Yerel / bölgesel alanlarda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin global rekabette başarılı sonuçlar elde etmesi; IMF, DB, DTO, BM, AB, NAFTA gibi millet üstü kurumların desteği ile yerel / bölgesel alanların mekânsal ölçekte yetki alanının yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur. Buradan hareketle bölge kavramına yeni tanımlamalar getirilmiş ve kalkınma siyasetlerinde "bölge kalkınması" veya "kalkınmada bölgesel dinamiklerin etkinleştirilmesi" ülke kalkınmasının ve özellikle küresel rekabetin sürekliliğinin motoru ve teminatı olarak görülmüştür. Kapitalist dünya ekonomisi içerisinde yer alan Türkiye de 1980 yılı ile birlikte dünya piyasaları ile tam bir entegrasyon gayesiyle millet üstü kurumların belirlediği uyum programlarını hayata geçirmeye başlamıştır.

Kapitalizm, üç dört asırlık sömürsünü 1980'lere kadar perde arkasında milli devletler üzerinden gerçekleştirdi. Ancak 1980 sonrası milli devletlere yüklediği emperyal misyonun üzerine global şirketlerin egemenliğindeki kurumları yerleştirmeye başladı. İşte bu yüzden WTO kararları ve alt anlaşmaları ile milli devlet yapıları, kapitalistlerin i ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirilmektedir. Bu yeniden yapılanma, devletleri ortadan kaldırmamakta, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, hukuki alanlarda artık aleni şekilde sermayenin kurumlarına tabi kalmaktadır.

Sermaye, 100 seneden uzun bir süredir ürünlerini dünyanın her yerine yaygınlaştırmayı büyük ölçüde başarmış, ancak hizmet ticareti ve finans sermayesi ile üretim birimleri, milli devlet yapıları ve onlara hâkim sermayenin sınırlama ve korumalarından dolayı istenildiği kadar yaygınlaştıramamıştır. Bundan dolayı sermaye, hizmet ticareti ve finans üzerinden yeni kâr alanları oluşturarak kâr oranlarını arttırmak ve meta üretimindeki kâr oranları düşüşünü tersine çevirmek için mâni oluşturan tüm sınırlama ve korumaları küreselleşme olarak isimlendirilen sömürü düzeni ile ortadan kaldırmak ve bunu tüm dünyaya yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

Bütün yapılanların ve yapılması planlananların arasında şüphesiz burjuva demokrasisinin de yeniden tanımlanması ve sorgulaması yapılacaktır. Mesela, Türkiye’de çıkarılan uyum kanunlarının çoğunda "bağımsız" kurullar oluşturulmuştur. Bu "bağımsız" kurullar (Governance -Yönetişim: yönettiğini sanırken yönetilmek) siyasi otoriteden bağımsız, ancak sermayeye bağımlı, onun hâkimiyetinde olduğu yapılar olarak tasarlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir.

Global sermaye sahiplerinin 1999 yılı sonrası gündeme getirdiği Dünya Hükümeti tartışmasına, 2000 yılı Eylül ayında BM’lere düzenlediği zirvenin de yardımı ile ciddiyet kazandırma çabası içindedir. Dünya hükümeti olma konusunda BM ve DTO arasında yaşanan sen-ben tartışması tam bir gösteri niteliğindedir. Çünkü BM’in, kuruluşundan hemen sonra kendi çatısı altında yapılan ilk anlaşmalardan biri GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)’dır. Bu anlaşma 1994’te Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO) DTO’ ye dönüştürülmüş ve geline süreçte DTO, BM yapılanmasının dışında ve yaptırım gücü en yüksek sermaye organizasyonu haline gelmiştir. BM siyasi bir yapılanma olarak hemen hemen tüm kararları tartışılan fakat uygulanmayan bir kuruluş iken, DTO ekonomik bir yapılanma olarak dünyadaki ekonomik ve siyasi etkinliği her geçen gün artan, ekonomik yaptırımları mutlak olan bir kurumdur.

Dünya ekonomisinde lider durumunda bulunan değişik ülke orijinli birçok firma, sınır aşan iş ittifaklarına gitmektedir. Bu ittifaklar, her firmanın bireysel temelde teknik üstünlüğünü bir araya getirerek bir potada birleştirmektedir. Böylece, ekonomik ortam, firmaların teknik gelişmeleri ve keşifleri için daha verimli hale gelmektedir. Böylece koordinasyon politikası ve sınır aşan iş ilişkileri vasıtasıyla, değişik ekonomik sistemlere sahip en önemli ülkeler belli politikalar setinin oluşturduğu bir bant içinde hareket etmektedir. Bu faaliyet, uluslararası ticaret ve rekabetin bir ürünüdür.

İthal korumaları, firmaları uluslararası rekabetten izole ederek, sınırlı büyüklükteki iç pazara dönük üretim yapmaya teşvik etmektedir. Bunun sonucu olarak da kalkınmakta olan ülkelerde yerleşik birçok firma, büyük bir olasılıkla ülkenin mukayeseli üstünlüğü olmayan birçok sektörde ve küçük ölçekte faaliyet göstermektedir. İktisaden kalkınmış ülkelerde firmalar üretimlerini, büyük çapta ülke dışı rekabete açık olarak yapmaktadırlar. Ayrıca kendi ülkelerinde, aynı tür malı üreten çok sayıda firma olması da aynı bir rekabet unsurudur.

4.5. Ekonomik Entegrasyonların Geliştirdiği Dış Ticaret

Gelişime bağlı üretim artışları ve bu ürünler için yeni pazarlar bulma düşüncesi ülkelerin pazarlarını dünya ölçeğinde büyütme istekleri artmıştır.

Bir ülkenin ürünlerinin ulaştığı ülkelere, o ülkenin kültürü de giriyor ve böylece kültür teknolojiyi, teknoloji de ekonomiyi yönlendiriyor. Türkiye’nin gönül coğrafyasında yaşayan Müslümanların genç nüfusa sahip bulunması dış ticaret ve entegrasyonda önemli avantajlar sağlamaktadır. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Organizasyonu) üyesi olması dolayısıyla gelişmiş ülkeler içerisinde sayılan Türkiye bu süreçte, stratejik bağımsızlığı ve jeopolitik menfaatleri gereği askeri gücünü tahkim ederek sakin diplomasi olarak ifade edilen sağduyulu üslup ile dış politikasını çeşitlendirerek birden fazla iş birliğine kapıları açık tutması ve böylece menfaatlerini koruması gerekir.

Jeopolitik yapının gereği olan stratejik ve ekonomik gerçekleri dikkate alarak uluslararası ilişkileri düzenleme açısından ülkeler, her halükârda yeni ittifak arayışlarına yönelerek manevra alanlarını genişletirler. Bu noktada; milli güvenlik stratejisi ve milli menfaatleri gözetken, eşit ortaklar anlayışı ile yeni bir ekonomik alan arayışları kalkınmada bir manivela görevi görebilir. Avrasya birliği, Şangay organizasyonları Rusya ve Çin ekseninde yeni yönelişleri belirtir. ABD’nin asıl gayesini gizleyerek el altından yürüttüğü stratejik anlaşmalar, sürekli tehdit üretmesi ve komplo teorileri, Türkiye’nin aksını (eksen) değiştirmeye ve farklı aktörler ile hareket etme tecrübesini elde etmeye zorlamaktadır. ABD, kendi iş ve menfaatleri için BM’yi, olmazsa, NATO’yu, bunu da işlemez ise kendisi müdahale ediyor.

Dünyadaki sosyal ve ekonomik eşitsizliğin temelinde; adil olmayan ticari uygulamalar, para üzerinden para manipülasyonu, bilimin endüstri hâkimiyetine girmesi, ülkelerin borçlarını ödeme güçlerinin üzerine çıkarmaları, bankaların belirli bir ölçekten fazla büyümelerine izin verilmesi, liberal kapitalizmin ve devlet kapitalizminin (komünist ekonomi) ahlaki olmayan uygulamaları, maharet ve liyakatten yoksun yönetici zümresinin yönetim gücünü elinde tutması, 193 ülkeden oluşan Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşların etkili olamayışları gibi birçok sebep bulunmaktadır.

Global güçler, iklim değişikliği, kimyasal püskürtme, insan soykırımı; elektronik cihazlarla, ürün genleriyle (GSO) ve gen bombası gibi stratejik ilmi çalışmalar yürütmektedirler. Manyetik bir kaymaya giren dünyanın buzul erimeleri ile yeni bir münhasır ekonomik bölge ve yeni ticari ulaşım yollarının ortaya çıktığı **Arktik** (Kuzey Kutup) **Bölgesi**, olan kuzey kutbunda bir güç çatışması ortaya çıkmıştır. Bölge, Kanada’nın herhangi bir kanuni tanımlaması olmayan, modeline göre üçlü, dörtlü, beşli, altılı veya yedili olarak sınıflandırılan, siyasi ve coğrafi tanımına göre farklılaşan alanlara verilen isim. Kaynakları kendi menfaatlerine daha iyi kullanabilmek için nüfus seyreltme siyaseti özellikle Afrika’da; AIDS ve vekâlet savaşları ile yapıldı. Gıdalar üzerinde “Gıdayı yönetirseniz, insanları yönetirsiniz” anlayışı ile hareket ederek dizayn çalışmaları yürütmektedirler. Ayrıca metafizik; beyin kontrolü, kara büyü ve cinleri kullanarak topladıkları istihbaratlar ile istedikleri ülke ve grupları kontrol etmeye çalışmaktadırlar.

Güç otoriteleri, bankalar üzerinden sanal paralar ile Nakitsiz Para Sistemi ve nakitsiz bir toplum dizaynı ile milli paraları ortadan kaldırarak ve dolayısıyla millilik duygularını da köreltip kendilerine amade bir dünya düzeni kuruyorlar. Bu yenisünya düzeni, ekonomik istihbaratlarla artan ekonomik savaşlarla yeni oluşumlara yönelmektedirler.

BM 73. Genel Kuruluna hitap eden BM genel sekreteri António Guterres, insanların siyasi kurumlara olan inancını kaybettiğine, kutuplaşma ve popülizmin arttığına dikkati çekti. Guterres, “Bugün, dünya düzeni oldukça kaotik. Güç ilişkileri karışık. Evrensel değerler aşınıyor. Demokratik ilkeler kuşatma altında. Hukukun üstünlüğü zayıflıyor. Suçlar cezasız kalıyor. Liderler ve devletler

içeride ve uluslararası arenada sınırları zorlarken bir dizi paradoksla karşı karşıyayız. Çok uluslu sistem en fazla ihtiyaç duyulduğu bir dönemde tehlike altında.” dedi. Bu karamsar toployu aydınlatacak Foton Kuşağı teorisine göre güneş sistemi yüksek enerjili bir foton kuşağına girmektedir. Bu kuşağın eni yaklaşık iki bin yıl, çapı ise yaklaşık 2000 ışık yılıdır. Bu kuşağı ilk fark eden Halley kuyruklu yıldızını keşfeden bilim insanı İngiliz gök bilimci Edmond Halley'dir. Teoriye göre, güneş sistemi 1962'de bu kuşağın sınır noktasına girdi. Bu 1. Enerji seviyesi denmekte. 2. enerji seviyesine ise 1987'de girilmiş. 3. ve son enerji seviyesine ise 2012 yılında girildi. Bu tarih sonra artık yüksek enerjili bir devre yaşıyoruz. Bu teorisyenlere göre dünya daha temiz, daha yeşil bir çevreye, daha güzel ve iyi insanların önde olacağı barış ve huzur dolu bir dönem olacak. Foton Kuşağı teorisi tam olarak ispatlanmış bir teori değil ve bu sebeple söylenenler tam olarak kabul edilebilir durumda gözüküyor.

XIX. asrın başında, artan dünya nüfusu karşısında gıda maddelerinin insan ihtiyaçlarını uzun süre ve yeterli derecede karşılamayacağı endişesine kapılan Thomas Robert Malthus: (1766-1834 İngiliz nüfusbilimci ve ekonomi politik teorisyeni), "nüfusun geometrik bir dizi, üretimin ise aritmetik bir dizi ile artacağı"nı belirterek gelecekte bütün insanlığın açlıktan öleceğini ileri sürmektedir. İki asırdan beri ekonomi kitaplarında karamsar bir düşüncenin mahsulü bu teori, artık bugün geçerliliğini kaybetmiştir. Hızla artan dünya nüfusuyla doğru orantılı olarak toplam ihtiyaçlar artmış, her insanın ihtiyaç listesindeki tüketim maddeleri türü de gelişme göstererek, yeni ihtiyaçlar dâhil olmasına rağmen, gıda maddelerinin nüfus artışından daha hızlı arttığı ortadadır. Foton Kuşağı teorisine göre 1960'lardan itibaren güneş sistemi yüksek enerjili bir foton kuşağına girmektedir. Dolayısıyla, dünya bol enerji, bol hammadde, bol gıda maddesi dönemine doğru yol almaktadır. Güneş, rüzgâr, nükleer enerji, yeraltı ısı kaynakları, yenilenebilir enerji kaynaklarının devreye girmesiyle yakın gelecekte ucuz, havayı kirletmeyen ve sınırlı olmayan enerji sağlanacaktır. Yeni teknolojilerin, sonsuz bir kâinata, sonsuz kaynakları elde etmek üzere sunduğu bu inkişaf döneminde dünyada kıtlığın olacağı söylenemez. Kâinata istiflenmiş, sayısız madde ve enerji kaynaklarından insanoğlu ilmini geliştirdiği nispette istifade edecektir. Sadece kötü yönetim, adil olmayan paylaşım ve kaynakların israfı suni bir kıtlık oluşturabilir.

Konvansiyonel (klasik) nükleer ve kimyasal silahların ticareti kontrolünde olan süper güçler, belirli zaman aralıkları ile dünyanın değişik coğrafyalarında savaşlar planlamaktadırlar. Bu ülkeler, çoğu zaman bu gücün zehrine maruz kalmakta ve iktidar sarhoşluğuna düşmektedirler. Hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için ise sosyal sorunluluktan uzak ve ahlaki olmayan uluslararası uygulamalara giderek, benimsedikleri “Yenidünya düzeni bir krizden doğar” görüşünü uygulamak için sürekli krizler çıkarmaktadırlar.

Global ölçekli ilişkilerde ülkeler, milli menfaatler ve uluslararası hesaplar konusunda ellerinde bulunan farklı imkânları kullanarak karşı tarafa mesaj verirler. Diplomatik ilişkilerde kullanılan mütekabiliyet (mukabele-i bilmisil; kendine yapılanın aynıyla karşılık vermek) zalimane kaidesi sosyal ve ekonomik ilişkilerde de uygulanmaktadır. Ülkeler, siyasi bağımsızlığı pekiştiren ekonomik bağımsızlık açısından daha yerel kaynaklara yönelim ve stratejik ürünlerde tedarik alanlarını çeşitlendirmeye gitmektedirler. Diplomatik misyon şefleri, diplomatik statülerini kullanarak, bulundukları ülkelerle ilgili istihbarat bilgileri toplayıp işlerine müdahale edebilmekteler. Türkiye, dünyanın farklı sosyo-ekonomik şartlara sahip bölgeleri arasında bir köprü işlevi görmesiyle, ikili ve bölgesel düzeyde ticari ilişkileri geliştirme, ticari serbestleşmenin sağlanması açısından büyük fırsatlara sahiptir. Bunun için Türkiye edilgen yapıdan kurtulup etken bir yapıya kavuşmalıdır.

Global güçler, hakimiyetlerini sürdürmek ve kendilerine bağlamak için NLP (Nöro Linguistik Programlama, kişilerin hedeflerine ulaşmaları için ‘nörolojik programlarını’ keşfetmelerini ve en iyi şekilde kullanmalarını sağlayacak tartışmalı bir psikolojik terapi (tedavi) anlayışı) tekniklerini kullanmaktadırlar. Aynı zamanda, yanan-dönen, uçuk-kaçık fikirler, değişik komplolar, yalan beyanlar ve iddialar ile kamuoyunu zehirliyorlar. Sivil toplum kuruluşları veya açık toplum enstitüleri aracılığıyla toplumları istedikleri yöne çevirebiliyorlar. Ahlâken çökertilen ve fazilet duygusundan mahrum bırakılan siyasetlere hükmeden kirliliğe kara paralar ile belirli fon ve bankalar üzerinden bunları dönüştürerek, hâkimiyet kurmak istedikleri toplumlara transfer ederler. Miadı dolmuş klasik ekonomik teorilerle diğer toplumları oyalarlarken, geliştirdikleri yeni teorilerle de sömürü düzenlerini daha da kökleştirmeye çalışmaktadırlar.

Yatırımcılar, şirketler ve finans kuruluşları ile dünya ülkeleri tarafından otorite kabul edilen; Moody's, Standart&Poor's ve Fitch gibi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları ile hamasi söylemlerle kurulan “Vız gelir, tırs gider” cümleleri ile mücadele edilemez. Bunların analizleri sonrasında verilen notlar, ülkeye olan yatırımı azaltan veya artıran müthiş bir güçleri vardır. Avrupa bankalarında Türkiye vatandaşlarına ait olduğu hesaplanan 600 milyar euro bulunmaktadır. Ülkeler bu ve buna benzer öz kaynaklarını daha iyi değerlendirdiklerinde ve demokrasilerini geliştirdiklerinde uluslararası kapitalist çetelerinin insafına daha az kalacaklardır. Bunlar; uluslararası bir şebek ve spekülasyon ve vurguncu anlayışla iş yürüten şirketler görünümünde; mahşerin üç silahşoru gibi elde ettikleri güç ile uluslararası firmaları hercümerç ederek menfaat sağlamaktalar ve doymak bilmeyen egolarını tatmine yönelmekteler. Türkiye'nin belirli kritik dönemlerde notunun düşürülmesi de daha çok ekonomik değil, siyasi bir durumdur.

Dördüncü Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Ekonomik entegrasyonların statik refah etkilerinden; ticaret oluşturucu etkiyi açıklayınız.
2. Ekonomik entegrasyonların statik refah etkilerinden; ticaret saptırıcı etkiyi açıklayınız.
3. Ekonomik entegrasyonların dinamik refah etkilerini maddeler halinde sıralayınız.
4. Entegrasyonların dâhil olan ülkeler açısından avantajları nelerdir? Sıralayınız.
5. Entegrasyonların dâhil olan ülkeler açısından dezavantajları nelerdir? Sıralayınız.
6. Entegrasyonların üçüncü ülkeler açısından avantaj ve dezavantajları neler olabilir?
7. Dünya ticaretindeki gelişim ve ekonomik hâkimiyet mücadelelerini değerlendiriniz.

5. AMERİKA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR

Amerika kıtasındaki entegrasyonların rolünü kavramak ve Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik öngörü yeteneğine sahip olmak ve piyasadaki değişimleri anlamak, ancak konu incelenmesine bağlıdır.

ABD ve AB arasındaki NATO ekseninde farklılaşan tehdit ve kriz algısı, serbest ticaret, iklim değişikliği anlaşması ve çeşitli siyasi meselelerde farklılaşma beraberinde de ayrışmayı derinleştiriyor gibi gözükmesine rağmen temel meselelerde yine birlikte hareket edebiliyorlar.

Amerika kıtasındaki entegrasyonlar:

1. NAFTA-Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
2. MERCOSUR – Latin Amerika Serbest Ticaret Bloğu
3. LAIA – Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA 1980)
4. CACM (FTAA) – Amerika Devletleri Arası Serbest Ticaret Bölgesi
5. USA-UE (TTIP) Transatlantik Anlaşması

5.1. NAFTA / Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA-North American Free Trade Agreement), 1965'te Kanada ile ABD arasındaki Auto Pact anlaşması ile temelleri atılmış. 1986'da Meksika'nın GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)'a üye olmasıyla taraflar arasındaki ilişkiler gelişmiş, bu gelişmelerin sonucunda Ağustos 1992'de ABD, Kanada ve Meksika arasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre ülkeler kendi aralarındaki ticarete engelleri kaldırmayı, üçüncü ülkelere karşı milli tarifelerini sürdürmeyi benimsemişlerdir. Gümrük vergilerinin on yıl içerisinde sıfırlanması öngörülmekle birlikte bazı ziraat ürünleri için daha uzun süreler öngörülmüştür.

a. Kuruluşu ve üyeleri

NAFTA Antlaşması ABD, Kanada ve Meksika devlet başkanları tarafından 12 Ağustos 1992'de Washington'da imzalanmıştır.

b. Amaçları

NAFTA antlaşması uyarınca bazı ziraat ürünleri bir süre daha korumacılık (himayecilik) kapsamında bırakılmak kaydıyla üye ülkeler arasındaki ticarete uygulanan gümrük vergileri bazı istisnalar dışında belirlenen süreç içinde sıfırlanacaktır. Üç ülke arasındaki ekonomik uçurumların kapatılarak Kuzey Amerika kıtasında toplu halde ekonomik ve toplumsal istikrar kazandırabilmektedir. Çünkü ABD'nin ve Kanada'nın Meksika'ya yatırımlarını çoğaltmaları durumunda, bu iki ülke ucuz işgücünden faydalananak, Meksika'da da işsizlik oranı azalacaktır. Ancak, ABD'deki işçi sendikaları, kendi ülkelerinde de işsizlik probleminin bulunduğu gerekçesiyle NAFTA'ya karşı gelmektedirler.

c. Gelişimi

Kanada Dolarının, ABD Doları karşısındaki değerinin düşük seyretmesi, Kanada'nın işçilik maliyetlerinin daha düşük olması gibi sebeplerle, ABD pazarına girmek isteyen firmalar NAFTA'nın da varlığını dikkate alarak ABD yerine Kanada'da yatırım yapmakta, NAFTA aracılığıyla da ABD pazarına rahatlıkla girebilmektedir. Kuzey Amerika pazarında yer almak isteyen bazı AB firmalarının da Kanada'yı üs olarak seçtikleri ve buradan ABD pazarındaki faaliyetlerini yönlendirdikleri gözlenmektedir. NAFTA, Kanada'nın iç piyasanın küçük olmasının ortaya çıkardığı dezavantajı ortadan kaldırmakta ve girişimcilere dünyanın en büyük pazarlarından birisini açmaktadır.

Bu Anlaşmanın etkisi kendisini özellikle otomotiv ürünlerinde göstermektedir. İki ülke arasında otomotiv ürünlerinde gümrük vergilerinin bulunmaması ve idari engellerin en aza indirilmesi ve düşük kur, işçilik maliyetinin daha düşük olması gibi sebeplerle, önemli otomobil üreticileri Kanada'ya önemli yatırım yapmış, ABD ve Kanada'daki üretim sistemlerini bütünleştirmişler.

NAFTA sadece gümrük vergilerini kaldırmakla kalmamış, ABD, Meksika ve Kanada'nın bu ülkelerden gelen yatırımcılara yerli firmalarla aynı hakları tanımalarını sağlamıştır. Hatta NAFTA kapsamındaki bir hüküm (CHAPTER 11) NAFTA üyesi bir ülke hükümetinin gerçekleştirdiği politika değişikliğinin çalışma ve karlılık şartlarını kapsamlı ve olumsuz bir şekilde etkilemesi halinde, yatırımcılara ilgili hükümeti mahkemeye verme hakkı tanımaktadır. Bu sebeple, firmalar kanuni olarak kendilerini güvende hissetmektedir.

Kanada'nın özellikle zengin tabii kaynakları da ülkeyi yatırımcılar açısından cazip kılmaktadır. Zengin petrol, tabii gaz, kömür, altın ve elmas madenleri gibi kaynaklara özellikle ABD firmaları ilgi göstermekte ve bu çerçevede, Kanada'da firma almak yoluyla yatırıma yönelmektedir. 2000-2001 yılında ülkeye yapılan yabancı yatırımların önemli bir kısmı enerji sektörüne yapılmıştır. Ayrıca, zengin tabii kaynaklar girdi maliyetini azaltarak, ciddi bir avantaj sağlamaktadır.

5.2. MERCOSUR / Latin Amerika Serbest Ticaret Bloğu

Latin Amerika ülkesi arasında oluşturulan bir Serbest Ticaret Bloğu (26 Mart 1991). (İspanyolca: Mercado Común del Sur, Portekizce: Mercado Comum do Sul, Guaranice: Ñemby Ñemuha, İngilizce: Southern Common Market) Güney Amerika Ortak Pazarı'na verilen kısaltma isimdir.

MERCOSUR ülkeleri, bu yeni bloğun oluşumundan itibaren yatırım ve ticaret rejimlerinde önemli değişiklikler yapmış ve kendi aralarındaki ticarete uygulanmakta olan sınırlayıcı kuralları kaldırmışlardır. Avrupa Birliği ile MERCOSUR bloğu arasında ticaret ve yatırımlar konularını kapsayan bir anlaşma mevcuttur.

a. Kuruluş süreci:

Daimî Sekreteryası Montevideo / Uruguay'dadır. 26 Mart 1991 tarihinde imzalanan "Asuncion Anlaşması"yla Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay, Güney Ortak Pazarı adını verdikleri MERCOSUR'u kurmuşlar; yaklaşık 190 milyon nüfusa ve 415 milyar

dolarlık GSMH'ya ulaşan, AB ve NAFTA'dan sonra dünyanın üçüncü büyük ekonomik entegrasyonunu gerçekleştirmişlerdir.

b. Tarihcesi:

Latin Amerika ülkeleri arasında bölgesel ekonomik entegrasyon kurulmasına yönelik teşebbüsler 1950'li senelere kadar uzanmaktadır. Bu gaye ile 1957'de Amerikan Devletleri Ekonomik Konferansı düzenlenmiş ve bu konferans sonucunda Montevideo Anlaşması imzalanarak Arjantin, Brezilya, Şili, Uruguay, Meksika, Paraguay ve Peru arasında serbest ticaret bölgesi (LAFTA) kurulmuştur. Ancak, LAFTA, başarıya ulaşamamış ve iç ticarete tam bir serbestleşme sağlayamamıştır. 1980'de çok daha esnek bir sistem olan LAIA (veya ALADI), LAFTA'nın yerini almıştır. Üyelerine karşılıklı ticaret, tarife ve teknolojik anlaşma yapabilmeleri konusunda hareket serbestisi tanıyan yeni organizasyon, gayesinin üye ülkeler arasında tercihli bir ekonomik bölge oluşturmak olduğunu açıklamıştır. LAIA sistemi altında öncelikle Brezilya ve Arjantin 1986'da ticari yakınlaşma sağlamaya yönelik bir protokol imzalamışlardır. 26 Mart 1991'de Paraguay ve Uruguay'ın da katılımıyla bu dört devlet arasında Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) organizasyonu kurulmuştur.

c. Amaçları:

1. Üyeler arası ekonomik kalkınmayı hızlandırmayı sağlamak,
2. Üyeler arası bölge içi tarifelerin kaldırılmasını sağlamak,
3. Üye ülkeler arasındaki ticaretin serbestleşmesi ile diğer politik alanın uyumlaştırılmasını sağlamak.

c. Üyeler

Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Venezüella (2006 sonunda) Ortak Üyeler: Şili, Bolivya, Peru, Kolombiya, Ekvator, Meksika

d. Organları:

Sektörel Komite, Müdür'ün başkanlığında, haftada bir kez toplanan en üst organı olup; (i) Ticaret; (ii) Sanayi; (iii) İşçi İlişkileri (iv) Teknoloji ve Bilim (v) Ziraat ve Sığır, alt komitelerini içermektedir.

Ayrıca, Sektörel Komite'nin diğer çalışma birimleri; Dokümantasyon ve Bilgi Merkezi (CDD); MERCOSUR Bilgi Merkezi (CİM); MERCOSUR Bilgi Sistemi (SİM). Sonuncusu, ülkedeki 21 Bilgi Merkezini birbirine bağlayan bir bilgisayar ağıdır.

e. Faaliyetleri:

MERCOSUR organizasyonu ile 1996'da Şili, 1997'de Bolivya, 2003'de Peru, 2004'de Kolombiya, Ekvator ve Meksika'da serbest ticaret anlaşması imzalamış ve ortak üye statüsüne girmişlerdir. 9 Aralık 2005 tarihinde Venezüella da tam üyeliğe kabul edilmiştir. Fakat üyeliği 2006 yılı sonunda resmiyet kazanacaktır. Böylece organizasyon tüm Güney Amerika kıtasında ortak bir pazar oluşturma hedefi doğrultusunda önemli bir adım atmıştır. Gümrük tarifelerinin sıfırlanmasını ve üyeler arasında mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını hedefleyen MERCOSUR, Latin Amerika kıtasının yüzölçümünün %59'unu, nüfusunun %44'ünü, GSMH'sının %51'inin kapsayan önemli bir entegrasyon hareketidir. Ocak 1995 itibarıyla Gümrük Birliğini de gerçekleştiren MERCOSUR, AB misalini izleyerek, her alanda entegrasyona doğru ilerlemektedir. AB benzeri, rekabet politikalarının uyumlaştırılması, parasal entegrasyon ve ortak ekonomik kurumlar gibi konular MERCOSUR'un da gündeminde. 2005'te üye ülkeler arasındaki ticaretin tam olarak serbestleştirilmesi öngörülmektedir.

f. Gelişmeler:

1980'li yıllarda 8 milyar dolar civarında olan Arjantin'in ihracatı MERCOSUR'un kurulması ile birlikte önemli bir yükselme eğilimine girmiş, 1996'da 21 milyar dolara, 2000'da ise, 26 milyar dolara ulaşmıştır. 2001'de kayda değer bir artış olmaması şüphesiz bu ülkenin içine düştüğü finans bir sonucu olmuştur.

Brezilya da MERCOSUR şemsiyesi altında ihracatını 1990-2000 döneminde ikiye katlamıştır. Paraguay ve Uruguay'ın Mercosur bünyesi altında önemli bir ihracat artışı sağlayamadıkları görülürken; MERCOSUR ile serbest ticaret anlaşması imzaladığı 1996 senesiyle birlikte Şili'nin ihracatında önemli artışlar meydana geldiği görülmektedir. MERCOSUR üyelerinin birbirlerine yaptıkları ihracatın toplamı (blok-içi ihracat) 1999 yılı itibarıyla 21 milyar \$ civarındadır. Görüldüğü gibi, yaklaşık 100 milyar dolarlık bir ihracat toplamına sahip olan bu ülkeler, ihracatlarının ancak beşte birlik kısmını birbirlerine yapmaktadırlar. Dolayısıyla MERCOSUR'un bu anlamda önemli bir ticaret saptırıcı etkisinin bulunmadığı söylenebilir.

MERCOSUR'un kurulmasıyla beraber özellikle Brezilya ve Arjantin'in ithalat rakamlarının artma eğilimine girdiği görülmektedir. Ancak bu ülkeler benzer malları ve genellikle de sanayileri için gerekli ara malları ithal ettikleri için, ithalattaki artış, blok-içinden ziyade blok-dışından ve özellikle de Avrupa Birliği ülkelerinden ve ABD'den yapılan ithalatta karşılanmıştır. Dolayısıyla MERCOSUR'un bu açıdan da önemli bir ticareti saptırıcı etkisi ortaya çıkmamıştır.

Arjantin ve Brezilya, doğrudan yabancı yatırımlardan pay almakta, gelişmekte olan ülkeler arasında önde gelen ülkelerdir. MERCOSUR'un kurulması bu açıdan da olumlu olmuş ve söz konusu ülkelere yönelen doğrudan yabancı yatırım akımlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. MERCOSUR kurulmadan önce 1,8 milyar dolar düzeyinde olan Arjantin'e yönelik senelik doğrudan yabancı yatırım akımı, bugün 20 milyar doların üzerine çıkmıştır. Brezilya, MERCOSUR sürecinin bu yönünden Arjantin'e kıyasla daha fazla faydalanmış, başlangıçta bu ülke daha az yabancı yatırım çekerken, bugün Brezilya'ya senelik 30 milyar doların üstünde doğrudan yabancı yatırım yapılmaktadır. MERCOSUR'un nimetlerinden daha ziyade bu entegrasyonun büyük ekonomileri olan Arjantin ve Brezilya faydalanmıştır. Gerek ihracat artışı gerekse doğrudan yabancı yatırım çekmekte diğer üyelere oranla bu ülkeler çok daha avantajlı bir konumda olmuşlardır. Dolayısıyla, MERCOSUR içinde önemli bir yığılma etkisinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

MERCOSUR'un uzun vadedeki hedefi, 2005'te Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi ve AB ile iki ayrı serbest ticaret bölgesi

oluşturmaktır. MERCOSUR çerçevesinde bu hedefe yönelik önemli adımlar atılmıştır. Aralık 1994'te yapılan Amerikalılar Zirvesi'nde 2005'te Amerikalılar Serbest Ticaret Alanının kurulması kararlaştırılmıştır.

5.3. LAIA / Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA 1980)

Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (Latin American Free Trade Association-LAFTA). 1980 sonrasında LAIA ismini almıştır.

Montevideo'da 1960'ta yedi ülkenin bir araya gelerek Latin Amerika'da serbest ticaret bölgesi oluşturmak gayesiyle kurduğu bir ticaret birliğidir. Kurucu ülkeler, Arjantin, Brezilya, Meksika, Şili, Paraguay, Peru ve Uruguay'dır. Birliğe 1961'e Ekvator ve Kolombiya, 1962'de Venezuela dâhil olmuştur. Fakat üye ülkeler arasında önemli ölçüde gelişmişlik farklılıklarının olması ve siyasi çalkantılar yüzünden bu birlik 1981'de dağıtılmış ve yerine Latin Amerika Bütünleşme Birliği (LAIA)

a. Kuruluşu

Latin Amerika Entegrasyon Birliği (LAIA) 11 Latin Amerika Ülkesi'nin (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezüella) Dışişleri Bakanları'nın Uruguay'ın Montevideo kentinde bir araya gelerek 12 Ağustos 1980 tarihinde imzaladıkları Montevideo Anlaşması sonucunda kurulmuştur. 1980'de imzalanan Montevideo Anlaşması'nın amacı, 1960'ta imzalanan Montevideo Anlaşmasıyla kurulmuş olan Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği'nin (LAFTA) faaliyetleriyle başlayan ekonomik entegrasyonun daha da geliştirilmesidir.

b. Üyeler

11 üye ülke vardır, bunlar: Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezüella'dır.

15 gözlemci ülke bulunmaktadır, bunlar: Çin, Kosta Rika, Küba, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, İtalya, Nikaragua, Panama, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, İspanya ve İsviçre'dir.

c. Amaçları

1. Organizasyon, bölge içerisinde dengeli ve eşit şartları kapsayacak sosyal ve ekonomik bir gelişmeyi sağlayacak olan ekonomik entegrasyon sağlamak

2. Karşılıklı ticaretin düzenlenmesi ve harmonizasyonu, ekonomik kalkınmanın sağlanması, ekonomik iş birliğini ve pazar genişlemesini sağlayacak faaliyetlerin desteklenmesi

3. Üye ülkeler, bölgesel ticari öncelikleri kapsayan ekonomik referanslar alanı kurmuşlar, bölgesel ve ikili anlaşmalar imzalamışlar ve iş birliğine dayanmak suretiyle bu ekonomik entegrasyona bölgenin ekonomik açıdan daha az gelişmiş ülkelerinin de katılımını sağlamışlardır.

d. Organları

1. Dışişleri Bakanları Konseyi: Birliğin üst düzey politikalarının belirlendiği en yüksek organdır. Dışişleri Bakanından farklı bir Bakanın LAIA faaliyetlerinde bulunması durumlarının haricinde konsey 11 üye ülkenin Dışişleri Bakanları'ndan oluşmaktadır.

2. Gelişim ve Yakınlaşma Konferansı. Üye ülkelerin delegelerinin katılımıyla toplanmaktadır. Bu Konferans, entegrasyon sürecinin işlemlerini belirler, düzenlemelerin sonuçlarını değerlendirir ve Sekreteryaya tarafından yapılacak faaliyetlere tavsiyelerde bulunur. Temsilciler Komitesi her üye ülkenin daimî temsilcisinden oluşan ve birliğin politikasını belirleyen organdır. Komite anlaşmaların sonuçlarını değerlendirir ve alınacak tedbirleri belirler.

3. Sekreteryaya: LAIA'nın teknik ve yönetim faaliyetlerini yürütecek olan ve Konsey tarafından üç senelik bir süre için seçilen Genel Sekreter tarafından yönetilir. Genel Sekreter, Bakanlar Konseyi, Konferans ve Komite çalışmalarına iştirak eder.

e. Faaliyetler ve Gelişmeler

Çok taraflı Mal Ticareti (barter) ve Karşılıklı Kredi Mekanizması'nı kuran Anlaşma, Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği'ne (LAFTA) üye ülkelerin Merkez Bankaları tarafından 1965'te imzalanmış ve 1 Haziran 1966 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Dominik Cumhuriyeti 1973'te katılmıştır. Bir önceki Anlaşma'nın genel özelliklerini taşıyan ancak yeni birtakım uygulamaları da beraberinde getiren Karşılıklı Ödeme ve Kredi Anlaşması 25 Ağustos 1982'de imzalanmıştır. Bu Anlaşma'nın temel özellikleri şunlardır:

1. Merkez bankaları arasında US\$'a dayalı karşılıklı ödeme hattının kurulması,

2. Dört aylık karşılıklı çok taraflı ödemelerin ikili hesaplarda toplanması ve ödenmemiş alacakların New York Federal Reserve Bank aracılığıyla US\$ cinsinden ödenmesi,

3. İsteğe bağlı ödeme sisteminin Venezüella misalinde olduğu gibi merkez bankaları tarafından zorunlu hale getirilmesi.

Bu takas sistemi sayesinde, ödemelerin hacmi 1996'da 106 milyon US\$'ına ulaşmıştır.

1 Mayıs 1991 tarihinden sonra kredilerin Otomatik Ödeme Programı çerçevesinde finansmanı mekanizması Anlaşma ile uyumlu hale getirilmiştir. Bu mekanizma çok taraflı hesapların kapatılma dönemlerinde üye ülkelerin Merkez Bankaları'nın karşılaşılabileceği likidite problemlerini de göz önüne almaktadır. Bu ödeme çok taraflı ve otomatik olmakla birlikte, yukarıda sözü edilen dört aylık dönemlerdeki ödeme zorunluluklarını da erteleme imkânı tanımaktadır.

Bölgeler arası finansmana yardımcı olmak gayesiyle tasarlanan alternatif kredi mekanizması LAFTA üyesi ülkeler Merkez Bankaları ve Dominik Cumhuriyeti'nin katılımıyla 1969'da imzalanmıştır. 22 Eylül 1981 tarihinde kapsamı genişletilen bu Anlaşmayla, üyelerin Merkez Bankaları'na ortak kredi limiti 700 milyon US \$'a çıkartılmıştır. Kaynaklar üye ülkelerin bazı durumlarda oluşacak geçici likidite ihtiyaçlarının karşılanması için üç mekanizma yoluyla dağıtılmaktadır. Likidite ihtiyaçları aşağıdaki durumlarda meydana gelmektedir: (1) bölgesel ticarete karşılaşılan ödeme zorlukları, (2) üye ülkelerin karşılaşılabilecekleri ödemeler dengesi açıkları, (3) tabii felaketler sonucu doğabilecek kaynak ihtiyaçları.

Bu Anlaşmayla kurulan destekleme mekanizması en son 1984'te kullanılmıştır. Banco Central de Reserva del Peru her iki sistemde de aracı banka olarak kullanılmaktadır.

Beş gözlemci uluslararası kuruluş bulunmaktadır, bunlar: Inter-American Kalkınma Bankası (IADB), BM Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (ECLAC), Amerikan Devletleri Organizasyonu (OAS), BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Avrupa Birliği'dir (EU).

5.4. CACM (FTAA) / Amerika Devletleri Arası Serbest Ticaret Bölgesi

FTAA / Free Trade Area of Americas: Amerikalar arası Serbest Ticaret Bölgesi

a. Kuruluşu

ABD'nin bugüne kadar ortaya koyduğu Güney Amerika'ya yönelik en büyük teşebbüs şüphesiz Amerika Serbest Ticaret Bölgesidir. (Free Trade Area of the Americas-FTAA). 800 milyon nüfusu kapsayan FTAA ortalama 14 trilyon dolar (\$) senelik hâsılat öngörüsüyle dünyanın en büyük serbest ticaret bloğunu oluşturmayı hedefliyordu. Küba hariç kıtanın tamamını serbest ticarete açacak bu büyük Washington projesi ile Güney Amerika ülkeleri ve ABD arasındaki iş birliğinde yeni bir döneme geçileceği düşünülüyordu. Bill Clinton'ın, 1994'te Miami'de yapılan ilk zirvede "Alaska'dan Tierra del Fuego'ya serbest ticaret" sloganıyla sunduğu FTAA'nın amacı ticareti serbestleştirmek, yatırımları çoğaltmak, rekabeti arttırmak, serbest ticaretin, sermaye ve iş insanı dolaşımının önündeki engelleri kaldırmak olarak tanımlanmıştı.

b. Üyeler

FTAA'nın ilk toplantısı 1994'te Miami'de yapıldı. Bu bölgesel serbest ticaret anlaşması kapsamında Küba hariç tüm Kuzey, Güney Amerika ve Karayip ülkeleri de dâhil olmak üzere toplam 34 ülke var.

c. Amaçları

Gaye, çok taraflı bir düzenleme ile malların ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamaktır. Ancak MERCOSUR'deki (Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay'ın üyesi olduğu Güney Amerika Ortak Pazarı) gibi işçileri koruyan ve antlaşmanın, ekonomik veya sosyal hayat üzerindeki olumsuz etkilerini azaltacak koruyucu tedbirler öngörmüyordu. 1998'de yapılan ikinci Amerika zirvesinde FTAA'nın çizdiği çerçeve ve dolayısıyla da Güney Amerika ülkelerinin bu konudaki görüşleri kendini belli etmeye başladı.

2001 yılında Quebec'te yapılan zirvede ABD Başkanı Bush, FTAA sürecini hızlandırmayı ve 2003'te imzaya açmayı önerdi. Ancak MERCOSUR ülkeleri ve Venezuela süreci hızlandırmayı reddetti. 2005'te Arjantin'de yapılan dördüncü zirvede FTAA'ya Chavez'in liderliğinde yeniden karşı çıkıldı. Ülkelerin özellikle üzerinde durduğu nokta, FTAA düzenlemeleriyle, büyük kurumlara özelleştirme yoluyla verilen ayrıcalıklar neticesinde, hükümetlerin toplum sağlığı ve güvenlik, işçi hakları, çalışma şartları, tabii hayatın korunması gibi konulara müdahale etmesinin önüne geçilmesi idi. Sosyal haklar ve temel hürriyetleri ile ilgili kanunların çıkartılmasının sınırlandırılıyor ve böylece bu ülkelere uluslararası şirketlere, ayrıcalıklı ve büyük imkânlar sağlanıyordu.

d. Faaliyetler ve Gelişmeler

FTAA'nın esas olarak ABD, Kanada ve Meksika'dan oluşan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) modeline dayandığı ve FTAA'nın bütün kıtaya yayılmış şekli olduğu düşünülüyordu. Uygulandığı on yıl içinde NAFTA, Meksika ve ABD'de işçi sınıfına ağır hasarlar vermişti. Ucuz işgücü sebebiyle birçok Amerikan firması, Meksika'ya taşınarak Amerika'da binlerce kişinin işsiz kalmasına yol açmıştı. Ayrıca, ABD, Meksika'dan büyük bir illegal işçi göçü alması emeğin iyice ucuzlamasına yol açmıştı. Kanada da kamu hizmetlerinde büyük bir gerileme yaşanmıştı.

FTAA'ya karşı aynı yıl Amerika için Bolivarci Seçenek (Bolivarian Alternative for the Americas -ALBA) Küba ve Venezuela tarafından resmen ilan edilmişti. ALBA öncelikle ekonomik ve ardından kültürel, sosyal ve siyasi alanlarda birlikte hareket ve yardımlaşma üzerine kurulmuştur. FTAA'nın neo-liberal ve kâr maksimizasyonuna dayanan politikaları yerine, ülkeler arasındaki ekonomik farkları dengeleyen, kârı değil, sosyal dayanışmayı ve eşitlikçi kalkınmayı ön planda tutan bir yapılanmayı öngörmektedir. ALBA üyesi diğer ülkeler, Bolivya, Ekvador, Honduras, Dominik, Nikaragua, Saint Vincent ve Grenadinler ile Antigua ve Barbuda'dır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki neo-liberal politikalar yüzünden yakın tarihte büyük ekonomik çöküntüler yaşayan bu muhalif ülkelerde peş peşe iktidara gelen sosyalist liderler, Chavez, Lula, Kirchner ve Vazquez seçim kampanyalarında FTAA karşıtı propaganda yaparak oy toplamışlardı.

ABD'nin 2005'e kadar müzakerelerini tamamlayıp yürürlüğe sokmayı planladığı FTAA'nın 2008 itibarıyla içinde bulunduğu durum şüphesiz ABD'yi tatmin etmekten uzaktır, müzakerelerin tamamlanıp tamamlanamayacağı bile belirsizliğini korumaktadır.

17-19 Nisan 2009 tarihinde Port of Spain'de yapılan Beşinci Amerikalılar Zirvesinde yeni ABD Başkanı Obama ile Latin Amerika liderleri ilk kez karşı karşıya gelmişlerdi. FTAA anlaşmazlığı sebebiyle ilişkilerin gergin bir seyir izlediği Bush döneminden sonra değişim sloganı ile yola çıkan ve diplomatik ilişkilere büyük önem vereceğinin sinyallerini veren Obama'nın, ABD'nin arka bahçesi olarak nitelendirilen Güney Amerika ülkeleriyle ilişkilerde nasıl bir yol haritası izleyeceği merak konusuydu.

ALBA üyesi ülkelerin itirazı sonucu, zirvede ortak bir sonuç bildirisi üzerinde uzlaşma sağlanamasa da özellikle zirve öncesi Obama'nın taraflar arasında eşitlik temelli ilişkiler kurulmasını arzu ettiği yönündeki açıklamaları ile görüşmelerin Bush dönemine göre daha ılımlı bir atmosferde geçtiği söylenebilir.

ABD ile uluslararası arenanın yükselen gücü olarak addedilen Brezilya ve Bolivarci seçeneğin lideri ve petrol ihracatçısı Venezuela arasındaki ilişkilerin ne şekilde gelişeceği beklenip görülecektir.

5.5. USA-UE (TTIP) Transatlantik Anlaşması

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ABD ile AB arasındaki bir anlaşmadır.

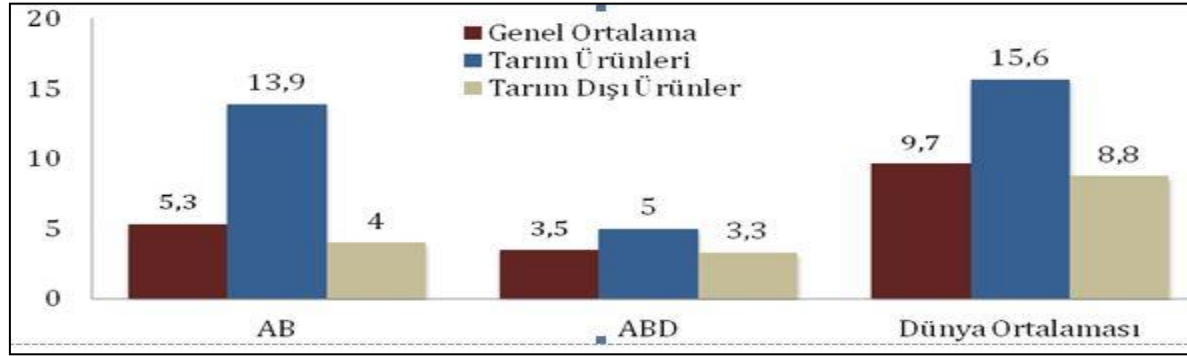
Avrupa'ya öncelikle on milyonun üzerinde insana istihdam sağlama yanında daha pek çok faydaları olacak ve bu anlaşma her iki kıtanın da geleceğine yön verebilir. Britanya'nın Avrupa'dan ayrılma referandumuna bu anlaşmanın etkileri de bulunmaktadır.

TTIP ve Avrupa Birliği arasındaki müzakereler 2013'te başlamıştı. Daha önce de transatlantik ekonomik boyutu bazında birbirine bağlı olan iki taraf ekonominin Asya'ya özellikle de Çin'e kayması sebebiyle böyle bir plan yapmıştır. Bu iki taraf dünya ekonomisinin %47'sini kapsamaktadır.

TTIP Taslak anlaşmasının kapsamı;

1. Gümrük tarifelerinin azaltılması / kaldırılması,
2. Düzenleyici alanlarda yaklaşmanın sağlanması ve tarife-dışı engellerin (TDE) azaltılması / kaldırılması,
3. Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi
4. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin adımlar
5. Yatırımların önündeki engellerin kaldırılması
6. Kamu alımları piyasalarının karşılıklı olarak açılması

Tablo-3-1. Tarife Profilleri

(Kaynak: DTO 2012 Tarife Profilleri)

Gümrük Tarifelerinin azaltılması / kaldırılması: AB'nin ve ABD'nin birbirine uyguladığı bazı gümrük tarifeleri ortalamanın üstündedir. Bunlar ABD için orman ürünleri, gıda ve tekstil. AB için ise gıda, otomotiv ve orman ürünleridir. AB ve ABD uyguladığı bazı ürünlerde tarife zirvesi kullanılmaktadır. Bu ürünlerde karşılıklı tarife indirimine gidilecektir. Ancak müzakerelerde tarifelerden ziyade ikame edilmiş tarife dışı engellerin de önemli yer tuttuğu görülmüyor.

TTIP'in Düzenlediği Alanlar:

1. Düzenleyici Alanlar ve Tarife Dışı Engeller: İç düzenlemelerden ve mevduattan kaynaklanan farklılıklar giderilmesi hedeflenmektedir. İki tarafın birbirine uyguladıkları standartlar işletmelerin pazara girişini zorlaştırmakta ve firmaların maliyetini ciddi oranda arttırmaktadır. İç düzenlemelerde ve mevduatta yapılacak bir anlaşma oldukça yüksek bir etki edecektir.

2. Hizmet Ticareti: İki ülke dünya hizmet ticareti sıralamasında; AB %28 oranla ilk sırada yer alırken ABD ise %18 ile ikinci sırada yer almaktadır. İki ülkenin hizmet ticareti serbestisini sağlaması oldukça yüksek oranda iş imkânı sağlayacaktır.

3. Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması: TTIP yoluyla her iki tarafın haklarının üçüncü bir tarafa karşı korunması amacı takip edilmektedir. İki tarafın bakışları birbirine büyük oranda uyum göstermektedir.

4. Yatırımlar: 2009'da Lizbon'da AB'nin yaptığı bir anlaşma ile AB'de ülkelerinin ikili anlaşmaları geçersiz sayılmış ve hepsi doğrudan yabancı sermaye yatırımı ortak siyasetine bağlanmıştır. Avrupa Komisyonu 2010 tarihinde bir tebliğ yayınlarak aralında ABD'nin de olduğu o zamana kadar yapılan birçok ikili anlaşmanın geçerliği olduğunu teyit etmiştir. Netice olarak yatırımlar konusunda sağlanacak yüksek serbestleşme iki kıta açısından büyük bir faydalar sağlayacaktır.

5. Kamu Alımları: Tarafların kamu ihalelerin de kendi girişimcilerini kayırmasının önlenmesi hedeflenmektedir.

Beşinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. NAFTA / North American Free Trade Agreement / Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'nin kuruluşu nasıldır?
2. NAFTA'nın amacı ve üyeleri hakkında bilgi veriniz.
3. MERCOSUR / Latin Amerika Serbest Ticaret Bloğunun kuruluşu nasıldır?
4. MERCOSUR'un amacı ve faaliyetleri konusunda bilgi veriniz.
5. LAIA / Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'nin kuruluşu nasıldır?
6. LAIA'nın amaçları ve üyeleri hakkında bilgi veriniz.
7. CACM (FTAA) / Amerika Devletleri Arası Serbest Ticaret Bölgesi'nin; kuruluşu nasıldır?
8. CACM (FTAA)'nın amaçları ve faaliyetleri hususunda bilgi veriniz.
9. USA-UE (TTIP) Transatlantik Anlaşmasının getirileri ve etkileri nelerdir?

6. AVRUPA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR

Bu konuda; Avrupa kıtasındaki entegrasyonlarla ilgili soru cevap tekniği ile öğrencinin hazır oluşu ölçülecektir.

Beceri; bölgesel ekonomik gelişmeleri izlemek, Avrupa kıtasındaki entegrasyonların rolünü kavramak, Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik öngörü yeteneğine sahip olmak ve piyasadaki değişimleri anlamaktır.

Avrupa kıtasındaki entegrasyonlar:

1. Avrupa Birliği
2. EFTA / Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
3. KEİ / Karadeniz Ekonomik İşbirliği
4. Balkan İstikrar Paketi
5. BDT / Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Gümrük Birliği

6.1. Avrupa Birliği

Barış, istikrar ve kalkınma temelli bir proje olan Avrupa Birliği veya kısaca AB, yirmi sekiz üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir organizasyondur.

Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması'nın 1992'de yürürlüğe girmesiyle var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluk alanları yüklenmesiyle kurulmuştur. 500 milyondan fazla nüfusuyla Avrupa Birliği, dünya ülkelerinin GSYİH'ye (nominal) göre sıralanışında nominal gayrisafi yurtiçi hasılasının %30'luk (16,8 trilyon ABD\$) bölümünü oluşturur.

Avrupa Birliği, tüm üye ülkeleri bağlayan standart kanunlar aracılığıyla, insan, eşya, hizmet ve sermaye dolaşımı hürriyetlerin kapsayan bir ortak pazar (tek pazar) geliştirmiştir. Birlik içinde ziraat, balıkçılık ve bölgesel kalkınma politikalarından oluşan ortak bir ticaret politikası izlenir. Birliğe üye ülkelerin on dokuzu, Euro ismiyle anılan ortak para birimini kullanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği, üye ülkelerini Dünya Ticaret Organizasyonu'nda, G-8 zirvelerinde ve Milletlerde temsil ederek politikalarında da rol oynamaktadır. Birliğin yirmi sekiz üyesinden yirmi ikisi NATO'nun da üyesidir. Schengen Antlaşması uyarınca birlik üyesi ülkeler arasında pasaport kontrolünün kaldırılmasının da arasında bulunduğu pek çok adli konu ve işleri düzenlemelerinde Avrupa Birliği'nin payı bulunur.

Avrupa Birliği, devletlerarası ve çok milletli bir oluşumdur. Birlik içinde bazı konularda devletlerarası anlaşma ve fikir birliği gerekir. Ancak belirli durumlarda uluslar üstü yönetim organları, üyelerin anlaşması olmaksızın da karara varabilir. Avrupa Birliği'nin bu tip haklara sahip önemli yönetim birimleri Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi, Liderler Zirvesi, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Merkez Bankası'dır. Parlamentoyu, Avrupa Birliği vatandaşları beş yılda bir oylama yöntemiyle seçerler.

Avrupa Birliği'nin temelleri 1951'de altı ülkenin katılımıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve 1957 Roma Antlaşması'na dayanmaktadır. O dönemden bu yana, birlik yeni üyelerin katılımlarıyla boyut olarak büyümüş; var olan yetkilerine yeni görev ve sorumluluk alanları ekleyerek de gücünü artırmıştır. Üye devletler Aralık 2007'de, birliğin bugüne dek yaptığı antlaşmalar ile kanuni yapısını güncellemek ve iyileştirmek gayesiyle Lizbon Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması'nın onaylanma ve işleme girme sürecinin 2008 yılı içinde olması öngörülmüşse de İrlanda'da, antlaşmanın onaylanması için yapılan halk oylamasının ilk etapta olumsuz sonuçlanması kabul sürecini geciktirmiştir. Avrupa Birliği 2012 Nobel Barış Ödülü'nü almıştır.

a. Kuruluşu

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Toplulukları ve nihayet Avrupa Topluluğu olarak isimlendirilen süreç, 1950'de iki dünya savaşının yıkıntıları arasından sıyrılmayı hedefler şeklinde ilk adımını atmıştır. Robert Schuman ve Jean Monnet imzalı planın bildirisinde gaye; Fransız ve Alman demir ve çelik üretimini üstün yetkilerle donatılmış olarak bir kurumun denetimine vermektir. Bu kurum tüm Avrupa ülkelerinin katılımına açık olacaktır. Öncelikli olarak ekonomik bir plan olarak algılandığında önemli ölçüde siyasi uzantıları olacaktır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu. (European Economic Community) 1957'de kurulan en önemli ticaret bloğunu oluşturmaktadır. AET ülkelerinin aralarındaki toplam ticaret 1977'de dünya ticaretinin %34'ünü, mamul ürün ticareti ise dünya mamul ürün ticaretinin %44'ünü oluşturuyordu. Genellikle Ortak Pazar diye isimlendirilen bu topluluk kuruluşundan yirmi yıl sonra ana gayesine ulaşmış ve topluluk içinde sanayi ürünlerindeki tüm gümrük vergilerini ve kotalarını kaldırmıştır. Ayrıca, topluluk dışı ülkelere yapılan ithalata da her üye aynı gümrük tarifelerini uygulamaktadır.

Birliğin içinde ortak kurumları bulunan üç Topluluk yer almaktadır. Bunların içinde ilk kurulanı 1951 tarihli Paris Antlaşması'yla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) olmuştur. Daha sonra 1957 tarihli Roma Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. Topluluklar bu sürecin sonunda üye devletlerarasındaki bütün iç sınırları kaldırarak tek bir pazar kurmuşlardır. 1992'de Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile ekonomik ve parasal birlik doğrultusunda ilerleyen ve belirli alanlarda hükümetler arası iş birliğini içeren bir Avrupa Birliği kurulmuştur.

b. Genişleme

Topluluğun ilk genişleme tarihi 1 Ocak 1973'tür. İngiltere, Danimarka ve İrlanda bu sürece dâhil olmuştur. Aynı halkanın diğer ülkesi Norveç halkoylaması sonucu AET haricinde kalmıştır. Topluluk için ikinci genişleme tarihi 1 Ocak 1981'dir. Yunanistan'ın katılımıyla üye ülkelerin sayısı 10 olmuştur. Bu süre 6 yıl gibi kısa bir dönemi ifade etmektedir. Hâlbuki 1977'de başvurularını yapan İspanya ve Portekiz ancak 1 Ocak 1986'de birliğe üye olmuşlardır. 2000'li yılların başında AB, tarihinin en büyük genişleme sürecini başlattı. Mayıs 2004'te Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Kıbrıs Rum Kesimi, Malta,

Slovakya, Letonya ve Litvanya birliğe tam üye olarak katıldılar.

Birlik, Avrupa ülkelerinin ekonomik alanda iş birliği yapmaya başladığı 1951'de sadece Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'yı içeriyordu. Zamanla birçok ülke katılmaya karar verdi. Birlik, 28 ülkeyi içeren mevcut boyutuna, Hırvatistan'ın 1 Temmuz 2013 tarihinde katımıyla ulaştı. Bu halkanın genişlemesi cihetinde adımlara devam edilmektedir. Aralık 1999'undaki Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye de bu sürece dâhil olmuştur.

Tam üyelik perspektifini muhafaza eden Türkiye'nin AB'nin genişlemesinde dışarıda bırakılması bölge açısından büyük bir kayıp olur.

c. İlkeleri

Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan ilkeler şunlardır:

1. Temel hakların, serbest dolaşım ile medeni ve siyasi hakların sağlandığı Avrupa Vatandaşlığı.
2. İçişleri ve Adalet alanındaki iş birliği ile Avrupa Birliği genelinde hürriyet, güvenlik ve adaletin tesis edilmesi.
3. Tek Pazar, Ortak Para Birimi Euro, istihdam oluşturma, bölgesel kalkınma ve çevre koruma aracılığıyla ekonomik ve sosyal gelişmenin desteklenmesi.

4. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası aracılığıyla Avrupa Birliği'nin global anlamdaki rolünün güçlendirilmesi.

Avrupa Topluluğu, geleneksel uluslararası organizasyonlardan farklıdır. Topluluk, aşağıda belirtilen üç özelliğiyle Avrupa Konseyi, NATO ve Birleşmiş Milletler gibi klasik uluslararası kuruluşlardan ayrılmaktadır:

- a. Üye devletler belli konularda Topluluğa yetki devretmiştir.
- b. Topluluk Organlarının kararları üye devletlerde doğrudan uygulanabilmektedir.
- c. Topluluk bünyesinde üye devletlerin temsilcilerinden oluşmayan bağımsız organlar vardır.

Bu organlarda veya Topluluk üyesi ülke temsilcilerinden oluşan Bakanlar Konseyinde belli konularda oy birliğine gerek olmadan oy çokluğuyla karar alma mekanizması geliştirilmiştir. Bu mekanizmanın işletilmesiyle alınan kararlar, sonuçta tüm üye devletleri bağlamaktadır.

Avrupa Konseyi: 5 Mayıs 1949'da Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç olarak on ülke, merkezi Strasbourg olmak üzere Avrupa Konseyi'ni kuran antlaşmayı imzalamıştır. 2016 yılı itibariyle Avrupa Konseyi'nde 47 üye ülke bulunmaktadır. Türkiye, antlaşmayı 1949'da imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyi'ne bağlıdır.

AB, sulh ve refah için birlikte çalışmaya kararlı demokratik Avrupa ülkelerinden oluşan bir ailedir.

Üye Ülkeler, müşterek menfaat içeren belirli konulardaki kararların Avrupa düzeyinde demokratik olarak alınabilmesi için egemenliklerinin bir kısmını devrettikleri ortak kurumlar kurmuşlardır. Bu sayede, birbiriyle bağlantılı modern dünyanın pek çok problemi ile milli yerine bölgesel düzeyde daha iyi mücadele edilir.

d. Kurumları

AB politikaları, üç temel kurum tarafından alınan kararlar sonucu belirlenir:

1. Avrupa Birliği Konseyi (üye devletleri temsil eder);
2. Avrupa Birliği Parlamentosu (vatandaşları temsil eder); ve
3. Avrupa Komisyonu (ortak Avrupa menfaatini gözetan siyasi olarak bağımsız organ).

Bu kurumsal üçgen, AB'nin her yerinde uygulanan kanun ve politikaları oluşturur. Prensipite yeni kanunları öneren Komisyon'dur, fakat bunları kanunlaştıran Parlamento ve Konsey'dir. Avrupa Adalet Divanı 'Avrupa Hukuku'nu gözetir ve Avrupa Birliği Sayıştayını Birliğin faaliyetlerinin finansmanını kontrol eder.

Bu üç temel kurumların yanı sıra önemli görevleri olan kurumlar:

1. **Ekonomik ve Sosyal Komite**, sivil toplumu, işçileri ve işverenleri temsil eder;
2. **Bölgeler Komitesi**, bölgesel ve yerel yönetimleri temsil eder;
3. **Avrupa Merkez Bankası**, Birliğin para politikalarından sorumludur;
4. **Avrupa Ombudsmanı**, AB kurumları ve organları hakkında kötü yönetimle ilgili şikâyetleri soruşturur.

Avrupa Birliğine tam üyelik uluslararası değil, milletler üstü bir organizasyona ve hukuk sistemine katılmak anlamına gelmektedir. Bu da üye ülkelerin egemenlik haklarının bir kısmını Avrupa Birliği üyesi diğer ülkelerle paylaşması demektir.

Avrupa Birliği üyeliği, "milli egemenlik yetkilerinin bir bölümünün organizasyonda paylaşımı" olgusu üzerine kuruludur. Birlik, üye devletlerden devraldığı bu egemenlik parçaları ile kendine bir egemen yetki alanı / havuzu ortaya çıkarmıştır. Bu yetkiler kullanılarak, tüm üye devletleri doğrudan veya dolaylı şekilde bağlayıcı hukuk normları konmaktadır. Bu sisteme uyum sağlamak üzere, üye devletlerin tamamı, tam üyelik öncesinde belli konulardaki egemenlik yetkilerinin devrini öngören hükümleri milli anayasalarına koymuşlardır. Avrupa Birliği karar verme sürecinde, üye devletler, egemen yetki alanında/havuzunda milli egemenlik yetkilerinin bir kısmını paylaşırken, diğer yandan, Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilen ve tüm üye devletleri ilgilendiren düzenlemelerde de söz sahibi olabilmektedir.

Avrupa Birliğince yürütülen ve adeta bir kurucu meclis niteliğindeki konvansiyon çalışmalarının önemli bir konusu da Avrupa Birliği ve üye ülkeler arasında yetki sınırlarının ve dağılımının daha açık ve kesin bir şekilde belirlenmesidir.

e. Amaçları

1. Üye ülkeler arasında işgücü, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı.
2. Üye ülkeler kanun ve mevzuatının topluluğun çalışmalarını kolaylaştıracak şekilde yeknesak hale getirilmesi.

3. Ülkelerin ekonomik siyasetlerinin koordine edilmesi, ödeme dengelerinin ve rekabet şartlarının korunması; müşterek taşımacılık ve ziraat siyasetlerinin uygulanması.

4. Hayat standartlarını ve istihdam imkânlarını geliştirmek için Avrupa Sosyal Fonunun yürütülmesi.

5. Ekonomik gelişmeyi teşvik etmek gayesiyle Avrupa Yatırım Bankasının çalıştırılması.

6. Sosyal ve ekonomik gelişmelerine katkıda bulunmak için deniz aşırı ülkeler ve eski sömürgeleri ile ilişkiler kurulması.

Avrupa Birliği'ni yöneten kurumlar, demokratik yollarla seçilen Parlamento, üye devletleri temsil eden ve bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, antlaşmaların koruyucusu olan Komisyon, topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve birliğin mali yönetimini izleyen Sayıştay'dır. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel menfaat gruplarını temsil eden muhtelif danışma kurulları vardır. Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak gayesiyle kurulmuş olan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır.

f. AB / Türkiye İlişkileri

Türkiye, 1959'da genç AET ile yakın iş birliği içinde olmak isteyen ve bunun için temasa geçen ilk ülkelerden biridir.

Türkiye, sanayileşme ve her alandaki kalkınması için coğrafyası ile fiili sınırları olan AB ile ilişkilerini geliştirmesi ve nihai olarak üyelik sürecini tamamlaması gerekir. Çünkü Türkiye sanayileşmesini Avrupa ile uyumlu olarak gerçekleştirmekte ve en fazla dış ticareti AB ile yapmaktadır. 'Ankara Anlaşması' olarak bilinen bir "ortaklık anlaşması" çerçevesinde 12 Eylül 1963'te müracaatını yaptı. İlerleyen zamanda 1 Ocak 1996'da üye devletleri arasındaki güçlü ve büyüyen Ticaret ve Yabancı Doğrudan Yatırım ilişkilerini de destekleyen ve kolaylaştıran Gümrük Birliği'ne girdi. Siyasi kriterleri (Kopenhag Kriterleri) demokrasi ve hukuk olan AB bir banş ve medeniyet projesine Türkiye, 2005'te üyelik için müzakere sürecine girmiştir.

Ankara Anlaşmasının temel amacı "Türkiye ve AET ülkelerindeki yaşam standartlarının hızlandırılmış ekonomik gelişme, ticaretin düzenli genişlemesi Türkiye ekonomisi ile topluluk ekonomisi arasındaki farklılıkların giderilmesi sayesinde iyileştirilmesini sürekli kılmak" tır.

Avrupa devletleri ekonomik bir birlik oluşturma ve bu gücü siyasi alanda da avantaj haline getirme çalışmalarının fikri temeli 1800'lere kadar gider. Avrupa Birliği, 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu ismiyle kuruldu. Oluşturulan ekonomik birlik peşinden de siyasi birliği getirdi ve (İngiltere 2016'da ayrılma çalışmalarını başlattı, nihai olarak 31 Ocak 2020'de resmi ayrılığı tamamlandı) 27 ülkeyi içine alan birlik **AB** olarak organizasyonunu sürdürmektedir.

Türkiye / AB ilişkilerinin kronolojisi:

1. 'Ankara Anlaşması' ile AB'ye 12 Eylül 1963'e müracaatını yaptı.
 2. 1987 Türkiye 14 Nisan'da tam üyelik başvurusunu sundu.
 3. 1993 AB ve Türkiye "Gümrük Birliği" müzakereleri başladı.
 4. 1996 Türkiye ve AB arasındaki "Gümrük Birliği" 1 Ocak'ta yürürlüğe girdi.
 5. 1999 Avrupa Konseyi, Komisyonun Türkiye hakkındaki ikinci Düzenli Raporundaki tavsiyelerine uyarak aralık ayındaki Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye AB üyeliği için aday ülke statüsünü verdi.
 6. 2001 Avrupa Konseyi 8 Mart tarihinde Türkiye'nin AB katılım süreci için bir yol haritası sağlayan "AB-Türkiye Katılım Ortaklığı"nı kabul etti. 19 Mart'ta Türk Hükümeti, Katılım Ortaklığını yansıtan, Müktesebatın Üstlenilmesi için Millî Programı (NPAA) kabul etti.
 7. 2001 Eylül ayındaki Kopenhag Zirvesinde, Avrupa Konseyi, şimdilerde "Katılım Öncesi Malî Yardım Aracı" olarak geçen mekanizma vasıtasıyla malî desteği kayda değer şekilde arttırmaya karar vermiştir.
 8. 2004 Avrupa Konseyi 17 Aralık'ta Türkiye ile üyelik görüşmelerini başlatmaya karar verdi.
 9. 2005 Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri 3 Ekim'de başladı.
 10. 2005 Ekim ayında, müktesebatla uyumun analitik incelemesi olan "Tarama Süreci" 35 başlık altında başladı.
 11. 2005 Aralık'ta, Konsey Türkiye için yeni katılım ortaklığı belgesini kabul etti.
 12. 2007 Kasım'da, Avrupa Komisyonu Türkiye ile katılım müzakereleri hakkında Konsey'e ilerleme raporunu sundu.
 13. 2008 Avrupa Komisyonu Kasım ayında Türkiye'nin AB'ye katılımı ile ilgili senelik ilerleme raporunu yayınladı.
 14. 2009 Tam üyelik müzakerelerine devam edildi. 16. Vergilendirme faslı müzakerelere açıldı. 27. Çevre faslı müzakereye açıldı.
 15. 2010 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslı müzakerelere açıldı.
 16. 2013 22. Bölgesel Politikalar ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı müzakerelere açıldı.
- <https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/kronoloji-trkce-ocak2020.pdf>
- Bulunulan coğrafyanın ihtiyaçları gereği Türkiye'nin AB'ye Avrupa'nın da Türkiye'ye ihtiyacı vardır. AB üyelik süreci her iki tarafında menfaatinedir.

Avrupa ikidir. Biri; hakiki Hristiyanlık dininden aldığı feyz ile fen, sanat, teknoloji ve demokratik değerler, insan hak ve hürriyetleriyle insanlığa hizmet eden bu cereyan mensupları, 1950'de demokrasiye geçişte yardım ettiği gibi, Türkiye'nin AB'ye girmesini şiddetle arzu etmekte ve bu destek vermektedirler. İkinci Avrupa ise tabiat felsefesinden aldığı güçle insani değerlerden uzak sistemlerini global çapta yaygınlaştırmaya çalıştıklarından İslam ülkelerinin istibdattan ve fakirlikten kurtulup demokratikleşmesini istemezler. Baskı, zulüm, terör ve kaos içinde çalkalanan, bir üçüncü dünya ülkesi olarak kalmasını istemektedirler. Onun için üyeliğimize karşılar. AB siyasetinde bazen birinci, bazen de ikinci Avrupa cereyanı öne geçmektedir.

AB üye ülkeler:

1. Almanya. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu üye (1952), Başkent: Berlin, Yüzölçümü: 356 854 km².

2. Avusturya. AB'ye Katılım Yılı: 1995, Başkent: Viyana, Yüzölçümü: 83 870 km².
3. Belçika. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu Üye (1952), Başkent: Brüksel, Yüzölçümü: 30 528 km².
4. Bulgaristan. AB'ye Katılım Yılı: 2007, Başkent: Sofya, Yüzölçümü: 111 910 km²,
5. Çek Cumhuriyeti. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Prag, Yüzölçümü: 78 866 km².
6. Danimarka. AB'ye Katılım Yılı: 1973, Başkent: Kopenhag, Yüzölçümü: 43 094 km².
7. Estonya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Talin, Yüzölçümü: 45 000 km²,
8. Finlandiya. AB'ye Katılım Yılı: 1995, Başkent: Helsinki, Yüzölçümü: 338 000 km²,
9. Fransa. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu üye (1952), Başkent: Paris, Yüzölçümü: 550 000 km²,
10. Hırvatistan. AB'ye Katılım Yılı: 2013, Başkent: Zagreb, Yüzölçümü: 56 594 km²,
11. Hollanda. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu üye (1952), Başkent: Amsterdam, Yüzölçümü: 41 526 km²,
12. İrlanda. AB'ye Katılım Yılı: 1973, Başkent: Dublin, Yüzölçümü: 70 000 km²,
13. İspanya. AB'ye katılım Yılı: 1986, Başkent: Madrid, Yüzölçümü: 504 782 km²,
14. İsveç. AB'ye Katılım Yılı: 1995, Başkent: Stockholm, Yüzölçümü: 449 964 km²,
15. İtalya. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu üye (1952), Başkent: Roma, Yüzölçümü: 301 263 km²,
16. Kıbrıs. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Lefkoşa, Yüzölçümü: 9 250 km²,
17. Letonya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Riga, Yüzölçümü: 65 000 km²,
18. Litvanya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Vilnius, Yüzölçümü: 65 000 km²,
19. Lüksemburg. AB'ye Katılım Yılı: Kurucu üye (1952), Başkent: Lüksemburg, Yüzölçümü: 2 586 km²,
20. Macaristan. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Budapeşte, Yüzölçümü: 93 000 km²,
21. Malta. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Valletta, Yüzölçümü: 316 km²,
22. Polonya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Varşova, Yüzölçümü: 312 679 km²,
23. Portekiz. AB'ye Katılım Yılı: 1986, Başkent: Lizbon, Yüzölçümü: 92 072 km²,
24. Romanya. AB'ye Katılım Yılı: 2007, Başkent: Bükreş, Yüzölçümü: 237 500 km²,
25. Slovakya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Bratislava, Yüzölçümü: 48 845 km²,
26. Slovenya. AB'ye Katılım Yılı: 2004, Başkent: Ljubljana, Yüzölçümü: 20 273 km²,
27. Yunanistan. AB'ye Katılım Yılı: 1981, Başkent: Atina, Yüzölçümü: 131 957 km²,

AB aday ülkeler:

1. Türkiye. Siyasi Sistem: Cumhuriyet, Başkent: Ankara, Alan: 775 000 km²,
2. İzlanda. Siyasi Sistem: Cumhuriyet, Başkent: Reykjavik, Alan: 103 000 km²,
3. Makedonya. Siyasi Sistem: Cumhuriyet, Başkent: Üsküp, Alan: 25 700 km²,
4. Sırbistan. Siyasi Sistem: Cumhuriyet, Başkent: Belgrad, Alan: 88.361 km²,
5. Karadağ. Siyasi Sistem: Cumhuriyet, Başkent: Podgorica, Alan: 13 812 km²,
6. Arnavutluk. Siyasi sistem: Cumhuriyet, Başkent: Tiran
7. Bosna-Hersek.
8. Kosova.

6.2. EFTA / Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi

Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EUROPEAN FREE TRADE ASSOCIATION-EFTA)

EFTA üyeleri arasında serbest ticaret aracılığıyla gelişmeyi, refahı sağlamak ve Batı Avrupa Ülkeleri arasında daha gelişmiş bir iş birliği oluşturmak gayesiyle kurulmuştur. 2003 yılı itibarıyla başkan ülke Norveç'tir.

Yedi kurucu üyesi Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere o dönemde aynı zamanda Avrupa Ekonomik İşbirliği Organizasyonu (OEEC) üyesi ülkelerdir. Finlandiya 1962'de ortak üye olarak katılmış ancak 1986'da tam üye olmuştur. İzlanda ise ihracatının büyük ölçüde balıkçılığa dayanması sebebiyle ortaklık statüsünden serbest sanayi ürünleri ticareti anlamında tam olarak fayda sağlayamayacağından 1970'te üyeliğe girmiştir.

a. Kuruluşu

4 Ocak 1960 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de imzalanan ve 3 Mart 1960'ta yürürlüğe giren antlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'na alternatif olarak kurulmuştur.

b. Amaçları

EFTA'nın amacı, gıda maddeleri dışındaki maddeler için aralarındaki gümrük duvarlarını kaldırarak sanayi malları alanında serbest bir ticaret bölgesi oluşturmaktır. EFTA üyeleri, üçüncü ülkeler ile yaptıkları sınaî ürün ticaretinde ortak gümrük tarifesi uygulamamaktadırlar.

c. Üyeler

Kurucuları, İngiltere, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz, İzlanda ve İsviçre'dir. Günümüzde ise EFTA'nın üyeleri şunlardır: Avusturya, İzlanda, Norveç, İsveç ve İsviçre. Finlandiya ortak üye statüsündedir.

d. Organları

Her ülkenin bir temsilcisi ile temsil edildiği ve bağlayıcı karar alabilen Konsey, EFTA ve Finlandiya Ortak Konseyi, Konsey Komiteleri, Danışma Komitesi ve Sekreterliktir. Organizasyonun merkezi, İsviçre'nin Cenevre kentindedir.

e. Faaliyetleri

EFTA ülkeleri kendi aralarında sanayi ürünlerinde gümrük ve eş etkili vergilerle diğer kısıtlamaları kaldırmışlar, ancak üçüncü ülkelere milli mevzuatlarını uygulamayı sürdürmüşlerdir. Zamanla iki kuruluş arasındaki ilişkileri giderek artmış ve 1994'te Avrupa Ekonomik Alanı'nın kurulması sonucunu doğurmuştur. Üyelerinin bir kısmının AET'ye katılmasıyla EFTA eski önemini yitmiştir.

f. Gelişmeler

1973'te İngiltere ile Danimarka Avrupa Topluluğu'na katılınca EFTA'dan çıkmışlardır. Bunun üzerine geri kalan EFTA üyeleri ile Avrupa Topluluğu arasında, sanayi ürünleri alanında bir serbest ticaret antlaşması imzalanmıştır. Daha sonraları Portekiz de AT'ye katılarak EFTA'dan ayrılmıştır.

EFTA ile Avrupa Topluluğu arasında 22 Ekim 1991 tarihinde "EFTA-AT Ekonomik Birlik Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre AT ve EFTA üyesi ülkelerde üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sağlanarak bir ekonomik geniş alan oluşturulmuştur (EEA / Avrupa Ekonomik Alanı).

6.3. KEİ / Karadeniz Ekonomik İşbirliği

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), dünyada küreselleşme ve bölgesel düzeyde uluslararası bütünleşme cihetinde, siyasi ve ekonomik alanda yeniden yapılanma sürecinin bir ürünüdür. 1980'li senelerin sonunda,

Doğu Avrupa'da ekonomik boyutta serbest piyasa ekonomisine ve siyasi boyutta çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinin oluşturduğu ortamda konumunu bulan KEİ, Türkiye'nin öncülük yaptığı bir bölgesel ekonomik iş birliği teşebbüsüdür.

a. Kuruluşu

Karadeniz havzasında iş birliği arayışları konusunda ilk temaslar 1990'de gerçekleştirilmiştir. Bu temaslar sonucu sağlanan ön mutabakatlar çerçevesinde ilk toplantı, 19-21 Aralık 1990'da Ankara'da düzenlenmiştir. Bunu 12-23 Mart 1991'de Bükreş'te, 23-24 Nisan 1991'de Sofya'da ve nihayet 11-12 Temmuz 1991'de Moskova'da yapılan toplantılar izlemiştir. Bu toplantılar sonunda, iş birliğine temel oluşturacak metin üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Türkiye, 3 Şubat 1992 tarihinde KEİ dışişleri bakanlarını İstanbul'da bir araya getirmiştir. Bu toplantının asıl gayesini, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan yeni cumhuriyetlerin sürece katılım taahhütlerini yenilemek ve "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Deklarasyonumun imza tarihini ve usulünü tespit etmek oluşturmıştır.

KEİ Zirve Deklarasyonu 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısında Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna'nın devlet veya hükümet başkanlarınca imzalanmıştır. Böylece, KEİ resmen tesis olunarak faaliyete geçmiştir. İtalya, Avusturya, Polonya, Tunus, İsrail, Mısır ve Slovak Cumhuriyeti de gözlemci statüsünde bulunmaktadır.

25 Haziran 1992 tarihli KEİ Zirve Deklarasyonu incelendiğinde sulh, istikrar, güvenlik, iyi komşuluk, dostane kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. KEİ ekonomik hedefe ek olarak bölgeyi ilgilendiren Siyasi meselelerinde görüşüldüğü bir zemin olagelmıştır.

b. Amaçları

Zirve Deklarasyonunda sayılan amaçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Üye ülkelerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden faydalanarak, aralarındaki ekonomik, ticari, bilimsel ve teknolojik iş birliğini geliştirmelerini ve Karadeniz havzasının bir sulh ve refah bölgesine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Bu temel gaye doğrultusunda, kısa dönemde bölge ülkeleriyle iş birliği için uygun ortam oluşturulması, mal ve hizmet ticaretinin artırılması öngörülmüş, uzun dönemde kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı hedeflenmiştir.

2. KEİ, bölge ülkelerinin aralarındaki mevcut ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi esasına dayanan, coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar, ekonomik tamamlayıcılık özelliklerini dikkate alan, somut projelere dönük, esnek, pragmatik, işlevsel ve çağdaş, özel sektör ağırlıklı kendine münhasır bir modeldir. Görünürdeki ilişki bir ekonomik iş birliği şeklindedir. Bu ilişki ekonomik bütünleşmeye de açık bir yaklaşıma sahiptir.

3. Üye ülkelerin, AB dâhil uluslararası kurum ve organizasyonlara katılımı söz konusu olduğunda KEİ'ye olan yükümlülükleri bu katılımlara engel teşkil etmeyecektir. Ülkeler, aynı zamanda, diğer ülkelerle olan ilişkilerinde de hür olarak hareket edebileceklerdir. KEİ'nin bu ciheti, ileri bir entegrasyon yolunda önemli bir mâni teşkil etmemektedir.

c. Üyeler

Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna.

Gözlemci ülkeler: İtalya, Avusturya, Polonya, Tunus, İsrail, Mısır ve Slovak Cumhuriyeti.

d. Organları

1. Dışişleri Bakanları Konseyi Uluslararası Daimî Sekreteryası: İstanbul

2. KEİ Parlamenterler Asamblesi (KÖPA) Genel Kurul: 70 temsilci (9 Türk)

3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi (KEİK) iş çevreleri: İstanbul

4. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB) 1999: Selanik Sermaye: 1,4 milyar \$

e. Faaliyetleri

KEİ fikri ilk defa 1990 yılı ocak ayında Türkiye Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ tarafından Henkel firmasının düzenlediği "Dünyadaki Değişmeler ve Türkiye' konulu panelde dile getirildi ve Sovyetler Birliğinin Ankara Büyükelçisi Albert Chemishev tarafından desteklendi⁹.

KEİ ile ilgili ilk temaslar 1990'da gerçekleştirilmiştir. Bu temaslar sonucu sağlanan mutabakat çerçevesinde ilk

toplantı 19-21 Aralık 1990 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiştir. Bunu 12-13 Mart 1991 tarihinde Bükreş'te, 23-24 Nisan 1991 tarihinde Sofya'da ve nihayet 11-12 Temmuz 1991 tarihlerinde Moskova'da yapılan toplantılar izlemiştir. Bu toplantılar sonucu iş birliğine temel oluşturacak konular; 1- Gaye ve ilkelerin tanımlanması, 2- Hükümetler arası iş birliği, 3- Hükümetler dışı iş birliği, 4- Kurumsal yapı ve üyelik olmak üzere 4 temel başlık altında karara bağlanmıştır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Deklarasyonu SSCB'de Gorbacov'la 1985'te başlayan siyasi ve ekonomik alanda yeniden yapılanma sürecinin bir ürünüydü. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Deklarasyonu, öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir "bölgesel ekonomik iş birliği" teşebbüsüydü. KEİ 20'nci yüzyılın ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap veren, katılan ülkelerin aralarındaki mevcut ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi esasına dayanan, coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar, ekonomik tamamlayıcılık özelliklerini dikkate alan, somut projelere dönük, esnek ve pragmatik, özel sektör ağırlıklı, kendine münhasır bir ekonomik iş birliği modeli olarak doğdu ve günümüze kadar öylece geldi.

Büyük Avrupa mimarisinin bir parçasını oluşturan bu "iş birliği", Avrupa Birliğinin bir alternatifi değil, tamamlayıcı bir alt sistemidir. Görünürdeki ilişki şekli ekonomik iş birliğiydi / iş birliğidir. Ekonomik bütünleşme, bir yükümlülük değildir. Bununla beraber gelişmeler o noktaya geldiği zaman, ekonomik birleşmeye açık bir yapıya da sahiptir.

f. Gelişmeler

Çekim merkezinin tekrar Karadeniz havzasına yönlendirilmesi için, tıpkı AB ile EFTA arasında kurulan Avrupa Ekonomik Alanı gibi, KEİ ile AB arasında da bir ekonomik alan oluşturulmalıdır. KEİ'nin uluslararası platformda önemli bir bölgesel teşebbüs olabilmesi için, ileriye dönük olarak belirli hedefler dâhilinde, daha ileri ekonomik bütünleşme aşamalarına geçebilecek şekilde düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

6.4. Balkan İstikrar Pakti

1990 sonrası Balkanlarda oluşturulan yeni düzenin tam olarak yerleştirilmesi ve bölgenin kapitalist sisteme entegrasyonunun sağlanması için tüm Balkan ülkelerini kapsayan bir oluşumdur.

Balkan İstikrar Pakti ile 1950'lerde ABD'nin Avrupa'ya uyguladığı Marshall Planı benzeri bir uygulamanın günümüzde AB tarafından yapılması ve bölgede Serbest Piyasa Ekonomisinin (Kapitalizmin) tüm kurum ve yapılarının oluşturulması hedeflenmiştir. Türkiye'nin de içinde yer aldığı bu oluşumu AB'nin arka bahçe oluşturma politikasının sonucu olarak görmek yanlış olmaz.

6.5. BDT / Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Gümrük Birliği

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kuruluşu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması dönemine rastlar.

a. Kuruluşu

8 Aralık 1991 tarihinde Minsk kenti yakınlarında, Bolşevik isimli bölgede Belarus, Rusya Federasyonu ve Ukrayna devlet başkanları arasında yürütülen görüşmeler sonucunda Bağımsız Devletler Topluluğu Kuruluş Anlaşması diğer bir isimle Bolşevik Anlaşması imzalanmıştır. Kuruluş sonrasında üye ülkeler arasındaki iletişimin sağlanması ve ortak ilgi alanlarında birlikte karar almayı sağlamak gayesiyle iki organın kurulması uygun görülmüştür.

b. Organları

1. Devlet Başkanları Konseyi
2. Hükümet Başkanları Konseyi

Bu konudaki anlaşma 21 Aralık 1991'de Alma Ata'da imzalanmıştır. Daha sonra, 30 Aralık 1991'de Minsk şehrinde üst düzeyde bir zirve toplantısı gerçekleştirilmiş ve BDT'nin kuruluş temelleri açısından önemli birçok belge kabul edilmiştir.

c. Amaçları

Topluluğun kuruluş amacı eskiden Sovyetler Birliği yönetimi altında bulunan ülkelerin tarihi ve kültürel bağlarını koruyarak, aralarındaki iş birliğinin sürmesini sağlamaktır.

22 Ocak 1992'de Minsk'te gerçekleştirilen Devlet Başkanları Konseyi toplantısında, Bağımsız Devletler Topluluğu Şartı (Anlaşması) kabul edilmiştir. Söz konusu anlaşma, 7 devlet arasında imzalanmıştır. Bunlar; Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Özbekistan'dır. Ancak daha sonra, diğer devletler de anlaşmaya taraf olma ve imza atma kararı almıştır. 1998'de bu anlaşma Ukrayna ve Türkmenistan dışındaki üye ülkelerde yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın kabul edilme nedenleri şu şekilde sıralanmıştır:

Şartın kabulünden sonra Bağımsız Devletler Topluluğu'nun tam olarak kurulduğunu söylemek mümkündür.

Bağımsız Devletler Topluluğu, Rusya Federasyonu'nun dış politikasında önemli bir yere sahiptir. Eski Sovyetler Birliği'ndeki yetkinliğini biraz olsun korumak gayesiyle, BDT üyesi ülkelerle ikili ve çok taraflı anlaşmalara, birlikte karar alma ve hareket etmeye önem vermiştir.

30 Kasım 2001'de Moskova'da topluluğun 10. kuruluş yıldönümü sebebi ile gerçekleştirilen zirvede, çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesinin üye devletlerin faydasına olacağı konuşulmuştur. Üye devletlerin çok yönlü iş birliklerinin istedikleri alanına katılabilmeleri de topluluğun özelliklerinden biridir.

Üye ülkeler arasında yakıt ve enerji konularında alınacak kararlar da oldukça önemlidir. Bölgenin enerji bakımından önemli kaynaklara sahip olması ve üye devletlerin dış ticaretinde enerjinin önemli yer tutması bu kararların da önemini artırmaktadır. Gaz üretici ülkelerin stratejik ortaklığının sağlanması gayesiyle 1 Mart 2002 tarihinde Moskova'da toplanılmış ve Rusya, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan devlet başkanlarının ortak bildirisi ile BDT Yakıt ve Enerji Konseyi'nin kurulması kararlaştırılmıştır.

Topluluğa üye ülkelerin güncel meselelere farklı bakış açıları ile yaklaşımlarından dolayı topluluğun güncel meseleleri takip etmesinin ve çözüm getirmesinin kolaylaştırılması gereği duyulmuştur. Bu sebeple, Avrasya Ekonomik Topluluğu

(AET) kurulmuştur. AET'nin kurulumu ile Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan'ın gümrük birliğinin oluşturulması hedeflenmiştir. Gelişimi süresince Avrasya Ekonomik Topluluğu, uluslararası bir organizasyon statüsü kazanmıştır.

Günümüzde ise BDT'nin işlevini kaybetmeye başladığı ve dağılmaya yüz tuttuğu sonucunda birleşen görüşler mevcuttur. Gürcistan ile Rusya arasında Güney Osetya meselesinin varlığı, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ meselesi gibi örnekler de aslında topluluğun ortak bir paydada buluşmakta ve faaliyet göstermekte nasıl zorlandığını açıkça göstermektedir. Günümüzde Gürcistan ve Ukrayna'nın üyelikten ayrılmasının ardından, üye devletlerin sayısı 10'a inmiştir.

d. Üyeleri

Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya, Tacikistan ve Türkmenistan devletleridir.

Altıncı Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Avrupa Birliği'nin; kuruluş tarihçesi nasıldır?
2. Avrupa Birliği'nin amacı nedir?
3. Avrupa Birliği'nin üyeleri hakkında bilgi veriniz.
4. Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri nasıldır?
5. Avrupa Birliği'nin temel ilkeleri nelerdir?
6. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi' nin kuruluşu nasıldır?
7. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi' nin amaçları nelerdir? Üye devletler hangileridir?
8. KEİ / Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin; kuruluşu nasıldır?
9. KEİ / Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin; amacı nedir? Üyeleri hangi ülkelerdir?
10. BDT'nin kuruluş ve amaçları hakkında bilgi veriniz.

7. ASYA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR

Asya ve Afrika kıtalarındaki entegrasyonlarla ilgili soru cevap tekniği ile öğrencinin hazır oluşu ölçülecektir.

Eğitim-Öğretim faaliyetleri esnasında gerekli bilgi ve beceriler ve öğrencilerin gelişim düzeyleri, uluslararası ekonomik kuruluşları kavramlar ve bu kuruluşlar arasındaki farklılıklara dair sorular yöneltilerek, izlenecektir.

Beceri; bölgesel ekonomik gelişmeleri izlemek, Asya ve Afrika kıtalarındaki entegrasyonların rolünü kavramak ve Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik öngörü yeteneğine sahip olmak ve piyasadaki değişimleri anlamlandırabilmektir.

Asya ve Afrika Kıtalarındaki Entegrasyonlar:

1. İİT- İslam İşbirliği Teşkilatı
2. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği
3. APEC / Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
4. ECOWAS / Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
5. UDEAC / Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği
6. D-8 / Gelişen Sekiz Ülke
7. Ekonomik İşbirliği Organizasyonu (ECO)
8. Körfez İşbirliği Konseyi (GCC)
9. Asya İşbirliği Diyalogu (AİD)
10. Afrika Birliği (AfB)

7.1. İİT / İslam İşbirliği Teşkilatı

İslam Konferans Organizasyonu, 1970 yılı mart ayında Cidde'de toplanan İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları tarafından kurulmuştur.

İslam ülkelerini çatısı altında toplamak üzere kurulan organizasyonun ismi 38. Dışişleri Bakanları toplantısında alınan karar gereğince İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir.

a. Üyeleri:

Günümüzde 4 kıtada 57 üyesi olan İİT'nin üyeleri, İslam Coğrafyasındaki ülkeler olup günümüzde İslam âleminin tek çatı altında toplandığı tek kuruluş sıfatına sahiptir. Merkezi, Suudi Arabistan Cidde'de yer alır.

Üyeler: Afganistan, Amavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Brunei, Burkina-Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Maldivler, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Surinam, Suudi Arabistan, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Uganda, Umman, Ürdün, Yemen, Suriye (Üyeliği 14-15 Ağustos tarihlerinde düzenlenen IV. Olağanüstü İTT Zirvesi'nde askıya alınmıştır.)

Gözlemci ülkeler: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Kıbrıs Türk Devleti adıyla), Bosna-Hersek, Orta Afrika Cumhuriyeti, Rusya, Tayland. (Kaynak: <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> Erişim tarihi: 13-02-2017)

b. Amaçları

Teşkilat; İslam Dünyası'nın birleştirici sesi olmayı, Müslüman Devletlerin menfaatlerini korumayı ve dünyanın geri kalanıyla uyumlu çalışmayı sağlamayı hedeflenmektedir. Diğer önemli gayeler ise:

1. Üye devletler arasında İslam dayanışmasını geliştirmek,
 2. Ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer önemli faaliyet sahalarında üye devletler arasında iş birliğini güçlendirmek ve uluslararası organizasyonlarda üye devletler arasında dayanışmayı yürütmek,
 3. Irk ayrımını, fark gözetmeyi bertaraf etmeye ve sömürgeciliğin her şeklini ortadan kaldırmaya gayret etmek,
 4. Adalet üzerine kurulu uluslararası sulh ve güvenliği desteklemek için gerekli tedbirleri almak,
 5. Kutsal yerlerin korunması için sarf edilen gayretleri ve Filistin halkının mücadelesi için sağlanan desteği koordine etmek, haklarını tekrar kazanması ve topraklarını kurtarması için Filistin halkına yardım etmek,
 6. Bütün Müslüman milletlerin onur, bağımsızlık ve milli haklarını korumak gayesiyle verdikleri mücadeleyi desteklemektir.
- İslam İşbirliği Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Organizasyonu'ndan sonra dünya üzerinde en geniş 2. katılımlı hükümetler arası organizasyondur.

Diğer taraftan İİT, 20 Ekim 1975 tarihli zirve toplantısında kuruluş planı onaylanan ve 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de de temsilcilik açma çalışmaları devam eden, İslam Kalkınma Bankası ile ekonomik olarak da Müslüman Devletlerin gelişimine katkı sağlamayı hedeflenmektedir.

İİT'nin Daimî Komite ve Çalışma Alanları

Türkiye; İslam Kalkınma Bankası ile birlikte bölge ülkelerine yönelik destek, teknik iş birliği ve proje çalışmaları yürütmekte olup, bölge ülkeleri ile iş birliklerimiz aktif bir doğrultuda sürdürülmektedir. Bu çerçevede 2011 yılı Kasım ayında İİT ülkelerine yönelik olarak düzenlenen Ticaretin Kolaylaştırılması Semineri düzenlenmiştir.

1. Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK): İİT'nin dört daimi komitesinden biri olan İSEDAK, 1981'de Mekke / Taifte düzenlenen 3. İslam Zirve Konferansı tarafından kurulmuştur. 1984'te Kazablanka'da gerçekleştirilen 4. İslam Zirve Konferansı'nda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının İSEDAK Daimî Başkanlığını üstlenmesiyle faaliyet yürütebilir hale gelmiştir ve aynı yıl Bakanlar düzeyindeki ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. İSEDAK, dört kıtaya yayılmış 57 üye ülke ve 5 gözlemci

ülkeye sahiptir.

İslam dünyasının çok taraflı ekonomik ve ticari iş birliğine yönelik ana platformu olan İSEDAK, İslam ülkelerinin ortak kalkınma meselelerini belirlemek ve çözümler üretmek üzere merkezi bir Forum olarak hizmet vermektedir. Bu çerçevede, 2011'de kabul edilen İSEDAK Stratejisi çerçevesinde 6 adet iş birliği alanı belirlenmiş, bu kapsamda ticaret, ulaştırma ve iletişim, ziraat, turizm, yoksulluğun azaltılması ve mali iş birliği konularında Çalışma Grupları kurulmuştur. Türkiye tarafından İSEDAK Ticaret Çalışma Grubu toplantı ve faaliyetlerine aktif katılım sağlanmaktadır.

2. Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC): İİT kapsamında önem taşıyan Tercihli Ticaret Sistemi'nin (TPS-OIC) taraf ülkeler arasında bir an önce uygulamaya konulmasına yönelik çalışmalar hızla devam etmekte olup, yeterli taraf ülke sayısına ulaşılan TPS-OIC'in fiili olarak yürürlüğe girmesinin yakın dönemde gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bu çerçevede Türkiye söz konusu tercihli ticaret sisteminin hayata geçirilmesi açısından menşe konuları özelinde gerekli düzenlemeleri yapmakta ve süreci yakından takip etmektedir.

3. İİT Pamuk Programı: Türkiye'nin öncülük ettiği ve güçlü destek verdiği İİT üye pamuk üreticisi ülkeler arasında iş birliğinin ve ticaretin geliştirilmesidir. Bu kapsamda; hazırlanan "Faaliyet Planı"nın 2016 'ya kadar uygulanması öngörülmekte olup, Türkiye tarafından;

1. Pamuk sektöründe uluslararası alanda ortak bir strateji ve politika ile heyecan ve sinerji oluşturulması,

2. Pamuk sektöründe uluslararası platform ve ortak dil oluşturulması,

3. İİT ülkeleri arasında pamuk sektöründe ticaretin ve yatırımların artırılması,

Pamuk sektöründe faaliyet gösteren İİT üyesi ülkelerin ve firmaların yakından tanınması veya tanıtılması planlanmaktadır.

4. Diğer İİT Kuruluşları: 1. Merkezi İstanbul'da bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) alanında ürettiği somut projeler ve yapılan çalışmaları bakımından üst düzey performans sergilemektedir.

2. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi de (SESRIK) Ankara'da etkin ve görünür faaliyetler gerçekleştirmektedir.

3. 2005'te ilgili kuruluş statüsü kazanmış olan İstanbul'da kaim İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu (ICYF-DC) faaliyetlerini sürdürmektedir.

4. İslam Ülkeleri Müşavirler Federasyonu'nun (FCIC) merkezi Türkiye'de (İstanbul) bulunan bir diğer İİT ilgili kuruluşudur.

5. İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC) 2-3 Ağustos 2010 tarihindeki Ankara'da yapılan ilk Genel Kurul Toplantısı sonrasında faaliyetine başlamıştır. (Kaynak: <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> Erişim tarihi: 13-02-2017)

7.2. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği

ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) Güneydoğu Asya Uluslar Birliği; 8 Ağustos 1967'de Vietnam Savaşı'ndan kaynaklanan komünist genişlemeye karşı olarak; Filipinler, Malezya, Tayland, Endonezya ve Singapur arasında kurulan uluslararası organizasyondur.

a. Kuruluşu

ASEAN, 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta Filipinler, Malezya, Tayland, Endonezya ve Singapur'un kurduğu uluslararası bir organizasyondur. 8 Ocak 1984'te Brunei Darussalam, 28 Temmuz 1995'te Vietnam, 23 Temmuz 1997'de Lao PDR ve Birmanya ve 30 Nisan 1999'da Kamboçya organizasyona dâhil olmuştur.

4,5 milyon kilometre kareye yayılan ASEAN bölgesinin toplam nüfusu 500 milyon civarındadır.

ASEAN organizasyonunun öncelikli hedefleri arasında bölge ülkelerinin ekonomik büyümesine ivme kazandırılması, toplumsal ve kültürel gelişim, bölgede sulh ve istikrarın sağlanması yer almaktadır.

ASEAN 2003'te liderlerinin ASEAN'ın 3 bölümü kapsamı gerektiği kararı üzerine; ASEAN Güvenlik Topluluğu, ASEAN Ekonomik Topluluğu ve ASEAN Toplum ve Kültür Topluluğu oluşturuldu.

ASEAN'ın en üst karar verme organı her yıl gerçekleştirilen ASEAN devlet başkanları zirvesidir. ASEAN ülkelerinin dışişleri bakanları da her yıl bir kez bir araya gelmektedir. Ayrıca ziraat ve ormancılık, ticaret, enerji, çevre, finans, sağlık, yatırım, işgücü, hukuk, kırsal gelişim, yoksullukla mücadele, telekomünikasyon, uluslararası suç, ulaştırma, turizm gibi konularda ASEAN ülkelerinin bakanlarının bir araya geldiği toplantılar düzenlenmektedir.

Koordinasyonun sağlanması ve diplomatik ilişkilerde bulunulması gayesiyle ASEAN organizasyonunun Pekin, Berlin, Brüksel, Canberra, Cenova, İslamabad, Londra, Moskova, Yeni Delhi, New York, Ottawa, Paris, Riyad, Seul, Tokyo, Washington ve Wellington'da temsilcilik ofisleri bulunmaktadır.

Türkiye, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na (ASEAN / TAC) katılım belgesini 23 Temmuz 2010 tarihinde imzalamıştır.

b. Amaçları

Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda iş birliği, adalet kavramına, hukuk ve Birleşmiş Milletler ilkelerine saygı çerçevesinde bölgesel sulh ve istikrarın sağlanması.

Kuruluşu: 1967, Merkezi: Cakarta,

c. Üyeleri

Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur (kurucu üyeler), Brunei (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya (1999)

d. Diyalog Ortakları

AB, ABD, Kanada, Rusya, Avustralya, ÇHC, Japonya, G.Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Türkiye ASEAN'a üye değildir. (23 Temmuz 2010'da ASEAN Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasına –ASEAN / TAC- taraf olmuştur.)

e. Gelişimi

ASEAN Organizasyonu'nun temeli Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland Dışişleri Bakanlarının 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta imzaladıkları beş maddelik bildirgeyle atılmıştır. Söz konusu bildirmede ASEAN'ın kuruluş amaçları; ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda iş birliği gerçekleştirilmesi ile adalet kavramına, hukuka ve Birleşmiş Milletler ilkelerine saygı çerçevesinde bölgesel barış ve istikrarın sağlanması olarak belirlenmiştir.

ASEAN'ın kuruluş senelerinde ön planda olan çatışmaların durdurulması ve siyasi istikrarın sağlanması gibi hususlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine yönelik çabalara bırakmıştır.

1976'da imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (Amity and Cooperation in Southeast Asia) ve 1995'te imzalanan Güneydoğu Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Anlaşması (Southeast Asia Nuclear Weapon Free Zone- SEANWFZ) ASEAN'ı kanuni açıdan da bağlayıcılığı olan bir organizasyona dönüştürmüştür.

2005 yılı aralık ayında Kuala Lumpur'da düzenlenen 11. ASEAN Zirvesi, Organizasyonun gelişiminde önemli bir aşama teşkil etmiştir. Zirve sırasında, ASEAN'ın hedef ve gayelerine ulaşılabilmesi için kanuni ve kurumsal bir çerçeve sunan "ASEAN Şartı (ASEAN Charter) Hazırlanmasına Yönelik Kuala Lumpur Deklarasyonu" imzalanmış ve "ASEAN Güvenlik Topluluğu", "ASEAN Ekonomik Topluluğu" ile "ASEAN Sosyo-Kültürel Topluluğu" şeklinde üç sütuna dayanan "ASEAN Topluluğu (ASEAN Community)" nün kurulması kararlaştırılmıştır.

2014 Kasım ayında Myanmar'da düzenlenen 25. ASEAN Zirvesi sonucunda, 2015 Sonrası ASEAN Topluluğu Vizyonu'nun temel unsurları geliştirilmiştir.

ASEAN vizyonunun temel unsurları:

1. ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu,
2. ASEAN'ın Temel İlkelerine Bağlı Kalma,
3. Barış, Güvenlik ve İstikrarın Sürdürülmesi ve Arttırılması,
4. ASEAN'ın Dış İlişkilerinin Derinleştirilmesi ve Genişletilmesi,
5. ASEAN Ekonomik Topluluğu,
6. ASEAN-Sosyo-Ekonomik Topluluğu yer almaktadır.

Nisan 2015'te Malezya'da düzenlenen ASEAN zirvesi sonucunda;

1. "İnsan Odaklı ve İnsan Merkezli ASEAN Kuala Lumpur Bildirisi",
2. "Küresel İlimliler Hareketi Langkawi Bildirisi",
3. "Afetler ve İklim Değişikliğine karşı ASEAN, ASEAN Toplulukları ve İnsanlarının Direncinin Kurumsallaştırılması ASEAN Bildirisi" kabul edilmiştir.

Sözkonusu zirve sırasında ele alınan konular arasında; ASEAN Topluluğunun teşkili, 2015 sonrası ASEAN Vizyonu, Güney Çin Denizi üzerindeki hak iddiaları, "Küresel İlimlilik Hareketi" ve aşırılık ve terörizm ile mücadeleye dikkat çekilmiştir.

Kuala Lumpur'da 21-22 Kasım 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen 27. ASEAN Liderler Zirvesinde, ASEAN Ekonomik Topluluğunun (AEC) 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren hayata geçirilmesini öngören Kuala Lumpur bildirisi yayınlanmıştır. Organizasyon tarihinde önemli bir kilometre taşı teşkil eden bu adım, 625 milyonluk bir coğrafyanın tek bir pazar ve üretim merkezi haline gelmesine imkân tanıyacaktır. AEC'nin teşekkülüyle birlikte, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı sayesinde, üretim maliyetlerinin ve hammadde fiyatlarının önemli ölçüde azalması ve ASEAN bölgesinde üretilen ürünlerin yüzde 70'inden fazlasında gümrük vergisinin kaldırılması beklenmektedir, ancak halen birçok tarife dışı mâni mevcuttur. Daha fazla serbestleştirme ve entegrasyonu hedefleyen AEC kapsamında ASEAN GSYH'sının 2025'e kadar %7 oranında büyümesi hedeflenmektedir. Zirvede ayrıca, müzakereleri Ekim 2015'te tamamlanan Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşmasının (TPP) yanı sıra bölgesel entegrasyona katkı sağlayacak bir diğer teşebbüs olan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) müzakerelerinin de 2016'da sonuçlandırılması teşvik edilmiştir.

Diğer taraftan, 1997'de oluşturulan ASEAN+3 Forumu çerçevesinde, ASEAN ülkeleri ile ÇHC, Japonya ve Güney Kore arasında siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel iş birliğinin geliştirilmesine yönelik istişareler gerçekleştirilmektedir.

f. Türkiye / ASEAN İlişkileri

Türkiye, ASEAN ile kurumsal ilişkilerini geliştirme kararını 1999'da almış, bu çerçevede diyalog veya sektörel diyalog ortağı olmak için niyetini beyan etmiştir. Türkiye, ASEAN ile kurumsal ilişki geliştirme ilk adımı olan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'na (ASEAN / TAC) 19-23 Temmuz 2010'da Vietnam'da yapılan 43. ASEAN Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında taraf olmuştur.

ASEAN / TAC'a katılımın yanı sıra, Türkiye'nin Cakarta Büyükelçiliği yine aynı yıl ASEAN nezdinde akredite edilmiştir.

Son olarak, Dışişleri Bakanlığı ASEAN Dönem Başkanı Malezya'nın davetiyle, 2015 Ağustos ayında 48. ASEAN Bölgesel Forumu Dışişleri Bakanları Toplantısına katılmıştır.

Türkiye ile ASEAN ülkeleri arasında tesis edilen daha yoğun ve verimli iş birliği neticesinde, ASEAN ülkeleriyle 2002'de 1,3 milyar Dolar düzeyinde olan toplam ticaret hacmi, 2014'de 8,5 milyar Dolar seviyesine yükselmiştir. Halen 10 ASEAN ülkesinin dokuzunda Büyükelçiliği bulunan Türkiye, Laos'ta açılması planlanan Büyükelçiliğin faaliyete geçmesinin ardından, tüm ASEAN

ülkelerinde temsil edilmiş olacaktır. Ayrıca, 2008'den bu yana ASEAN ülkelerine yönelik TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı)'nın yardımlarının toplamı 6.287.295 ABD Dolarıdır.

Bölge dışı ülkelerin ASEAN'a tam üye olmaları mümkün değildir. Organizasyon'un bölge dışı ülkelerle yürüttüğü kurumsal ilişkilerde en ileri statü olan Diyalog Ortaklığı konusunda da ASEAN tarafından moratoryum ilan edilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, nihai hedefi ASEAN'ın Diyalog Ortağı olmak olan Türkiye'nin, bu aşamada ASEAN ile sektör temelli ortaklık kurması konusunda teşebbüse başlanmıştır.

7.3. APEC / Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC / **Asia Pacific Economic Cooperation**), 1989'da Asya-Pasifik ekonomilerinde oluşan karşılıklı bağımlılık sonucunda kurulmuştur.

Dünyadaki ekonomik bloklar dâhilinde ticaret hacmi en yüksek birleşmelerden birisidir. Başlangıçta bilgi grubu olarak kurulan APEC, günümüzde bölgenin bütün ekonomilerini kapsamaktadır.

Üyeleri; ABD, Çin, Hong Kong, Endonezya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Avustralya, Brunei Darussallam, Kanada, Şili, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland'dır. APEC fikir birliğine göre çalışmaktadır.

APEC başkanlığı bütün üyeler tarafından birer seneliğine yapılmaktadır. 1991'de üyeler çalışma programlarını, açık konuşmalarla ve bütün üyelerin eşit oylarına göre yapmaya başlamışlardır. Singapur'da kalıcı bir sekreterlik kurulması 1992 Bangkok toplantısında kararlaştırılmıştır. Ticaret ve Yatırım Komitesi ve Bütçe ve Yönetim Komitesi kurulması 1993 toplantısında kararlaştırılmıştır. Bunların haricinde APEC'in başka çalışma grupları da vardır. Bunlar: Endüstriyel bilim ve teknoloji, ticaretin geliştirilmesi; insan kaynakları gelişimi, bölgesel enerji iş birliği; iletişim, ulaşım; turizm, deniz kaynaklarının korunması ve balıkçılıktır.

a. Kuruluşu

Avustralya'da 1989'da yapılan toplantılar sonucu kurulan ancak Singapur'da yerleşik sekreteryaya ve idari yapılanmasına 1992'de kavuşan organizasyon kendisini Asya Pasifik havzasında ekonomik gelişme, ticaret ve yatırımların en öncelikli destekleyicisi olarak tanımlamaktadır.

b. Amaçları

APEC üye ülkeler arasında ekonomik ve teknolojik iş birliğini geliştirmek gayesiyle ticaret ve yatırım hürriyeti ve desteklenmesi konularında geniş çalışmalarda bulunmaktadır. APEC kendisini yeni ortaya çıkan önemli ekonomik meselelere kendisini süratle adapte eden dinamik bir forumdur. Bu mesele alanları elektronik ticaretin desteklenmesi, terörizm ile mücadele ve bulaşıcı hastalıklarla mücadeledir.

APEC'in kendisine belirlediği temel hedef ki "Bogor hedefleri" olarak geçer: Asya Pasifik bölgesinde endüstrileşmiş ekonomiler için 2010, gelişmekte olan ekonomiler içinse 2020'de serbest ve açık ticaret ve yatırımdır. Bu 1994 Endonezya zirvesinde alınan ve benimsenen hedeftir. Organizasyon bu hedefine ulaşmak için malların, hizmetlerin ve insanların emniyetle dolaşabileceği bir çevreye ihtiyacı olduğunu öngörmüş ve bununla ilgili olarak politik, ekonomik ve teknolojik iş birliği üzerinde de çalışmaktadır. Bu emniyetli çevrenin oluşumu için gerekli en önemli unsur olan insan üzerinde duran organizasyonun sosyokültürel alanda da başta eğitim olmak üzere yoğun ve her gün gelişen çalışmaları vardır.

Kuruluşun çalışmalarının üç ana sacayağı:

1. Ticaret ve yatırımın serbestleşmesi,
2. Ticaretin desteklenmesi,
3. Ekonomik ve teknolojik iş birliğidir.

c. Üyeleri:

1. ABD, 2. Avusturalya, 3. Brunei, 4. Endonezya, 5. Filipinler, 6. Güney Kore, 7. Japonya, 8. Kanada, 9. Malezya, 10. Singapur, 11. Tayland, 12. Yeni Zelanda (1989 kurucu üyeler), 13. Çin Halk Cumhuriyeti, 14. Hong Kong-Çin, 15. Tayvan (1991), 16. Meksika, 17. Papua Yeni Gine (1993), 18. Şili (1994), 19. Peru, 20. Rusya ve 21. Vietnam (1998).

d. Organları:

APEC'in organizasyon yapısı ve çalışma sistematğine baktığımızda esnek ve fikir birliğine göre çalışan bir yapı görmekteyiz. 1991'de üyeler çalışma programlarını, açık konuşmalarla bütün üyelerin eşit oylarına göre yapmaya başladılar.

APEC başkanlığı bütün üyeler tarafından birer seneliğine yapılır ve Dışişleri ve Ekonomi Bakanları'nın senelik Bakanlar toplantısına ev sahipliği yapar. 1992 Bangkok toplantısında Singapur'da kalıcı bir sekreterlik kurulması kararlaştırıldı. 1993 toplantısında Ticaret ve Yatırım Komitesi ve Bütçe ve Yönetim Komitesi kurulması kararlaştırıldı. Bunların dışında APEC'in 11 çalışma grubu vardır. Bunlar: Ziraat teknik iş birliği, enerji, balıkçılık, insan kaynakları gelişimi, endüstriyel bilim ve teknoloji, deniz kaynaklarının korunması, küçük ve orta ölçekli işletmeler, iletişim ve bilgi, turizm, ticaretin geliştirilmesi ve ulaşım.

Kuruluşta dört üst düzey komite vardır:

1. Ticaret ve Yatırım Komitesi (CTT)
2. Bütçe ve Yönetim Komitesi (BMC)
3. Ekonomik Komite (EC)
4. Ekonomik ve Teknik İşbirliği Üzerine Üst Düzey Yetkililer Toplantısı Komitesi

1993 kararına göre Ticaret ve Yatırım Komitesi (CTI), ekonomik aktiviteyi arttırmak ve malların akışını kolaylaştırmak ve üye ekonomiler arasında hizmet akışını kolaylaştırmak için bir program hazırlar. CTI şu anda bölgede malların, hizmetin ve teknolojinin akışını sağlayan tedbirleri almıştır.

Bütçe ve Yönetim Komitesi (BMC) üst düzey APEC görevlilerine bütçe ve yönetim konularında danışmanlık yapmak için kurulmuştur. BMC'nin, APEC'in senelik bütçesini, çalışma gruplarının bütçesini ve CTT'nin ve sekreterliğin hazırladığı yönetim bütçesini değerlendirme yetkisi vardır.

1994'te Ekonomik Eğilim grubu, Ekonomik Komite içinde kurulmuştur. Komite APEC içinde iş birliğini kolaylaştırmak için bölgesel ekonomik eğilim için çalışmalar yapar.

Sekreterliğin üst düzey yöneticisi APEC yönetiminde ikinci kişidir ve bir seneliğine hizmet eder.

e. Faaliyetleri:

APEC'in hedeflerini gerçekleştirmek için neler yapacağı ise Japonya'nın Osaka kentinde yapılan zirvede ortaya konan ve Osaka faaliyet ajandası olarak isimlendirilen bir yol haritası ile belirlenmiştir.

Üye ekonomiler yukarıda sayılan hedeflere ne kadar ulaşabildiklerini senelik olarak bireysel hareket planı (Individual Action Plan (IAP)) ve kolektif hareket planları (Collective Action Plans (CAPs)) ile bildirmektedirler. Temelde burada hedef Dünya Ticaret Organizasyonu normları ile uyumlu, hedefe ulaşmada geriye gitmeyi kabul etmeyen fakat ileri doğru harekette ekonominin değişen şartlar sebebiyle esnek bir politika uygulamaktır. Bireysel hareket planını her ülke kendisi için hazırlamakta ve uygulamaktadır.

Planın ana alanları:

1. Gümrükler
2. Gümrük dışı kısıtlamalar
3. Hizmetler
4. Yatırım
5. Standartlar ve uyum
6. Gümrük prosedürleri
7. Entelektüel hazırlık
8. Rekabet politikası
9. İdari kazanımlar
10. Düzenleme kaldırımı / düzenleme gözden geçirmesi
11. Dünya ticaret organizasyonu yaptırımları
12. Anlaşmazlık uyuşturulması
13. Ticaretle uğraşanların hareket edebilirliği
14. Bilgi toplama ve analiz

İncelendiğinde üye ülkelerin APEC üyelik sürecini takiben büyük bir ekonomik gelişme gösterdikleri inkâr edilemez bir gerçektir.

APEC elbette bu idealist yaklaşım haricinde de bir şeyler ifade eder. Öncelikle organizasyon 21. asırda dünya düzeni açısından, eskiye oranla çok daha etkin olması beklenen bir coğrafya üzerine konumlanmıştır. ABD 20. asrın ortalarında Atlantik'in karşı kıyısına verdiği önemi bugün Pasifiğin karşı kıyısına vermektedir. Aşağıya eğilimli zirvedeki Avrupa yerine, yukarı eğilimli ortaldaki Asya Pasifik onun için çok daha önemli konumdadır.

Bölgede daha önce az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kurmuş oldukları Güneydoğu Asya Milletleri Birliği de (ASEAN) mevcuttur. ABD, APEC organizasyonu üzerinden aslında doğrudan olarak taraf olamadığı ASEAN'a da dolaylı olarak taraf olma imkânını bulmuştur. Bu taraf olma imkânı aynı zamanda diğer güçlü devletler Çin, Japonya ve Rusya için de geçerlidir.

Üyelerini incelediğimizde uyumlu olmak bir yana düşman olarak bile niteleyebileceğimiz ülkelerin (Çin-Tayvan gibi) aynı çatı altında bira raya gelebildiğini görüyoruz, ancak buna rağmen organizasyon, en azından şu ana kadar, sahip olduğu zorlayıcı kuralları olmayan, esnek ve hürriyetçi yapı sayesinde fazla bir problem yaşamadan günümüze kadar gelebilmiştir. Aslında bu nokta belki de bu organizasyon öğrenilebilecek en önemli dersi içermektedir: Gelecekte uluslararası organizasyonlar mevcudiyetlerini sürdürebilmek için nasıl yapılanmalıdırlar. Yakın zamanda çok daha zorlayıcı kriterlere ve yapılanmaya sahip olan Avrupa Birliğinin, bu dayatmalarını adeta üniter bir devlet yapısına dönüştürmek maksadıyla yapmış olduğu anayasa oylamasında aldığı olumsuz neticeler, uluslararası organizasyonlar için en uygun tarzın ne olduğu konusunu tekrar düşünme ihtiyacını ortaya koymuştur. APEC her ne kadar burada belki aşırı iyimser ve gevşek bir yapılanmayı öngörüyor olsa da en azından teorik çalışma açısından iyi bir çıkış noktası olacaktır.

Türkiye açısından APEC'in durumu incelendiğinde, organizasyonun ilgili çevrelerde kabaca bilinmesine rağmen yeterli önem verilmediğini görmekteyiz. Resmî kurumların web sayfaları incelendiğinde bilgilerin yetersiz, yanlışlıklarla dolu ve eski tarihli olduklarını görmekteyiz. Ayrıca internet taramalarında organizasyon ile ilgili yeterli Türkçe esere de rastlanamamaktadır.

Gelişen teknolojilerle iyice küçülmüş olan dünya, APEC bölgesinin uzağında olmadığımız gibi ABD, Rusya, Japonya, Çin gibi onlarsız gelecek senaryo üretme imkân ve ihtimaline sahip olmadığımız ülkeleri kapsayan bu organizasyon hem doğrudan ilişki kumak hem de geleceğin organizasyonlarına yönelik teorik öngörüler geliştirmek açısından büyük öneme haizdir.

Yedinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. İİT / İslam İşbirliği Teşkilatı nedir?
2. İİT'nin İslam ülkelerine sağlayacağı siyasi faydalar nelerdir?
3. İİT'nin İslam ülkelerine sağlayacağı ekonomik faydalar neler olabilir?
4. İİT / İslam İşbirliği Teşkilatı ile Türkiye arasındaki ilişkiler nasıldır?
5. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği'nin; kuruluşu nasıldır?

6. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği'nin; amaçları nelerdir?
7. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği'nin; üyeleri kimlerdir?
8. ASEAN / Güney Doğu Asya Milletleri Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkileri açıklayınız.
9. APEC / Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği'nin kuruluşu, amaçları ve faaliyetleri hakkında bilgi veriniz.

8. AFRIKA KITASINDAKİ ENTEGRASYONLAR

8.1. ECOWAS / Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

ECOWAS / Economic Community of the West African States

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (CEDEAO / ECOWAS), 15 Batı Afrika ülkesinin oluşturduğu bölgesel bir gruptur. Lagos Antlaşması'nın imzalanması ile 28 Mayıs 1975 tarihinde kurulan bu kuruluşun misyonu bölgede ekonomik entegrasyonu teşvik etmektir.

Afrika Ekonomik Topluluğunun temel direklerinden biri olarak kabul edilen bu organizasyon, ekonomik ve ticari sendika aracılığıyla tek bir büyük ticari blok oluşturarak, üye devletler arasında "kendi kendine yeterlilik" elde etmek için kurulmuştur. Aynı zamanda bölgede bir barış gücü olarak görev yapmaktadır. Organizasyonun resmi dili üç eşit dil olan İngilizce, Fransızca ve Portekizce'dir.

Organizasyonun birkaç üyesi seneler içinde gidip gelmiştir. 1976'de Cape Verde, ECOWAS'a katıldı. Ayrıca 1999 yılı aralık ayında ayrılma niyetini açıklayan Moritanya ise Aralık 2000'de üyelikten çekilmiştir.

a. Kuruluşu

Kuruluş Tarihi: 28 Mayıs 1975, Merkezi: Abuja-Nijerya.

b. Amaçları

Üye ülkelerde halkın refahını arttırmak, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma sağlamak, bölge içinde iş birliğini geliştirmek ve bütünleşmeyi sağlamak, malların, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımı ve topluluk dışından yapılan ithalatta ortak gümrük tarifesi uygulanmasını öngören ortak pazar ve ortak para birimine sahip bir ekonomik ve siyasi birlik kurmak.

c. Üyeler

Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gambia, Gana, Gine, Gine Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Togo, Yeşil Burun Adaları (Cape Verde)

d. Türkiye'nin Üyelik Durumu

Türkiye, Abuja Büyükelçiliği kanalıyla Mayıs 2005'ten bu yana Organizasyon'a gözlemci statüsünde akreditedir.

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Afrika kıtasının batısında yer alan 15 devlet tarafından, 28 Mayıs 1975 tarihinde Nijerya'nın Lagos şehrinde kurulmuştur. Daha sonra Yeşil Burun Adaları 1996'da üye olurken, Moritanya 2000'de üyelikten ayrılmıştır. Organizasyonun hâlihazırda 15 üyesi bulunmaktadır.

ECOWAS, 6,1 milyon km²'lik bir coğrafi alanı kapsamaktadır. Sekreteryası Abuja'da bulunan ECOWAS, AB dâhil olmak üzere diğer çok taraflı kuruluşlar ve Batılı ülkelerle iş birliğine önem atfetmektedir.

2000'de kurulan Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Parlamentosu'na Nijerya ev sahipliği yapmaktadır. ECOWAS Sekreterya'sının Ocak 2007'de Başkan, Başkan Yardımcısı ve yedi Komiserden oluşan dokuz üyeli bir Komisyona dönüştürülmesiyle organizasyon yapısal alanda ileri bir aşamaya geçmiştir. Komiserlerin sayısı en son 2013 Şubat ayındaki Zirvede alınan karar uyarınca 12'den 15'e çıkartılmıştır.

Organizasyon, AB türü bölgesel birlik örneklerini izleyerek kurulmuş olmakla birlikte, ekonomik birlik oluşturma çabaları yavaş ilerlemektedir. Bununla birlikte, bölgeyi ilgilendiren siyasi ve askeri konularda son senelerde daha hızlı bir gelişme olduğunu söylemek mümkündür. Ne var ki, organizasyonda son senelerde giderek artan ve o yöneticilerince de kabul edilen personel yetersizliği meselesi, organizasyon çalışmalarında aksamalara sebep olmakta, yetersiz raporlama ve Organizasyon faaliyetlerinin akredite temsilciliklere ve kamuoyuna yeterince duyurulamaması, özellikle organizasyonun faaliyetlerine fon katkısında bulunan Batılı ülkelerin tepkisini çekmektedir.

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu, ekonomik hedeflerinin hayli gerisindedir. Buna karşılık, son senelerde Batı Afrika'da meydana gelen siyasi gelişmeler sonucunda, bölgeyi ilgilendiren siyasi ve askeri konularda ECOWAS'ın önem kazandığı gözlenmiştir. Organizasyon bu dönemde daha ziyade siyasi ve bölgesel güvenlik unsurlarına ağırlık veren bir kurum görüntüsü çizmiş, askeri kanadını oluşturan ECOMOG, bölgesindeki iç savaşlara ve çatışmalara müdahalede önemli görevler üstlenmiştir. Gerek arabuluculuk teşebbüsleri gerek insani operasyonlarla ECOWAS'ın bölgesel krizlere, uluslararası toplumun da desteğiyle çözümler bulma yolundaki gayretlerinde olumlu sonuçlar alınmıştır.

Organizasyonun dönem başkanlığını halen Gana yürütmektedir.

e. Türkiye / Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) İlişkileri

39. ECOWAS Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nin Sonuç Bildirisi'nde Türkiye ile ilişkilere atıfta bulunulmuştur. Organizasyonun AB ile Ekonomik Ortaklık Anlaşması kapsamında yürütülen müzakerelerde, AB tarafı, ECOWAS'ın Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerine başlaması yönünde talepte bulunmuştur.

Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO) düzenlemelerinin zamanımız ihtiyaçlarını karşılayamaması ve çok taraflı ticaret düzeninin yeni pazar açılımları konusunda yetersiz kalması, ülkeleri ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları yapmaya yöneltmektedir. Bu noktada Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) son dönemde gerek gelişmiş ülkeler arasında ve gerekse gelişmekte olan ülkeler arasında ticari ve ekonomik ilişkiler artmış durumdadır. Ülkeler arasındaki STA ağının genişlemesi ile birçok ülke ürün tedarikini STA ortaklarından temin ederken, STA ağlarının haricinde kalan ülkeler tercihli ticaretin sağladığı imkânlardan mahrum kalmıştır. Domino etkisi meydana getiren bu durum, tüm ülkelerin artan şekilde STA ağları oluşturmalarını beraberinde getirmiştir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin, Avrupa Birliği (AB) ile arasındaki Gümrük Birliği ilişkisine bağlı olarak, AB'nin Ortak Ticaret Politikasını üstlenme yükümlülüğü bulunmakta olup, üçüncü ülkelere yönelik olarak AB'nin tercihli ticaret sistemi üstlenilmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye, gerek uluslararası ticaretteki STA ağları oluşturma eğilimine paralel olarak gerekse Gümrük Birliği çerçevesinde AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları akdettiği ülkelerle karşılıklı fayda esasına dayalı benzer anlaşmalar akdetmektedir.

8.2. UDEAC / Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği

Central African Customs And Economic Union-UDEAC

a. Kuruluşu

Ekonomik nitelikli bir bölgesel teşkilatlanma. 8 Aralık 1964'te kurulan organizasyon Merkezi Afrika'daki ülkeler arasındaki iş birliğinin sağlanmasını hedeflenmektedir. 1966'de faaliyete geçen organizasyon, altyapı yatırımlarında ortak faaliyet yürütülmesini ve tek bir vergi sisteminin uygulanmasını öngörmektedir. Bu doğrultuda 1973'te Orta Afrika Devletleri Bankası kurulmuştur. 1985'te yürürlüğe giren bir anlaşma ile UDEAC, Burundi, Rwanda, Sao Tome ve Principe, Zaire ve Angola ile birlikte "Gümrük Birliği" oluşturmıştır.

Merkezi Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu adını alan (CEEAC) bu kuruluşa bağlı bir de Kalkınma fonu kurulmuştur. Nisan 1968'de UDEAC'ın kurucu üyesi olmasına rağmen Çad, organizasyondan ayrılarak Zaire ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile "Merkezi Afrika Devletleri Birliği" anlaşmasını imzalamıştır. Aralık 1968'de Orta Afrika Cumhuriyeti birlikten ayrılarak yeniden UDEAC'a katılmış, Çad ise gözlemci statüsünde kalmıştır.

b. Organları

Devlet Başkanları, Konseyi, Danışma Komitesi, Genel Sekreterlik, en önemli organlardır.

c. Üyeleri

Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo, Gabon, Çad ve Ekvator Ginesi'dir. Organizasyon merkezi, Orta Afrika Cumhuriyeti'nin başkenti Bandui'dedir.

8.3. D-8 / Gelişen Sekiz Ülke

D-8, Developing Eight (gelişmekte olan sekiz ülke), 8 üye ülkeden oluşan bir uluslararası kuruluştur.

a. Kuruluşu

D-8'in kurulmasına yönelik olarak atılan ilk adımı, Türkiye'nin daveti üzerine İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'nın katılımıyla 22 Ekim 1996 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Kalkınmada İşbirliği Konferansı" oluşturmıştır. Bu konferansın ardından gerçekleştirilen hazırlık çalışmaları mahiyetindeki üç Komisyon ve iki Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısını müteakip, 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet/Hükümet Başkanları Zirvesi ile D-8 resmen kurulmuştur.

İstanbul Zirvesi'nde, D-8'in yapısına ve çalışma yöntemine ilişkin olarak bir Bakanlar Konseyi Belgesi kabul edilmiştir. Bu belgeye göre, D-8; Zirve, Konsey ve Komisyon'dan oluşan üç ana organı bulunan ve faaliyetlerinde gerekli koordinasyonu sağlamak üzere İstanbul'da tesis edilen bir İcra Direktörlüğü'ne haiz bir yapıya kavuşturulmuştur.

b. Üyeleri

Türkiye, Nijerya, İran, Endonezya, Mısır, Bangladeş, Malezya ve Pakistan.

c. Amaçları

D-8 üyelerinin hepsi aynı zamanda İİT üyesi olup, yine İİT içinde teknolojik ve ekonomik kalkınma düzeyleri, ticari potansiyelleri ve nüfusları itibarıyla önde gelen ülkeler arasında yer almaktadırlar.

Güney-Güney diyalogu çerçevesinde gelişme yolundaki ülkeler arasında oluşturulan iş birliği örneklerinden biri olan D-8, üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari iş birliğinin geliştirilmesine yönelik bir oluşumdur. D-8'in amacı kalkınma yolundaki ülkelerin dünya ekonomisi içindeki konumlarını iyileştirmek, ticari ilişkilerini çeşitlendirmek ve ticaret alanında üye ülkelere yeni imkânlar oluşturmak, uluslararası seviyede karar verme mekanizmalarına güçlü şekilde katılımlarını sağlamak ve halklarının hayat seviyesini yükseltmektir.

İlkeleri ve kapsadığı coğrafi alan itibarıyla bölgesel olmaktan çok küresel bir oluşum özelliğine sahip olan D-8'e üyelik, kayıtlı gaye ve ilkelere bağlı tüm gelişme yolundaki ülkelere açıktır.

D-8 çerçevesinde iş birliği esas itibarıyla sektörler temelinde yürütülmektedir. Türkiye sanayi, sağlık ve çevre; Bangladeş kırsal kalkınma, Endonezya yoksullukla mücadele ve insan kaynakları; İran bilim ve teknoloji, Malezya finans, bankacılık ve özelleştirme; Mısır ticaret, Nijerya enerji; Pakistan ise ziraat ve balıkçılık alanındaki iş birliği çalışmalarını koordine etmektedir.

8.4. Ekonomik İşbirliği Organizasyonu / (ECO)

ECO / Economic Cooperation Organization (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)

a. Kuruluşu

Ekonomik İşbirliği Konferansı, hükümetler arası bölgesel bir organizasyon olup, 1985'de üye ülkeler arasında ekonomik, teknik ve kültürel iş birliğini desteklemek gayesiyle İran İslam Cumhuriyeti, Pakistan ve Türkiye tarafından kurulmuştur.

ECO 1964'ten 1979'a kadar var olan Kalkınma için Bölgesel İşbirliği Kuruluşu'nun (RCD) yerini almıştır. Daha sonra bu kuruluş ECO ismi altında yeniden yapılanmıştır. Bu sebeple de RCD'nin ana anlaşması olan 1977'deki İzmir Anlaşması revize edilmiş ve ECO için kanuni bir temel oluşturulmuştur. 1992'de organizasyon 7 ülkeyi kapsayacak şekilde genişlemiştir.

b. Amaçları

Karşılıklı ticareti arttırmak,

Bölgede sürdürülebilir gelişme için şartlar oluşturmak ve kültürel ve dostluk ilişkilerini güçlendirmektir.

1992'de ECO'nun genişlemesiyle birlikte Quetta Plan of Action formunda bölgesel ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacak kapsamlı bir proje geliştirilmiş, İstanbul Deklarasyonu ile de 2000 yılı ve uzun dönem hedeflerle, sektör öncelikleri belirlenmiştir.

Sektör öncelikleri ekonomik kalkınma için önemli olan ticaret, endüstri, ziraat, ulaşım ve haberleşme, enerji, uyuşturucu bağımlılık tedbirleri ve insan kaynakları alanlarını içermektedir.

c. Üyeler

ECO'nun on üyesi bulunmaktadır: Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan Cumhuriyeti, Pakistan, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan.

ç. Organları

Bakanlar Konseyi (COM) ECO' nun temel politika belirleyicisi ve karar alma organıdır. Konsey, üye ülkelerin Dışişleri Bakanları'ndan ve aynı düzeydeki hükümet temsilcilerinden oluşmakta ve yılda bir kez üye ülkelerden birinde bir araya gelmektedir.

Vekillerden oluşan Konsey (COD) İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ilgili Genel Müdürü'nden ve İran veya ECO'nun onayladığı üye ülke misyon başkanlarından oluşmaktadır. Konsey düzenli olarak Tahran'da toplanarak, bazı konularda ihtiyaç duyulan faaliyetleri gerçekleştirmekte ve Bakanlar Konseyi tarafından alınan kararları uygulamaktadır. Bölgesel Planlama Konseyi (RPC) ise, üye ülkelerin Planlama Kuruluşları başkanlarından veya benzer bir otoriteden oluşmaktadır. Bakanlar Konseyi elde edilen sonuçları ve Konseyin onayına sunulan programları değerlendirmektedir.

Kuruluşun dört uzman alt kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar;

- (1) ECO Sanayi ve Ticaret Odası,
- (2) ECO Sigorta Merkezi,
- (3) ECO Sigorta Koleji,
- (4) ECO Ortak Sigorta Uyum Programı.

ECO' nun tüm aktivitelerini sekiz teknik komite planlamakta ve yürütmektedir. Bu komitelerin uygulama alanları; ziraat, ekonomik ve ticari iş birliği, eğitim, bilimsel ve kültürel iş birliği, çevre ve sağlık, endüstriyel ve teknik iş birliği, ulaşım ve haberleşme, enerji ve uyuşturucu bağımlılık tedbirleridir.

d. Faaliyetleri:

1. Ulaştırma ve Haberleşme
2. Ticaret ve Yatırım
3. Enerji, Madencilik ve Çevre
4. Enerji Tasarrufu ve Verimliliği
5. Bölgesel Elektrik Ticareti Stratejisi
6. Petrol Rafinerileri ve Ürünleri Alanında İşbirliği
7. ECO Petrol ve Gaz Hatlarının Güzergâhları
8. ECO Enerji / Petrol Bakanları Toplantısı
9. Ziraat, Sanayi ve Sağlık
10. Ekonomik Araştırma ve İstatistik, Proje Araştırma
11. Eğitim, Bilim, Kültür ve Uyuşturucu Kontrolü konularında kapsamlı iş birliği bulunmaktadır.

e. Gelişmeler

ECO bugün üzerinde 300 milyon kişinin yaşadığı, 7 milyon kilometrekarelik alanı kapsamaktadır. Üye ülkelerin coğrafi yakınlıkları yanı sıra nüfus çoğunluğu Müslüman, Arap olmayan nüfusa sahip gelişmekte olan ülkelerdir. Bölgedeki ekonomik ve politik şartlar, uzun vadeli projelerin gündemi uzun süre almasına karşın sonuç alınamaması, üye ülkelerin beklenti ve tutum değişiklikleri, üye ülkelerin Ekonomik yapı ve dış ticaret rejimi farklılıkları ECO faaliyetlerinin etkin şekilde yürütülmesine engel olmaktadır.

Son olarak Tacikistan başkenti Duşanbe de icra edilen 8. liderler zirvesinde üye ülkeler arasında 2015'de Ortak Pazarın oluşturulması kararı alınmıştır.

8.5. Körfez İşbirliği Konseyi / (GCC)

Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi / (KİK)

a. Kuruluşun Amaçları:

Basra Körfezine kıyısı bulunan ve ortak tarihi, coğrafi, kültürel, dini ve sosyal özelliklere sahip olan ülkeleri bir araya getiren bölgesel bir organizasyondur. Organizasyon, üye ülkeler arasında bütünleşmeyi sağlamak, üye ülkelerin ekonomik ve siyasi güçlerini bir araya getirerek bölgesel bir güç oluşturmak gayesindedir.

Kuruluş Tarihi: 25 Mayıs 1981. Merkezi: Riyad.

b. Üye Ülkeler:

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Suudi Arabistan, Oman, Katar, Kuveyt

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Üye Değil / Stratejik Diyalog Ortağı

c. Kuruluşun Tarihi

KİK'in kurulmasına 4 Şubat 1981 tarihinde Riyad'da toplanan altı ülkenin Dışişleri Bakanları'nca karar verilmiş; Organizasyon şartı 25 Mayıs 1981 tarihinde Abu Dhabi'de imzalanmıştır. Organizasyonun tam ismi "Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi" (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf) olmakla birlikte, Organizasyon kısaca Körfez İşbirliği Konseyi-KİK (Gulf Cooperation Council-GCC) olarak anılmaktadır.

Yüksek Konsey, KİK üyesi ülkelerin Devlet Başkanlarından oluşmaktadır ve Organizasyonun en üst organıdır. Başkanlık üye

ülkeler arasında alfabetik sıraya göre her yıl el değiştirmektedir. Yüksek Konsey, her yıl toplanmaktadır. Konsey ayrıca, bir ülkenin tavsiyesi ve ikinci bir ülkenin desteğiyle fevkalade olarak da toplanabilmektedir. Her yıl iki Yüksek Konsey Toplantısı, bir de danışma toplantısı düzenlenmektedir.

Konsey toplantıları üye ülkelerin üçte ikisinin liderlerinin katılımıyla geçerli sayılır. Önemli kararların kabulünde oybirliği, prosedürel kararların kabulünde ise oy çokluğu aranır.

Genel Sekreterliğin idari yapısı, Siyasi İşler, Ekonomik İşler, İnsan ve Çevre İşleri, Güvenlik İşleri, Askeri İşler, Hukuk İşleri, Genel Sekreterin Ofisi, Mali ve İdari İşler, Patent Bürosu, İdari Gelişim Birimi, İç Denetim Birimi, Enformasyon Merkezi, Brüksel'deki KİK Delegasyonu, New York'taki KİK Delegasyonu ve Bahreyn'deki Telekomünikasyon Bürosundan oluşmaktadır.

KİK Şartı ve Yüksek Konsey Toplantıları sonuç bildireleri gibi belgelere ve KİK'e ilişkin bazı bilgilere Organizasyonun aşağıda adresi kayıtlı internet sayfasından ulaşılabilir. Kaynak: <http://www.gcc-sg.org/eng/index.html>

d. Türkiye'nin Kuruluş ile İlişkileri

Türkiye'nin, KİK ile kurduğu kurumsal ilişkinin başlangıcını 30 Mayıs 2005 tarihinde Manama'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşma" teşkil etmektedir. Anlaşma çerçevesinde ekonomik konulardaki iş birliği faaliyetlerinin izlenmesi ve yeni iş birliği alanlarının belirlenmesi hedeflenmekte olup, bu gaye ile "Ekonomik İşbirliği Ortak Komitesi" kurulması kararlaştırılmıştır.

Türkiye, KİK arasında 2 Eylül 2008 tarihinde kurulan Stratejik Diyalog mekanizması ise ilişkilerin ekonomik alandan siyasi ve kültürel alanlarda da derinleştirilebilmesine zemin hazırlamıştır.

Türkiye ile KİK arasında stratejik diyalog mekanizması tesis eden Mutabakat Muhtırası, 2 Eylül 2008 tarihinde Cidde'de yapılan Türkiye-KİK Dışişleri Bakanları Toplantısında imzalanmıştır.

Bu Mutabakat Muhtırası, KİK ile ilişkilerimizi kurumsal bir temele oturtmaktadır. Türkiye, KİK'in böyle bir mekanizma kurduğu ilk ülkedir.

Anılan Mutabakat Muhtırası, iki taraf arasında her yıl düzenli olarak Kıdemli Memurlar Toplantıları ve Bakanlar Toplantıları yapılmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, 9-10 Şubat 2009 ve 6 Temmuz 2009 tarihlerinde İstanbul'da Kıdemli Memurlar Toplantıları gerçekleştirilmiştir. 8 Temmuz 2009 tarihinde ise yine İstanbul'da Türkiye-KİK Stratejik Diyalogu Birinci Dışişleri Bakanları Toplantısı düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda "Türkiye Cumhuriyeti ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşma"nın imzalı onay belgelerin teatisi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye-KİK Stratejik Diyalogu İkinci Dışişleri Bakanları Toplantısı ise 16 Ekim 2010 tarihinde gerçekleştirilen Kıdemli Memurlar Toplantısını takiben, 17 Ekim 2010 tarihinde Kuveyt'te düzenlenmiştir. Toplantıda 2011-2012 senelerini kapsayan bir Ortak Faaliyet Planı kabul edilmiş; Faaliyet Planı'nda ortaya konan hedeflerin gerçekleştirilmesi için 10 adet Ortak Çalışma Grubu (Eğitim, Kültür, Turizm, Sağlık, Ticaret ve Yatırım, Ziraat ve Gıda Güvenliği, Çevre, Ulaştırma ve İletişim, Enerji, Elektrik ve Su) kurulmuştur.

Türkiye-KİK Ekonomik İşbirliği Ortak Komitesi'nin ilk toplantısı ise 23 Mayıs 2010 tarihinde Riyad'da gerçekleştirilmiştir. Geniş bir katılımı düzenlenen söz konusu toplantı çerçevesinde ekonomik konularla ilgili iş birliği imkânları ele alınmıştır. Ekonomik İşbirliği Ortak Komitesi'nin ikinci toplantısı 29 Haziran 2011 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilecektir. Yukarıda bahse konu Ortak Çalışma Gruplarının, Ekonomik İşbirliği Ortak Komitesi toplantılarından önce teknik düzeyde toplanarak, yapılan çalışmaları Komite'ye rapor etmesi öngörülmektedir.

Türkiye-KİK Serbest Ticaret Anlaşması müzakereleri, KİK'le ilişkilerimizin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Söz konusu müzakereler, 15 Kasım 2005'te Riyad'da başlamıştır. İkinci tur müzakereler 13-14 Nisan 2006 tarihlerinde Ankara'da, üçüncü tur müzakereler 26-27 Şubat 2008 tarihlerinde Doha'da ve dördüncü tur müzakereler 22-24 Nisan 2009 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Beşinci tur müzakereler için tarih tespitine çalışılmaktadır.

8.6. Asya İşbirliği Diyalogu / (AİD)

AİD'in "Asyalılık" kimliği temelinde geniş Asya bölgesinde siyasi diyalogun güçlendirilmesine ve iş birliğinin yaygınlaştırılmasına matuf bir süreç olduğu, çalışmalarını esasen ASEAN ile örtüşen alanlarda yoğunlaştırmıştır.

a. Kuruluşun Tarihi

Asya İşbirliği Diyalogu (AİD), 2002'de Tayland'ın ev sahipliğinde yapılan ve 18 Asya ülkesinin Dışişleri Bakanlarının katıldığı toplantıyla başlatılan bir süreçtir. Asya kıtası çapında kapsayıcı bir oluşum olmayı hedefleyen AİD'in hâlihazırda ASEAN, CICA, İİT, KİK ve ŞİO üyesi ülkeler dâhil, farklı coğrafyalardan toplam 33 üyesi bulunmaktadır.

Kuruluş Tarihi: Haziran, 2002, Merkezi: Geçici Sekreterya'sının Katar'da kurulması kararlaştırılmıştır.

b. Amaçları

AİD'in temel amacı, ortak kalkınma potansiyelinin hayata geçirilmesi için mevcut organizasyonları tamamlayıcı bir rol oynamaktır. Esnek bir diyalog ve iş birliği mekanizması olma niteliği öne çıkarılan AİD, Asyalı Dışişleri Bakanları arasındaki düzenli diyalog temelinde tedricen ilerleyen ve gelişime açık bir yapıdır.

c. Üye Ülkeler

Afganistan, Bahreyn, Bangladeş, B.A.E, Brunei, Butan, ÇİN, Endonezya, Filipinler, Hindistan, İran, Japonya, Kamboçya, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Kore, Kuveyt, Laos, Malezya, Moğolistan, Myanmar, Özbekistan, Pakistan, Rusya Singapur, Sri Lanka, Suudi Arabistan, Tacikistan, Tayland, Umman, Vietnam

Türkiye, AİD'ne üyeliği 68. BM Genel Kurulu çerçevesinde 26 Eylül 2013 tarihinde New York'ta gerçekleştirilen AİD Dışişleri

Bakanları Gayri resmi Toplantısında onaylanmıştır. Böylece, Türkiye kuruluşun 33. üyesi olmuştur.

d. Gelişimi

AİD'e üyelik için karmaşık bir prosedür bulunmamaktadır. Katılım niyetini içeren bir bildirimin yazılı olarak AİD koordinatörü Tayland'a iletilmesi sonrasında, başvuru üye ülkelerin görüş ve onayına sunulmakta ve müteakip ilk Dışişleri Bakanları toplantısında karara bağlanmaktadır.

Projeler boyutunda enerji, finans, iletişim, ziraat, turizm, eğitim, bilişim, biyoteknoloji, afet yönetimi ve fakirlikle mücadele gibi konular ön plana çıkmaktadır. Projelere ilişkin kararlarda oylama aranmamakta olup, her bir başlıkta ana koordinatörlük en az bir üye ülke tarafından yürütülmekte, diğer ülkelerin katkıları gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmektedir.

8.7. Afrika Birliği / (AfB)

Birliğin Amacı: Afrika'da politik, sosyal ve ekonomik bütünleşmenin sağlanması, kalkınmanın hızlandırılması, barış ve istikrarın korunması ve demokrasi ile iyi yönetim ilkelerinin benimsenmesi

Kuruluş Tarihi: 1963,

Merkezi: Addis Ababa

Üye Ülkeler: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Eritre, Etiyopya, Fas*, Fildişi Sahili, Gabon, Gambia, Gana, Gine Bissau, Gine, Güney Afrika, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Komorlar Birliği, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Lesotho, Liberya, Libya, Madagaskar, Malavi, Mali, Mauritius, Mısır, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti (SADC), Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Sudan, Svaziland, Tanzanya, Togo, Tunus, Uganda, Yeşil Burun (Cabo Verde), Zambiya, Zimbabve.

Fas, 2017 yılında yeniden üyeliğe kabul edilmiştir.

Türkiye, "Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti"ni (SADC) tanımamaktadır. Türkiye, Batı Sahra sorununa, BM şemsiyesi altında, taraflar arasında diyalog yoluyla, adil, kalıcı ve karşılıklı kabul edilebilecek bir siyasi çözüm bulunmasını savunmakta ve BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi vasıtasıyla bu amaçla sarf edilen çabaları desteklemektedir.

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Gözlemci Ülke (2005); Stratejik Ortak (2008)

Birliğin Tarihi: Afrika Birliği Organizasyon, Afrika devletlerinin bağımsızlıklarını ve egemenliklerini kazanmaları ve Afrika'da sömürgecilğe son verilmesi ilkeleri doğrultusunda kurumsal temelini 1963 yılında atmıştır. Organizasyon, Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlar Grubu içinde yer almış ve Doğu ve Batı Blokları arasındaki mücadeleden uzak kalmıştır. Soğuk Savaş müteakiben kıtada yaşanan çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, ekonomik sorunlar ve salgın hastalıklar organizasyonu daha etkin bir kuruluş haline gelmeye yönelmiştir. Organizasyon, 2002 yılında Afrika Birliği (AfB) ismini alarak, yeni hedeflerini politik, sosyal ve ekonomik bütünleşmenin sağlanması, kalkınmanın hızlandırılması, barış ve istikrarın korunması ve demokrasi ile iyi yönetim ilkelerinin benimsenmesi olarak belirlemiştir.

Afrika ülkelerinin bulunduğu ortak platform olan Afrika Birliği, Kıta'da karşılaşılan her soruna "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi uyarınca çözümler bulmaya ve politikalar üretmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin AfB ile İlişkileri

Son dönemdeki başlıca Zirve ve Toplantılar

- 18-21 Ağustos 2008: Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, İstanbul
- 14-15 Aralık 2010: Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Görev Gücü Toplantısı ve Yüksek Düzeyli Memurlar Toplantısı, İstanbul
- 16 Aralık 2011: Türkiye-Afrika Ortaklığı I. Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, İstanbul
- 19-21 Kasım 2014: II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, Malabo, Ekvator Ginesi
- 2-3 Kasım 2016: Türkiye-Afrika I. Ekonomi ve İş Forumu, İstanbul
- 27-28 Nisan 2017: Türkiye-Afrika Tarım Bakanları I. Toplantısı ve Tarım İş Forumu, Antalya
- 20-21 Temmuz 2017: Afrika Sağlık Kongresi, İstanbul
- 19-21 Ekim 2017: Türkiye-Afrika Eğitim Bakanları Konferansı, İstanbul
- 11-12 Şubat 2018: Türkiye-Afrika II. Bakanlar Gözden Geçirme Konferansı, İstanbul
- 10-11 Ekim 2018: Türkiye-Afrika II. Ekonomi ve İş Forumu, İstanbul

Türkiye'nin AfB ile ilişkileri 1963 ve 2002 yılları arasındaki dönemde sınırlı kalmıştır. Afrika'ya Açılım Politikamızın ivme kazanmasıyla birlikte, 2002 yılından itibaren AfB Zirvelerine misafir ülke olarak katılan Türkiye, 2005 yılında AfB nezdinde gözlemci ülke statüsü kazanmıştır.

AfB 2008 yılında Türkiye'yi Afrika'nın stratejik ortağı ilan etmiştir.

Türkiye-Afrika II. Ekonomi ve İş Forumu, 10-11 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Forum'a Türkiye tarafında onur konuğu olarak davet edilen Etiyopya Cumhurbaşkanı, AfB Dönem Başkanı olan Ruanda Cumhuriyeti'nin Başbakanı, Afrika Birliği Ekonomik İlişkiler Komiseri ile ECOWAS Sanayi ve Özel Sektörün Teşviki Komiseri'nin yanı sıra 43 Afrika ülkesinden 26 Bakan, 4 Bakan Yardımcısı, Milletvekilleri, Müsteşarlar başta olmak üzere 245 resmi heyet üyesi iştirak etmiştir. Özel sektör ayağında ise 42 Afrika ülkesinden 850 Afrikalı, Türkiye'den ise 950 kişi olmak üzere toplamda 1.800 iş insanı programa katılım sağlamıştır.

2020 yılında Türkiye'de düzenlenecek III. Türkiye / Afrika Ortaklığı Zirvesi'nde Afrika Birliği ve kıta ülkeleriyle ilişkilerimizde yeni bir safhaya geçilmesi hedeflenmektedir.

Sekizinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. ECOWAS / Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu nedir?
2. UDEAC / Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği nedir?
3. D-8 / Gelişen Sekiz Ülke; kuruluşu nasıldır?
4. D-8 / Gelişen Sekiz Ülke; üyeleri ve amaçları nedir?
5. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) nedir?
6. Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) nedir?
7. Asya İşbirliği Diyalogu (AİD) nedir?

9. ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

Uluslararası ekonomik kuruluşlar ile bölgesel ekonomik gelişmeleri izlemek, bunların rolünü kavramak, Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik tahmin yeteneğine sahip olmak ve piyasadaki değişimleri anlamlandırabilmek hedeflenmektedir.

Uluslararası ekonomik kuruluşlar:

1. OECD / Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
2. WTO / Dünya Ticaret Organizasyonu
3. Uluslararası Ticaret Odası / International Chamber of Commerce-ICC
4. OPEC / Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu
5. G-8 Grubu
6. G -20 Grubu

Uluslararası ilişkiler disiplininin iki temel teorilerinden birisi “realizm” diğeri ise “idealizm” dir.

Realizm, uluslararası sistemde güç ve çıkar ilişkisinin temel olduğu güvenliği sağlamada güce ihtiyaç duyulduğu, güç ile güvenlik tedbirleri alınarak, saldırı ve tehditlere karşı savunmacı ve caydırıcı teoridir. **İdealizm** ise barış ve hukuku esas alan, güvenliği, uluslararası hukuk, uluslararası anlaşmalar, uluslararası kuruluşlar, barışçıl kural ve politikalarıyla “hepimiz birimiz-birimiz hepimiz için” anlayışında “kolektif güvenlik”le sağlanmaya çalışır.

Geleneksel gücü tarif eden askerî gücün kullanım dönemi geride kaldı. 21. yüzyıl devletlerin diğer devlet ve halkları ikna etmek için “yumuşak güç” kullanmaları daha mantıklı, ekonomik ve etkilidir. Bu güce sahip olmak için, siyasî değerler ve kurumlar, ahlâkî temelli ve meşruiyete dayalı politikalar üzerinde yükselen bir cazibe merkezi oluşturmakla mümkündür.

Burada; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO), Uluslararası Ticaret Odası (ICC), Organization Of Petroleum Exporting Countries (OPEC) ile G-8 ve G-20 grupları incelenecektir.

9.1. OECD / Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı-Organization for Economic Cooperation and Development

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerin çoğunun ve Türkiye'nin üye olduğu OECD'nin amacı, üyelerinin üretiminin ve üyeler arasındaki ticaretin artırılmasıdır. Merkezi Paris'te olan OECD bu gaye ile kur istikrarını korumaya çalışmakta, üyelerin ekonomik durumlarını senelik olarak incelemekte, icabında üye ülkelere kredi vermek için konsorsiyumlar (şirketler birliği) kurmaktadır.

Üye ülkelerin finans istikrarı içinde büyümelerine, gelişme derecesi daha düşük üye veya üye olmayan ülkelerin kalkınmalarına, dünya ticaretinin çok taraflı ve ayırım gözetmeme kuralı doğrultusunda gelişmesine yardımcı olmak gayesiyle Avrupa Ekonomik İşbirliği Organizasyonunun (OEEC) isminin değiştirilmesiyle 1960'da kurulmuş, halen 30 üyesi bulunan teşkilatıdır.

a. Kuruluşu

14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak kurulmuş olan uluslararası ekonomik bir organizasyondur. OECD, savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması gayesiyle 1948'de kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Organizasyonu'nun (OECD) doğrudan mirasçısıdır.

b. Amaçları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğrayan Batı Avrupa ekonomilerinin tamiri gayesiyle Marshall Planı çerçevesinde ABD'nin yaptığı yardımların dağıtımına yardımcı olmak ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticari ödemeleri serbestleştirerek geliştirmek için kurulan OEEC, zamanla fonksiyonlarını kaybetmiştir. Nitekim 1960'lara doğru Batı Avrupa'nın yeniden imarı ve ekonomik yönden güçlenmesi büyük ölçüde tamamlanmıştır. Yeni gelişmeler çerçevesinde, 14 Aralık 1960'da imzalanan Paris Sözleşmesi ile yeni iş birliği alanlarına yönelmesi hedeflenen OECD kurularak, 30 Eylül 1961'de resmen faaliyete başlamıştır.

Kuruluşun Amaçları:

Finans istikrarının eşzamanlı olarak korunduğu üye ülkelerde ve hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standartlarının iyileştirilmesi, sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikaya destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması;

Ekonomik genişleme siyasetinin uyandırılması ve sosyal ve ekonomik eşgüdümlü gelişmenin desteklenmesi;

Uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi,

OECD'ye üye veya bu organizasyona üyelik talebinde bulunan ülkeler, sosyal, politik ve ekonomik hayatta, aşağıda belirtilen üç ilkeyi vazgeçilmez değerler olarak benimsemişlerdir. Bunlar:

1. Demokrasi,
2. İnsan haklarına ve vatandaş hürriyetine bağlılık,
3. Açık pazar ekonomisi çerçevesinde istikrarlı gelişimdir.

Bu ilkeler, aynı zamanda, yukarıda belirtilen gayelerin gerçekleştirilmesine de hizmet ederler. OECD, bir taraftan bu ilkelerin üye ülkelerde güçlendirilmesine katkı sağlarken, diğer taraftan da organizasyona üye olmayan ülkelerde ilkelerinin tanıtımını yapmaktadır.

c. Üyeler

OECD'nin 20 kurucu üyesi bulunmaktadır (Türkiye, ABD, Kanada, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Almanya, İtalya, Portekiz, İngiltere, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İsviçre, Avusturya, İsveç, İzlanda, Norveç ve Avrupa Topluluğu).

Bilhare Japonya, Finlandiya, Avustralya ve Yeni Zelanda, kuruluşu katılmışlardır. 1994'ten itibaren Teşkilata yeni üyeler iştirak

etmişlerdir. 1994'te Meksika, 1995'te Çek Cumhuriyeti, 1996'da Macaristan, Polonya bilahare Güney Kore ve son olarak 2000'de Slovakya, 2010'da Şili, Estonya, İsrail ve 2016'da Letonya organizasyon üyeliği ile teşkilata üye ülke sayısı 36'a yükselmiştir.

d. Organları

Teşkilatın iki temel organı vardır: Konsey ve Konseye bağlı komiteler ve çalışma grupları ve Genel Sekreter ve onun personelinden oluşan Sekreterya.

1. Konsey: OECD'nin en yüksek karar organı Konseydir. Başkanlığı organizasyonun genel sekreterince yürütülmektedir. Konsey toplantılarına üye ülkelerin teşkilat nezdindeki daimî temsilcilerinin yanı sıra Avrupa Birliği Komisyonu Temsilcisi de katılmaktadır.

Yılda bir kez, G-8 zirvesi öncesine denk düşecek bir tarihte, Bakanlar düzeyinde toplanan Konsey, üye ülkelerin Dışişleri, Ekonomi, Maliye ve Ticaret Bakanlarının ve diğer ilgili bakan ve üst düzey bürokratların bir araya getirmektedir. Bu toplantılar üye ülkeleri ilgilendiren güncel konularda görüş alışverişinde bulunulmasına ve gerekli kararların alınmasına imkân sağlamaktadır. Konsey hem teşkilatın genel hem de OECD bünyesinde faaliyet gösteren komitelerin bireysel senelik çalışma programlarını onaylamaktadır.

2. İcra Komitesi: Konseyin her yıl atayacağı 14 üyeden oluşan İcra Komitesi, Teşkilatın gayelerinin gerçekleştirilmesine yardıma olmak üzere kurulmuştur. Komite başkanı üyeler tarafından seçilmektedir. İcabında özel görevlerin yürütülmesi için de toplantıya çağrılabilir. Komite, düzenli toplantıları haricinde, nadiren, üst düzey hükümet yetkililerinin katıldığı özel oturumlar yapabilir.

3. Komiteler ve Çalışma Grupları: Konsey, Teşkilatın gayelerini gerçekleştirmek için icabında yardımcı birimler kurabilir. Bu birimler genellikle Komite olarak isimlendirilir. Komiteler özel çalışmaları yürütmek veya özel meselelerle uğraşmak üzere Çalışma Grupları kurabilirler.

Normal olarak tüm üye ülkeler Komite ve Çalışma Gruplarının üyesidirler. Fakat sadece bazı üye ülkelerin temsil edildiği sınırlı nitelikli olanları da vardır.

4. Özel Çalışma Grupları: Türkiye ve Yunanistan'ın kalkınma çabalarının desteklenmesi için harekete geçirilebilecek yeterli ölçüde kamu ve özel yabancı kaynakların akışını sağlamada kullanılacak araçları araştırmak üzere, Temmuz 1962 tarihinde, iki çalışma grubu, ayrıca bu gaye ile konsorsiyumlar kurulmuştur. Konsorsiyumlar, Türkiye ve Yunanistan'ın ekonomik kalkınmalarına kredi ve bağışlar ve başka yollarla katkıda bulunmak için üye ülkeler ve kuruluşların fiilen oluşturdukları birimler olarak düşünülebilir.

Toplam sayısı 200'ü aşan Teşkilatın Komite ve Çalışma Gruplarının bazıları şunlardır:

1. 2 Nolu Çalışma Grubu: Türkiye'nin Uzun Dönemli Kalkınma Meseleleri

2. Ekonomik Politika Komitesi

3. 1 Nolu Çalışma Grubu: Makro-ekonomik ve Yapısal Politika Analizi

4. Ekonomiye ve Kalkınmayı İnceleme Komitesi

5. Kalkınmaya Yardım Komitesi

6. Kalkınmaya Yardım ve Çevre Çalışma Grubu

7. İstatistikî Problemler Çalışma Grubu

8. Ticaret Komitesi

9. Ticaret Komitesi Çalışma grubu

10. İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Çalışma Grubu

11. Ödemeler Komitesi

12. Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler Komitesi

13. Uluslararası Yatırım ve Çok Uluslu Şirketler Komitesi

14. Mali Piyasalar Komitesi

15. Mali İşler Komitesi

Ziraat, balıkçılık, enerji politikası, çevre, endüstri, çelik, deniz taşımacılığı, eğitim, tüketici politikası, bilim ve teknoloji, enformasyon, bilgisayar ve iletişim politikası, turizm vb. alanlarda birçok komite ve çalışma grupları da bulunmaktadır. Ayrıca, OECD, Afrika'nın Sahel bölgesinde kuraklıktan büyük zarar görmüş ülkelerin, gıda da kendine yeterlik ve çölleşmenin kontrolü stratejilerini geliştirmelerine yardım etmek için, donör ülkelerin oluşturduğu ve "Sahel Kulübü" ismi verilen resmi olmayan grubu da içermektedir.

Sahel Kulübü, bu ülkelerde özel sektör incelemeleri yapmakta, yardım veren ülkelerin faaliyetlerinin eşgüdümünü sağlamakta, katlığın önlenmesine yönelik tedbirler geliştirmekte, ekolojik ve kırsal kalkınma konularında teknik yardım imkanları sunmaktadır. Kulübün üyeleri arasında; Burkina Faso, Cape Verde, Çad, Gambiya, Gine-Bissau, Mali, Moritanya, Nijer ve Senegal bulunmaktadır.

(5) Kalkınma Merkezi: 23 Ekim 1962'de OECD Konseyi'nin kararı ile kurulan Merkez'in amacı; OECD'ye üye ülkelerde mevcut ekonomik kalkınma ve genel ekonomik politikaların tasarımı ve uygulanması konularındaki bilgi ve deneyimi bir arada toplama ve bunları ihtiyaçlarına uygun olarak kalkınmakta olan ülkelerin hizmetine sunmaktır. Teşkilatın ayrılmaz bir parçası olmasına rağmen Kalkınma Merkezi'nin özerk bir pozisyonu vardır. Merkez'in faaliyetleri; istihdam, sanayi sektörlerinde uluslararası iş bölümü, teknoloji ve endüstrileşme, sosyal kalkınma ve demografi gibi temel kalkınma meseleleri ile ilgili araştırmaları içermektedir. Merkez, kalkınma meseleleri ile uğraşırken OECD'nin diğer kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile iş birliği yapar. Kalkınma Merkezi'ne Avustralya ve Yeni Zelanda hariç, tüm OECD üyesi ülkeler ile Güney Kore, Arjantin ve Brezilya katılmaktadır.

OECD bünyesinde iki önemli kuruluş daha bulunmaktadır. Bunlar; Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) ve Nükleer Enerji Ajansıdır. (NEA). UEA 1974'de kurulmuştur. Türkiye kurucu üyesidir. Organizasyonun temel amacı petrol piyasasında yer alabilecek krizlere karşı hazırlıklı olmak ve üye ülkeler arasındaki dayanışmayı artırarak enerji güvenliğini sağlamaktır. UEA, üye ülkelere petrol stoku bulundurma zorunluluğu getiren bir kuruluştur.

Ajansın Katılımcı ülkeleri: Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve ABD. Ayrıca Avrupa Birliği de temsil edilmektedir.

NEA ise üye ülkelerin nükleer enerji üretimlerinin barışçı gayelerle geliştirilmesi için faaliyet göstermekte, nükleer alanda üye ülkelere verilen kararların uyumlaştırılmasına çalışmaktadır.

Teşkilatın 200'ü aşkın komite ve çalışma grubu bünyesinde yılda yaklaşık 40 000 civarında hükümet temsilcisinin katıldığı toplantılar, politikaların araştırılmasının da ötesinde bunların uygulanması için gerekli ortamın oluşturulmasına yöneliktir. Bu çerçevede, üye ülkelerin gerek genel gerek belirli ekonomik alanlardaki politikalarının ortaklaşa incelenmesinin yanı sıra, hukuki bağlayıcılığı olan anlaşmalar giderek OECD kapsamında önem kazanmaktadır.

e. Faaliyetleri

OECD'nin günümüzde çalışma yaptığı önemli alanlar:

1. OECD üyesi ülkelerin ekonomik durumlarını incelemek,
2. Çevre,
3. Yaşlanan nüfusun ülke ekonomilerine ve toplumsal yapıya etkisi,
4. Rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele,
5. İyi yönetim,
6. Elektronik ticaret,
7. Yeni iş imkânları oluşturulması,
8. Düzenleyici reformlar,
9. Sürdürülebilir kalkınma,
10. Vergiler ile ilgili düzenlemeler,
11. Ticaretin liberalleşmesi.

f. Gelişmeler

Türkiye diğer üyeler gibi OECD'nin program, politika ve önceliklerinin oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Teşkilatın "consensus" sistemiyle çalışması her üyenin ortak menfaatlerin arayışında kendi menfaatlerinin de göz önünde tutulmasını sağlamasına imkân vermektedir.

Bu doğrultuda Türkiye ve OECD arasındaki mevcut iş birliğinin en çarpıcı örneği 1994'te OECD Konseyi'nin kararı ile kurulan OECD İstanbul Özel Sektörü Geliştirme Merkezidir.

Merkezde, Kafkasya, Orta Asya, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Organizasyonu'na üye ülkeler, Akdeniz, Ortadoğu ve Güney Doğu Avrupa ülkeleri özel sektör ve hükümet temsilcilerinin katıldıkları eğitim programları OECD ve TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) iş birliğinde düzenlenmektedir. Bugüne kadar 2.500 kişi özel sektöre ilişkin kanuni ve yapısal alanlarda Merkezde eğitim almıştır.

Merkez, OECD normlarının yukarıda sayılan bölgelerde yayılmasına ve bölge özel sektörler arasında iş birliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Merkezin, bölgesel anlamda, özel sektörler arasında iş birliğinin artması, Orta Asya ve Kafkasya'daki ülkelerin ekonomik ve siyasi anlamda bağımsızlıklarını güçlendiren ve dünya ekonomisiyle bütünleşmelerine sağlayan bir işlevi bulunmaktadır.

Ayrıca, 1993'te kurulan OECD Ankara Çok Taraflı Vergi Merkezi, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde teknik bilgi yardımı sağlamak gayesiyle üst düzey vergi memurlarına vergi eğitimi vermektedir. OECD Ankara Çok Taraflı Vergi Merkezinde bugüne kadar yaklaşık 30 değişik ülkeden 2500 civarında üst düzey vergi memuru eğitim görmüştür.

9.2. WTO / Dünya Ticaret Organizasyonu

World Trade Organization, uluslararası ticaretin kurallarını belirlemek gayesiyle kurulmuş, ülkelerin ithalat ve ihracat süreçlerine yön veren kanuni ve kurumsal bir organdır.

Havana'da 1947-48 senelerinde toplanan 50'ye yakın ülke temsilcisi, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi gayesiyle "geçici olarak" Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nı (GATT) imzalamıştır. Mal ticaretine ilişkin çok taraflı kuralları belirleyen GATT'ın temel amacı, üye devletlerin birbirleriyle adil ve tam rekabet şartları altında ticaret yapabilecekleri serbest ve açık bir ticaret sistemi oluşturmaktır. GATT, içerdiği kurallar itibarıyla temelde; (1) gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi, (2) en çok kayırlı ülke kaydı, (3) uygulamada şeffaflığın sağlanması ve (4) milli düzeyde ayrımcılık yapma yasağı getirilmesi olarak dört ilkeye dayanır.

GATT'ın faaliyetleri, dış ticaretin serbestleştirilmesini sağlamaya yönelik olmuştur. Serbest bir dış ticaret sisteminin oluşmasına engel görülen gümrük vergilerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması veya tarifeye dönüştürülmesi, ayrıca olabilecek diğer sınırlama ve farklı muamelelerin kaldırılması gibi hususlar GATT'ın temel hedeflerindendir. Bunun temelinde, dış ticarete rekabet sonucu mal kalitesinin artacağı, fiyatların düşeceği, dış ticaret hacminin artacağı, bu durumun üretim artışına da etki edeceği ve dolayısıyla ülkelerin refahını artıracığı düşüncesi bulunmaktadır. Uygulamada her ne kadar bu düşünceden sapmalar olmuş, özellikle

gelişmiş ülkeler kendi menfaatleri nispetinde konulara yaklaşmışlarsa da GATT'ın başlangıcında gelişmiş ülkelerde sanayi kesiminde ortalama yüzde 40'larda olan koruma oranları, günümüzde %5-6'lar civarına düşmüştür.

a. Kuruluşu

1. Genel Merkezi: Geneva, İsviçre
2. Kuruluş Tarihi: 1 Ocak 1995
3. Üye Sayısı: 164 ülke (29 Temmuz 2016 rakamlarına göre)
4. Sekreterlik Çalışan Sayısı: 628
5. Web Sitesi: wto.org

Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO), 15 Nisan 1994 tarihinde Fas'ın Marakeş kentinde imzalanan Dünya Ticaret Organizasyonu Antlaşması ile kurulmuştur. Bu antlaşma 1 Ocak 1995'te yürürlüğe girmiştir. Organizasyon, ülkelerarası ticari uyuşmazlıkların çözümünde yürüttüğü kararlı politikalarla, üyelerinin güvenini kazanmış ve ticari bir otorite haline gelmiştir.

Geçici statü ile faaliyete geçen, hukuki zemine tam oturmamış ve yaptırım gücü zayıf olan GATT'ın dış ticaretin serbestleşmesi ve koruma oranlarının düşmesindeki rolü olmuştur. GATT kapsamında 1947-1993 seneleri arasında sekiz çok taraflı ticaret müzakeresi (round) yapılmıştır. Bu roundların sonuncusu olan Uruguay Turu 1993'te tamamlanmış ve daha önce dışarıda bırakılan fikri haklar ve hizmet ticareti gibi konuların anlaşmalar kapsamına dâhil edilmesinin yanı sıra DTO'nün kuruluşu da bu turda gerçekleşmiştir. Türkiye, GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)'a 21.12.1953 tarihinde katılmıştır.

Uruguay Müzakereleri sonrasında varılan anlaşma sonucu kurulan ve 01.01.1995'te yürürlüğe giren DTO, hukuki zemine oturmuş ve yaptırım gücü artmış olarak, aynı zamanda sanayi ürünleri ticaretine ilaveten ziraat, tekstil ve hizmet ürünleri ticareti ile birlikte fikri mülkiyet haklarını da bünyesine katarak GATT'ın yerine geçmiştir.

Temelinde devletlerin iş birliği ilkesi olan müzakerelere dayalı GATT'tan farklı olarak, sürekli bir organizasyon olan Dünya Ticaret Organizasyonu, anlaşmazlıkları çözmeye gibi güçlü yetkilerle kurulmuştur. Bunu takiben, DTO 1 Ocak 1995 tarihinde fiilen çalışmaya başlamış ve Uruguay Round Anlaşmaları yürürlüğe girmiştir.

b. DTO'nun Amaçları

Organizasyonun temel amaçları 5 başlık altında toplanır:

1. Ticaret Müzakereleri Yürütmek: Ticarete konu olan malları, hizmetleri ve bu mal ve hizmetlerin fikri sınai haklarıyla ilgili ülkelerarası müzakereleri yürütür ve ayrıca gümrük tarifeleri ve ticarete engel olabilecek diğer hususlar için, iyileştirme çalışmaları sürdürür.

2. Uygulama ve İzleme: DTO, bünyesindeki konsey ve komitelerle üye ülkelerin güncel kanuni düzenlemelerini ve değişiklikleri takip ederek, organizasyonun ticaret politikalarını ve uygulamalarını bu doğrultuda yeniler.

3. Uyuşmazlıkların Çözümü: DTO, üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için önceden belirlediği süreçleri işletir. Anlaşmazlıkların adil çözümü, üye ülkelerin güvenini korumak ve ticari faaliyetlerin akıcı bir şekilde sürdürülmesi için üst düzey önem taşımaktadır. Üye ülkeler, haklarının ihlal edildiği ve haksızlığa uğradıklarını düşündükleri takdirde; DTO'ye itirazda bulunurlar, Organizasyon bu itirazları, atanan bağımsız uzmanlar aracılığıyla değerlendirerek çözüme kavuşturur.

4. Üyelerin Ticaret Kapasitelerini Artırmak: DTO, üye ülkelerin teknik yeterlilikleri sağlaması için gerekli eğitim, finans ve rehberlik gibi çeşitli destekler sağlar. Bu sebeple her yıl Cenevre'de bu kapsamda eğitim programları sürdürülmektedir.

5. DTO İşbirliklerini Geliştirmek: DTO, faaliyetlerinin farkındalığını artırmak ve bu konular üzerinde yoğunlaşmak için sivil toplum organizasyonları, diğer uluslararası organizasyonlar, medya, parlamentolar ve kamuoyu ile düzenli şekilde iletişim faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Dünya Ticaret Organizasyonu çalışma alanı ve amaçları GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)'tan daha kapsamlı olmakla beraber; üye devletlerin birbirleriyle adil ve tam rekabet şartları altında ticaret yapabilecekleri serbest ve açık bir ticaret sistemi oluşturmak, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, tam istihdamı gerçekleştirmek, reel gelir ile gerçek talep hacmindeki istikrarlı artışı sağlamak, mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına imkân vermek ve farklı ekonomik düzeydeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmek.

c. DTO ve Türkiye

Türkiye tarafından da kabul edilen Nihai Senet çerçevesinde imzalanan ve DTO'yü kuran Marakeş Anlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 31.12.1994'ten itibaren geçerli olmak üzere, 25.02.1995 tarihinde onaylanmıştır. Türkiye'nin, DTO'ye üyeliği 26 Mart 1995 tarihinde başlamıştır.

DTO üyeleri arasında Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ)'ler grubunda yer alan Türkiye, "Uruguay Round" anlaşmalarında öngörülen taahhütlerini yerine getirmiştir. Türkiye DTO'de GYÜ'ler grubunda yer almakla birlikte 01.01.1996 tarihi itibarıyla AB ile tamamlanan Gümrük Birliği çerçevesinde Uruguay Round taahhütlerinin çok daha ötesine giderek uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi konusunda diğer üye GYÜ'lerin ilerisinde bulunmaktadır.

d. Türkiye Açısından Önem Taşıyan DTO Anlaşmaları

DTO Anlaşmaları, mal, hizmetler ve fikri mülkiyet alanlarını kapsamaktadır. GATT 1947, DTO Anlaşmaları açısından esas alınacak genel çerçeveyi çizmektedir. DTO'yu Kuran Anlaşma'nın eki Ek 1 A'da, GATT 1947'nin yanı sıra, Mal Ticaretine ilişkin Anlaşmalar sıralanmaktadır:

1. Ziraat Anlaşması

2. Anti- Damping Anlaşması
3. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması
4. Koruma Önlemleri Anlaşması
5. Ticarete Teknik Engeller Anlaşması
6. Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri Anlaşması
7. Gümrük Kıymeti Anlaşması
8. Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması
9. Menşe Kuralları Anlaşması
10. İthalat Lisansları Anlaşması.

e. Türkiye'nin DTO Kapsamında Etkin Olarak Yer Aldığı Çalışma Alanları:

1. Ticaretin Kolaylaştırılması
2. Gümrük kıymeti
3. Tercihsiz Menşe Kuralları
4. Fikri mülkiyet hakları
5. Sanayi ürünlerinde tarife indirimi
6. Hizmetler Ticareti

Bu altı başlıktan aktif olarak takip edilenler "Ticaretin Kolaylaştırılması" ve "Hizmetler Ticareti" müzakereleridir.

f. DTO Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması:

Doha'da 2001'de gerçekleştirilen Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO) 4. Bakanlar Konferansı'nda alınan kararla başlatılan Doha Kalkınma Gündemi Müzakereleri halen devam etmektedir. Bu başlık altında; özellikle gümrük alanında yapılacak düzenlemelerle ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik bağlayıcı bilgilerden tek pencereye kadar büyük çeşitlilik arz eden pek çok konuyu kapsayan Konsolide Taslak Metin üzerinde müzakereler yürütülmüştür.

Ticaretin kolaylaştırılması başlığı altında temelde;

1. Transit serbestisine ilişkin GATT Madde V'in açıklanması ve geliştirilmesi,
2. Ücret, harç ve prosedürlere ilişkin GATT Madde VIII'in açıklanması ve geliştirilmesi,
3. Ticari mevzuatın şeffaflığı ve öngörülebilirliğine ilişkin GATT X'un açıklanması ve geliştirilmesi,
4. Gümrük idareleri arasında iş birliğini artırıcı mekanizmalar oluşturulması (çok taraflı KİYA),
5. Yükümlülüklerin özellikle gelişmekte olan ülkelerce uygulanabilmesine yönelik teknik yardım ve kapasite artırımına ilişkin hükümler oluşturulması konularında müzakereler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, başlangıcından itibaren, Ticaretin Kolaylaştırılması Müzakerelerinin en aktif tarafları arasında yer almış ve müzakerelere ülke menfaatleri dikkate alınarak katkı sağlamaya gayret sarf edilmiştir. Heyetinde gümrük temsilcileri bulunan az sayıda DTO üyesinden biri Türkiye'dir. Türkiye, en başından beri bu süreçte Ekonomi Bakanlığı ile çok yakın bir iş birliği ve uyum içinde çalışmış ve ülke tutumumuzun asli belirleyicilerinden olmuştur. Türkiye'de, bu çalışmaların etkin yürütülebilmesi gayesiyle ilgili Genel Müdürlükler temsilcilerinin katılımıyla bir Çalışma Grubu oluşturulmuş olup, AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü bu çalışmalarda koordinasyonu ve istişareyi sağlamıştır.

Türkiye olarak müzakerelerde, mevzuatın yayımlanmasına ilişkin hükümler, transit serbestisinin geliştirilmesi ve gümrüklerde bağlayıcı bilgi konularında teklifler sunulmuştur. Bu teklifler müzakerelerde önemli tartışma zemini bulmuş ve müzakereleri yönlendirmiştir. Müzakereler 7 Aralık 2013 tarihinde Bali / Endonezya'da gerçekleştirilen Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO) 9. Bakanlar Konferansı sonunda yayınlanan Bali Bakanlar Deklarasyonu'nda "Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması"nın kabul edilmesi ile başarıyla sonlandırılmıştır.

Anlaşma metninin, Türkiye'nin başından beri hedeflediği nitelikte bir metin olduğu değerlendirilmektedir. DTO'nun, kuruluşundan bu yana sonuçlandırabildiği ilk anlaşma metni olan Ticaretin Kolaylaştırılması anlaşması, uzun süren müzakereler sonunda, az gelişmiş, gelişme yolundaki ve gelişmiş ülkelerin güçlükle mutabakata vardığı bir çalışma olmuştur. Uluslararası ticaret çevreleri, dünya ticaret hacminin artırılabilmesi için bu Anlaşma'nın yürürlüğe girmesine büyük önem atfetmektedirler.

Bali'de alınan Karar uyarınca, DTO Genel Konseyi altında Ticaretin Kolaylaştırılması Hazırlık Komitesi kurulmuştur. Anılan Komite tüm üyelerin katılımına açık olup, Komite; anlaşmanın yürürlüğe girişini hızlandırmak, anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte üye ülkelerde uygulanmaya başlanacak olan a kategorisine tabi anlaşma hükümlerine ilişkin üye bildirimlerini derlemek ve anlaşmaya eklemekle görevlendirilmiştir.

Türkiye tarafından Hazırlık Komitesi çalışmaları aktif olarak takip edilmektedir. Bu süreçte anlaşmanın yürürlüğe giriş sürecini hızlandırmak gayesiyle, Anlaşma hükümlerinden hangilerinin hemen uygulanabileceği ve hangilerinin uygulanması için geçiş sürecine ihtiyaç duyulacağını tespit edilebilmesi için Türkiye tarafından ilgili birimler ile bir çalışma yapılmıştır. Hazırlanan taahhüt listesi DTO Sekreterasına iletilmek üzere Ekonomi Bakanlığı'na iletilmiştir.

Ülkeler arası ürünlerin serbest dolaşımını kısıtlayan teknik düzenlemelerin uyumlaştırılması ortak teknik şartnameler veya standartlar 1980'li senelerin temel konusu iken 1990' senelerden sonra bunların yerine ürünlerin sahip olması gereken temel kuralların belirlenmesi usulü benimsenmektedir. Artık ürünlerin ölçüsü, rengi, kokusu gibi, fizikî özelliklerinin belirlenmesi, sınırlamalar getirilmesi yerine yaralamaması, kör etmemesi, zehirlenmesi gerektiği ile ilgili temel kurallar benimseniyor. Günümüzde kabul edilen **serbest dolaşımda temel kural**, bir ülkede kanunlara uygun olarak üretilen ve piyasaya sunulan ürünlerin serbest dolaşıma

sahip olup, ihraç veya ithal edildiğinde başka sınırlamalara maruz bırakılmadan serbestçe pazara sunulabilmeleridir. Serbest ve çoklu ticaret sistemi tüm ülkelerin menfaatine olacak şekilde düzenlenmeli ve çıkacak anlaşmazlıklar da Dünya Ticaret Organizasyonu marifeti ile çözülmelidir. Bazı ülkelerin dış ticarete uyguladığı aşırı korumacılık (himaye), ülkeler arasındaki dış ticaret muvazenesini (denge) bozmaktadır.

Daha önce gelişmiş ülkelerin kendi aralarında vardıkları uzlaşmalar diğer üyelerce er veya geç kabul görürken, artık GYÜ'ler de müzakerelerde söz sahibidirler. Müzakereleri çetrefilli hale getiren bu unsurlara, DTO konularıyla ve müzakere alanlarıyla yakından ilgilenen ve sürece dolaylı fakat etkili şekilde katılan sivil toplum organizasyonlarını da eklemek gerekir.

g. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

Dünya Ticaret Organizasyonu (DTO) uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşmadır.

Hizmetler sektörü ülkelerin gayri safi milli hâsılası içindeki payı, istihdam oluşturma potansiyeli ve tüm ekonomik faaliyetlerin yürütülmesindeki kolaylaştırıcı rolü itibarıyla gerek milli ekonomilerin gerekse küresel ekonominin işleyişi açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Günümüzde hizmet ticaretinin gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hâsılası içindeki payı %75'e kadar ulaşırken, gelişmekte olan ülkelere bu oran %50-65 arasında seyretmektedir. Özellikle son 30-40 yıl içerisinde küreselleşme, çok uluslu şirketlerin gelişimi ve en önemlisi bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere birlikte hizmetlerin uluslararası ticareti de hızlı bir artış göstermiştir. Bu gelişmeler ışığında; uluslararası ticaret sistemi için bir dönüm noktası olan Uruguay Raund müzakerelerine "**hizmet ticareti**" de dâhil edilmiş, hizmet ticaretini düzenleyen ilk çok taraflı disiplinler de hizmet ticaretinin artan önemine binaen bu dönemde geliştirilmiştir.

GATS ile hizmet sunumunun tüm DTO üyelerinin hizmet sunucularına eşit muamele sağlanacak; yerli ve yabancı hizmet sunucuları arasında ayrımcı muamele yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ilke olarak benimsenmektedir. Anlaşma ile hizmet sunumunda vatandaşlık, yerleşik olma veya kurulunda şirket tipi şartları gibi kısıtlayıcı şartlar getirilmemesi; hizmet sunumunun değer, toplam üretim miktarı, çalıştırılacak eleman sayısı vb. konularda sınırlandırılmamasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, hizmet sunumunda gereken yetkilendirme kısıtları ile yeterlilik standart ve şartlarına ilişkin milli düzenlemelerin hizmet ticaretini engelleyici şekilde uygulanmamasını sağlamaya yönelik hükümler de getirilmiştir.

Bununla birlikte, DTO üyeleri GATS ekinde yer alan taahhüt listelerinde, hizmet sunumunda pazara girişi kısıtlayan şartlar ile yerli ve yabancı hizmet sağlayıcılara yönelik ayrımcı muamele yapılan şartları listeleyerek, yukarıda belirtilen hususlara istisna teşkil eden kısıtlayıcı uygulamaları sürdürebilmiştir. Ancak üyeler, taahhüt listelerinde belirttikleri şartların ötesinde, hizmet sunumunu kısıtlayıcı yeni düzenleme ve uygulamalara gidememektedir. (Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/hizmetTicareti/uluslararasıİlliskilerH-HizmetTicaretiAnlasmaları>- Erişim tarihi: 13-02-2017)

9.3. Uluslararası Ticaret Odası / International Chamber of Commerce-ICC

1934'te kurulan Uluslararası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi (ICC Türkiye), Bakanlar Kurulu Kararı ile 1945'de "Millî" ismini alarak yapılanmasını tamamlamıştır.

ICC Türkiye'nin çalışmalarının genişletilmesi gayesiyle, Komitenin kuruluş ve işlerinin yürütülmesi görevi, 1950'de 5590 sayılı Kanun ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine verilmiştir.

ICC Türkiye 18 Mayıs 1953 tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği nezdinde yeniden yapılanmıştır.

27 üye ile işe başlayan Komitenin 1955'te toplam 120 üyesi olan, ICC'in günümüzde ise 250'ye yakın üyesi bulunmaktadır.

ICC, üç ana organ tarafından yönetilmektedir:

a. Yönetim Kurulu: Yönetim Kurulu, ICC'nin politika, strateji ve faaliyet planlarının geliştirilmesi ve uygulanması ile sorumludur ve organizasyonun mali işlerini denetler.

b. Başkanlık ve Genel Sekreterlik: Başkan ve Genel Sekreter iki yıllığına Dünya konseyi tarafından seçilir. Ayrıca son Başkan da Onursal Başkan olarak bu grupta görev yapar. Genel Sekreter ICC'nin çalışma programını yürütmek için Uluslararası sekreteryaya ve milli komitelerle birlikte çalışır.

c. Dünya Konseyi: ICC'nin üst düzey yönetim organıdır.

9.4. OPEC / Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu

Organization Of Petroleum Exporting Countries (OPEC)

a. Kuruluşu

OPEC, net petrol ihraç eden ve bilinen dünya petrol rezervlerinin üçte ikisini ellerinde bulunduran 14 ülkenin oluşturduğu bir konfederasyondur. 9-14 Eylül 1960 tarihinde Bağdat'ta toplanan konferans sonucunda resmen kurulmuştur. Organizasyonun merkezi ilk beş yıl Cenova'da iken 1965'te Viyana'ya taşınmıştır.

b. Amaçları

1960'larda en önemli petrol üreticisi ve ihracatçısı ülkelerin kurduğu bu organizasyon temelde üye ülkelerin petrol politikalarını koordine ve birleştirmek suretiyle hem ihracatçılara güvenli, adil ve istikrarlı bir fiyat sağlamayı; hem ithalatçı ülkelere düzenli ve ekonomik petrol temin etmeyi; hem de sektöre yatırım yapmış sermaye gruplarının menfaatlerini korumayı gaye edinmişti. Petrol fiyatlarının ve üye ülkelerinin ihracat kotalarının görüşüldüğü bir forum geçmişte çok etkili bir petrol karteli örneği vermiştir. Ancak zamanla gücünü yitirmeye başlamıştır.

c. Üyeler

Kurucu üyeleri; Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak ve Venezuela'dır (1960). Kuruluşu, sonradan Katar (1961), Ubya (1962), Endonezya (1962), Birleşik Arap Emirlikleri (1967), Cezayir (1969), Nijerya (1971), Ekvator (1973-1992), Gabon (1975-1994) ve Angola (2007) katılmışlardır.

d. Organları

Organizasyonun en önemli organları senede en az iki kez toplanan üye ülkelerin üst düzey temsilcilerinden oluşan konferans ve yöneticiler kuruldur (board of governors).

e. Faaliyetleri

Kurucu üyelerin, yeni üyelerin kuruluşu kabul edilmesinde sahip oldukları veto hakkından başka ayrıcalıkları yoktur. Net petrol ihracatçısı olan ve petrol konusundaki menfaatleri OPEC üyeleriyle aynı doğrultuda olan ülkeler kuruluşu katılabilirler.

OPEC, bir kartel değil, bağımsız petrol üreten ülkeler arasında iş birliğini geliştirmeyi hedefleyen bir kuruluştur. Petrol fiyatlarını ve üretim miktarlarını belirlemesi açısından kartel özelliği göstermektedir. Ancak uygulamada Organizasyon'un aldığı kararlara uyulmasını fiilen sağlayacak bir mekanizma yoktur.

f. Gelişmeler

Kuruluşun Arap ülkeleri, petrolü Batılı ülkelere karşı bir silah gibi kullanma istemişlerdi. 1973 sonları ve 1974 başlarında OPEC, petrol fiyatlarında dört kata varan oranlarda zam yaptı. Petrole 2. büyük zam 1979'da yapıldı. Bu gelişmeler sonucunda mesela, 1969'da varili 1,84 dolar olan petrolün fiyatı 1980 başlarında piyasada 34 dolara yükseldi. Petrol fiyatlarındaki bu aşırı yükselme, ithalatçı durumundaki ülkelerde büyük dış ödeme açıkları ve dış borç yükü, iç ekonomilerde ise şiddetli enflasyonla birlikte işsizlik (stagflasyon) meseleleri doğurdu. Diğer yandan petrol ihracatçısı ülkeler büyük dolar rezervlerine sahip oldular. "Petrodolar" ismi verilen bu fonların batılı ülke ekonomilerinden çekilip OPEC ülkelerinin kasalarına girmesinin. Batılı sanayileşmiş ülkelerde büyük bir resesyon doğuracağından endişe edilmişti. Fakat beklenen tehlike gerçekleşmedi. OPEC ülkeleri bu petrodolar fonlarını, büyük ölçüde Batılı sermaye piyasalarına yaptıkları yatırımda ve Batı'dan satın aldıkları malların finansmanında kullandılar. Böylece söz konusu fonlar Batılı ülkelerin ekonomilerinden çekilmiş olmadı.

Zaman içinde kota sınırlarının belirlenmesi konusunda görüş ayrılıktan ortaya çıktı. Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi bir grup OPEC ülkesi, sahip oldukları büyük rezervler sebebiyle yüksek fiyatların OPEC dışı petrol üretimini ve alternatif enerji kaynaklarını özendirceğini savunarak aşırı fiyat politikasına karşı çıktılar. İran ve Libya gibi ülkeler ise sınırlı rezervleri dolayısıyla mümkün olduğu kadar kısa zaman içinde en yüksek geliri elde etmek için yüksek fiyat politikasından yana idiler. 1980'lerin başında anlaşmazlık sonucu her ülke kendi politikasını izlemeye koyuldu. Böyle bir yaklaşım şüphesiz OPEC ülkeleri arasındaki birlik ve dayanışmanın ortadan kalkması anlamına geliyordu. İthalatçı ülkelerde tasarruf sağlayıcı tedbirler almaya ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımını artırmaya yönelik faaliyetler arttı. İngiltere ve Hollanda gibi ülkeler zengin Kuzey Deniz'inde zengin yataklar keşfettiler. Böylece bir yandan dünya talebinin düşmesi diğer yandan OPEC dışı üretiminin artması petrol fiyatlarında düşüşler doğurdu. 1990 yazında Irak'ın Kuveyt'i işgali ile organizasyon içi çatlak en üst düzeye çıktı.

9.5. G-8 Grubu

G-8 "Sekizler Grubu-Group of Eight" ülkeleri anlamına gelen bu kavram, 1975'te dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing'in Japonya, ABD, Almanya, İngiltere ve İtalya liderlerini güncel ekonomik sorunları tartışmak üzere Rambouillet'te davet etmesiyle ortaya çıkmıştır.

Grup, 1976'da Kanada'nın, 1998'da da Rusya Federasyonu'nun katılımıyla genişlemiş ve G-8 olarak anılmaya başlamıştır. Diğer birçok uluslararası organizasyondan farklı olarak, G-8'in belirli bir yapısı veya daimî bir yönetim organı bulunmamaktadır. Başkanlığı üstlenen ülke senelik G-8 Zirve toplantılarını düzenlemekte ve gündemlerini belirlemektedir.

G-8 ülkelerinin devlet ve hükümet başkanları, zirve toplantılarında temel meseleleri ele almakta, bu problemlerin çözümü ve hedeflerini hayata geçirebilmek için devletlerin bireysel iş birliği anlayışıyla alınacak tedbirler konusunda gayri-resmi anlaşmalara varmayı hedefler.

Ukrayna'da gerilimi yükseltmesi ve Kırım'ı ilhak etme politikaları sebebiyle Rusya 2014'te G 8 üyeliği askıya alındı. Grup G-7 olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Haziran 2014'te G-8 formatı yerine G-7 formatında Brüksel'de toplanılacağına altı çizildi.

G-7 ülkeleri; ABD, İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya'dan oluşuyor.

9.6. G -20 Grubu

20 Maliye Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı Grubu, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülkeden ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndan oluşan topluluğa verilen isim olarak belirlenen G 20, daha çok İngilizce Group of 20 (20 Grubu) kavramının kısaltması olarak kabul edilir.

G 20'ye üye 19 ülkenin hepsinin milli geliri dünyada ilk 31'de yer alıyor. Tayvan, İsviçre, Norveç, İran ve Venezüella, ekonomik olarak bazı üyelerden daha büyük olmalarına rağmen G 20'de bulunmuyor. Birçok Avrupa Birliği ülkesi de G 20'de bağımsız olarak değil, sadece AB Komisyonu olarak temsil ediliyor.

Her yıl üye bir ülkenin dönem başkanlığında tekrarlanan ve ilki 1999' da Berlin'de yapılan 20'ler Grubu zirvesi, uluslararası organizasyon statüsü bulunmadığı için alınan kararların kanuni bağlayıcılığı veya yaptırım gücü yoktur.

G-20 Zirvesi 3 ana başlık üzerinden alt başlıklar halinde düzenlenecek:

1. Küresel Toparlanmanın Güçlendirilmesi ve Potansiyelin Artırılması
2. Dayanıklılığın Artırılması
3. Sürdürülebilirliğin Desteklenmesi

Bunun yanı sıra;

1. Altyapı,
2. Finansın Tabana Yayılması ve İşçi Dövizleri,
3. Gıda Güvenliği ve Beslenme,
4. 2015 sonrası Kalkınma Gündemi,
5. Özel Sektörün Kalkınmaya Katkısının Güçlendirilmesi,
6. İç Kaynakların Harekete Geçirilmesi,
7. İnsan Kaynaklarının Gelişimi.

G-20 ülkeleri dünya ekonomisinin yüzde 85'ini oluştururken, dünya ticaretinin yüzde 80'ini gerçekleştiriyor. G20 ülkelerinin nüfusu ise dünya nüfusunun üçte ikisine denk geliyor. G-20 toplantılarında, uluslararası finansal istikrarın artırılmasına ilişkin görüşme ve çalışmalar yapılıyor.

Dokuzuncu Bölüm Değerlendirme Soruları

1. OECD-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın kuruluşu nasıldır?
2. OECD-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın amaçları nelerdir?
3. OECD-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın üyeleri hususunda bilgi veriniz.
4. OECD-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın; faaliyetleri nelerdir?
5. WTO-Dünya Ticaret Organizasyonu'nun; kuruluşu ve gayelerini açıklayınız.
6. WTO-Dünya Ticaret Organizasyonu ile Türkiye arasındaki ilişkileri açıklayınız.
7. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)'nı açıklayınız.
8. OPEC-Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu'nun kuruluşu, üyeleri ve faaliyetleri konusunda bilgi veriniz.
9. G-8 Grubu nedir?
10. G-20 Grubu nedir?

10. ULUSLARARASI FİNANS KURULUŞLARI

Uluslararası finans kuruluşlarının rolünü kavramak ve Türkiye ile ilişkilendirmek, ekonomik öngörü yeteneği kazanmak ve piyasadaki gelişimi anlamaya katkı sağlayacak finans kuruluşlarını incelemek gerekir.

Uluslararası finans kuruluşları:

1. IMF-Uluslararası Para Fonu
2. WB-Dünya Bankası
3. AKB-Asya Kalkınma Bankası
4. AIIB-Asya Altyapı Yatırım Bankası
5. 1978 Washington Kapitalizm Mutabakatı

10.1. IMF / Uluslararası Para Fonu

International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu) 1944'te global para sisteminin esaslarını belirleyen Bretton Woods Anlaşması gereğince Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuş ve 1 Mart 1947'den itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır. Merkezi Washington'dadır.

IMF; ülkeler arasında ekonomik ve mali iş birliğini sağlamak, serbest ticareti desteklemek, bu alandaki kısıtlamaları engellemek, döviz kurlarına kararlılık kazandırmak, kısa vadeli dış ödemelerdeki zorlukların çözümüne yardımcı olmak ve global rezerv yetersizliğini ortadan kaldırmak için likidite oluşturmak gayesiyle kurulmuştur.

a. IMF'nin Kuruluş ve Üyeleri

Birleşmiş Milletler bünyesinde Dünya Bankası (Uluslararası Yatırım ve Kalkınma Bankası) ile eş zamanlı kurulan IMF, II. Dünya Savaşı sonrası dış ödeme zorluğu çeken ülkelere yardım eden uluslararası kurumdur.

IMF, ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında bir araya gelen 45 ülkenin, ana sözleşmeyi imzalamasıyla 27 Aralık 1945'te kuruldu ve 1 Mart 1947'de mali temelli operasyonlarına başladı. 1929'ların büyük bunalımının tekrarı önleyecek, dünya ticaretini geliştirecek bir ekonomik iş birliği gayesiyle kuruldu. IMF, aynı zamanda dünya ticaretinin uyumlu bir şekilde yürütülmesi ve döviz kur istikrarını sağlama gayelerini de takip etmektedir. **IMF'ye 188 ülke üyedir.**

Bretton Woods Konferansına katılan Türkiye ise, IMF'ye kurucu üye olarak katılmadı. Türkiye, 14 Şubat 1947 tarihli ve 5016 sayılı kanunla katılmıştır.

b. IMF'nin Amaçları

Uluslararası Para Fonu'nun kuruluş merhalesinde belirlenen 6 temel amacı vardır:

1. Uluslararası parasal iş birliğinin teşvik edilmesi,
2. Uluslararası ticaretin genişletilmesi,
3. Döviz kurlarında istikrarın teşvik edilmesi ve üyelerin rekabetçi devalüasyonlara başvurmalarına engel olunması,
4. Üye ülkelerin ödemeler bilançosunda yer alan cari işlemler kalemlerine uygulanan döviz kontrollerinin kaldırılması ve üyeler arasında çok taraflı bir ödemeler sisteminin oluşturulması,
5. Dış ödeme güçlükleri ile karşılaşan üye ülkelere gerekli kaynak yardımında bulunulması,
6. Üye ülkelerin ödemeler bilançosu açıklarının azaltılmasına yardımcı olunması (Dış ticaret dengesizliklerinin ortadan kaldırılması) şeklindedir.

IMF bu gayelerin hayata geçirilmesini sağlamak için kurulduğundan günümüze kadar yaptığı uygulamalar ve özellikle gelişmekte olan ülkelere tavsiye edilen reçeteler çok tartışmalıdır. Ancak kuruluştaki oy hakkı gereği IMF'nin politikalarında ABD'nin başını çektiği gelişmiş ülkeler, kendi kalkınma ve zenginleşmelerinin sürekliliğini sağlayacak şekilde kararların alınmasında etkileri her zaman büyük olmaktadır.

c. IMF'nin Yapısı

Organizasyon şemasına göre IMF yönetimindeki en önemli üç kurul şunlardır:

1. Güvernörler Kurulu: Uluslararası Para Fonu'nun en yetkili organı olup, üyeleri, ülkelerin genellikle Maliye Bakanı veya Merkez Bankası Başkanı olmaktadır. Senede bir kez toplanan kurul, IMF'nin karar organı olmakla birlikte, bazı konularda yetkilerini Yönetim Kurulu'na devredebilir. Ancak en önemli konuları oluşturan yeni üye kabulü; kotaların belirlenmesi, SDR tahsisleri, fon gelirlerinin dağılımı gibi konularda yetki devri bulunmamaktadır.

2. İcra Direktörleri Kurulu (Yönetim Kurulu): 5'i atanmış (ABD; Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere) ve 19'u da seçilmiş olmak üzere toplam 24 kişiden oluşur. Atanmış üyeler yalnızca kendi ülkelerini temsil ederken, seçilmiş üyeler ise bir grubu temsil ederler. Yalnızca kendi ülkesini temsil eden üç seçilmiş üye vardır. Suudi Arabistan, Rusya ve Çin. Yönetim Kurulu, IMF ana sözleşmesinde belirtilen ve Güvernörler Kurulu'nun kendilerine verdikleri görevleri yapmakla yükümlü bulunmakta ve IMF'nin günlük işlerinin yürütülmesinden sorumludur.

3. Yönetim Kurulu Başkanı: IMF'yi Yönetim Kurulu 'nun aldığı kararlar doğrultusunda kurumu idare etmekle görevlidir. Geleneklere göre Avrupa ülkelerinden biri Yönetim Kurulu Başkanı seçilmektedir. Başkan aynı zamanda IMF personelinin yöneticisi durumunda olup Yönetim Kurulu toplantılarına başkanlık eder.

d. IMF'nin Hesap Birimi (SDR) ve Oy Oranları:

IMF'nin hesap birimi Özel Çekme Hakkıdır (SDR). 2001 sonu itibarıyla 1 SDR = 1.25447 dolardır. SDR sepetini oluşturan paralar ve sepetteki ağırlıkları şöyledir: Euro- 0.375434, Japon Yeni- 0.159696, İngiliz Sterlini- 0.142336, ABD Doları- 0.577000

IMF'deki oy oranı formülü:

$X \text{ Ülkesinin Oy Oranı} = X \text{ Ülkesinin Oy Sayısı} / \text{IMF'deki Toplam Oy Sayısı}$

$X \text{ Ülkesinin Toplam Oy Sayısı} = \text{Sabit OY Sayısı} + \text{Değişken Oy Sayısı}$

IMF, dünya ekonomisi üzerindeki etkileri bakımından özerk bir kuruluş olarak bilinmesine rağmen faaliyetlerine yakından bakıldığında, ülkelere tavsiye ettikleri politikalar açısından bazı devletlerin kontrolünde olduğu görülebilir. Diğer taraftan, IMF'nin gelişmekte olan ülkelere empoze ettiği ekonomik reçeteler, olumlu sonuçlar vermekten ziyade bazı ülkeleri iflasın eşiğine getirmiştir.

IMF'nin sermaye kaynakları üye ülkelerin katkılarından oluşur. Her üye için Fon'a girişte bir kota belirlenmiştir. Fonun sermayesine katılma payları olan kotalar, üye ülkelerin oy haklarını belirler. Fon'un istikrar programını onaylaması, uluslararası mali piyasalar açısından kredi talebinde bulunan ülke için "yeşil ışık" yakılması şeklinde isimlendirilir. IMF'nin yeşil ışık yaktığı ülkeler uluslararası piyasalardan borçlanma imkânına kavuşmuş olur.

Üye ülkelerin Uluslararası Para Fonu'na verdikleri kaynaklardan meydana gelen kotalar, özel çekme hakkına göre hesaplanır. Her ülkenin %25'i altın, %75'i milli paradan oluşan kotası, temsilcilerin oylarının ağırlığının yanı sıra kredilerin sınırlarını da belirler. Kotalar, üye ülkelerin Fon'dan çekebilecekleri kaynak miktarını da belirler. Her üye ülke, kotalarının %25'ini otomatik olarak çekme hakkına sahiptir. Buna **rezerv dilimi** de denir. Bu sebeple, kotanın %25'i, üye ülkelerin "milli dış rezervi" olarak kabul edilmektedir.

IMF'nin maddi kaynaklar açısından faaliyetleri, ülkelerin ödedikleri üyelik payı oranında organizasyonun politikalarında etkili olduklarıdır. Çünkü her ülke IMF'ye katıldığında, üyelik aidatı olarak sermaye payı niteliğinde bir para yatırmaktadır. Üyelik katılım payı ülkenin milli gelirini ve ihracatı ile orantılı bir paydır. Katılım paylarıyla toplanan paralar IMF'nin ülkelere vereceği borçları karşılamada kullanılır, aynı zamanda üye ülkenin ne kadar borç alabileceğini belirler.

Üye ülkelerin milli gelirlerine bağlı olarak ödedikleri katılım payları oy haklarını da belirlemesinden dolayı, payı büyük olan ülkelerin sistemde etkisi büyük olmaktadır. Ödediği miktarla orantılı olarak imkânları da büyük olmaktadır. Mesela; ABD kotası, bir başka ifadeyle SDR cinsinden ödediği para ve bu miktarın toplam kotadaki payı, Yönetim Kurulu'ndaki oy hakkını da belirlemektedir.

IMF yönetimindeki gelişmiş ülkelerin belirgin bir üstünlüğe ve avantajları bulunmaktadır.

IMF'ye katılan ülkelerin uymak zorunda olduğu bazı sorumluluklar bulunmaktadır:

1. Her üye ülke kendi parasını diğer paralara göre nasıl belirlediği konusunda bilgi vermek zorundadır.
2. Üye ülkeler IMF'nin tavsiye politikaları izlemek ve para değişimini yapmakla sorumludur.
3. Eğer üye ülke IMF direktiflerinin dışına çıkar ve uygulamazsa, diğer üyeler bu üyenin borç almasını engelleyebilir, hatta üyelikten çıkarılmasını isteme hakkına sahiptirler.

e. IMF'nin Faaliyetleri

IMF'ye üye az gelişmiş ülkeler, kullandıkları mali kaynak yani aldıkları borç karşılığında verdikleri taahhütleri yerine getirip getirmediği konusunda IMF'ye hesap vermek durumundadırlar. IMF politikalarının belirlenmesinde etkili olan gelişmiş ülkeler, tabiidir ki, kendileri lehine olan ortak ekonomik reçeteler belirlemekte ve bunların uygulanması için tüm nüfuzlarını kullanmaktadırlar.

IMF'nin izlediği finans politikaları; rezerv dilimi politikası, kredi dilimi politikası, acil durum destek politikası ve borç ve borç servisi düşürme politikası olarak dört grupta toplanır. Borç ve borç servisi düşürme politikaları, ağır borç yükü altındaki ülkeler açısından önemlidir.

IMF imkânları genel anlamda bir borçlanma değildir. Ödemeler dengesi sıkıntısına giren bir üye ülke kendi parasını verip karşılığında parası güçlü bir başka üye ülkenin parasını almakta ve zamanı gelince bu tutar tekrar değiş tokuşa tabi tutulmaktadır.

Normal IMF İmkânları:

1. Stand-by: Üye ülkedeki ödemeler dengesi meselelerin çözümü için tasarlanan bir mali destektir. Bu mali destek 12-18 ay arasında ve 3 ayda bir taksitler halinde verilerek kullanılır. Her bir taksit serbest bırakılmadan önce düzenlemeye tasarlanan performans kriterlerinin yerine getirilip getirilmediği incelenir. Geri ödemeler 3-5 yıl içinde yapılır.

2. Genişletilmiş fon kolaylığı: Makroekonomik veya yapısal meselelerden kaynaklanan ödemeler dengesi meselelerin çözümü için hazırlanan orta vadeli programları desteklemek için biçimlendirilmiş üç senelik bir imkândır. Stand-by'da olduğu gibi bunda da performans kriterlerine bağlı taksitlendirme söz konusudur. Geri ödemeler 4-10 yıl içinde yapılır.

- IMF'ye üye ülkeden gelen borç talebi üzerine, çoğu zaman bir düzenleme ve anlaşma çerçevesinde kredi verilmektedir. Bu anlaşmalarda ülkenin ödemeler dengesindeki sorunları çözmek için uygulamayı kabul ettiği belirli politikalar ve tedbirler yer almaktadır.

- 1990'larda yaşanan ekonomik krizler sonrasında, IMF finans sisteminde istikrarın sağlanması ve yatırımcılarda güvenin oluşturulması için daha aktif rol almaya başladı. IMF; istikrarlı bir büyümenin sağlanması gayesiyle şeffaf makroekonomik politikaların oluşturulması, tüm ülkeler tarafından daha sağlam politika yapımı için gerekli standartlar ve kodların oluşturulması, finans sistemindeki risklerin yönetilmesinin sağlanması gibi konulara yöneldi.

- IMF ve Dünya Bankasının sürekli Avrupalı ve Amerikalı başkanlar tarafından yönetiliyor olması, bu kuruluşların uluslararası olma niteliklerini yitirdikleri yönünde eleştirilere sebep olmaktadır.

- IMF'nin gelişmiş ülkelerin etkisinden sıyrılıp azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanında yer alması beklenmektedir. Bu IMF'nin bağımsız bir kuruluş olmasına bağlıdır.

f. Türkiye IMF İlişkileri

Türkiye IMF'ye 1961 yılında ilk kez aldığı "Stand-by" ismi verilen kredi ile borçlanmış ve en son 2005'te 19. "Stand-by" düzenlemesine gitmiştir. Türkiye, 1961-2005 yıllarında alınan krediler dâhilinde şu ana kadar 50 milyar ABD dolarına tekabül eden 45 milyar SDR (Özel Çekme Hakları) tutarından faydalanmıştır. Türkiye, 1961-1994 yılları arasında IMF'nin mali destek sağladığı 64 ülke içinde en çok kredi çeken ülkedir.

- İlk Stand-by anlaşması 1 Ocak 1961 (Anlaşma süresi 1 yıl) Türkiye AB ilişkileri de IMF ile IMF ile stand-by düzenlemelerinin başladığı döneme rastlıyor.

- 1961-1970 seneleri arası her yıl IMF ile bir stand-by anlaşması yapıldı. Anlaşmalar genellikle bir yıl dolmadan sona erdi.

- 1970'ten, 1978'e kadar IMF'ye 8 yıl ara verilmiş ve bu süre içinde stand-by anlaşması yapılmamıştır. Ancak 1978'den 1980'a kadar IMF ile yeniden birer senelik stand-by anlaşmaları imzalanmıştır.

- Türkiye, 18 Haziran 1980 tarihinde ilk kez, IMF ile en uzun stand-by anlaşmasını gerçekleştirdi ve bu anlaşma 17 Haziran 1983'te sona erdi. 1980'e gelene kadarki kullanımlar son derecede düşüktür. Türkiye ödemeler dengesi sıkıntısına girip ithalat yapamaz konuma gelince IMF'nin kapısını çalmaktadır.

- 1980'deki nispeten büyük destek 24 Ocak kararları ve ekonominin 70 cent'e muhtaç halden kurtarılması gayesine dönüktür. 1994'teki destek tümüyle o yıl yaşanan ve büyük ölçüde Türkiye'nin kendi hatalarından kaynaklanan krizden kurtulmak için alınmıştır. 1999 sonunda başlayan ve 2008'de sonuçlanan kredilerin kullanımı ise 2001 krizine giden gelişmeler, 2001 krizi ve sonrası için kullanılmıştır.

- 2001 Şubat krizinde IMF ile uzun görüşme ve pazarlıklar yapıldı. IMF'den 19 milyar dolar kredi alındı.

- Türkiye'nin 2002'de IMF'ye 16 milyar 246 milyon SDR, 2005'te 10 milyar 247 milyon SDR'ye, 2008'de 5 milyar 534 milyon SDR'ye, 2010'da 3 milyar 654 SDR'ye, 2011'de 1 milyar 874 milyon SDR'ye geriledi.

- IMF Türkiye Yerleşik Temsilciliği program ilişkisinin sona erdiği 2008'den itibaren, IMF ile üyelik ilişkileri doğrultusunda faaliyetlerine devam etmektedir. Türkiye'de global ekonomik krizin etkilerinin ciddi şekilde hissedildiği 2009-2010 tarihlerinde ödemeler dengesinde mesele yaşanmaması ve en kritik dönemin IMF'siz atlatılması IMF ile yola devam edilmemesinin bir problem teşkil etmeyeceği beklenti artmıştır.

- Türkiye ekonomide istikrarın sağlanması ve sürekli hale getirilmesi için uyguladığı politika ve tedbirler sayesinde IMF'ye bağımlılıktan kurtulmuştur. Merkez Bankasının bağımsızlığı, gerçekleştirilen bütçe disiplini ve popülizmden uzak karar alma mekanizması sayesinde Türkiye, IMF'siz dönemde de mali disiplinini sağlayacak duruşa sahip olmuştur.

- Türkiye'nin stand-by'siz dönemde, kredi derecelendirme kuruluşlarının taraflı ve önyargılı notlarına rağmen bu kuruluşlardan aldığı notlarda önemli artışlar sağlamıştır. Bu dönemde önde gelen kredi derecelendirme kuruluşu Fitch 2012'de Türkiye'nin kredi notunu yatırım yapılabilir seviyeye yükseltmiştir.

- Türkiye'nin stand-by anlaşmalarını uyguladığı dönemde uluslararası yabancı sermaye miktarı artmış ve yatırımcılar için güven verici bir ortam oluşmuştur.

-Türkiye, IMF'ye olan borcun bitmesinden sonra yeni bir stand-by anlaşması olmasa bile tüm üye ülkelerin tabi olduğu IV. madde "Konsültasyon Çalışmaları" her yıl yapılacaktır.

Türkiye, bugüne kadar IMF ile imzalanan 19 stand-by düzenlemesinin önemli bir kısmı başarısızlıkla sonuçlandı. 2002 başında imzalanan ve IMF'nin o tarihe kadar sağladığı en yüksek kredi miktarı olan 16 milyar dolarla desteklenen 3 yıl vadeli stand-by düzenlemesi başarıyla uygulanan programdı. Bir önceki programın kazanımları ile de desteklenen mevcut stand-by anlaşması 2004'te sona erdi.

Türkiye, 14 Mayıs 2013'te IMF'ye olan 422,1 milyon dolar tutarlı borcunun son taksitini ödeyerek borcunu sıfırladı (<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18> Erişim tarihi: 13-02-2017)

Global ticarete geçerli tek bir rezerv para birimi olan dolar bir silah olarak kullanılmaktadır. Ülkeler, bu durumun getireceği kur farklılıklarından olumsuz etkilenmemek için İkili Para Takası (Swap) Değiş/Tokuş Anlaşması imzalayabilirler. **Swap**, finans piyasalarında iki tarafın belirli bir zaman dilimi içinde bir varlık veya yükümlülüğe bağlı olarak farklı faiz ödemelerini veya döviz cinsini karşılıklı olarak değiştirdikleri bir takas sözleşmesidir. Bu anlaşmayla, iki ülke arasında yerel para birimleri üzerinden gerçekleştirilen ticaretin kolaylaştırılması ve ülke rezervlerinin güçlendirilmesi ile finansal istikrarın desteklenmesi hedeflenir.

Paranın üretim maliyeti ile üzerinde yazılı değer arasındaki fark olan senyoraaj geliri; (100 doların maliyeti; 14-18 sent) para arzını artırarak büyük miktarlarda artırıyor. Rezerv para birimi olan ABD doları emisyonunun ne kadar olduğu 2006'dan itibaren resmi emisyon (sürüm) miktarını açıklamadığı için bilinmiyor. Dolar'ın rezerv para olmaktan çıkabileceği, IMF'nin hesap birimi olarak kullandığı özel çekme hakkının (SDR, sepet para) rezerv para olarak kullanma imkânı var. Eğer bir ülkenin parasına talep var ise o ülkenin para basmasının yolu da açılmış demektir.

10.2. WB/ Dünya Bankası

Resmi ismi Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank of Reconstruction and Development = IBRD) olan Dünya Bankası, Birleşmiş Milletlere bağlı 1944'te IMF ile birlikte kurulmuştur.

İlk kuruluş amacı İkinci Dünya Savaşı'nda bozulan Avrupa ekonomilerinin onarımına katkı sağlamak için kredi vermektir. 1950'den sonra Avrupa ülkelerinin gelişmesini tamamlamasıyla birlikte, Dünya Bankası az gelişmiş ülkelere kredi sağlayan bir kuruma dönüşmüştür.

a. Kuruluşu

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) 1944'te imzalanan Bretton Woods Anlaşması uyarınca 1944'da

kurulup 25 Haziran 1946'da faaliyete geçmiş, 15 Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler 'in bir ihtisas kuruluşu olmuştur.

Birleşmiş Milletler 1944'te Para ve Maliye Konferansında (UNMFC) uzun çalışmalardan sonra; a) Uluslararası Para Fonu (IMF); b) Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD bu iki teşekkülün kurularak faaliyete geçirilmesine karar vermiştir.

b. Amacı

Devletlere, özel ticaret işletmelerine mali yardım sağlamak için faaliyet gösteren uluslar üstü bir teşkilat olan Dünya Bankası ve bağlı kuruluşları Birleşmiş Milletler Teşkilatının bir yan kuruluşudur. Temel amacı iki başlıkta toplanır. Bunlar:

1. Savaşın sonra meydana gelen yıkıntıları hızla tamir etmek, savaşta ağır zarar gören memleketlerin tekrar eski üretim ve geçim imkânlarına kavuşmalarına yardım etmek.

2. Azgelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınma ve gelişmeye faydalı devlet ve özel sektör yatırımlarını verimli projeler ve uzun vadeli kredilerle desteklemektir.

c. Faaliyetleri

Faaliyetlerini 1948'den itibaren azgelişmiş ülkelere yöneltmiş bulunan Dünya Bankası'nın işlevleri:

1. Üye ülkelerin tediye bilançolarındaki uzun vadeli ve bünyesel dengesizlikleri gidermek;
2. Üye ülkelerin milli parasının dış değerinde istikrar sağlamak;
3. Uluslararası özel-yabancı sermaye yatırımlarını desteklemek ve uluslararası kredi sağlamak;
4. Dünya kaynaklarının gelişmesine yardımcı olacak yatırımları yapmak;
5. Azgelişmiş ülkelerin sermaye ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak.

Dünya Bankası, IMF gibi, ödemeler dengesi açıkları yerine, belirli kalkınma projelerini ve dolayısı ile bu projelerin ithalat girdilerini finanse etmektedir. Borçlandırma için genel ekonomik siyasetler yerine projelerin faydası ve verimliliği değerlendirilmektedir. DB grubuna dâhil olan Global Finansman Kurumu kalkınmakta olan ülkelere özel sektör yatırımlarına kredi sağlamaktadır. Yine aynı gruptaki international Development Association ise az gelişmiş ülkelere düşük faizli ve uzun vadeli kredi açmakta ve ülkelerin ödeme dengelerini bozmamak için geri ödemeyi ülkenin kendi parasıyla kabul etmektedir.

Avrupa ekonomilerinin onarımına katkı sağlamak için kredi veren 1950'den sonra Avrupa ülkelerinin gelişmesini tamamlamasıyla birlikte, az gelişmiş ülkelere kredi sağlayan bir kuruma dönüşmüştür.

Dünya Bankası esas itibarıyla proje kredisi verir. Ancak, bazen program kredisine ilave ayrıca teknik yardım da sağlayabilmektedir. Banka, üye ülkelerdeki özel sektör kuruluşlarına kredi vermek üzere 1956'da Uluslararası Finans Kurumu'nu kurmuştur. Bu kuruluş, özel sektör yatırımcılarına kredi açabilir ve bunlara açılacak kredilere garanti verebilir.

d. Dünya Bankasının Finansman Kaynakları

Bankanın kaynakları, üye ülkelerin aidatları ve uluslararası piyasalara sattığı tahvil gelirleridir.

DB'nin temelde sermaye, borçlanma ve diğer gelirler (faiz, menkul kıymet gelirleri, kârlar) olmak üzere üç mali kaynağı var. Bankanın ana sözleşmesine göre vereceği kredi miktarı sermayesinin, rezervlerinin ve gelir fazlalarının toplamını geçemez.

Dünya Bankası üyelere sermaye payı tahsis ederken üye ülkelerin IMF' deki kota miktarlarını esas alır. Dünya Bankası'nın sermayesi ve bu miktar içinde üye ülkelerin sermaye payları, ABD doları cinsinden ifade edilmekte olup sermaye payının miktarı, üye ülkenin, DB'deki oy gücünü belirlemektedir.

e. Yönetimi

Gelişmiş ülkeler ve S. Arabistan'ın atadığı altı ve diğer 134 üyenin seçtiği 15 kişiden oluşan bir Yönetim Kurulunca yönetilen IMF'nin kardeş kuruluşu Dünya Bankası da Washington'da kurulu olup IMF'in benzeri bir yönetim şekline sahiptir.

Dünya Bankası'na sadece IMF'ye üye olan ülkeler katılabilir. Bugün 188 üye ülkesi bulunan ve Merkezi Washington'da olan Dünya Bankası'na Türkiye 19.2.1947'de 5016 sayılı kanunla katılmıştır.

Dünya Bankası'nın yapısı IMF' in yapısı ile benzerlikler göstermektedir. Dünya Bankası'nda da temel organlar Guvernörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, Başkan, Teknik Departmanlar ve Kalkınma Komitesidir. Guvernörler Kurulu ve İcra Direktörleri Kurulunun işleyişleri IMF ile aynıdır. Ayrıca, Dünya Bankası Başkanına bağlı başkan yardımcıları, çeşitli departmanlar ve personel görev yapmaktadır.

İcra Direktörleri Kurulu, 24 üyeden oluşur. Beş üye Banka sermayesinde en fazla paya sahip olan ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya tarafından atanır. Geriye kalan 19 üye her iki senede bir Guvernörler Kurulu tarafından seçilir. Bu 19 üyeden sadece Suudi Arabistan Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti temsilcileri kendi ülkelerini, diğerleri belli ülke gruplarını temsil ederler. Başkan'ın 5 Kıdemli Yardımcısı vardır. Ayrıca. 15 adet çeşitli bölümlerden sorumlu Başkan Yardımcısı bulunur

f. Türkiye'nin Dünya Bankası ile İlişkileri

Türkiye, Dünya Bankası'na 1947'de üye olmuş ve ilişkiler güçlendirilerek günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'nin Dünya Bankasından bugüne kadar 26,8 Milyar USD fon sağlamış ve bu fonlar daha çok makro ekonomik istikrarın sağlanması, büyüme, verimlilik artışının sağlanması ve piyasalarda rekabet ortamının oluşturulması hedefleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde Banka yardımları devam etmiş ve ekonomik istikrarın sağlanması konusunda gerek IMF gerekse AB ile koordineli çalışmalar hız kazanmıştır. Türkiye'de Dünya Bankası-IMF koordinasyonu daha çok kamu sektörünün yeniden yapılanması, rekabet ortamının iyileştirilmesi ve mali sektör reformu üzerinde yoğunlaşırken, AB'nin katılım öncesi mali yardım kapsamındaki destekleri önemli hale gelmiştir.

Dünya Bankası daha çok sosyal güvenlik, kamu sağlığı, su tedariki ve kanalizasyon, çevre, tarım, inşaat, hukuk reformu, kamu sektörü yönetimi ve enerji sektörü reformu konularında Türkiye'ye destek sağlamıştır.

Türkiye Dünya Bankası Grubu'nun (WBG) en büyük orta gelirli ortaklarından birisidir. Dünya Bankası Grubu, büyük ölçüde sonuçlara odaklanan bir program uygulaması, krediler ve teknik danışmanlık hizmetleri yoluyla, Türkiye Hükümeti'ni kalkınma hedeflerine ulaşma yolunda desteklemeye devam etmektedir.

Dünya Bankası ile IMF arasındaki temel farklar:

Dünya Bankası ve IMF'nin misyonu birbirinden farklılık arz etse de genel olarak aklama ve terörün finansmanı ile mücadele yöntemleri benzerlik göstermekte ve bu alanda birlikte çalışmalar yürütmektedirler. Dünya Bankasının temel amacı; dünya üzerindeki yoksulluk ile mücadele olduğu için maddi ve teknik yardım sağlamak suretiyle ülkelerin gelişme kapasitelerinin artırılmasını teminen gerekli çalışmalarda bulunmaktadır. IMF'nin temel amacı ise makro ekonomik çerçevededir ve dünya üzerindeki mali istikrarın sürdürülmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.

10.3. AKB / Asya Kalkınma Bankası

Asya Kalkınma Bankası'nın (AKB) 62 üyesi bulunmaktadır.

Üyeleri arasında 42 Asya ülkesinin dışında ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre ve Avrupa Birliği'nin 13 üyesinin bulunması dolayısıyla AKB'yi bölgeselden ziyade küresel bir yapı olarak tanımlamak daha doğrudur. Türkiye AKB'nin üyesi olmakla birlikte milli düzeyde borç alan ülkeler statüsünde bulunmamaktadır.

Banka, çatışma, iç savaş ve savaş yaşanan ülkelere "kalkınma" "yoksulluğu azaltma" vb. insani gerekçelerle ve finansman yardımı ismi altında bir dizi proje gerçekleştirmiş. Fakat "insan" faktörünün yok sayıldığı, toplum üzerindeki negatif etkileri azaltmak için hiçbir tedbir alınmadığı, altyapı finansmanı sağlanan ülkelerin aşırı borçlandırılarak daha da bağımlı ve boyun eğre hale getirildiği görülmektedir. Yine, projenin gerçekleştiği ülkelerin tarihi, tabii ve toplumsal kaynaklarının millet ötesi şirketlere terk edildiği, proje bölge ve yörelerinde kitlesel göçlerin yaşandığı Bankanın Vietnam, Pakistan, Afganistan'da gerçekleştirdiği projelerde görülmüştür. Ayrıca "yeniden inşa" bahanesiyle tabii felaketler yaşayan ülkelere de yapısal uyum politikalarının Banka aracılığıyla dayatıldığı görülmektedir.

Bankanın faaliyetleri ve desteklediği projeler bakımından IMF, DB ya da DTO'den hiçbir farkının olmamasının da ötesinde, hedeflenenin ne olduğunu görmek açısından programa göz atmak bile yeterli olabilmektedir.

Asya Kalkınma Bankası 1966'da Asya-Pasifik ülkelerinin "gelişmekte olan ülkelere" kredi ve teknik hizmet sunmak gayesiyle kuruldu. IMF ve Dünya Bankası gibi etkinlik ve müdahale alanlarını hızla genişleten AKB bugün Asya kıtasının kredi veren en büyük kuruluşlarından bir tanesidir. Yine diğer uluslararası finans kurumları gibi AKB de etkinlik alanını ve sağladığı kredi imkânlarını genişlettikçe üye ülkelerin makro-ekonomik ve sektör temelli politikalarının oluşturulmasındaki rolünü de artırdı. Bazı durumlarda üye ülkelerin bütçe ve kalkınma hedeflerinin oluşturulmasında Banka'nın üye ülkenin seçilmiş hükümetlerinden dahi daha fazla etkin olabildiği görülmüyor. Banka üye ülkeler üzerindeki gücünü artırdıkça bu ülkelerin kendilerine has kalkınma modellerinden uzaklaşmalarının ve neoliberal Ortodoks yaklaşımlara teslim olmalarının da önünü açıyor. Bugün AKB, özel sektör yatırımlarının finansmanında, IMF tarafından dayatılan yapısal uyum programlarının uygulanması ve denetlenmesinde ve küresel ticaret kurallarının uygulanmasında önemli görevler üstleniyor.

Banka'nın yürüttüğü kredi politikası üye ülkelere eşitsizlik ve yoksulluğun büyümesi, yerel halkın hayat şartlarının ortadan kaldırılması ve ekolojik tahribat pahasına hızlı ekonomik büyüme ve serbest pazar reformlarını dayatıyor.

AKB verdiği kredi miktarını gittikçe artırırken kredi alma şartlarını da neoliberal yeniden yapılanmanın ihtiyaçları doğrultusunda düzenliyor. Borç alan ülkelere kamu sektörünü küçültmeleri, kamu ekonomik teşebbüslerini özelleştirmeleri, temel hizmetleri piyasalaştırmaları, emek piyasalarını esnekleştirmeleri, kamuda çalışanların ücretlerinin asgari düzeyde tutulmasını, emeklilik ve sağlık reformları aracılığıyla sosyal güvenceleri azaltmaları isteniyor. Diğer taraftan üye ülkeler açısından kredilere ulaşmak giderek daha pahalı hale getirildiğinden bu ülkelerin borç sarmalından kurtulmaları neredeyse imkânsız hale geliyor.

Küresel adalet hareketinin son senelerde büyümesiyle birlikte uluslararası fon kuruluşlarının faaliyetleri de giderek teknik meseleler olarak görülmekten çıktı ve toplumsal mücadelenin ve politikanın konusu haline geldi. Bugün bütün dünyada kapitalist küreselleşme mağdurları, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri IMF, DTO ve Dünya Bankası gibi kuruluşların faaliyetlerini takip ediyor, eleştiriyor ve bu kurumların oluşturduğu toplumsal ve çevre tahribatına karşı uluslararası kamuoyunu bilgilendirmeye ve duyarlı kılmaya çalışıyorlar. Bu anlamda Asya Kalkınma Bankası'na karşı yürütülen kampanyanın da eleştirilerini üç konuda yoğunlaştırdığı gözleniyor. Bunlar kısaca:

1. AKB projelerinin tasarlanması, uygulanması, kontrolü ve değerlendirilmesinde kamusal katılımın eksikliği,
2. AKB'nin yürüttüğü program ve projelerin topluma ve çevreye etkisi ve Banka'nın faaliyetlerinin sorumluluğunu almak istememesi,
3. AKB'nin yönetim yapısı ve karar alma mekanizmalarının gizliliği.

AKB tarafından finanse edilen projeler kapalı kapılar ardında, üst düzey AKB yöneticileri, hükümet yetkilileri, şirket yöneticileri ve teknik uzmanların pazarlıkları sonucunda geliştiriliyor. Herhangi bir proje için yapılan araştırma AKB tarafından finanse ediliyor. Dolayısıyla her yeni proje üye 63 ülkenin vatandaşları üzerindeki borç yükünü artırıyor. Bu süreçte projelerden en çok etkilenecek olan yerel halka danışılmıyor. Çoğu zaman araştırmalar bile bu insanların erişiminden uzak oluyor. Hatta çoğu araştırma İngilizce yayınlandığı için karar aşamasına müdahale edebilmek pek çok insan için imkânsız hale geliyor.

AKB'nin en önemli faaliyet alanını tabii kaynakların kullanımına ve altyapının geliştirilmesine ilişkin projelerin finansmanı oluşturuyor. Asya Kalkınma Bankası da tıpkı Dünya Bankası ve IMF gibi kredi verdikleri hükümetlerden saydamlık ismi altında hesap isteyebilirken, kendileri ürettikleri projeler ve verdikleri zararlar konusunda sorumluluk almamaktadır.

Asya Kalkınma Bankası'nın en üst düzey karar organı Guvernörler Kurulu olmasına rağmen kritik kararlar büyük ölçüde Yürütme Kurulunca alınmaktadır. Guvernörler Kurulu üye 63 ülkeden birer temsilcinin katılımıyla nispeten demokratik bir görüntü sergilerken, 12 üyeden oluşan Yürütme Kurulunda Amerika, Japonya ve Çin'in ağırlığı bulunmaktadır. Banka'nın başkanlığı geleneksel olarak Japonya tarafından atanırken üç başkan yardımcısı ise sırayla Amerika, Avrupa ve Asya tarafından belirlenmektedir. Banka'nın yönetim yapısı şüphesiz onun güçlü ülkelerin ve büyük şirketlerin çıkarları yönünde hareket etmesini kolaylaştırmaktadır.

10.4. AIIB / Asya Altyapı Yatırım Bankası

AIIB'nin kurulmasına ilişkin ön anlaşma 24 Ekim 2014 tarihinde çoğunluğu Asyalı 21 ülke tarafından Pekin'de imzalandı. Bankanın merkezi Şangay.

Çin 50 milyar dolarlık kuruluş sermayesinin büyük bir kısmını karşılayarak bankanın yüzde 49'una sahip olacak. Sermaye, yeni ülkelerin katılımıyla 100 milyar dolara çıkabilir. 20 Mart 2015 itibarıyla kurucu üye olmak üzere 31 ülke başvurmuş durumdadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin inisiyatifiyle kurulan AAYB, Asya-Pasifik Bölgesi'nde mali iş birliği ve Asya'daki enerji, ulaştırma ve alt yapı projelerine kredi desteği sağlamayı hedefliyor. Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu 100 milyar dolarlık Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın Dünya Bankası ve IMF'ye rakip olması bekleniyor.

Bankaya Türkiye, 26 bin 99 hisseye karşılık, 2 milyar 609,9 milyon dolarlık sermaye taahhüdünde bulundu. Bölgesel 37, bölge dışı da 20 olmak üzere 57 üyesi bulunan bankaya, Çin yaklaşık 29,8 milyar dolar ile en yüksek sermaye taahhüdünde bulundu. Sermaye taahhüdünde Çin'i 8,3 milyar dolar ile Hindistan, 6,5 milyar dolarla Rusya izledi.

AAYB, fon yatırımı yaparak doğrudan kredi vererek, ekonomik kalkınma kredilerini kısmen veya tamamen garanti edebilecektir. Asya'daki enerji, ulaştırma ve altyapı projelerini destekleyecek bir yapıda kurulmuştur.

Merkezi Çin'in başkenti Pekin'de olan bankanın yönetiminde bütün yetkilerin toplandığı Guvernörler Kurulu, Direktörler Kurulu, başkan, bir veya birden fazla başkan yardımcıları ve gerektiği kadar yönetici istihdam edilecek. Guvernörler Kurulu 5 senede bir bankaya yönetici seçebilecek. Bankanın çalışma dili ise İngilizcedir.

Asya Altyapı Yatırım Bankası'na karşı çıkan ABD ve Japonya ise projeye katılmayan ülkelerin en önde gelenleridir.

Bankanın kurucu üye sayısı, Türkiye'nin de kabul edilmesiyle 38'e yükseldi.

Bankanın kurucu üyeleri: Çin, Fransa, Almanya, Bangladeş, Brunei, Kamboçya, Avusturalya, Güney Kore, Hindistan, Endonezya, İtalya, Ürdün, Kazakistan, Kuveyt, Kırgızistan, Laos, Lüksemburg, Malezya, Maldivler, Malta, Moğolistan, Myanmar, Nepal, Yeni Zelanda, Umman, Pakistan, Filipinler, Katar, Suudi Arabistan, Singapur, Sri Lanka, İsviçre, Tacikistan, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, Özbekistan, Vietnam, İran ve Türkiye.

10.5. 1978 Washington Kapitalizm Mutabakatı

Washington Kapitalizm Konsensüsü (mutabakatı, anlaşması) 1978, ABD ve diğer G-8 ülkeleri tarafından kabul edilen; IMF, Dünya Bankası ve WTO tarafından dayatılan neo-liberal iktisat politikalarıdır.

IMF, Dünya Bankası ve Amerikan Hazinesi, ABD ve AB'nin merkezde olacağı global bir serbest piyasa düzeni tasavvurları vesilesi ile ABD ve AB kapitalizminin etrafında bütün dünya milletleri, halka halka, iç içe geçirilecek ve merkezi kendileri olan bir kapitalist piyasa imparatorluğu kurulacaktı.

1978 kapitalizm mutabakatının temel kriterleri:

1. Mali disiplinler ve vergi reformu
2. Özel mülkiyetin korunması
3. Kamu harcamalarının azaltılması
4. Kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi
5. Ticaretin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması
6. Mali reform ve serbest faiz hadleri
7. Sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi ve rekabetçi kur politikaları

Bu politikalar dünyanın büyük kısmında neo-liberal olarak tanımlanmasına rağmen, ABD'de "muhafazakâr" olarak tanımlanan politikalar.

Amerika, "Serbest piyasa, İncil'den sonraki en kutsal düzendir" inancı ile vahşi kapitalizmi kamçulamaya başladı. Ancak, 2008'e gelindiğinde, "Avrupa kapitalizminin üzerine oturduğu serbest piyasa", büyük bir mali krizle çöküşün eşiğinden döndü. Milyarlarca dolar halkın parası batan bankaları kurtarmak için kullanıldı. 1929 Dünya Buhranından daha büyük bir bunalımı tüm dünyaya yaşattı.

Aslında kapitalizm, insana ve hayatına uymayan bir ekonomik rejim olması sebebiyle çöküyor, fakat her defasında farklı ve yeni iddialar kullanarak ve yerleşik düzenini yeniden tasarlayarak kaldığı yerden yoluna devam ediyor. Bunun en büyük sebeplerinden biri de diğer antikapitalist ve antiempyrist toplumların yeni ve iyi bir alternatif ortaya koyamamalarıdır.

Emeği sömüren, hormonlu, haksız rekabeti ve gelir dağılımında adaletsizliği artıran bu kapitalist sisteme karşı olmak bir şey ifade etmiyor. Artık ortaya ciddi bir alternatif konması gerekiyor. Yoksa bu sömürü düzeni sürüp gidecektir.

Onuncu Bölüm Değerlendirme Soruları

1. IMF / Uluslararası Para Fonu'nun; kuruluşu ve amaçları hakkında bilgi veriniz.
2. IMF / Uluslararası Para Fonu'nun yapısı nasıldır?
3. IMF / Uluslararası Para Fonu'nun faaliyetleri hakkında bilgi veriniz.
4. IMF ile Türkiye arasındaki ilişkileri açıklayınız.

5. Türkiye' IMF' ye olan borcunu nasıl ve ne zaman kapatmıştır?
6. WB / Dünya Bankası konusunda genel bir bilgi veriniz.
7. AKB / Asya Kalkınma Bankası hususunda genel bir bilgi veriniz.
8. AIIB / Asya Altyapı Yatırım Bankası konusunda genel bir bilgi veriniz.
9. 1978 Washington Kapitalizm Mutabakatı ve Sonuçları hususunda genel bir bilgi veriniz.

11. TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin tarihi derinliklerinden gelen bir anlayış ile uluslararası sosyal ve kültürel ilişkilere hep açık olmuş, farklı coğrafyalarda farklı dil, kültür ve dinden ülkelerle ilişkiler kurmuş, buralarda inisiyatif olarak bu ilişkileri sürekli geliştirmiştir.

Türkiye'nin uluslararası sosyal ve kültürel ilişkileri:

1. Türkiye'nin insani dış politikası
2. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlar
3. Türkiye'nin uluslararası kuruluşlarla ilişkileri
4. Türkiye'nin uluslararası acil insani yardımları
5. Medeniyetler ittifakı girişimi
6. Türkiye'nin bilim ve kültür organizasyonları ile ilişkileri

11.1. Türkiye'nin İnsani Dış Politikası

Dünya sahnesinde dalgalanmaların ve belirsizliklerin yaşandığı bir dönemde, Türkiye'nin dış politikaları süregelen değişime uyum sağlamakta ve çevremizdeki dinamikleri barış, refah ve istikrar yönünde şekillendirmeye çaba harcamaktadır.

Köklü bir devlet ve demokrasi geleneğine sahip olan Türkiye, merkezi coğrafi konumu, derin tarihi tecrübesi, genç ve eğitimli nüfusu, güçlü kurumları ve dinamik ekonomisinden güç almaktadır.

Türkiye, mevcut stratejik ilişkilerini güçlendirmeyi ve yenilerini geliştirmeyi amaç edinmiştir. NATO müttefiki ABD ile stratejik bir ortaklığa sahiptir ve Avrupa'nın güvenliği ve refahı için transatlantik bağları hayati önemde görmektedir.

Türkiye hem AB hem kendisi için fayda sağlayacağını vurguladığı Avrupa Birliği üyeliği hedefine bağlıdır. Avrupa'yı da etkileyen birçok soruna çözüm bulma çabalarına etkin olarak katkıda bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa'nın ve neredeyse tüm Avrupa kurumlarının bir parçası olup, buna kurucu üyesi olduğu Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve diğer pek çok kuruluş dâhildir.

Terörizm ve aşırıcılık yanlısı eğilimler, dünya çapında tehlikeli bir yoğunluğa ulaşmıştır. Terörist gruplar, uluslararası barışı ve güvenliği tehdit etmektedir. Terör, insanlığa karşı bir suçtur ve herhangi bir ırk, etnik grup, inanç ya da coğrafya ile ilişkilendirilemez. Terör, küresel bir felakettir ve küresel mücadele ve dayanışma gerektirmektedir.

Küresel sorunların çözümü iş birliği ve etkin çok taraflılık temelindeki ortak çabalara bağlıdır. Bu gerçek Türkiye'nin çok taraflı forumlarda yürüttüğü diplomasiyi yönlendirmektedir.

Çatışmaların çözümü ve arabuluculuk alanında öncü bir role sahip olan Türkiye, BM, AGİT ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda (İİT) arabuluculuk ile ilgili dostlar/temas gruplarının aynı zamanda eş-başkanı olan tek ülkedir. Türkiye ayrıca arabuluculuk alanında düşünce ortamına katkıda bulunan iki uluslararası konferans (İstanbul Arabuluculuk Konferansı ve İİT Üyesi Ülkeler Arabuluculuk Konferansı) ile kapasite inşasını hedefleyen, İİT üye ülkelerinden genç diplomatlara yönelik "Barış için Arabuluculuk" Sertifika Programını düzenlemektedir.

Enerji hatlarının merkezi ve transit ülkesi konumundaki Türkiye, Avrupa'nın ve dünyanın enerji güvenliğinde hayati bir rol oynamaktadır. <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>

Türkiye, sosyal ve ekonomik gelişimi açısından ortaya bir perspektif koyarak topluma geleceğe dönük misyon ve buna ulaşacak bir vizyon benimsetmesi gerekir.

Nimet külfet dengesini dikkate alarak, coğrafyanın sağladığı imkanlar ve avantajları iyi kullanıp, sahip olunan maddi ve manevi değerlerin kıymetini bilmeyerek, paylaşımcı, egoist ve bencillikten uzak, insani değerleri esas alan, haksızlık ve hukuksuzluğa geçit vermeyen, sömüren değil birlikte üreten ve bölüşen bir geçmişin geleceğe dair ümitleri büyüktür. Geçmişte, Anadolu merkezli evrensel değerler çerçevesinde kurup gelişen sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınma altı asır boyunca çevre ülkelere olumlu katkılarla sürdürmüştür. Bu coğrafyanın insanları bu değerleri günümüzün gelişen şartlarına bağlı yeniden revize ederek ve küresel evrensel değerleri de benimseyerek tekrar bir sosyal ve ekonomik kalkınmayı başarabilir.

11.2. Türkiye'nin Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlar; sosyal, ekonomik, askeri, teknik ve spor dallarında olarak beş alt bölümde tablolar şeklinde gösterilmektedir.

1. SOSYAL KURULUŞLAR	Üyelik durumu	Üye olduğu tarih
1 Asya-Avrupa Kıtası Kuruluşu (ASEF)	Katılımcı Üye	
2 Asya Karşılıklı Tedbir ve Güvenlik Önlemleri Konferansı (CICA)	Üye	
3 Avrupa Birliği (AB, EU)	Aday	
4 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT, OSCE)	Kurucu üye	25 Haziran 1973
5 Avrupa Konseyi (COE)	Aday	9 Ağustos 1949
6 Birleşmiş Milletler (BM, UN)	Kurucu üye	24 Ekim 1945
7 Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)	Gözlemci	
8 Interpol	Üye	
9 İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	Kurucu üye	1969
10 Akdeniz için birlik	Üye	1995
11 Türk Konseyi	Kurucu üye	3 Ekim 2009

2. İKTİSADİ KURULUŞLAR		Üyelik durumu	Üye olduğu tarih
1	Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO)	Üye	26 Mart 1995
2	D-8 (D-8)	Kurucu üye	1997
3	İktisadi İşbirliği Teşkilatı (ECO)	Kurucu üye	1985
4	İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Organizasyonu (OECD)	Kurucu Üye	14 Aralık 1960
5	Karadeniz Ülkeleri İktisadi İşbirliği Teşkilatı (BSEC)	Kurucu üye	25 Haziran 1992
6	Uluslararası Para Fonu (IMF)	Üye	1947
7	Dünya Bankası (WB)	Üye	1947
8	AIIB - Asya Altyapı Yatırım Bankası	Üye	24 Ekim 2014

3. ASKERİ KURULUŞLAR		Üyelik durumu	Üye olduğu tarih
1	Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)	Kurucu üye	2 Nisan 2001
2	Kuzey Atlantik Antlaşması Organizasyonu (NATO)	Üye	18 Şubat 1952
3	Avrasya Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilatı (TAKM)	Kurucu Üye	25 Ocak 2013

4. TEKNİK KURULUŞLAR		Üyelik durumu	Üye olduğu tarih
1	Avrupa Patent Ofisi (EPO)	Üye	1 Kasım 2000
2	Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC)	Kurucu üye	1955
3	Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI)	Üye	
4	Avrupa Yayın Birliği (EBU)	Kurucu üye (TRT)	1950
5	Dünya Posta Birliği (UPU)	Kurucu üye	1 Temmuz 1875
6	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)	Kurucu üye	1 Ocak 1866
7	Uluslararası Denizcilik Organizasyonu (IMO)	Üye	1958

5. SPOR KURULUŞLARI		Üyelik durumu	Üye olduğu tarih
1	Avrupa Ragbi Federasyonları Birliği (FIRA)	Üye	2013
2	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA)	Üye	1962
3	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA)	Üye	1923
4	Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)	Üye	1911

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27nin_%C3%BCye_oldu%C4%9Fu_uluslararası%C4%B1_kurulu%C5%9Far_listesi

İlerleyen zaman dilimlerinde bu listelerin konu olarak her birinde yeni üyelikler veya güncellemeler olacaktır.

11.3. Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlarla İlişkileri

Türkiye'nin 25 ayrı uluslararası kuruluşlarla ilişkiler listesi tabloda verilmektedir.

S.No:	Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler Listesi
1	Afrika Birliği (AfB)
2	AGİT
3	Akdeniz için Birlik (AiB)
4	Amerikan Devletleri Organizasyon (ADO)
5	Arap Devletleri Ligi (AL)
6	Asya'da İşbirliği Ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK)
7	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC)
8	Asya İşbirliği Diyalogu (AİD)
9	Avrupa Hava Seyrüsefer Emniyeti Teşkilatı (EUROCONTROL)
10	AVRUPA KONSEYİ
11	Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA)

12	Avrupa Ve Akdeniz Bitki Sağlığını Koruma Organizasyonu (EPPO)
13	Baltık Denizi Devletleri Konseyi (CBSS)
14	Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu - (Economic Community of West African States-ECOWAS)
15	Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye
16	Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarına Yaklaşımımız Ve Katkılarımız
17	Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)
18	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO)
19	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Organizasyonu (UNWTO)
20	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT)
21	Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP)
22	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO)
23	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
24	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO)
25	Bölgesel İşbirliği Konseyi (BİK)
http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?23a3fc26-4f3b-47dd-943e-d8934cdad97e	

11.4. Türkiye'nin Uluslararası Acil İnsani Yardımları

1. Türk halkı insani yardımlar konusunda tarihinden ve kültüründen kaynaklanan güçlü bir geleneğe sahiptir.

Türkiye doğal afetler, savaş, yoksulluk ve toplumsal çatışmalar nedeniyle zor durumda kalan ülkelere yardımda bulunmayı insani bir görev ve uluslararası toplumun istikrarında önemli bir unsur olarak görmektedir.

Bu düşünceden hareketle ırk, din, dil, cinsiyet farkı gözetmeksizin ihtiyaç duyulan yerlere, süratle ve imkânların elverdiği ölçüde insani yardım ulaştırmaya gayret eden Türkiye, bu doğrultudaki uluslararası çabalara da katkıda bulunmaktadır.

1980'li yılların ortalarından itibaren gıda sevkiyatı şeklinde başlayan insani yardımlarımız, son on yılda ivme kazanarak dünyanın birçok bölgesine yayılmış, ayrıca nicelik ve nitelik bakımından da çeşitlenerek, gıda dışı alanları da kapsar hale gelmiştir.

Başta Türk Kızılayı olmak üzere pek çok sivil toplum organizasyonu insani yardımlar alanında oldukça aktif bir tavır sergilemektedir.

Öte yandan, Türkiye, insani yardımlarını sadece ikili düzeyde değil, BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (OCHA), Dünya Gıda Programı (WFP) gibi uluslararası organizasyonlar aracılığıyla da yapmaya gayret göstermektedir. Böylelikle, insani yardımlarımıza uluslararası bir boyut da kazandırılmış ve bu alanda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla iş birliğimiz arttırılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye, 1 Temmuz 2014 tarihinde BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisine (OCHA) en fazla gönüllü bağış yapan ülkelerin yer aldığı ve OCHA'nın izlediği insani politikalara şekil vermeyi amaçlayan bir istişare mekanizması niteliğinde olan OCHA Donör Destek Grubu'na (ODSG) üye olarak kabul edilmiştir.

Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre Türkiye, gerçekleştirdiği 8,399 milyar ABD Doları tutarındaki resmi insani yardımla 2018 yılında da dünyanın en büyük donör ülkesi olmayı sürdürmüştür. Türkiye ayrıca aynı yıl milli gelirinin %0,79'unu insani yardım için ayırarak "Dünya'nın en cömert ülkesi" olmaya devam etmiştir. 2017 yılında bu veriler, sırasıyla, 8,07 milyar ABD Doları ve %0,85 olarak gerçekleşmiştir.

2. Türkiye'nin son dönemde insani yardımlar alanındaki faaliyetlerinin başlıca belirleyici unsuru Suriye örneğinde olduğu gibi yakın coğrafyasında devam etmekte olan krizlerin insani boyutları olmuştur.

Küresel boyuttaki etkileri her geçen gün artan söz konusu krizler, aynı zamanda Türkiye'nin mevcut insani yardım sistemi içindeki konumunu da güçlendirmiştir.

Türkiye ayrıca, BM Güvenlik Konseyinin ilgili kararları çerçevesinde, BM yardım ajanslarının Suriye yönelik sınır ötesi insani yardım sevkiyatlarına 201

4'ten bu yana destek sağlamaktadır.

Bu çerçevede, Öncüpınar ve Cilvegözü sınır kapılarımızdan yapılan yardımlar Suriye'ye yönelik tüm sınır ötesi yardımların %80'ini teşkil etmektedir. Bu oran aynı zamanda Suriye'ye yapılan tüm uluslararası yardımların %31'inin Türkiye'den yapıldığı anlamına gelmektedir.

Yemen'de yaşanan insani kriz bağlamında Türkiye'nin insani yardımları önemli bir boyuta ulaşmıştır. İlgili kurumlarımızın katkılarıyla kolera tedavisinde kullanılan yaklaşık 50 ton ilaç ve tıbbi malzemenin yansira un, gıda ve giyim malzemesi, tekerlekli sandalye ve iki adet sahra hastanesinden oluşan yardımımız gemiyle 2017 yılında Aden'e ulaştırılmıştır. Söz konusu yardımımızın miktarı 10,600 ton, değeri ise 8,9 milyon ABD Doları tutarındadır.

Dış politikamızda öncelikli bir yere sahip Filistin'e yönelik Türkiye'nin ikili düzeyde sağladığı yardımların yanında başta BM Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilerine Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) olmak üzere çok taraflı düzeyde de azami katkı sağlamaktadır. UNRWA kurucu üyeleri arasında olan Türkiye'nin, son iki yıl içinde Ajansa nakdi ve ayni yardımlarının tutarı 28 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır.

3. Türkiye insan kaynaklı kriz ve doğal afetlere yönelik acil insani yardım sağlamaktadır.

Türkiye, yakın geçmişte yaptığı insani yardım faaliyetleri arasında, 2004 sonunda meydana gelen Güneydoğu Asya depremi, 2005'teki Pakistan depremi, 2006'da Lübnan'da yaşanan insani kriz, 2008 yılının sonunda patlak veren Gazze Krizi, 2010 yılında

meydana gelen Haiti ve Şili depremleri ile Pakistan'da yaşanan sel felaketi, 2011 yılında meydana gelen Japonya depremi, 2013 yılında Filipinler'de meydana gelen tayfun, 2014 yılında Balkanlar'da meydana gelen sel felaketi ve Gazze'ye yönelik saldırı, 2015'de Nepal depremi ile Irak'taki çatışma kaynaklı insani kriz, 2015 ve 2016'da Yemen ve Libya'daki insani kriz ile 2016'da Makedonya'daki sel felaketi sonrasında gerçekleştirilen yardım operasyonları önemli yer tutmaktadır.

Bu bağlamda, insani yardımlarımız son dönemde de artarak devam etmektedir. 2017 yılında Kolombiya ve Gürcistan'da, 2018 yılında Vietnam, Laos ve Endonezya'da, 2019 yılında ise Mozambik'te meydana gelen sel felaketi, orman yangını, deprem gibi doğal afetler nedeniyle nakdi ve aynı yardımlar gerçekleştirilmiştir.

4. Türkiye, uluslararası insani yardım alanındaki tecrübeleri ışığında, küresel insani sistemin içinde bulunduğu tıkanıklığın aşılmasına ve daha adil ve etkin bir sistemin inşasına yönelik BM liderliğindeki çalışmalara da destek vermektedir.

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un şahsi girişimi çerçevesinde bu amaçla düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi (DİZ) Türkiye'nin ev sahipliğinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Zirve, Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde ve uluslararası Organizasyonlar, sivil toplum kuruluşları, akademik camia, özel sektör ve krizlerden etkilenen toplumların temsilcilerinin iştirakiyle çok paydaşlı formatla gerçekleştirilmiş ve küresel insani sistemin mevcut koşullarda karşı karşıya bulunduğu zorlukların aşılmasına yönelik hususların kapsamlı biçimde ele alınmasını sağlamıştır. Söz konusu paydaşlar Zirve sırasında sistemin geleceğine yönelik çeşitli taahhütlerde bulunmuşlar, görüş ve tecrübelerini paylaşmışlardır. Türkiye de bu vesileyle, insani sistemin içinde bulunduğu sorunlara yönelik çözüm önerileri ve sistemin geleceğine dair görüşlerini insani toplumla paylaşmıştır.

180 üye ülkenin hazır bulunduğu Zirve'ye katılımların 55'i Devlet ve Hükümet Başkanı düzeyinde gerçekleşmiş, ayrıca 60'ı aşkın Bakan ve 40'tan fazla uluslararası organizasyon da Genel Sekreter / Başkan seviyesinde katılım sağlamıştır. Diğer paydaşlarla birlikte Zirveye toplam katılımcı sayısı 9 bine ulaşmıştır. Bu katılım düzeyiyle, DİZ, bir kerede en fazla ülkenin katılım sağladığı, BM merkezi New York dışında düzenlenen en büyük BM Zirvesi unvanını almıştır.

Türkiye, Zirve'nin sonuçları ve tüm paydaşlarca dile getirilen taahhütlerin izlenmesi ve hayata geçirilmesi sürecinde de rol almaya devam etmektedir. Bu kapsamda Zirvenin en önemli sonuçlarından biri olan ve insani yardım ve kalkınma aktörlerinin sahada koordineli şekilde çalışmalarını amaçlayan Yeni Çalışma Yöntemi girişimi kapsamında İstanbul'da düzenlenen çalışmaya ve üst düzey panele Türkiye'nin 18-19 Mayıs 2017 tarihlerinde ev sahipliği yapmıştır.

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_inساني-yardimlari.tr.mfa

5. Türk Kızılay Derneğinin uluslararası yardımları geniş coğrafyalara yayılmıştır.

Kızılay, savaş alanında yaralanan veya hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek arzusundan doğmuştur.

Devletler Hukuku'nun ilgi hükümleri gereğince, savaş zamanında silahlı kuvvetlerin sağlık servisleri ile o hükümlerin belirlediği kişi ve kuruluşlar için "koruyucu ve belirci işaret" olarak kabul edilmiştir. Bunlar dışında kalan hiçbir kişi, kurul ve kurum, savaşta tarafsızlık ve dokunulmazlık timsali olan bu işareti kullanamaz.

Kızılay'ın amacı, her nerede görülür ise, hiçbir ayırım yapmaksızın insanın acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışmak, insanın hayatını ve sağlığını korumak, onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı, dostluğu saygıyı, iş birliğini ve sürekli barışı getirmeye uğraşmaktır. Kızılay ihtiyaç anında dayanışmanın, ıstırap anında eşitliğin, savaşın en kızgın anında insancılığın, tarafsızlığın ve barışın simgesidir.

Kızılay, Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Topluluğu'nun temel ilkelerini paylaşır. Bunlar; insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hayır kurumu niteliği, birlik ve evrensellik ilkeleridir.

Kızılay, tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tâbi, kâr amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız olan ve kamu yararına çalışan bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur.

Kızılay'ın teşkilatı, Genel merkez ve şubelerden oluşur. Kızılay'ın Genel Müdürlük teşkilatı dışında kalan bütün kademelerindeki görevler fahridir.

Türk Kızılay son 10 yılda 138 farklı ülkede doğal ve insan kaynaklı afetlere müdahale etmiş, kuruluşundan bugüne 147 ülkeye yardım eli uzatmıştır.

Dil, din, ırk ayrımı gözetmeden çalışmalarını sürdüren Türk Kızılay, dünyanın farklı bölgelerinde milyonlarca insana yardım eli uzatır. Her geçen gün insani yardım alanında yürüttüğü yardım çalışmaları ile kapasitesini artıran Türk Kızılay, insani yardım çalışmalarında küresel bir aktör haline gelmiştir. Türk Kızılay son 10 yılda 138 farklı ülkede doğal ve insan kaynaklı afetlere müdahale etmiş, ihtiyaç sahiplerinin barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Türk Kızılay, Filistin, Sudan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan, Kosova, Somali, Pakistan gibi ülkelerde insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra pek çok kalıcı refaha yönelik çalışmalara imza atmıştır. İhtiyaç sahibi ülkelerdeki projelerini konut, okul, toplum merkezi, ibadethane, kamu tesisleri inşası, geçim kaynaklarının temini ve desteklenmesi, sağlık, eğitim, sosyal yardım, tarım ve sulama gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>

On Birinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Türkiye'nin dış politikasının temeli nedir?
2. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası sosyal kuruluşlar nelerdir?
3. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası ekonomik kuruluşlar nelerdir?
4. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası askeri kuruluşlar nelerdir?

5. Türkiye'nin üye olduğu uluslararası teknik ve spor kuruluşları nelerdir?
6. Türkiye'nin uluslararası acil insani yardımlarda durumu nedir?

12. MEDENİYETLER İTTİFAKI GİRİŞİMİ

12.1. Medeniyetler İttifakı

Medeniyetler arası farklılıklar bir çatışma sebebi değil, medeniyetler arası diyalog, anlaşma ve sentezleme esas olmalıdır.

Medeniyetler İttifakı (Mİ), Türkiye ve İspanya arasında 2005 yılında başlatılmış ve bilahare Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri tarafından da benimsenerek bir BM girişimi halini almıştır.

Uluslararası sistemin başlangıcı kabul edilen Vestfalya Barışı'ndan (1648) itibaren krallar, milletler ve ideolojiler arasında süren mücadeleler; uluslararası politikanın odak noktası olmuştur. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması Tezine göre; "bu mücadeleler sonrası, sıra medeniyetler arası mücadeleye gelmiştir. Soğuk Savaş'tan sonraki çatışmaların temel kaynağı ideoloji ve siyasi görüşlerden ziyade din ve kültür farkı olacaktır. Dünyada çatışması en muhtemel iki medeniyet; askeri ve ekonomik anlamda üstün olduğu kabul gören Batı medeniyeti ile onun askeri üstünlüğüne meydan okumak için iş birliği yapması ihtimali olan Konfüçyüs ve İslam medeniyetleridir."

Müslüman ülkeler ile Batılı toplumlar arasında görülen karşılıklı şüphe, korku ve kutuplaşma ortamının, çeşitli aşırı unsurlarca istismar edilmesi karşısında İttifak, ilk aşamada uluslararası istikrarı tehdit edebilecek dereceye yaklaşan bu durumun daha da kötüleşmesini ancak kapsamlı bir koalisyonun önleyebileceği anlayışından hareket etmiş ve kültürler arasında karşılıklı saygı yoluyla bu eğilime karşı koymayı amaçlamıştır.

Girişim, tüm toplumların kalkınma, güvenlik, çevre ve refah konularında birbirlerine bağımlı oldukları hususunu esas almakta ve öncelikle önyargı, yanlış algılama ve kutuplaşmayla başa çıkmak amacıyla ortak siyasi bir irade oluşturmayı hedeflemektedir. Başlatıldığı günden bu yana artan bir görünürlük kazanan girişim, bugün dünyanın farklı coğrafyalarında kabul gören önde gelen bir proje konumuna ulaşmıştır.

Girişim bağlamında BM çatısı altında kurulmuş olan Mİ Dostlar Grubu'nun ülke ve uluslararası kuruluşlardan oluşan üye sayısı 146'ya yükselmiştir.

Girişime dair eşgüdümü sağlamak ve İttifakın idari işlerini yürütmek üzere New York'ta bir Sekreteryaya faaliyet göstermektedir. Sekreteryaya, uluslararası planda İttifakın tanıtımını yapmakta ve Mİ'nin öncelikli alanlarını teşkil eden medya, gençlik, göç ve eğitim konularında somut projeler yürütmektedir.

BM Genel Sekreteri tarafından yapılan atamalar çerçevesinde, Mİ Yüksek Temsilciliği görevini 2007-2013 yılları arasında Portekiz eski Cumhurbaşkanı Jorge Sampaio, 2013-2019 döneminde ise BM 66. Genel Kurul Başkanlığı görevinde de bulunmuş olan Nassir Abdulaziz Al-Nasser (Katar) yürütmüştür. Yüksek Temsilcilik görevini 7 Ocak 2019 tarihinde ise İspanya eski Dışişleri Bakanı Miguel Moratinos üstlenmiştir.

BM Genel Kurulu kararları

Mİ'ye ilişkin 96 ülkenin eş-sunucu olduğu ilk karar tasarısı 10 Kasım 2009 tarihinde BM Genel Kurulunda oybirliği ile kabul edilmiş olup, bu gelişme Mİ çalışmalarının uluslararası toplum tarafından takdir edilerek onaylandığını ve yürüttüğü projelerin desteklendiğini de ortaya koymuştur.

İttifakın etkinliğini ve görünürlüğünü artırmak amacıyla hazırlanarak "Barış Kültürü" gündem maddesi altında Genel Kurul'a sunulan ve BM üyesi 101 ülkenin ortak sunucusu olduğu ikinci karar tasarısı 6 Temmuz 2015 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kararla, Medeniyetler İttifakı'nın BM içindeki yeri daha da sağlamlaştırılmıştır.

Medeniyetler İttifakı Küresel Forumları

Medeniyetler İttifakı girişiminin en üst düzeyli ve siyasi nitelikli faaliyeti belirli aralıklarla düzenlenen Küresel Forum'lardır. Daha önce Madrid (2008), İstanbul (2009), Rio (2010), Doha (2011), Viyana (2013), Bali (2014) ve Bakü'de (2016) düzenlenen Küresel Forumlara, Medeniyetler İttifakı Dostlar Grubu üyelerinden Hükümet ve uluslararası kuruluş temsilcileri ile sivil toplum ve özel sektör temsilcileri katılmaktadır. Mİ 8. Küresel Forumu BM Genel Sekreteri'nin ev sahipliğinde 19-20 Kasım 2018 tarihlerinde New York'ta BM Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. <http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki.tr.mfa>

12.2. Türkiye'nin Bilim ve Kültür Organizasyonları ile İlişkileri

Türkiye, kültür, sanat, eğitim, bilim, basın-yayın, gençlik ve spor alanlarındaki karşılıklı mübadeleleri geliştirmeyi temel gelenek, başarı ve yönelimlerinin dostane değişimler ve iş birliği yoluyla ülkeler arasındaki dostluk bağlarını güçlendirmeyi hedefler.

12.1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu / UNESCO

UNESCO, Birleşmiş Milletler'in eğitim, bilim, kültür, bilgi ve iletişim alanlarında ihtisas organizasyonu olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, savaşın zihinlerde başladığı ve barış kültürünün her şeyden önce zihinlerde yeşertilmesi gerektiği anlayışı çerçevesinde kurulmuştur.

UNESCO Sözleşmesi, 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 devletin katılımıyla kabul edilmiştir. Türkiye, imzacı ilk 10 devlet arasındadır. UNESCO Sözleşmesi, Türkiye'de 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onaylanmıştır. UNESCO'nun üye sayısı, Filistin'in 2011'de üye kabul edilmesiyle 195'e yükselmiştir.

UNESCO; Genel Konferans, Yürütme Kurulu ve Sekreteryaya olmak üzere üç ana yapıdan oluşmaktadır. Türkiye, 2017 yılında yapılan 39. Genel Konferans sırasında 2017-2021 dönemi Yürütme Kurulu üyeliğine seçilmiştir.

UNESCO, uluslararası kamuoyunda, daha çok kültürel miras alanındaki çalışmalarıyla tanınmaktadır. Tüm insanlığın ortak mirası kabul edilen, evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları tanıtmak, toplumlarda söz konusu mirasa sahip çıkma bilincini oluşturmak ve çeşitli nedenlerle bozulan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gereken önlemleri almak, UNESCO'nun aslı görevlerinden en görünür olanıdır. Organizasyon, bu alandaki çalışmasını, halen 167 ülkeden 1092 sit alanı ve

kültür varlığının kayıtlı olduğu, Türkiye' den de 18 alanın yer aldığı Dünya Miras Listesi dâhilinde yürütmekte, Liste'de bulunan alanların denetimi ise, UNESCO Dünya Miras Komitesi (DMK) tarafından yürütülmektedir.

Türkiye, 40. DMK toplantısına 10-17 Temmuz 2016 tarihlerinde İstanbul'da ev sahipliği yapmış ve bu kapsamda Komite Başkanlığını da üstlenmiştir.

Türkiye adına, isimleri aşağıda bulunan 18 alan dünya mirası listesine kayıtlıdır.

Dünya mirası Türkiye listesi:

1. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (1985- doğal ve kültürel miras alanı)
2. Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi (1985- kültürel miras alanı)
3. İstanbul'un tarihi alanları (1985- kültürel miras alanı)
4. Hattuşa: Hitit Başkenti (1986- kültürel miras alanı)
5. Nemrut Dağı (1987- kültürel miras alanı)
6. Hierapolis-Pamukkale (1988- doğal ve kültürel miras alanı)
7. Xanthos-Letoon (1988- kültürel miras alanı)
8. Safranbolu Şehri (1994- kültürel miras alanı)
9. Troy a Antik Kenti (1998- kültürel miras alanı)
10. Selimiye Camii ve Külliyesi (2011- kültürel miras alanı)
11. Çatalhöyük Neolitik Kenti (2012- kültürel miras alanı)
12. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (2014- kültürel miras alanı)
13. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (2014- kültürel miras alanı)
14. Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (2015 – kültürel miras alanı)
15. Efes (2015 – kültürel miras alanı)
16. Ani Arkeolojik Alanı (2016 – kültürel miras alanı)
17. Afrodisyas (2017 – kültürel miras alanı)
18. Göbekli Tepe (2018 – kültürel miras alanı)

Türkiye, UNESCO'nun tüm sektörlerinde üst düzeyde temsil edilmektedir. 30 Ekim -14 Kasım 2017 tarihlerinde Paris'te düzenlenen 39. UNESCO Genel Konferansı kapsamında seçildiklerimiz de dahil olmak üzere, üyesi bulunduğumuz komite ve konseyler aşağıda yer almaktadır:

UNESCO'nun komite ve konseyleri:

1. UNESCO Yürütme Kurulu (2017- 2021)
2. Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetler arası Komitesi (2014-2018)
3. Kültürel Varlıkların Ait Oldukları Ülkelere İadesinin Teşviki Hükümetler arası Komitesi (ICPRCP) (2015-2019)
4. Uluslararası Hidroloji Programı (IHP) Hükümetler arası Konseyi (2017-2021)
5. Uluslararası Oşinografi Komisyonu (IOC) (2017-2019)
6. İnsan ve Biyosfer Programı Uluslararası Koordinasyon Konseyi (MAB) (2015-2019)
7. Beden Eğitimi ve Spor Hükümetler arası Komitesi (CIGEPS) (2015-2019)
8. Sosyal Değişimlerin Yönetimi Programı Hükümetler arası Konseyi (MOST) (2015-2019)
9. Herkes İçin Bilgi Programı (IFAP) Hükümetler arası Konseyi (2017-2021)

UNESCO, ihtisas alanlarındaki amaçlarını, her üye devlette kurulu Millî Komisyon vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. UNESCO Sözleşmesi'nin tarafımızdan onayını takiben, UNESCO Genel Direktörlüğü'nün Türkiye'deki yasal temsilcisi niteliğinde olan UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (UTMK) 25 Ağustos 1949 tarihli ve 3-9862 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur.

UTMK, istişari nitelikli bir kurum olup, aslı görevleri, UNESCO ihtisas konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşları UNESCO tarafından yürütülen çalışmalar konusunda bilgilendirmek, bu kurum ve kuruluşların UNESCO faaliyetlerine katkı ve katılımlarını sağlamak, Organizasyonun çalışmaları hakkında toplumda farkındalık yaratmak, Hükümet'e danışmanlık etmek ve UNESCO merkeziyle işbirliğini sağlamaktır (UTMK'ya ilişkin ayrıntılı bilgiye kurumun <http://www.unesco.org.tr> internet sitesi üzerinden erişilebilmektedir).

Üniversitelerdeki UNESCO Kürsüleri:

1. UNESCO Mekatronik Kürsüsü (1993), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul
2. UNESCO Bilgisayar ve Entegre Üretim Kürsüsü (1997), Galatasaray Üniversitesi, İstanbul
3. UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü (2009), Maltepe Üniversitesi, İstanbul
4. UNESCO Dünya Miras Alanlarının Yönetimi ve Teşvik Edilmesi Kürsüsü: Medya ve Toplum Katılımı (2015), Kadir Has Üniversitesi, İstanbul
5. UNESCO Kültürel Diplomasi, Yönetişim ve Eğitim Kürsüsü (2015), İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul
6. UNESCO Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi ve Kadınların Güçlendirilmesi Kürsüsü (2016), Giresun Üniversitesi, Giresun
7. UNESCO Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınma Kürsüsü (2016), Koç Üniversitesi, İstanbul
8. UNESCO Resmi ve Resmi Olmayan Eğitimde Somut Olmayan Kültürel Miras Kürsüsü (2017), Gazi Üniversitesi, Ankara
9. UNESCO Uluslararası Göç Kürsüsü (2017), Yaşar Üniversitesi, İstanbul
10. UNESCO Sürdürülebilir Barış için Eğitim Kürsüsü (2017), İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul

Türkiye'nin taraf olduğu UNESCO sözleşmeleri tablosu	İmzalanma Tarihi	Türkiye'nin Onaylama / Katılma Tarihi
Avrupa Bölgesinde Yükseköğretim Belgelerinin Tanınmasına İlişkin Sözleşme	11 Nisan 1997	8 Ocak 2007 / Onaylama
Asya ve Pasifik Ülkelerinde Yüksek Öğrenim Çalışmalarının, Diplomalarının ve Derecelerinin Tanınmasına Dair Bölgesel Sözleşme	16 Aralık 1983	28 Nisan 1988 / Onaylama
Avrupa Bölgesindeki Devletlerde Yüksek Eğitimle İlgili Çalışma, Diploma ve Derecelerin Tanınmasına Dair Sözleşme	21 Aralık 1979	28 Nisan 1988 / Onaylama
Akdeniz'e Sahildar Arap ve Avrupa Ülkelerinde Yüksek Öğrenim Çalışmalarının Diplomaların ve Derecelerinin Tanınmasına Dair Sözleşme	17 Aralık 1976	2 Mart 1989 Onaylama
Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi) ve Protokol	2 Şubat 1971	13 Temmuz 1994 / Katılma
Sporda Dopinge Karşı Uluslararası Sözleşme	19 Ekim 2005	9 Haziran 2009 / Onaylama
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	17 Ekim 2003	27 Mart 2006 / Onaylama
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme	16 Kasım 1972	16 Mart 1983 / Onaylama
Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhrac ve Mülkiyet Transferinin önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme	14 Kasım 1970	21 Nisan 1981 / Onaylama
Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme	14 Mayıs 1954	15 Aralık 1965 / Katılma
Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Protokol	14 Mayıs 1954	15 Aralık 1965 / Katılma
İracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi	26 Ekim 1961	8 Ocak 2004 / Katılma
Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (KİFAÇ)		2 Şubat 2018 / Katılma

12.2. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi'nin (AK) amaçları; insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek; ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde ve çevre konularındaki sorunlara çözüm aramak; Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak olarak özetlenebilir.

Kuruluş Tarihi: 5 Mayıs 1949

Merkezi: STRAZBURG

Üye Ülkeler: Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

Gözlemci üyeler: ABD, Japonya, Kanada, Meksika, Vatikan.

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Kurucu üye sayılmaktadır.

Türkiye, Avrupa Konseyi'nin kültür alanında mevcut aşağıda kayıtlı sözleşmelerine taraf bulunmaktadır:

1. Avrupa Kültür Sözleşmesi (1954)
2. Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi (1969)
3. Avrupa Mimari Mirasın Korunması Hakkındaki Sözleşme (1985)
4. Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi (Değiştirilmiş metin, 1992)

Bakanlığımızca, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından Kültürel İşbirliği Konseyi (CDCC) ile bağlı komitelerinin yerine 2001 yılında ihdas edilen aşağıdaki 4 yönetim komitesinin çalışmalarına iştirak edilmektedir:

1. Eğitim Yönetim Komitesi (CED)
2. Yükseköğretim ve Araştırma Yönetim Komitesi (CDESR)
3. Kültür Yönetim Komitesi (CDCULT)
4. Kültürel Miras Yönetim Komitesi (CDPAT)

12.3. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY)

TÜRKSOY, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Kültür Bakanları tarafından 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. TÜRKSOY'un amacı Türk kökenli ve Türk dili konuşan Türk devletleri ve halklarının birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak ve Türk dili konuşan devlet ve halklarının kültür ve sanatının korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesi yönünde faaliyette bulunmaktadır.

TÜRKSOY'un faaliyetlerine asil üye ülkelerin dışında, Rusya Federasyonu içinde yer alan altı özerk cumhuriyet (Tataristan,

Başkurdistan, Altay, Saha (Yakut), Tıva ve Hakasya), Moldova’da bulunan Gagavuz Yeri ve KKTC gözlemci olarak katılmaktadırlar.

TÜRKSOY Teşkilatı 1993’ten itibaren Ankara’da yerleşik, diplomatik statüde bir uluslararası kuruluş olarak faaliyet göstermektedir.

TÜRKSOY Teşkilatının yönetim birimleri Daimî Konsey, Dönem Koordinatörü, TÜRKSOY Genel Müdürlüğü ve üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır.

İslam İşbirliği Teşkilatı

Nüfuslarının çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu 56 ülkenin üye olduğu İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel, sosyal dayanışma ve işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. İİT’nin kültürel konularla ilgili başlıca organları arasında İslam Ekonomik, Kültürel ve Sosyal İşler Komisyonu (ICECS) ile Enformasyon ve Kültürel İşler Daimî Komitesi (COMIAC) yer almaktadır.

12.4. Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

İslim İşbirliği Teşkilatı’na bağlı etkin bir alt kuruluş olan IRCICA’nın Türkiye dahil 57 üyesi bulunmaktadır. Kuruluşun merkezi İstanbul’dadır. IRCICA, İİT’nin kültür alanında faaliyete başlayan ilk araştırma merkezi olup, İİT’ye üye ülkelerin bulunduğu geniş coğrafya üzerindeki milletlerin tarihleri, sanat ve kültürleri, mimari ve kültürel mirasları konularında araştırma, yayın ve arşiv çalışmaları yapmakta, konferans ve sergiler düzenlemekte olup, kurmuş olduğu kütüphane ile çalışmalarını üniversite ve araştırma kurumlarının kullanımına da sunmuştur.

Merkezin bu çalışmaları İslam kültür ve medeniyetini daha iyi tanıtmaya, İİT üyesi ülkeler arasında ve bu ülkelerle diğer milletler ve uygarlıklar arasında karşılıklı anlayış ve yakınlaşmayı arttırmaya, yapılan araştırma ve eğitim çalışmalarının dünya üniversiteleri ile araştırma kurumlarında daha fazla ilgi görmesine katkı yapmaktadır.

12.5. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi

Merkezi Ankara’da bulunan diğer bir alt kuruluş da “İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma Eğitim Merkezi (SESRIC)”’dir.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

Eğitim Enstitüsü

9 Mayıs 1998 tarihinde Almatı’da imzalanan "Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Eğitim Enstitüsü Kurucu Belgesi" 17.10.2007 tarih ve 12719 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmış ve Karar 14.11.2007 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Enstitünün merkezi Ankara’dadır.

Kültür Enstitüsü

Merkezi Tahran’dadır. Türkiye EİT Kültür Enstitüsü’ne üyelik sürecini devam ettirmektedir.

<http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-kuruluslarla-kulturel-iliskilerimiz.tr.mfa>

12.6. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı / TİKA

25 Aralık 1991 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılmış, Orta Asya ve Kafkasya’da birçok devlet bağımsızlığını kazanmıştır. Türkiye, o günlerde bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerini tanıyan ilk ülke olmuştur. Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan’dan oluşan bu devletlerle ortak bir dile, ortak bir hafızaya ve ortak bir kültüre sahip olmamız ikili ve bölgesel ilişkilerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye ve Orta Asya ülkelerine, tek milletin farklı devletleri gibi davranmış; dış politikamız bölgede çok yönlü ve proaktif bir anlayış sergilemiştir. Türkçe konuşan ülkelere ilişkilerimiz Türkiye’nin eskimeyen vizyonu olmuş ve bu vizyon küresel politikaların son 20 yılında önemli bir yer kazanmıştır.

Türkiye, 90’lı yıllarda Orta Asya konusundaki ilk önceliği genç Türk devletlerinin uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi olmuştur. Daha sonra Türkiye, Orta Asya’da yeni kurulan ülkelere yaşayan soydaşlarımız için sosyal, ekonomik ve kültürel alanda birçok çalışma yapmıştır. İlk başta yapılan yardımlar zaman içinde uzun soluklu projelere, kalkınma merkezli iş birliği çalışmalarına dönüşmüştür. Bölgede yapılacak faaliyetleri ve dış politika önceliklerini uygulayacak, koordine edecek bir organizasyon ihtiyacı doğmuş ve bu doğrultuda Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur. Dış politikamıza aktif politika anlayışının yerleşmesi ile TİKA ortak değerlere sahip olduğumuz ülkeler başta olmak üzere birçok bölge ve ülkede Türk dış politikasını uygulayıcı bir aracı haline gelmiştir.

TİKA’nın o yıllardaki amacını Türk Cumhuriyetlerinin kendi sosyal yapısını üretmesi, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasi hakların gelişmesi, teknik alt yapı konusunda eksiklerin giderilmesi olarak özetleyebiliriz. Eğitim, sağlık, restorasyon, tarımsal kalkınma, maliye, turizm, sanayi alanında birçok proje ve faaliyet TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir.

TİKA Program Koordinasyon Ofislerinin ilki Türkmenistan’da açılmış; ilerleyen dönemlerde Avrasya bölgesinde bulunan ofis sayısı 6’ya çıkmıştır. Türkiye’nin dostluk, kardeşlik ve iş birliği eli aynı heyecanı taşıdığımız ülkelere ulaşmıştır.

12.3. Teknik Altyapıdan Kurumsal Kapasite Artırımına Uzanan TİKA Projeleri

Büyüyen, gelişen ata topraklarımızda yaptığımız çalışmaların niteliği zaman içinde değişmiştir. 1995 yılına kadar kardeş ülkelere ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler yürüten TİKA, o tarihten itibaren eğitim ve kültürel iş birliği çalışmalarına ağırlık vermiştir.

Her şeyin başı nitelikli, iyi yetişmiş insan nüfusuna sahip olmaya bağlıdır. Nerede bir millet iyi bir eğitim sistemine sahipse, bilimi ve teknoloji yakından takip ediyorsa orada sürdürülebilir kalkınmadan söz edilebilir. Bu yüzden TİKA 1995 yılından sonra ata topraklarında eğitim faaliyetlerini hızlandırmış; okullar, kütüphaneler, laboratuvarlar inşa edilmiş, üniversitelere teknik donanım yardımları yapılmıştır.

2000’li yıllarla başlayan süreçte dünya küreselleşmiş ve küreselleşmenin etkisi doğudan batıya birçok coğrafyada hissedilmiştir. Bu dönemde aynı dili konuştuğumuz ülkelerin kalkınma konusunda kazandığı ivmeye paralel olarak TİKA’nın bölgede yaptığı projeler, kurumsal kapasite artırımı projelerine dönüşmüştür. Türkiye’nin ve TİKA’nın ortak tarihi mirasa sahip olmanın verdiği haklı gururla ata toprakları için yaptığı projeler devam etmektedir.

Bugünlere gelindiğinde Türk Coğrafyasının önemli bir kesimi zenginleşti, güçlendi ve artık yardıma ihtiyaç duyan değil; yardım eden konumuna geldi. TİKA olarak beraberce, ortak proje geliştirmek için çalışmakta ve karşılıklı tecrübe paylaşımını yürütmekteyiz.

Türkiye’nin dünyada ve bölgesinde önemli bir aktör haline gelme çabasının bir uzantısı olarak 2000’li yıllardan itibaren dış politika anlayışımız önemli değişimler geçirmiştir. Bu değişim doğrultusunda TİKA faaliyet coğrafyasını genişletmiş; 2002 yılında 12 olan Program Koordinasyon Ofisi sayısını 2011 yılında 25’e, 2012 yılında ise 33’e yükseltmiştir. Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı bugün 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir. Türkiye’nin izlemiş olduğu aktif ve ilkeli dış politikaya bağlı olarak çalışma yaptığımız ülkelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Türkiye, TİKA aracılığı ile dost, kardeş ve akraba ülkelere yönelik olarak yaptığı çalışmaların temelinde bir barış kuşağı oluşturma çabası bulunmaktadır.

TİKA kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında iş birliği mekanizması görevi yürütmekte; tüm bu aktörleri ortak paydalarda buluşturmakta ve Türkiye’nin kalkınma yardımlarını kayıt altına almaktadır.

2002 yılında Türkiye’nin kalkınma yardımları 85 Milyon ABD doları iken bu rakam 2017 yılında 8 milyar 120 milyon ABD dolarına* yükselmiştir. Aynı zamanda Türkiye dünyada en fazla insani yardım yapan ülkedir.

TİKA, ofislerinin bulunduğu ülkelerle beraber 5 kıtada 150’ye yakın ülkede kalkınma merkezli iş birliği çalışmaları yapılmaktadır. Türkiye TİKA aracılığı ile Pasifik’ten Orta Asya’ya, Ortadoğu ve Afrika’dan Balkanlara, Kafkasya’dan Latin Amerika’ya kadar birçok ülke ile bilgi ve tecrübesini paylaşıyor.

*8,12 milyar dolar TİKA’nın değil, Türkiye’nin 2017 yılında yaptığı toplam resmi kalkınma yardımı miktarıdır. 2017’de TİKA’nın yaptığı yardım miktarı, Türkiye’nin yaptığı yardımın %2,7’sini oluşturmaktadır.

<https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>

On İkinci Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Medeniyetler ittifakı nedir?
2. Medeniyetler ittifakı girişiminde Türkiye’nin rolü nedir?
3. Türkiye’nin bilim ve kültür organizasyonları ile ilişkileri nasıldır?
4. Türkiye adına, dünya miras listesinde kayıtlı kaç alan var? Beş tanesini yazınız
5. Türkiye’nin Avrupa Konseyi ile ilişkileri nasıldır?
6. Türkiye’nin Avrupa Konseyi ile kültürel ilişkileri nasıldır?
7. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) yurt dışı kültürel hizmetleri nelerdir?
8. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı / TİKA yurt dışı kültürel hizmetleri nelerdir?

13. İŞ AHLAKI

İş, birçok sosyal etkileşim süreci ve birlikte faaliyet yürütülen paydaşları etkileme yeteneğini barındıran bir mesleki faaliyettir.

13.1. Toplum Hayatını Düzenleyen Kurallar

Toplumsal oluşum, gelişim ve huzurlu yaşamında o toplumu oluşturan insanlar arasında uygulanan ve insan ilişkilerini düzenleyen dinî, ahlaki, görgü, örf, adet, hukuk kuralları ve insan hakları toplum hayatını düzenleyen temel kurallardır.

Toplum hayatını düzenleyen kurallar:

1. Dinî Kurallar: Din, ibadet, itaat, iman, amel, takva, ahlak ve tevhit mevzu olarak insanlara Allah tarafından peygamberler vasıtası ile teklif olunan hak ve hakikat kanunlarıdır. İnsanlara dünya ve ahiret saadeti gösteren Allah ile kul arasında, insanın insanla ve toplumla olan ilişki kurallarını içeren dini kurallar toplum hayatını düzenler. Dinin temel işlevleri ise hayatın, insanın, kâinatın ve dünyanın yaratılış gayelerini belirler, insanın toplum hayatında barış ve kardeşçe yaşamasını sağlar, toplumun istikrarı ve devamı için kurallar vazeder, dua ile kişinin ruhî huzur bulmasını sağlar, kişisel ve toplumsal sorumlulukları belirleyerek insanlar arası ilişkileri düzene koyar ve toplumun dayanışmasına katkı sağlar.

2. Ahlak Kuralları: Toplumda iyi ve kötü diye nitelenen değer yargılarına göre yapılması veya yapılmaması gereken davranışlara ilişkin insan hayatını düzenleyen, sürekliliği olan kurallardır. İnsan davranışlarını iyi veya kötü diye niteleyen ahlak kuralları din kuralları ile iç içe, bazı din kuralları aynı zamanda ahlak kuralı olarak toplum hayatını düzenler.

3. Görgü Kuralları: Toplum hayatında kuşaktan kuşağa geçen, yaptırım gücü olan ve toplum üyeleri arasında manevi bağları güçlendiren her çeşit kültür değeri, alışkanlık, töre, bilgi, davranış ve gelenek olarak ifade edilir. Görgü, bir toplumda var olan, uyulması gereken saygı, nezaket ve incelik kurallarıdır. Kişiler karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen; konuşma, yeme, içme, giyim, bayram ve düğünlerde nasıl davranılacağını belirleyen kurallar olarak toplum hayatını düzenler.

4. Örf ve Âdetler: Belirli alışkanlıkla yapılan davranış şekillerinin toplumda yerleşmesi, tekrarlanma zorunluluğu inancının yaygınlaşmasıyla toplumsal değerler olan örf ve âdet kuralları oluşur. **Örf**, yasaklarla belirlenmeyen halkın kendiliğinden uyduğu gelenektir. **Âdet** (töre) ise bir topluluk içinde öteden beri uyulan ve uygulanan tekrarı ile alışkanlık hâline gelen kuraldır.

5. Hukuk Kuralları: Kişilerin toplumla, birbirleriyle, devletle ilişkilerini, haklarını, yükümlülüklerini düzenleyen ve uyulması kamu gücüyle sağlanan kurallardır. Kanunsuz suç ve ceza olmaz kuralıyla, toplumun barış, güven huzur içinde yaşayarak devamını hedefler, toplum hayatını düzenler

6. İnsan Hakları: Tüm insanların sahip olduğu temel hak ve hürriyetler, insanın insan olarak dünyaya gelişi ile birlikte elde ettiği haklardır. **Temel insan hakları;** (1) Hayat hakkı, (2) Sağlık hakkı, (3) Eğitim hakkı, (4) Mülk edinme hakkı, (5) Seyahat hakkı, (6) İletişim hakkı, (7) Kanun önünde kendini savunma hakkı, (8) Hak arama hakkı, (9) Seçme ve seçilme hakkı, (10) Özel hayatın gizliliği hakkı ve (11) Devlet hizmetlerinden eşit faydalanma hakkı. Bu haklar, insanların geliştirdiği ve demokratik devlette uygulanması zorunlu evrensel değerlerdir. Bir devletin insan haklarını kabulü o devletin gelişmişlik düzeyini gösterir.

13.2. Ahlak Kavramı ve Kaynakları

Ahlak, Arapça kökenli, huy, seciye, mizaç, tabiat, yaradılış ve karakter gibi manaya gelen hulk kelimesinin çoğulu, etik (Ethics) ise Latince kökenli felsefenin bir alt dalı olan disiplin, dilimize ahlak veya ahlak bilimi olarak girmiştir.

Batı'da Almanca moral, Fransızca morale, İngilizce morals olarak kullanılan ahlaka daha çok geleneklerle ve kültürle ilgili bir anlam yüklenirken; ahlakın Yunancadaki etik şeklindeki kullanımı daha çok felsefi bir içerik taşır. Ahlak sözcüğü, etik ve moral diye isimlendirilen ve birbirinden farklı iki içeriği birlikte tanımlar. **Etik**, doğru ve yanlış fiilin teorisi, **ahlak** ise onun pratiğe dönüşmüş hali gibidir. Etik, felsefenin bir dalıdır; kişilerin sergilediği davranışların hangileri doğru, hangileri yanlış gibi ahlaki soru ve sorunlar üzerine akıl yürütür. Ahlak için tek bir tanım yoktur.

Ahlak, toplumda iyi ve kötü diye nitelenen değer yargılarına göre yapılması veya yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür. İnsanların ruh ve benliklerinde yerleşik olan, doğuştan veya sonradan kazanılan iyi-kötü, güzel-çirkin eğilimler, davranışlar ve hareketlerdir. İnsanların toplum içindeki davranışlarını ve birbiriyle ilişkilerini düzenlemek maksadıyla başvuru kaideleridir. Kişide devamlılık oluşturan, meleke haline gelen, terki mümkün olmayan huylardır.

Ahlak kavramı, dinî, seküler ve felsefi topluluklarca, insanların sübjektif olarak çeşitli davranışlarının yanlış veya doğruluğunu belirleyen bir hüküm ve kurallar sistemi ve / veya inancı için kullanılır. Tüm dinler önce ahlak der. Toplum, ahlak üzerine inşa edilir. Manevi nitelikteki ahlaki kurullar, insanın kendi iç âleminde tutarlı olmasını hedefleyen, beden ve ruh bütünlüğünü sağlayarak, toplumun birlikte yaşama kültürünü geliştirir. Övülen huyları kazanmak ve yerilen huyları terk etmeyi gerektiren ahlak, huylara ait bilgi olmasıyla tek bir kişi veya topluluğa münhasır kalmayıp farklı isimlerle de olsa tüm toplumlarda vardır.

Ahlak, toplumla birlikte bir anlam taşımasıyla; inanç, adet, gelenek ve düşünce farklılıkları türlü ahlak kavramlarını ortaya çıkarır.

Ahlak kavramının çeşitleri:

-Nesnel (sosyal / toplumsal) ahlak: İnsanların birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen, insanın diğer insanlara karşı vazifelerini belirleyen manevi nitelikteki kurallardır.

-Özel (kişisel) ahlak: Kişinin kendi iç dünyası ile ilgili, davranışları hakkında iyi veya kötü şeklindeki değer yargıdır.

-Göreceli ahlak: Her coğrafi bölge ve hayat şekline göre değişiklik gösteren, yadırganmadan o toplumca kabul gördüğü ahlaktır.

-Sosyal ahlâk, insanların toplum içindeki davranışlarını ve aralarındaki ilişkilerini düzenlemek için başvuru kaideleridir. Kalbî, manevi ve derunî temeli ve onun dışı yansıması ile fiile dönüşen etkinliklere konu olan sosyal davranıştır.

Birbiriyle etkileşimli çok bileşenlerden oluşan sosyal olayları inceleyen sosyal bilimlerin konusu, insanlar arası ilişkiler, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir. 19. yy, "toplumun özgün bilimi" sayılan sosyolojiyi ifade için kullanılırken günümüzde ise ahlak,

işletme, iktisat, coğrafya, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyal tarihi içeren birçok akademik branşı ifade eder. Bu çerçevede ahlak bilimi, kişisel ve toplumsal hayatı düzenleyen kuralları inceleyen önemli bir bilimdir.

Ahlak bilimi, iyi, kötü, doğru, yanlış gibi meseleleri inceleyen, ahlaki bir davranış kuralı koyan, neyin yapılması gerektiği, hangi davranışın iyi olduğu ve hayata anlam kazandırdığını gösteren sosyal bir bilimdir. Kalbî, mânevî ve derunî temelinin yanı sıra, onun dışı yansıması ile fiile dönüşen ve etkinliklere konu olan bir sosyal davranış bilimidir. **Ahlak felsefesi** (moral philosophy) ise insan hayatının ahlaki boyutu ile ilgilenen, ahlaki hükümleri, değerleri, kuralları ve yargıları inceleyen, normatif (kural koyucu) olarak; iyi, kötü, yapılması veya yapılmaması gerekeni belirten felsefe dalıdır. Kişinin iyiye yönelmesi, fazilet, iç muhasebe, hür iradeyle ahlaki kurallara uyma ve davranış geliştirme ahlaki felsefenin temelini oluşturur.

Toplum içerisinde düzeni sağlayan yazılı kurallar hukuku ifade ederken, ahlak, toplumun inancı, kültürü ile iç içe olan ve kişiye vicdanî sorumluluklar yükleyen yazılı olmayan kurallardır.

Ahlak ve hukuk kuralları arasındaki farklar:

1. Ahlak kuralları yazılı olmayan kurallar, hukuk kuralları ise yazılıdır.
2. Ahlak kuralları dağınık, organize olmamış nitelikte, hukuk kuralları ise toplu ve sistemlidir.
3. Ahlakın asıl yaptırımı vicdandır, hukukun ise devlet gücü ile uygulanan zorlayıcı yaptırımlardır.
4. Ahlak, yasakçıyı insanın vicdanına koyar, hukuk kuralları ise insanın dış âlemine koyar.

Geçmişten günümüze gelen görüşler; ahlak kurallarının ne olduğu, kaynağının neye dayandığı, kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişmiştir. Bilim insanlarının bazıları ahlakın temelini din, kimileri akıl, bir kısmı da insan tabiatı olduğunu söylemişler.

Ahlakın kaynağı konusunda üç temel tez / görüş:

1. Ahlakı insanın hem yaratılışı, tabiatı veya fitrat kanunları anlamında, hem de peygamberler aracılığıyla gönderilen vahiy kaynaklı kurallar anlamında kabul eden dinlerin tezleridir.
2. Ahlakı akıl referanslı ele alan, onu hem bir metafizik hem de pratik insani gerçek olarak gören felsefi doktrinlerin tezleridir.
3. Ahlakın topluma dönük yönü üzerine geliştirilen antropolojik ve sosyolojik teorilerdir.

Doğu toplumlarında ahlakın çelişkisiz temel kaynağı din ve dinin fitrata uygun geliştirdiği vicdandır. Kaynağı din olmayan, insanlar tarafından konmuş ahlaki kurallar, onun sosyal ve manevi yaptırımının etkisini azaltır, gittikçe kutsal değerlerden uzaklaştırır, insanı bencilleştirerek yozlaştırır. İnsanı sadece bu dünyada yaşayan, haz ve zevklerini tatmin etmesi gereken bir yapıda gördüklerinden ahlak teorileri de bu düşünceyi tamamlayıcı unsurlar taşıır.

Dini manada ahlak, bir toplumda kabul edilen İlâhî kaynaklı belli kurallar topluluğunu ifade ederken; felsefenin bir dalı olarak etik ise, ahlaki kavramların çözümlenmesi için, rasyonel, mantıkî ve teorik temelleri bulmaya çalışır.

Ahlakın farklı kaynaklarıyla birlikte onu besleyen ve geliştiren kaynakları çeşitli şekillerde ifade edilmektedir.

Ahlakın temel kaynakları:

1. Din: İbadet, itaat, iman, takva, ahlak, tevhit, teslim gibi anlamları ihtiva eden, kaideleri Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen, insana dünya ve ahirette saadet yollarını göstermesiyle ahlaka kaynaklık eder.

2. Örf ve Adet: Belirli alışkanlıkla yapılan davranış şekilleri, toplumda yerleşme, tekrarlama zorunluluğu ve inancının yaygınlaşmasıyla toplumsal değerler olan örf, âdet kuralları oluşur ve ahlaka kaynak teşkil eder. **Örf**, yasaklarla belirlenmeyen halkın kendiliğinden uyduğu gelenek, **âdet**, (töre); toplumda öteden beri uyulan ve tekrarı ile alışkanlık hâline gelen davranıştır.

3. Gelenek ve Görenek: Toplum hayatında kuşaktan kuşağa geçen, yaptırım gücü olan ve toplum üyeleri arasında manevi bağları güçlendiren her çeşit kültür değeri, alışkanlık, töre, görgü, bilgi, davranış, anane olarak ifade edilir ve ahlaka kaynak olur.

4. Felsefi Kaynaklar: Felsefeciler, insanlar için neyin iyi veya kötü olduğunu her zaman tartışmışlar. Aristoteles, (MÖ 367–MÖ 347), Zenon (MÖ 490-430), Epiküres (MÖ 341-270) gibi eski Yunan felsefecileri kendilerine göre iyiyi kötüyü, fazileti yorumlamışlar. Sokrates (MÖ 469-399), Platon (MÖ 427-347), Farabi (870- 950), B. Spinoza (1632-1677) ve E. Kant (1724-1804) gibi felsefeciler evrensel ahlaka inanır, ama kaynağı insanın dışında ve kendi bağımsız kuralları olduğu görüşündeler.

Sokrat için ahlakın kaynağı bilgidir ve insan aklıyla bunu bulabileceğini ifade eder. **Platon**, iki evrenin olduğunu; birisi yaşanılan bu evren diğeri, idealar dünyası olan ezeli, ebedidir ve bunlar görünmez ancak kavranabilir olduğunu söyler. **Farabi**'ye göre evrende tek gerçeklik Allah'tır. İnsana en yüksek mutluluğu veren bilgi de Allah bilgisidir. Evrenin temel kanunları Allah'ın yarattığı kanunlardır. **Spinoza**, Allah-evren-insan ayrımının olmadığını, bunlar birdir, aynıdır diyerek Panteist bir görüş sergiler. İnsanlar, kendisinin de bir parçası olduğu tabiat düzenini anlayarak ve bu bilgiye dayanarak ahlaki bir şekilde davranmalı der. **Kant** ise iyi niyete dayanan ve sorumluluk duygusundan kaynaklanan her fiilin sonucu ne olursa olsun ahlakidir demektedir.

Felsefecilerin ahlakın kaynağına dair geliştirdikleri felsefi yaklaşımları:

1. Haz Ahlakı: Ahlakı faaliyetin değeri, fiilin sonucunda oluşan hazdan gelmektedir. Hazcılar, haz duygusunun farklı derecelerde ve kişiye bağlı gördükleri için evrensel ahlakı reddederler. Bu yaklaşımın iki temsilcisi; **Aristippos** ve **Epiküros**'dur. Aristippos'a göre haz sağlayan şey iyidir, acı veren şey de kötüdür. Epiküros'a göre ise haz, tüm insanların hedeflediği ve yöneldiği hedeftir.

2. Fayda Ahlakı: Kişiye fayda sağlayan şeyler iyi, fayda sağlamayan şeyler ise kötüdür. Bu anlayış ahlaki fiilin sonucuna değer vermekte, ahlaki fiilin değerini onun vereceği sonuca bağlamaktadır. Faydayı ve başarıyı iynin kriteri sayan bu anlayışa göre de evrensel ahlak kanunu yoktur. Bu bakımdan, faydacılar ile hazcılar fikrî olarak benzer durumdalar.

3. Bencillik Ahlakı: Bencillik, kişinin kendi kişiliğine ve çıkarlarına düşkünlük göstermesidir. Kişinin tüm fiillerinin ben sevgisiyle belirlendiğini, ahlaklı olmanın da kendini koruma güdüsünün dışı yansıması olduğunu ileri süren görüştür. Bunlar faydacılar ve hazcılar gibi evrensel ahlak kanununun varlığını kabul etmezler. Bu anlayışın öncüsü Hobbes'a göre insanı yönlendiren

ve harekete geçiren iki önemli saikten biri ben sevgisi diğeri ise kendini korumadır.

4. Anarşizm: Anarşistler, hukuk kuralları gibi ahlaki kuralları da insanın hürriyetini kısıtlayan kurullar olarak görürler. Bu kurallar olmadan, insanın kendini daha iyi ortaya koyabileceğini ve daha iyi bir hayat yaşayacağını ileri sürerler. Bunlara göre, önemli olan tek şey kişilerin hak ve hürriyetleridir. İki tipik temsilcisi Proudhon ve Stürmer'dir. **Proudhon**, insanların tabi durumlarının yapay kurumlarla zorlanmaması gerektiği ve baskıcı kurumların kaldırılmasının insanı mutlu edeceğini söyler. **Stürmer** ise insanın kendisi dışında hiçbir şeye ve kimseye karşı sorumlu olmadığı ve "iyinin de kötünün de benim için hiçbir anlamı yoktur" insan fiillerini haklı çıkaran şey, yalnızca kendi kişilik gücü olduğunu savunur.

5. Nihilizm: Mevcut olan görüşlere, değerlere ve düzene karşı hiçbir kaide tanımayan felsefi yaklaşımdır. Bu akımın tipik temsilcisi olan **Nietzsche**, köle ahlaki olarak nitelediği geleneksel ahlak anlayışına karşı çıkarak, ahlak dışı bir öğreti kurmaya çalışmıştır. Ona göre hayatın temel sebebi güçlü olma isteğidir. Mutluluğu hazda değil, güçlü olmada görür.

6. Öz Ahlakı: Sartre'ın temsilciliğini yaptığı bu anlayışta insan, değerlerini kendisi oluşturur ve yolunu kendisi seçer. Genel bir ahlaki değer ve dünyada insana yol gösterecek bir işaret olmadığını söyler. İnsanın bu noktada hür olduğunu, kendi kararını kendisi vereceğini, kendi özünü kendi belirleyeceğini ve sorumluluklarına katlanacağını ifade eder.

Ahlak, beslendiği kaynaklara bağlı olarak farklılıklar gösterecektir. Asya ve Avrupa toplumlarının ahlaki değer yargıları karşılaştırmalı olarak ortaya konmalıdır. Bilim, sanat ve teknolojik açıdan medeniyetler birbirini etkiledikleri gibi ahlaki açıdan da etkilenmişlerdir. Alman tarihçi J. Gustav Droysen, Yunan kültürünün Akdeniz bölgesi ve Ön Asya da Doğu kültürleri ile karışıp kaynaşmasıyla şekillenen evrensel bir kültür olarak Helenizm'den bahsetmiş. Emevîler, İslâm Dinini, İspanya'dan Avrupa'ya taşıyarak Fas, Kurtuba ve Gırnata'da kurdukları üniversiteler bilim ve teknoloji ile Hristiyanlık âlemini uyandırmış. Medeniyetlerin insanlığın ortak geliştirdiği ürünleri etkileşimle alarak gelişmelerine temel yapmışlardır.

13.3. Evrensel Ahlak İlkeleri ve Gelişimi

Bugün için bilim insanlarının ve felsefecilerin hepsinin ortak kabul ettiği evrensel bir ahlak kuralları yoktur.

Ahlakın evrensel olmasını isteyen felsefeciler olduğu gibi ona karşı çıkan, kabul etmeyen Jean Paul Sartre, Friedrich Nietzsche gibi felsefeciler var. Kişinin haz alması, faydacı ve bencil olmasının onu mutlu edeceğine inanan felsefeciler evrensel ahlaki kabul etmezler. Felsefeci **Epikuros** hayatın gayesini en yüksek hazza erişmek olarak görür. **Stuart Mill** ise insan mutluluğunu sağlayan şeyin ondan insanın faydalanması olduğunu söyler. **Hobbes** ise ahlakta hâkim olan şeyin kişinin çıkarı olması fikrine sahiptir.

Bazı felsefeciler ise "**hak kuvvettedir**" diyerek ayrı bir ahlak anlayışı ileri sürmüşler. Alman filozof Nietzsche'e (1844-1900) göre toplumda halk ve seçkinler olarak iki tür toplumsal sınıfın varlığını kabul eder. Ona göre halk, sürü durumundadır ve mevcut din ve ahlak kuralları halk için yeterlidir. Hristiyanlığa düşmandır, ona nefretle bakar ve bu ahlakın yerine deha, güç ahlakını koymak gerektiğini savunur. Bu yeni ahlaki değerleri, seçkin sınıf arasından yetişecek üst insanlarca üretilecek fikrindedir. **Bergson**; akla dayanan topluma ait ahlak ve sezgiye dayanan evrensel ahlak diye iki tür ahlaktan söz eder.

Felsefecilerin ahlaka bakışları, bütün tarihî süreçte incelendiğinde sorunlu olduğu, fakat buna inanan ve yolunda giden bir grup insan tarafından uygulandığı görülür. Felsefenin, tüm felsefecilerin günümüz insanına sunabileceği bütün insanlığı kucaklayan ve zamana göre değişmeyen doğruları sunabilecek, onlara barış ve huzur verecek, ortak kurallar bütünü maalesef yoktur. Felsefenin Hz. Âdem'den bugüne kadar tarihî seyri içerisinde ortak bir ahlak üzerinde anlaşabildiği görülmemektedir.

İnsanları Yaratıcıdan bağımsız fertler olarak algılayan ve ona göre prensipler ortaya koyan felsefi ahlak telâkkileri toplumu huzurlu ve insanları mutlu etmesi imkânsızdır. O halde bütün insanların iki dünyada da mutlu olmaları için ahlak kodlarını belirlemek gerekir. Bu sadece insanların ortaya koyduğu fikirlerle değil, insanı yoktan yaratan ve ona sayısız duygu ve kuvveler veren Allah tarafından belirlenmelidir. İşte bu ahlak kodları en gelişmiş ve evrensel bir şekilde dinlerin sonuncusu İslâm ve onun kitabı Kur'an'da bulunmaktadır. Bu ilkeleri insan fitratına uygun olduğu için evrensel ahlaka temel teşkil etmektedir.

İlahi dinlerin vazettiği ve gelecekte evrensel ahlak ilkesi olma potansiyeli taşıyan birçok kural mevcuttur.

İlahi Dinlerin ortaya koyduğu temel ahlaki ilkeler:

1. Hiçbir cana kıymamak (öldürmemek)
2. Yalan söylememek, adaletli ve hoşgörülü olmak
3. Muhtaç olanlara yardım etmek ve merhametli olmak
4. Hak yememek, hırsızlık yapmamak, mülkiyet hakkına ve alın terine saygılı olmak
5. Ana-babaya itaat, küçüklere sevgi ve büyüklere saygı
6. Dürüst, çalışkan, sabırlı, affedici, mütevazı ve kanaatkâr olmak
7. İffetli, namuslu olmak, kibirlenmemek ve insanları aşağılamamak
8. Kişi ve toplumu ayırıştırın nefret dilinden uzak durmak.

Herkes için geçerli ahlaki kodlar benimsenmezse, dünyanın içinde bulunduğu durum daha da vahim olur ve dünya yaşanmaz hale gelir. İnsanı dinî değerlerinden uzaklaştıran ahlak teorileri Avrupa ve onları taklit edenler üzerinde etkisi hâlâ sürmektedir. Dine uzak felsefenin insana verdiği, ferdiyetçilik, insanın kendi kendine yeterli olduğu düşüncesi tüm insanlığa zarar vermektedir.

Felsefi ahlak anlayışı etkisinde kalan, sınır tanımadan herkesin her istediğini yapabilmesini sağlayan faydacı ve zevk ahlakına uyan kimseler, kendilerine ve başkalarına da zarar verir. Evrensel olarak ahlakın temeli; "kendine yapılmasını istemediğin bir davranışı, başkalarına yapma" anlayışıdır. Ernest Hawingway: 'Bir şeyi yaptıktan sonra kendini iyi hissediyorsan o davranışın ahlakidir, şayet kendini iyi hissetmiyorsan gayr-i ahlakidir' diyerek evrensel ahlaka katkı sunmuştur. Dünyada genel kabul gören ahlaki prensipler gelişmektedir. Gelecekte, dini ve müspet hareketi esas alan daha çok prensipte anlaşılması beklenmektedir.

Evrensel ahlak ilkeleri:

1. Saygı: İnsanların kendisine ve diğerlerine saygı göstermesi, başkalarının fizikî, ruhi sağlığını bozacak davranışlardan uzak durulması, insani değerlerin kabulünü ifade eder.

2. Güvenilirlik: Her bakımdan doğru, dürüst, güvenilecek bir insan olmayı ve başkalarına da güvenmeyi esas almaktadır.

3. Sorumluluk: İnsanın kendisine, dinine, ailesine, çevresine, arkadaşlarına, işyerine karşı mesuliyetlerini yerine getirmesini, topluma karşı genel olarak iyi olanı yapmasını ifade eder.

4. Adil olmak: Kişinin, başkalarına karşı adil olmayı, herkese eşit şartlarda eşit muamele etmesini ve hukukun üstünlüğünün kabulünü ifade etmektedir.

5. Şefkatli olmak: Esirgeme, sakınma, acıyarak sevmek, merhamet etme, başkasının kederiyle ilgilenme, yardıma, sevgiye muhtaç olanlara karşılıksız; iyilik yapma, yardıma koşma ve sevgi beslemektir.

Bu beş esasta toplanan evrensel ahlak kodları zaman içinde daha da artma eğilimi gösterecektir.

13.4. Kişi Ahlakı ve Gelişimi

Toplumun sulh ve selameti için kişi; bir yanlış ve haksızlığa rastladığında önce eli ile güç yetiremiyorsa dili ile düzeltmeye, engel olmaya çalışmalı, o da olmuyorsa bu adaletsizliğe onay vermemelidir.

Doğruyu, iyiyi tavsiye etmek, yanlış ve kötünden uzaklaştırmak ahlaki bir vazifedir. İnsanın kendine yapılmasını istemediği bir hareketi, başkasına yapmaması olgunluğunu gösterir. Nemelazımcılık, bana değmeyen yılan bin yaşasın, sen çalış ben yiyeyim ve ben tok olayım başkası açlıktan ölürsün gibi bencil anlayışlar kişi ve toplumu çökertir. Kişi ahlakı, kimsenin olmadığı, görmediği, duymadığı yerde, aleyhine de olsa doğru olanı yapmasıyla mükemmelle ulaşır. Kişinin ahlaki duruşunun bazı özellikleri vardır.

Kişi ahlakının temel özellikleri:

1. Doğrunun sadece zekâdan değil, kişinin içinden geldiği ve kendisine dönmesini sağlayan ahlaktır.
2. Kişinin karşılaştığı durumlarda doğru ve yanlış kararlar vermesi kendi vicdanına bağlıdır.
3. Belli kuralların olmadığı bazı durumlarda, kişiyi amacına ulaştıracak davranış ahlakıdır.
4. Kişi bir grupta yer aldığı için, haksızlığa göz yummaz.
5. Kişi hür oldukça kendi ahlaki standartlarını geliştirir ve kendi çabaları ile olgunlaşır.
6. Kişi yaptığı işi öncelikle ahlaki değerlere göre, sonra kanunlara göre değerlendirir.
7. Kişinin elde ettiği her bilgi kişiye ahlaki bir sorumluluk yükler.

Ahlak, bir bilinçtir ve sosyolojik olarak insanın iç ve dış dünyaya yansıyan fiillerini düzenler. Kişideki, dürüstlük, adalet, nezaket, incelik, zarafet, naziklik güzel ahlakı, yalan, iftira, inhisar, tahsis ve tekfir ise kötü ahlakı yansıtır. Yerine getirilememiş iyi niyet, iyi bir davranışa yönelmiş fakat gerçekleştirilememiş irade insanı ahlaki sorumluluktan kurtarmaz. İnsan yaptıklarını sürekli doğruluk şartlarına uydurmak, bu doğru hareketleri güzel ahlak alışkanlığı, yüksek karakterler halinde elde etmek ahlak eğitimiyle gerçekleşir. **Ahlak eğitimi**, sağlıklı düşünen, hisseden, sorumlu davranan, duyguları oturmuş, empati yapabilen kişilerin yetiştirilmesi için gerekli ahlaki davranış kurallarının ailede, örgün ve yaygın eğitim yollarıyla verilip benimsetilmesidir. Bu eğitimin amacı, kişide, olgun davranışlar konusunda alışkanlık sağlayıp, üstün ahlâkı gerçekleştirmektir.

Ahlak eğitiminin faydaları:

1. Bir ahlâkî davranış, kalıcı bir ahlâk kuralı haline gelinceye kadar, tekrar edildiğinde karakter haline gelir.
2. Kişi ve toplumu kötü ahlaktan kurtarır ve iyi ahlakla donatarak devamını sağlar.
3. Kişide sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturur.
4. Her kişiyi, yetenek, ilgi ve becerileri doğrultusunda yetiştirerek hayata hazırlar.
5. İnsanları dünya ölçeğinde, duyguları oturmuş, olgun, empati yapabilen entelektüel bir yapıya kavuşturur.
6. Ahlâk eğitiminin esası ahlak kurallarını öğretmek kişinin ahlaki bir kişilik gelişmesini sağlar.

İnsan faaliyetlerinin dış âlemde oluşturduğu faydalı, iyi veya kötü sonuçları ancak bir iradeden çıkıp çıkmadığına göre değerlendirilir. Bu şekilde kişilerin topluma karşı birçok konuda ahlaki sorumlulukları bulunmaktadır. **Ahlaki sorumluluk**, kişinin hür iradeleriyle bilerek ve isteyerek yaptığı fiillerden kaynaklanan iyi ve kötüyü ayırt ederek gereğini yapma sorumluluğudur. Sorumluluk şuuru, insanı, tamamıyla başıboş olmaktan kurtaran ve onu kendi duygu ve temayüllerine hâkim ve hür kılan bir şuur olması itibarıyla insana fevkalade bir değer katar. İnsanların toplumda bulundukları konuma göre de sorumlulukları bulunmaktadır.

Kişinin ahlaki sorumlulukları:

1. İnsan akli ve şuuru ile öncelikle kendi hareketlerini değerlendirmeli,
2. Başkalarının tutum ve davranışını vicdani ölçülere göre değerlendirmeli,
3. Kendine ve yakın çevresine karşı sorumluluklarını ne kadar yerine getiriyor?
4. Topluma karşı ahlaki sorumluluklarını ne ölçüde yerine getiriyor?
5. Kişi, kendisi için istediğini başkası için de istemesi,
6. Kendine yapılmasını istemediğini başkasına da yapmaması,

Kişinin dürüstlüğü; dünyanın bir ucundaki kelebeğin kanat çırpışıyla oluşan rüzgârın, başka bir bölgede kasırga oluşturmalarını sağlayan **kelebek etkisi** yapabilir. Bu sebeple toplumda ahlak, akıl ve bilgiye dayalı kahramanlıklar teşvik edilmelidir.

13.5. Sosyal Ahlak ve Değerler Eğitimi

Bir toplumun üyesi olmanın ilk şartı, o toplumun mevcut ahlaki çerçevesini ve değerlerini kabul etmektir.

Toplum, ahlak kurallarına uymayan kişiyi dışlar, kınar, ayıplar, muhatap olmaz, küçümser ve o kişi ile kimse konuşmak istemez. Toplumun değer yargılarını olan sosyal ahlaka uygun davranış; saygınlık, güven, iyi bir imaja sahip olma, problem çözmede yardım görme, karışıklığı önlemede rol alma, kabul görmeyi sağlar. **Sosyal ahlâk**, insanların toplum içindeki davranışlarını ve aralarındaki ilişkilerini düzenlemek için başvurulan kaidelerdir. Kalbî, manevi ve derunî temeli ve onun dışı yansıması ile fiile dönüşen etkinliklere konu olan sosyal davranıştır. Sosyal ahlak, insanlar arası sosyal sorumluluğu ele alır, iyi ve güzel davranışları sosyal hayata hâkim kılmak, sosyal adalet, kardeşlik, insanlık, barış, iyilik gibi değerlerin gözetilip gereğinin yerine getirilmesini savunan, insana layık olan iyilik ve güzelliğin bizzat onun eliyle gerçekleşmesini isteyen, ahlâkın sosyal hayata hâkim olmasını hedefler.

Sosyal ahlakın temel hedefleri:

1. Sosyal ilişkilerde güven ortamı tesis etmek.
2. Toplumun sulh ve huzur içinde yaşamasını temin etmek.
3. İnsanın kendisine ve başkalarına saygı duymasıyla sosyal barışı ve bütünleşmeyi temin etmek.
4. Kişilerin yaşadıkları toplumda sosyal sorumluluğu gereği çevresine faydalı olabilmelerini sağlamak.
5. Değerler eğitimi aracılığı ile insanlara güzel haslet, huy, faydalı tutum ve davranışlar kazandırmak.

Sosyal hayatı düzenleyen, huzur ve güvenini sağlayan, kişilerin topluma, toplumun da kişilere karşı dikkate alması gereken temel ahlaki değerler vardır.

Temel ahlaki değerler:

1. Sevgi, saygı, hoşgörü, doğruluk, dürüstlük, sadakat ve güven,
2. Hak ve hukuka riayet etmek, adil olmak,
3. Müspet hareket, kişi zafiyetini istismar etmemek ve tüm işleri hilesiz yapmak,
4. Hata, suç ve cezanın şahsiliğine, masumiyet karinesine, zedelenmeme hakkına saygı göstermek,
5. Başkasının şeref ve itibarını zedelememek, gıybet ve iftira etmemek,
6. İnsanlar hakkında iyi düşünme ve vatandaş sorumluluğuna sahip olma,
7. Dayanışma, yardımlaşma ve acısı olanın acısını paylaşma,
8. Başarıların ekibe, başarısızlığın idarecilere verme prensibini benimseme,
9. Kaynakların adil dağıtılması ve mükemmeliyeti arama,

Ahlak kuralları, bir kişi, grup veya toplum için geçerli olan değer yargılarıdır. **Değer**, toplumun devamını sağlamak için üyeleri tarafından kabul edilen, insanları olumlu yönde destekleyen, yaşanabilir gelecek için gereken evrensel duygu, düşünce, davranış, ahlak, inanç ve kurallardır. **Değerler eğitimi** ise toplumun ortak değerleri olan din, ahlak, kültür, sanat, düşünce, davranış ve kuralların eğitim yoluyla öğrenip yaşayıp, davranışa aktarmaktır.

Değer oluşumu ve kişiye aktarımı ilk ailede başlar. İnsanın doğuştan getirdiği özellikler ile içinde yaşadığı toplum değerleri oluşturur. Değer anlayışını etkileyen unsurlar, kişinin dini inancı, yaşadığı sosyal çevre, toplum, kişinin karakteri ve aldığı eğitimidir. İnanma, merhamet, hoşgörü, saygı ve yardımseverlik değerleri her toplumda aynı anlamı taşır. Sahtekârlık, yalancılık, haksızlık ve zulüm de her yer ve zamanda olumsuzluğu ifade eder. Bir duygu, düşünce ve davranışın değeri ifade edilirken dini, ahlaki, sanat açısından farklı kavramlar kullanılır. Her toplumun kendine özgü din, ahlak, gelenek, dil, kültür, felsefe ve sanat anlayışı vardır. Kişi, bulunduğu toplumun dini, ahlaki ve hukuki değerlerini fark eder, kişilik oluşturma sürecinde bunlardan istifade eder. Eğitim ile tutum ve davranışa dönen her değer sosyal çevre içinde model olarak insanlara yansıtılarak değer bilinci yüksek nesiller yetiştirilebilir.

Değerlerin temel özellikleri:

1. Kişi veya toplum tarafından benimsenen birleştirici unsurlardır.
2. Toplumun manevî ve sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve kişilerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Kişinin bilincinde yer alan ve davranış yönlendiren unsurlardır.
4. Kişi bilincine ilave duygu ve heyecanları da ilgilendiren motivasyonlardır.

Eğitim, kişi veya toplumun sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı, beceriyi, değerleri, sanatı vb. kendisinden sonraki kuşaklara aktarma sürecidir. Eğitimden beklenen, kişilere bilgi, beceri kazandırma yanında, toplumun devamlılığını sağlayacak değerler kazanması ve karakter gelişimine fayda sağlamasıdır. Bu sebeple; sorumluluk, dürüstlük, iyi vatandaş, saygı, iş birliği, hoşgörü, şeref, faydalı olma, iç disiplin, şefkat, adalet, ideal, diğer insanlara hizmet, sebat, seçme hürriyeti, inançlı, cömertlik, ferdi haklar ve cesaret gibi değerler hayat boyu tüm eğitimle nesillere aktararak toplum hayatında tutum ve davranışa dönüştürülmelidir.

Değerler ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar:

1. **Adalet:** Adil olma. Zulme ve zalime karşı durma. Paylaşma. Eşit davranma. Hak ve hukuku gözetme.
2. **Dürüstlük:** Doğru sözlü olma. Açık ve anlaşılır olma. Güvenilir olma. Sözünde durma.
3. **Dostluk:** Güven duyma. Diğerkâmlık. Sadık ve vefalı olma. Empati yapma.
3. **Saygı:** Mütevazı olma. Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma. Diğer insanlara değer verme.
4. **Sevgi:** Aile birliğini önemseme. Fedakârlık yapma. Hoşgörü.
5. **Sorumluluk:** Kendine, ailesine, çevresine, yaşadığı yere ve ülkesine karşı sorumlu olma.
6. **Yardımseverlik:** Cömert olma. Fedakâr olma. Merhametli olma. Misafirperver olma.
7. **Sabır:** Azimli olma. Tahammül etme.

Bir toplumun varlığının devamının temeli kendine özgü değerlerini muhafaza edip geliştirmek ve gelen nesle aktarmaktır. Toplumda herkesin üzerinde anlaşıldığı, gittikçe genişleyen ortak bir ahlaki değerler sistemine ihtiyaç vardır. **Toplumsal değerler**, tüm

insanlığı yakından ilgilendiren insani değerler, ahlakın vazettiği, doğruluk, dürüstlük, adalet, zayıfları koruma, eşitlik, hukuk ve hayat hakkına saygı gibi temel değerlerdir. Dünyada yaşanan muhtelif sıkıntıların temelinde değerlerden uzaklaşma vardır.

Değerler önemsiz hale gelmiş ise toplumda yozlaşma başlamıştır. Buradan insanların faaliyetlerinin ahlaki olup olmadığı da sorgulanması gerekir. **Yozlaşma**, bir şeyin gerçek özelliklerinden ayrılması, uzaklaşması, özünden kopuş, yapısında olan iyi şeyleri sonradan kaybetmesi, bir tereddit ve dejenerasyon halidir. **Toplumsal yozlaşma** ise toplum değerlerinden uzaklaşma, değer karmaşası, değer farklılaşması, çatışma, faydacılığın her şeyin önüne geçmesi ve ahlaki kurallardan uzaklaşma halidir. Yozlaşma, sosyal, siyasi, kültür, meslekî ve ahlaki alanlarda oluşan zayıflamadır.

Yabancı kültürlerin olumsuz etkisi ve toplumun kendi değerlerini hafife almasıyla ortaya çıkan kültür yozlaşması diğer alanlara sıçramaktadır. Toplumun ümitsizliğe kapılması, duygusuz nesil, adalet namına zulüm, sınırsız kazanıp sorumsuz harcayanların artışı, bencillik, aç gözlülük, kibir yozlaşmayı tetiklemektedir. Yozlaşma, insanın ruh sağlığını etkiliyor, çaresizlik duygusu, psikolojik çöküş ve sosyal ataletle sürükleyerek sosyal patlamalara sebep oluyor. **Sosyal atalet**, toplumun önemli bir kısmının gevşemesi, tembelliğe sürüklenmesi, moral, motivasyon kaybı, millî heyecanını kaybetmesi neticesi, sosyal meselelere çözüm bulmada şaşkınlık ve çaresizlik halidir. Bu noktada toplumsal yozlaşmanın farklı ve çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır.

Toplumsal yozlaşma sebepleri:

1. Kamu yapısından kaynaklanan sebepler: Kamu kurumlarının organize olma şekilleri ve kamuda yerleşen anlayış, kamu mallarına bakış açısı yozlaşmanın belirtilerini oluşturur.

2. Ekonomik yapıdan kaynaklanan sebepler: Bir ülkede ekonominin kötüye gidişi toplumu ve fertleri olumsuz etkilemesiyle ahlaki yozlaşmanın alt yapısı başlamış olur.

3. Siyasi yapıdan kaynaklanan sebepler: Toplumun farklı kesimlerinin siyasi alanda kendini ifade edememesi, siyasetin dar bir kesimin elinde kalarak kişisel menfaatlere alet edilmesidir. Siyasi yapıda rol alan seçmenler, siyasetçiler, bürokratlar, baskı gruplarının menfaat sağlamak için hukukî, dini, ahlaki ve kültür normlarını ihlal eden davranışlarda bulunmalarına **“siyasi yozlaşma”** denir. Siyasi yozlaşma çeşitleri ise rüşvet, ayrımcılık, rant kollama, zimmet, lobicilik, kamu sırlarını sızdırma ve siyasi dalaveredir.

4. Bürokratik yapıdan kaynaklanan sebepler: Bürokratik kurumlar aracılığıyla sağlanan hizmetlerde; rüşvet, zimmet, kayırmacılık, rant kollama gibi istenmeyen davranışlar yozlaşmanın bürokratik sebepleridir.

5. Toplum yapısından kaynaklanan sebepler: Toplum içerisindeki eşitliği zedeleyici gelenek anlayışı ve kişilerin kendisini ifade edemeyişinin oluşturduğu ortam bir çatışma ve yozlaşma oluşturabilir.

6. Tarihi sebepler: Toplamların tarih içinde yaşadığı savaş ve iş kargaşalar, toplumlarda çözülme ve yozlaşma oluşturabilir. Yozlaşma ve anarşiden bir ülkenin kurtulmasını sağlayacak beş temel esas ise merhamet, hürmet, emniyet, haram ve helali bilip haramdan çekilmek ve serseriliği bırakıp itaat etmektir.

13.6. Güzel Ahlak

Ahlak, güzel ve kötü olarak ikiye ayrıldığında; edep, hayâ, tevazu, kanaatkârlık, cömertlik, diğerkâmlık, îsar (ikram) ve kerem güzel ahlak, yalan söylemek, edepten mahrum olmak, aç gözlülük, bencillik, riyakârlık, kibir ve cimrilik ise kötü ahlaklar.

Güzel ahlak, ilim ve edep öğrenmekle, iyi insanlarla arkadaşlık etmekle elde edilir. Kötü ahlak da kötü insanlarla, uygun olmayan yerlerde, ilim ve irfandan uzak kalmakla kazanılır. Kötülüğü ve kötülükleri azaltmanın yolu iyiliği ve iyileri çoğaltmaktır.

“Güzel ahlak, güler yüzlülük, cömertlik, kimseyi üzmemek, genişlikte ve darlıkta insanları razı etmeye çalışmak demektir”.

“Güzel ahlakın en azı, güçlülere göğüs germek, yaptığı iyiliklerden karşılık beklememek, bütün insanlara şefkatli olmaktır”.

“Güzel ahlak, yaratanı düşünerek, yaratılanları hoş görmek, onların eziyetlerine sabretmektir”.

“İyi insan, iyi ahlaklı insan demektir”, “Her şeyi, zıddı kırar. Kötü huyları, iyi huylar yok eder”.

“Başkasında bir ayıp görünce, bunu kendinde aramak, kendinde bulursa, bundan kurtulmaya çalışmalı”.

“Biri bizi tenkit edince, kusurumuzu söyleyince hoşlanmıyorsak, biz de başkalarını tenkit edip kusurunu söylememeliyiz”.

“Bir söz söylerken, kendimizi karşımızdakinin yerine koymalıyız”.

“Güzel ahlak, senden kesilen akrabayı ziyaret etmek, sana vermeyene vermek, sana zulmedenı affetmektir.” Beyhaki

“Güzel ahlak, cömertlik, bağışlayıcılık, sabır ve tahammüldür.” Hasan-ı Basri

“Kötü ahlaklı insan, kırılmış saksı gibidir, ne saksıdır, ne de çamur.” Vehb bin Münebbih

“Bir insan için Allah’ın en büyük ihsanı iyi ahlakıdır.” Heinrich Heine

“Her binanın bir temeli var, İslâm binasının temeli de güzel ahlakıdır.” İbn-i Abbas

“Rızık hazineleri, ahlak güzelliğindedir.” Yahya bin Muaz

“En büyük şeref, güzel ahlakıdır.” “Ahlaksızlara ilim öğretmek, kaplana kanat takmak gibidir.” Hz. Ali

“İnsanın iyisi, ruhunun yeteneklerini mükemmellik ve doğru ahlakla uyum içinde, sürekli fiile döken kişidir.” Aristo

“Bilgi ve ahlakı bir arada yoğunlaşmış insan, sermayeden daha önemli bir zenginliğe sahip demektir.” Asson

“İnsanlar, görünüşleri ile karşılanır, bilgileri ile ağırlanırlar ve ahlakları ile de uğurlanırlar.” Mevlâna

Güzel ahlak örnekleri:

1. Yalan söylememek, adil, dürüst ve güvenilir olmak.
2. Anne babaya lâynkıyla iyilikte bulunmak, akrabayı ziyaret.
3. Sözüne sadık olmak, riya ve gösterişten uzak durmak, müsamahalı olmak, hüsn-ü zan beslemek, kini ve öfkeyi yutmak.
4. Mütevazı olmak, güler yüzlü olmak, kalp kırmamak, affedici olmak ve nefsin kötü arzularından kurtulmak.
5. Kin tutmamak, iftira, gıybet etmemek ve insanların kişilik haklarına saygılı olmak.

6. Yapılan iyiliği başa kakmamak ve cimrilik yapmadan infak etmek.
7. Kendi nefsinin ayıpları ile meşgul olup başkalarının ayıpları ile uğraşmayı terk etmek.
8. İyiliği tavsiye, kötülükten uzaklaştırmak, insaf ve vicdan sahibi olmak.
9. Emaneti, sözü, ırzı muhafaza etmek, selamı yaymak ve selama önce başlamak.
10. İnsanların arasını düzeltmek, sır saklamak ve insanlarla iyi geçinmek
11. İstişare etmek, işlerde anlaşmayı, barışı tercih etmek, seciyeli, karakterli, sadâkatli ve vefalı olmak.
12. Komşuya ikram, fakire ve fukaraya yardım etmek ve vakar, hayâ ve edep sahibi olmak.
13. Evini, geçimini düzene koymak, helal rızık talep etmek, cömert ve kanaatkâr olmak.
14. Temiz olmak, güzel giyinmek, aileye, çoluk çocuğa harcamada cömert davranmak.
15. Zulümden, yasak olan ve töhmet getirici hallerden uzak durmak, tefekkür ve ibret ile bakmayı devamlı kılmak.
16. Hayır işleri bitirmede aracı olmak, muhtaçlara yardım etmek, yetime kefil olup koruyup gözetmek.
- 17 Empati yaparak, karşı tarafın duygu ve düşüncelerini anlamak.

Kötü ahlaka örnek bazı davranışlar:

1. Yalan söylemek, iftira etmek ve dedikodu yapmak,
2. İnsan öldürmek, adaletten ayrılmak ve zulmetmek,
3. İnsanlara karşı kibirli olmak ve ikiyüzlü davranmak
4. Gayr-ı meşru beraberlik yaşamak,
5. Haksız yere başkasının malını yemek, gasp etmek ve çalmak,
6. İnsanların ayıp ve kusurunu araştırmak, bilmemesi gereken şeylerin ardına düşmek,
7. İnsanları halka rezil etmeğe çalışmak ve insanları yaftalamak,
8. Haset, kin, çekememezlik, göntül kırıcı olmak ve kendisini hatasız görmek.

13.7. İş Ahlakı ve Ahilik

Meslek etiği, iş etiği, şirket ahlakı, firma ahlakı, işletme ahlakı, ticaret ahlakı, esnaf ahlakı, üretici ahlakı, işveren ahlakı vesaire isimler ile ifade edilen iş ahlakı genel ahlak içerisinde sosyal sorumluluğu da içine alan bir anlam taşır.

İş ahlakı, ahlak alanının bir alt konusu olarak İngilizcede "Ethics in the Work Place" (İş Yerinde Ahlak) veya "Business Ethics" (İş Ahlakı) olarak, önceleri "şirketlerin sosyal sorumluluğu" başlığı altında incelenirken şimdi ayrı bir başlıkta inceleniyor.

İş ahlakı, belirli bir meslek grubunun ahlak ilkelerini meslek üyelerine emreden, onları belli kurallarla davranmaya zorlayan, onların kişisel eğilimini sınırlayan, yetersiz, liyakatsiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, mesleki rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı hedefleyen ilkelerdir. Bir meslekle ilgili çoğunluğun benimsediği, genel kabul görmüş, o meslek mensuplarının ulaşmak için gayret ettiği, aykırı hareket edenlerin kınama, ayıplama, gibi yollarla cezalandırıldığı ideal tavır ve davranış, dürüst hareket ve düşünce şeklidir. **Meslek**, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara faydalı ürün üretmek ve tüketicilere sunarak karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iştir.

İş ahlakının hedefi; ekonomik faaliyetlerde güven, doğruluk, saygı, adil davranmayı kural edinerek mesleği buna göre icra etmek, mesleki rekabeti düzenlemeyi ve hizmet ideallerini korumayı hedefler.

İş ahlakının kapitalist sistem açısından, gündeme gelişi ABD'de 1960'larda başlamış ve 1980'lerde büyük kuruluşlarda "Etik Kuralları" (Code of Ethics), "Etik Komiteleri" oluşmuş. İşletme yüksek lisans programlarında "İş Ahlakı" temel bir ders olarak yer almıştır. Çünkü kapitalizm, insanlığı ahlak ve maneviyattan uzaklaştırmasıyla toplum hayatı ve iş hayatı bozulmuştur.

Her iş ve uğraşı alanının ahlakından bahsetmek mümkün olmaz, bunların ortak değerleri üzerinde durulabilir. Tamamı belirli bir işi temsil eden ahlaki kurallara vardır ve birbirinden farklı ne kadar meslek varsa o kadarda, ahlaki kurallara olduğu hükmü doğrudur. İş hayatının ahlaki değerlerden uzaklaşması, genel ahlaktaki bir çöküş ve yozlaşmanın yansıması olarak toplum hayatı için tehliktir. Ahlakın uyaraacağı sorumluluk bilincinin vicdanlarda yer etmesi için bu değeri canlı tutmalıdır.

Genel ahlakta olduğu gibi iş ahlakının gerekleri kanunlarda belirtilmez ve zorlanamaz, fakat bir meslek elemanından, işletmeden toplumun beklediği davranışlar ve faaliyetler olarak ifade edilir. Bunlar siyasi, ekonomik ve hukuki sorumluluklar dışında tamamen ahlaki sorumluluklardır. Kurumlarda bazı kararlar için milli veya milletlerarası hukuka dayalı bir kanuni çerçeve söz konusu iken bazı kararlar ise organizasyon içindeki kişinin hür iradesiyle seçimine bağlıdır. İşte ahlak, hür seçimlerin hükmettiği davranışlarla, kanunların hükmettiği davranışlar arasında kalan alandır. Bu alanda spesifik bir kanun bulunmaz fakat ahlaki davranışta kişiye yol gösterecek, toplumda genel kabul gören değer ve ilkelere dayalı davranış standartları bulunur.

Hukuk alanında kanuni standartlar; ahlak alanında toplumsal standartlar, hür irade ile yapılan seçim alanında da kişisel standartlar söz konusudur. Burada, kişi ve kurumların karşılaştığı sorun, kanuni yükümlülükleri dışındaki karar problemlerini hür irade ile yapılan seçim alanında ele almalarıdır. Bu fikir aslında, onları kanuni olan her şeyin ahlaki olduğu kabulüne götürür. Oysa bu doğru olmayabilir çünkü kanuni olan bir faaliyet ahlaki olmayabilir.

Geçmişten devralınan değer hükümlerini zamanın icaplarına göre yeniden yeni anlamlar ve yeni işlevler yükleyip yepyeni bir iş ahlakı ve girişimci kültürü oluşturulmalıdır. Toplumun iş ahlakı anlayışının temelinde Ahilik vardır. **Ahilik**, iyi ahlak, adalet, kardeşlik, cömertlik ve yardımseverlik meziyetini birleştiren sosyal ve ekonomik düzendir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin tavsiyesiyle 1200'lerde Anadolu'ya göç eden ahaliye iş imkânı sağlamak, onları tekke ve zaviyelerde iyi bir Müslüman ve vasıflı bir meslek sahibi üretici haline getirmek için Ahi Evran Veli tarafından kurulan esnaf dayanışma teşkilatıdır. Ahi Evran (1171-1262), Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiş, önce Kayseri, bilahare Kırşehir'e yerleşerek orada Ahıyan (kardeşler) ve hanımı da Bacıyan (bacılar) meslek

teşkilatını kurmuş. Bizans esnafıyla 13. yy. rekabet için Müslüman esnafın aralarında kurdukları dayanışma ve mali sistem olan **ortasandık**; üyelerin bağış ve aidatları ile biriken fon zora düşen, çıraklık ve kalfalık safhalarını geçerek ustalığa yükselip kendi işini kurmak isteyenlere faizsiz sermaye sağlamasıdır.

Ahilikte uygulanan; tedrici, sorgulama, örnek şahsiyetler gösterme, nasihat etme, telkin, darb-ı mesel ve emr-i bil-maruf, nehy-i an'il-münker (iyiliği emretme ve kötülükten menetme) temelinde insanı iki küreklî bir kayığa benzetir; bir kürek ekonomi, ticaret ve sanat işleri, diğeri ise insani ilişkileri ve ahlaki değerleri oluşturur. **Ahi ahlakını oluşturan kurallar**; (1) iyi huy ve güzel ahlak (2) iş ve özel hayatında doğruluk, güvenilirlik, ahdine ve sevgisine vefa (3) hizmette tarafsızlık ve karşılıksız iyilik, (4) güler yüz ve tatlı dil, hataları yüze vurmamak ve dostluğa önem vermek, (5) kötülük edenlere iyilikte bulunmak, kötü söz ve hareketlerden sakınmak, (6) tevazu sahibi olmak ve kimseyi azarlamamak, sabır ehli ve öfkesine hâkim olmak, (7) anaya ve ataya hürmet etmek, (8) dedikoduyu terk etmek ve komşularına iyilik etmek gibi ahiliğin 124 altın kuralı vardır.

Gelişen dünyanın iş hayatında ahlaki kaideler ve sosyal sorumluluklar artan bir şekilde kabul görmekte ve hızla yayılmaktadır. Kurumlar faaliyetlerini yönetmede kendi ahlaki kodlarını belirleyerek bunu organizasyon kültürüne dönüştürmelidirler.

13.8. İş Ahlakının Temel İlkeleri

İnsanoğlunun ihtiyaç duyduğu her türden mal veya hizmet üretimi çeşitli meslek gruplarının doğmasına sebep olmuştur.

Muhtelif esnaf ve zanaatkarlarca farklı şekillerde kurulmuş, o mesleğin dayanışmasını, kurallarını yansıtan kendine münhasır birtakım kaideleri olan meslek grupları; zamanla organize olarak birtakım ahlaki ilkeler belirlemiştir.

İş ahlaki ilkeleri, iş yerindeki ahlaki değerleri ile geleneksel ahlak anlayışını dikkate alıp, yeni gelişmelerle harmanlayarak iş hayatındaki davranışları yönlendiren, rehberlik eden ahlaki prensip ve standartlardır. İnşa edilen iş ahlaki ilkeleri, ahlak kuralları olarak 'meslekî davranış ilkeleri' ismiyle yazılan bir meslek grubuna atfedilir.

İş ahlaki ilkelerinin temel özellikleri; (1) meslek üyelerine emreder, (2) üyeleri belli kurallarla davranmaya zorlar, (3) üyelerin kişisel eğilimlerini sınırlar, (4) yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten ihraç eder, (5) meslekî rekabeti düzenler ve (6) hizmet ideallerini korumayı hedefler.

Meslek ilkelerinde, emsallerine uygunluk, piyasa teamülleri, ticari hayat basiret ve dürüstlük üzerine kurulur kaidesi ve anlayışı ticari hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Meslek ahlakı, her meslek üyesinin mümkün olduğu kadar iyi olması ilkesine dayanır. Bir meslekî faaliyetin tüketici ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için o alanda belirlenen bir kontrolden geçmelidir. Çünkü bir meslek üyesinin yaptıkları, bir noktadan sonra diğer meslektaşlarını yakından ilgilendirir. Bir mesleğin saygınlığını kaybetmesi toplum için bir kayıptır.

Toplum gözünden düşen bir meslek, gelişme potansiyelini de kaybeder ve üyelerine zarar verir. Meslek ahlakında fırsatçılık olmaz, ancak her meslek erbabından yanlış yapanlar çıkabilir; buna bakarak bir meslek grubunun tamamı suçlanamaz. Meslek ahlakında, genel ahlak kurallarından fazlası, meslekî bilgi ve uzmanlık sebebiyle mesleği yürütene yüklenen ek bir sorumluluktur.

İş ahlaki ilkelerinin amacı; kapsamına giren personelin, birimlerin performansı, hareketleri, davranışları ile ilgili merkeze ve birime özgü kuralları, standartları belirlemektir. Bu kurallar, görevlerini yerine getirirken iç denetim biriminin bütün mensuplarından beklenen davranış standardını açıklığa kavuşturmayı, iyiyi, doğruyu öğreterek kötüyü fark ettirmeyi hedefler.

Her toplum içinde iyi niyetli ve ahlaki tutarlılığı olmayan insanlara karşı, aileden başlayarak, okul, işyeri ve toplum o tür insanlara fırsatları kullanmasına izin vermeyecek bir oto kontrol sistemi kurulmalıdır. İyi niyet ve ahlaki tutarlılık insanın toplum içerisinde olmasının temel şartıdır. Toplum düzeninin rahat işlemesi için ise kişi kendisi ve toplum için yaptığı işleri iyi ve düzgün şekilde yapması gerekir. Kamu kesimindeki çalışanlar için temel meslekî ahlak kuralları kabul edilmesi ve uygulanması, kişilerin yaptıkları işlere inanç ve güven duyulmasını sağlar. Genel anlamda iş ahlakının belirli kuralları, ilkeleri bulunmaktadır.

İş ahlakının temel ilkeleri:

1. Dürüstlük ve güvenilirlik
2. Sözünü tutmak ve adil olmak
3. Sadakat
4. Hukukun üstünlüğüne ve kanunlara saygılı olmak
5. Başkalarının hakkını korumak
6. Yaptıklarının hebasını verebilmek
7. Vatandaşlık sorumluluğu ve çevre bilinci
8. En iyinin peşinde olmak.

İşletmelerde ahlaki çatışma sebeplerinin başında, kişisel değer hükümleri ile çalışılan işin ve yaşanılan toplumun değer yargıları arasındaki çatışma gelir. Kuruluşlar artık bilânçoları, kârları gibi mali sermayeleri ile değil, itibarına, dürüstlüğüne, temizliğine, duyarlılığına, yardımseverliğine ilişkin imajları olan sosyal sorumlulukları ve ahlak sermayeleri ile değerlendiriliyor. Ürün fiyatlarını makul düzeyde tutma, fırsatçılıktan, rakiplere karşı haksız rekabetten ve yanıltıcı reklamlardan uzak durma, alacaklılara karşı dürüst davranma ve benzeri konular da iş ahlakının içerisinde yer alır.

İş ahlakı, işletmede çalışan personelin terfi, ücretlendirme ve özlük haklarında adil davranma, çocuklu hanımlar için kreş açma, hastalar için evde çalışma imkânı, mahkûm, engelli ve çevre halkına iş alanları sağlamayı da kapsar. İşletme, çevresindeki kişi kurum, devlet ve belediyelere karşı vergi yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Müşterilerin, satıcıların, halkın, mali destek sağlayan kişilerin, kurumların, sendikaların isteklerini, ihtiyaçlarını insana saygı ve birlikte yaşama zorunluluğunu dikkate alma mecburiyeti, iş ahlakıyla ilgilidir. "Ahlaklı kuruluş", "temiz kuruluş" imajı verebilen kuruluşlar başarılı olur.

İş hayatında, ekonomik faaliyetlerde bazı üretici ve tüketicilerin ahlaki olmayan işlem ve davranışlar sergilemektedirler.

Bazı üretici / pazarlamacıların sergilediği ahlaki olmayan davranışlar:

1. Ürün, fiyat, promosyon, dağıtım ve paketleme aldatmacaları,
2. Reklam yoluyla yanlış bilgi verme, reklamlarda rakiplerin kötüleme,
3. Ürünle ilgili bütün bilgilerin yazılmamış olması ve kalitesiz ürünü kaliteli gibi gösterme,
4. Ürünün gönderilmemesi veya geç gönderilmesi,
5. Reklam veya web sitesinde tanıtılan üründen, farklı bir ürünün gönderilmesi,
6. İndirim kampanyaları aldatmaları; (kış sezonu 14 Ocak-1 Mart, yaz sezonu, 15 Temmuz-1 Mayıs),
7. Tasfiye sebebiyle indirim aldatmaları; (tasfiye satış izni sonu 6 ay içinde indirimli satışlar başlar ve 2 ay ile sınırlıdır.),
8. Tavşan ürün uygulaması ile ürün fiyatını düşük tutup tüketiciyi mekânına çekerek başka pahalı ürünü satma tuzağı.

Bazı tüketicilerin başvurdukları ahlaki olmayan davranış ve işlemler:

1. İşletmelerden ürün çalmak ve etiketleri değiştirmek,
2. Giyilmiş elbiseyi ve zarar verilmiş ürünü, defolu diye iade etmek,
3. İndirimli satışta alınan ürünün iade ederek tam fiyattan iadesini istemek,
4. Sergilenen ürünün parçalarını çalmak, elbiselerin düğmelerini koparıp almak,
5. Ürün üzerine özür yapmak ve indirimli fiyat istemek,
6. Telif haklarına uymamak ve garanti haklarını kötüye kullanmak,
7. Ödeme yapılmadığı halde yapılmış gibi gösterme,

İş ahlakına aykırı olarak ürünlerde yapılan hile ve taşış ürün güvenliğini tehdit ederek sağlıklı büyümeyi ortadan kaldırmakta ve tüketiciye telafisi mümkün olmayan zararlar vermektedir. Hile, birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, taşış ise bir ürünün tabiliğini, içine başka bir şey karıştırarak bozmak, etiketinde belirtilen maddelerden farklı madde katma hilesidir. GDO lobisi tarafından genleri ile oynanan gıda ürünlerinin insan beslenmesinde ileride vereceği zararlar bilinmemektedir. Bir kişinin eserinden ifade, buluş veya düşüncelerini kaynak göstermeden kendisine aitmiş gibi kullanımı olan intihal bir tür sahtekârlık ve hırsızlıktır. İntihal üzerinden iş modeli kurmak bir emek hırsızlığıdır. Rüşvet, vurgun, kalitesiz üretim, vergi kaçırma, aşırı kâr isteği, hayali ihracat, gibi sorunlar iş ahlakının çözmeye çalıştığı olaylardır. Artan problemler ahlaki olmayan iş anlayışını sorgulanır hale getirmiştir.

Ahlaki olmayan iş anlayışının sorgulanma sebepleri:

1. Hürriyetlerin gelişmesi ve toplumda artan bilinçlenme,
2. İnsan hayatına ve sağlığına verilen değerin artışı,
3. Yolsuzluk, rüşvet ve bunlara bağlı skandalların medyada yer alma sıklığı,
4. Çevreye duyulan ilginin artışı,
5. Global sorunlardaki artışlar,
6. Global eşitsizlikler ve gelir dağılımındaki adaletsizlikler,
7. Toplumsal düzeni bozan davranışlar.

Toplumun huzur ve güveni açısından paylaşılması düşünülen her bilgi ve haberin doğruluğu mutlaka teyit edilmelidir. Doğrulanmamış bir haber veya bilginin yayınlanması ahlaki değildir. ‘Baş belirsiz, meydan ıssız’ olursa kötü niyetli ve fırsatçı kişiler halkın sağlığı ile oynar. Buna meydan vermemek için oto kontrol sistemi ile birlikte resmi kontrollerinde yapılması şarttır.

13.9. Meslekî Yozlaşma ve İş Ahlakının Önem Kazanma Sebepleri

Kişî ve kuruluşlar, faaliyetlerini yürütürken, çalışanına, tüketiciye, çevreye, topluma zarar vermeden, bunlara azami fayda sağlayarak, iş ahlakına uygun görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Artan dünya nüfusuna oranla yeterli istihdamın sağlanamayışı ve adaletsiz gelir dağılımı, düşük gelirli kesimleri artırmaktadır. Bu kesimlerin artan zenginlikten pay alabilmeleri için şiddete başvurmaları kaçınılmaz olacaktır. Artan bu sosyal ve ekonomik meseleler ile bölüşüm adaletsizliği, meslekî yozlaşmalar ve iş hayatına özel konular, iş ahlakına olan ihtiyacı artırmaktadır.

Yozlaşma, bir şeyin gerçek özelliğinden ayrılması, uzaklaşması, özünden kopması, yapısında olan iyi şeyleri sonradan kaybetmesi, bir tereddü ve dejenerasyon hali. **Meslekî yozlaşma** ise iş hayatında değer karmaşası, değer farklılaşması, çatışma, faydacılığın, çıkarıcılığın her şeyin önüne geçmesiyle meslekî ahlak kurallarının uygulanamayışıyla ortaya çıkan bozulmadır.

Sosyal hayatı ilgilendiren meslekler ve icra edenler için bağlayıcı kurullar getirilmelidir. Belirli kişî veya kuruluşların kontrolüne geçen iş ve mesleklerde tekelcilik, istibdat ve elindeki gücü kötüye kullanmasından toplumda hak kayıplarına sebep olmaktadır. Meslek erbabının güçlerini kötüye kullanmalarını önlemek için; personelin “**hedef manyağı**” olmaktan, “başkalarının kaybetmesi sayesinde kazanmak (asimetrik kazanç)” anlayışından uzaklaşmak, müşterinin bilgi ve güç eksikliğinden faydalanması önlenmelidir. “Sen çalış ben yiyeyim” kolaycılığı veya “ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse bana ne” bencilliği devam ettiği sürece sosyal barış gerçekleşemez. Belirli meslekler, gücüne dayanarak kanun tanımazlığı ve “dokunan yanar” hale gelişi ile piyasada “iktisadi sabıkalı güvenilmezler” in sayısını artırmaktadır.

Popüler kültürün kurguladığı hayatta beliren ahlaki kodlardan uzaklaşma anlayışı toplumsal barışı bozmaktadır. Medeniyet inşa eden bir milletin kadim kültüründe mayalanmış ahlaki değer yargıları yeni meslek elemanlarına aktarıldığında; iş hayatında fakir, fukara, garip ezilmeyecek, kendini güvende hissetmeyen sosyal tabaka ortaya çıkmayacak ve çalışma barışı sağlanacaktır.

Meslekî yozlaşmanın sebepleri:

1. Aşırı hırs, bencillik ve aç gözlülük,
2. Yeterli hassasiyetin gösterilmemesi, eksik değerlendirme ve plansızlık,

3. Kendisini ve iyi niyetle arkadaşlarını koruma duygusu,
4. Kanun, kural ve yöntemlerin bilinmemesi,
5. İş hayatında teknolojik ve sosyal gelişmelere paralel kanuni düzenlemelerin gecikmesi,
6. Maddi ve manevi tatminsizlik,
7. İdeolojik veya siyasi ayrımcılık.

Üretimde iş ahlakına aykırı; gıda maddeleri içeriğinde insan sağlığını bozucu katkılar, kullanıma uygun olmayan hileli ürünler artmakta, fikri mülkiyet hırsızlığı olan intihal ve marka taklidi yaygınlaşmaktadır. Dayanıklı tüketim ürünlerinde, **taammüden hurdalaştırma** olan “**kasıtlı eskitme**” uygulaması ile belli sayıda işlem sonrası cihazı kilitleyen minik çipler yerleştirilerek ürünün ne zaman hurdaya çıkacağı önceden planlanıyor. 1929 ekonomik buhranda Bernard London isimli emlak simsarı, her ürüne bir son kullanma tarihi verilmesini, bu süre dolduğunda ürünler tüketilemez ve kullanılamaz hale getirilmesini tavsiye ediyor. Bu fikirle 1950'lerden sonra iş ahlakına aykırı olan taammüden hurdalaştırma birçok alana yayılmıştır. Üstünkörü iş yapma, görevi kötüye kullanma ve ihmalin bahanesi, mazereti olamaz. Tüm bunlar ahlaki değerlere olan ihtiyacın arttığını gösteriyor.

İş ahlakının önem kazanma sebepleri:

1. Yeni geliştirilen biyolojik ve askeri teknolojilerin iş dünyasının kontrolünde olması,
2. Globalleşme ile çok milletli kuruluşlarda farklı kültürden çalışanların yeni ahlaki sorunlar çıkarması
3. Tüm dünyada daha fazla demokrasi ve insan haklarına talep artması,
4. Etnik köken, dil, din, mezhep ve cinsiyet konularında ayırım yapılmaması isteği,
5. Artan çevre kirliliği, çevre konularına duyarlı bir toplum yapısını ve iş dünyasını zorunlu kılması,
6. Farklı dinlerin iş dünyasındaki değerleri ve kültürleri nasıl etkilediğinin önem arz etmesi,
7. Gelişmekte olan ülkelerdeki yolsuzluklara karşı mücadele ihtiyacının sürekli artması,
8. Çalışanların ahlaki birikim ve felsefelerini kontrol zorluğu, kurum değerler sistemini önemli kılması.

Gelişmemiş toplumların ortak özelliklerinden birisi, ya ahlaki kuralların çözülmesi veya ahlak tarifindeki ideal olma vasfını kaybedip çürümesiyle katı ve anlamsız kurallara dönüşmesidir. “Kaynakları kıt ve bu kaynakları iyi tanımlamadıkları problemlere heba eden toplumlara gelişmemiş toplum denir.” (BM’nin gelişmemiş toplum tanımı). Böyle toplumların yeniden canlanıp hayatıyet kazanmaları, ahlaki kavramların ideal ölçülere kavuşturulması ile mümkündür. Sürekli tüketen, eğlence düşkünlü, geleceği düşünmeyen insan tipleri krizler, sosyal çalkantılar sebebiyle artık ihtiyata, dürüstlüğe ve izzetli hayata daha fazla değer veriyorlar.

İş hayatında ihtiyaç olan ahlaki kodları kazandıran eğitim sistemi; akıl, kalp dengesini kurabilen, kişiye analitik (çözümleyici) düşünme, sentez, tahlil (analiz) yaparak fikir yürütme yeteneği kazandırılmalıdır. **Analitik düşünme**, bir problemi çözmek için bilgi toplayıp problemi çıkaran unsurları dikkate alıp sonuçlandırmak için yürütülen sistematik düşünme kabiliyetidir. Konuları küçük parçalara ayırıp bilgiyi sorgulama, parçadan yola çıkıp bütünü çözme yeteneği karmaşık yapılar karşısında pratik çözümler üretebilmeyi sağlar. Analitik mantıkla sorgulayarak öğrenme, doğru ve ahlaki kodları barındıran bilgiye ulaşma ve kalıcı bir öğrenme metodudur. İnsanın, fikir üretme ve düşünce açılımı sağlayacak mantık, felsefe, hukuk, siyasî sistem bilgisi, ideoloji, edebiyat ve iletişim gibi konularda bilgilenmesi gerekiyor. Kelime olmadan duygu ve düşünce anlatılmaz, karşı tarafa iletilmez. Müfredata ve okula bağlı kalmadan hayat boyu öğrenme sürecini kişi günlük hayatında, iş ortamında erişimin her zaman mümkün olduğu dijital kütüphaneler ve diğer platformlar aracılığıyla bilgiye ulaşıp öğrenimini sürdürebilmelidir.

Öğretim ile eğitimin birbirini tamamladığı maarif sisteminde, insana bir şey vermek ve davranış değişikliğinin kalıcılığı, öğretim ve eğitimle olur. Öğretim sürecinde belirli bilgiler verilir, sonra eğitim gerçekleşir. Eğitimde; “hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanamaz” ve ‘babamdan ileri, oğlumdan geriyim’ anlayışı hâkim olmalıdır. Din ilimleri insanlara ahlaki değerler kazandırarak vicdanın kaynağı olan kalbini besler, fen ilimleri ise akıl ve mantığını geliştirir. Bu ikisi birleşince insan akıl ve kalp dengesini kurarak doğruyu bulur. Bunlardan birisi eksik olursa denge bozulur. Dini ilimlerden ayrıldığında hile ve şüphe, fen ilimlerinden ayrılırsa taassup ortaya çıkar. Bunların birlikte okutulduğu Medrese modeli günümüze uyarlanarak; insanlığın ihtiyacı olan akıl ve kalp dengesini kurabilen; ideal, ahlaklı, tevazu sahibi insan yetiştirmek mümkündür. Bu ihtiyaç olarak hissettirilmeli, ihtiyaç hissettiğinde öğrenme düzeyi yükselir, bunu öğreten ise daha iyi öğrenir. Eğitim, eleştirel bilgi olarak görmeli, insanlar, sistemler eleştiriyi açık olduklarında gelişerek mükemmele ulaşırlar.

Ahlaki değerlerle donatılmış bilgi; akla, kalbe, vicdana ve duygulara hitap ederek insanlığı geliştirir. Bilginin toplum ile buluşturulup yaygınlaştırılması, etkileşimli uygulamalarla anlaşılır kılınması ve belirli otoritelerin kontrolünden kurtararak hürriyetine kavuşturulması gerekir. Ahlakтан uzak bilgi ve bilim; klasik, nükleer ve biyolojik silahlar ile tüm canlılara zarar veren yıkıcı teknolojiler üretebilir. Yapay zekâlı robotların karaborsaya düşmesi geleceğin Mihail Kalaşnikov’ları olabilir.

Başta iş hayatı olmak üzere sosyal hayatın siber ortama yönelmesi bu alanda siber saldırı, tehdit ve zorlamaları gündeme getirmiştir. Buna karşı, kişi ve kurumlar veri tabanlarında topladıkları bilgilerin güvenliği için siber savunmaya yönelik yeni tedbirler almaktadırlar. Ahlakтан mahrum, bilgiyi üreten otoriteler, bunu bir silah gibi kullanabiliyorlar. Yapay ve artırılan gerçeklik sistemi bilgisayarın 4. devresinin gelişimi ile kişi ve kurumların kozmik bilgileri ele geçirilerek haksız kazanç veya siyasi, ekonomik üstünlük sağlanabiliyor. Siber saldırılar dijital ekonomi ve her türlü dijital platformlarda potansiyel bir tehlikedir. Bu konularda uluslararası iş birliği olmazsa, gelişen teknoloji insanlığı tehdit edecektir. Evet, “eğri ok ile doğru hedef vurulmaz” ahlaki değerlerden mahrum bir anlayışla doğru işler yapılamaz. Çünkü insanî ve ahlaki değerden mahrum meslek elemanları faaliyetlerinde acımasız olabiliyorlar.

Demir medeniyetinin yerini data medeniyetinin almasıyla; yapay zekâ ve büyük veri kütleleri ortaya çıktı. Dijital bilgi ve delillerin önemli hale gelmesiyle de elektronik dönüşümde, ürün odaklı kodlama, robot teknolojisi, algoritmalar ve güvenlik ve mühendislik

yazılımlarına olan ihtiyacı karşılayacak yetenekli ve ahlaki değerlerle donanmış kuşaklar yetiştirilmelidir. Ahlakî değer yargılarından mahrum bilgi ve teknoloji toplum hayatında yıkıcı bir etki yapabiliyor. İş hayatının adil, etkin ve verimliliği için faal bir iş ahlakı oluşturmada değişik tavsiyeler vardır. Kuruluşlar ahlakî değerlere uygun çalışma ortamını gerçekleştirme ve iş ahlakını oluşturma ve sağlam bir yapıya kavuşturulması için adımlar atılması gerekir.

İş ahlakının kurumsallaşması (sistemleşme) belirli bir süreçte gerçekleşir. Sistemleşme, hangi tür bir hareket kodunun uygulanması gerektiği ile ilgili düşünce, değer ve prensipleri açıklamayı içerir. Muhataplara verilen sözün zamanında yerine getirilmesi, iş ile ilgili doğru bilgi verilmesi, işi zamanında teslim ve ödeme gibi oturmuş bir davranış kalıbı sergilemektir.

İş ahlakının kurumlaşması için gerekli adımlar:

1. Kurum misyonunun temeli olan felsefe belirlenerek iş ahlakına nasıl yansıtacağı netleştirilmeli.
2. Ahlakî kaideler belirlenip açık olarak ilan edilmeli ve bu konuda tutarlı olunmalı.
3. Kurum yöneticileri ahlakî değerlere bağlı kalarak örneklik oluşturmali.
4. Tespit edilen ahlakî kodların işletmedeki diğer süreçlerle uyumlu hale getirilmesi.
5. Çalışanlar iş ahlakı konusunda bilgilendirilerek kanuni haklardan faydalanmaları sağlanmalı ve iletişim imkânı verilmeli
6. Bir ahlak kurulu oluşturulmalı.
7. Bir mesleğin itibarını öncelikle o mesleğin müntesipleri korumalı, geliştirmelidir.

Ahlak anlayışına uygun şartların sağlanması iş yerinde verim ve kalite artışıyla kârlılığı yükseltir. Bilim, ekonomik ve teknoloji alanındaki gelişmeler meslekleri de değiştirmekte ve mesleklerin işlevlerine göre ayrılmaları çok çeşit meslek ahlakı doğmasına sebep olmaktadır. Toplumun meslek ahlakıyla ilgilenmeyişi sonucu meslek ahlakını oluşturacak ve işlemlerini sağlayacak birtakım meslek gruplarının organize olmasını gerekli kılmıştır. İş hayatında ahlakî davranışların muhtelif olumlu ve olumsuzlukları vardır.

İş hayatında ahlakî davranışların olumlu sonuçları:

1. İş ortamında saygınlık, güvenilirlik kazanmak ve iyi bir imaj elde etmek,
2. İş âleminde karşılaşılabilecek problemlerin çözümünde kolaylık görme,
3. Yönetim alanlarına yardımcı olma,
4. Kurumların sosyal sorumluluklarını düzenli bir şekilde yerine getirmesini sağlama,
5. Haksız rekabetin engellenmesini sağlama,

Genelde iş hayatında ahlakî ilkeler birbirine benzer özellik taşır. Ancak muhtelif meslek gruplarında farklılıklar görülebilir. Bu ahlakî ilkeler, günümüzde bazı meslek gruplarıncı kurulan demokler tarafından yazılı hale getirilmiştir. Bir meslekî görevi yerine getirmede yapılan hata, o meslek dışındakiler o mesleğin gereken sorumluluklarını bilmedikleri için pek eleştirilmez.

Toplumun genel değerlerindeki erozyon ve bunun iş hayatındaki dejenerasyonu ve her alandaki “ahlaksızlığın” maliyeti artmaktadır. Bu durum ahlakî ilkelerin geliştirilmesinin aciliyetini göstermektedir. Zaman içinde birtakım siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerde ortaya çıkan değişim zamanında ve doğru algılanarak gerekli tedbirlerin alınması gerekir.

13.10. Yönetim Ahlakı

İlerlemek isteyen bir toplum, kendi tarihi, sosyal ve kültürel değerlerinden hareketle, kendi “ideal” ahlakını oluşturur.

Yöneticiler kurumda; planlama, organizasyon, yöneltme, koordinasyon ve kontrol olarak yönetimin işlevlerini uygularlar. Bunlar yönetimin temel işlevi olarak yöneticinin varlık sebebidir. Yönetici, sınırsız yetki sahibi değil, yetkileri; bu yetkiyi veren güç tarafından denge ve denetim mekanizmasına bağlı olarak sınırlandırılır ve kontrol edilir. Yönetici, demokratik yapı içerisinde her eylem ve işlemi sonrası hesap vermek zorundadır. Kamu yönetiminde de anayasa hükmü gereği idarenin her tür işlem ve eylemi yargı denetimine açıktır. Hukuk ve kanunun gereği olarak, konusu suç teşkil eden davranışlara adli işlem yapılır.

İnsanın en temel haklarından birisi yaşama hakkı diğeri ise hürriyet hakkıdır. İnsan haklarının, devletin, vatandaşına sunduğu bir lütuf değil, insanların doğuştan sahip olduğu kabul edilen haklarıdır. İnsanlar hukuk çerçevesinde meşru dairede kaldıkça, rahatça fikrini beyan edebilmeli, istemediği bir şeye zorlanmamalıdır. Hürriyet, insanın kabiliyetlerini inkişaf ettirir, gelişimi ve kalkınmayı hızlandırır. İnsanların gönül ve fikir dünyalarına zorla değil; ilimle, irşatla, tatmin edici açıklamayla, ikna ile girilir.

Demokrasi, halk hâkimiyetine dayanan, temel hak ve hürriyetleri, eşitliği sağlayan, siyasî kontrolün doğrudan halkın veya hür iradesiyle seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, devletin politikasını şekillendirmede tüm vatandaşların eşit sayıldığı yönetim şeklidir.

Hürriyet ise her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi, hürce düşünebilmesi, fikrini beyan edebilmesi, kendine ve başkasına zarar vermeden istediği gibi hareket edebilme hakkıdır.

Siyaset, etimolojik olarak seyislik ile aynı kökten gelir: devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayışı ifade eder. Seyis, atları ve ahırını yönetir, fakat atların ve ahırın bir sahibi vardır, o da seyisi yönetir. Siyasetçi de devleti, devletin kurumlarını yönetir. Lakin o devletin de bir sahibi var, o da millettir. Millet, seçtiği vekiller aracılığı ile devleti yönetir. Aile, işyeri bir yönetim birimi iken, apartman, demok ve devlet bir yönetim birimi değildir. Devleti oluşturan ve seçmen denilen vatandaşlar yöneticiyi seçer, denetler, değiştirir. Seçimle gelen yöneticilerin görevi vatandaş yönetmek değil, vatandaşa hizmet sunmak için kurulan ve yürütme organı denilen teşkilatın çalışanlarını yönetmektir. Devlet yöneticileri, devlet aygıtını vatandaşlar adına yönetir. Burada yöneten ve yönetilen ilişkisi aile veya işyerindeki duruma benzemez, vatandaş burada yönetilen değildir.

Yöneticileri seçme ve yönetim işleri birer emanettir; en ehil ve adil kişilere verilmesi gerekir. Kumaz, otoriter yönetimler yeni teknolojilerle muhalefeti, muhalif düşünceleri susturursa demokratik adil bir yönetime zarar verir. Oysa muhalefet meşru ve samimi bir denge unsurudur. Fikirlerin karşılıklı çarpışmasıyla farklı akıllardan parlak hakikat ortaya çıkar. Muhalif görüşler yönetimde bir hizmet aracı ve adalet terazisidir. Yönetici, hukuk kuralları içinde kalacak, keyfi hareket etmeyecek ki yönetilenler ona

uysun. Demokrasi ile yönetilen ve hürriyetlerin geliştiği ülkeler daha çok fikir ve keşif çıkardıkları için daha hızlı gelişirler.

Güvenlik hürriyet için feda edilirse kaos, hürriyet güvenlik için feda edilirse otoriter anlayış hâkim olur. Buna meydan vermemek için hürriyet ve güvenlik dengede tutulmalıdır. Toplum eşit anayasal vatandaşlıkta buluşturarak, etnik köken, din-mezhep, cinsiyet, siyasi görüş ayrımı gözetmeden herkesi kucaklayan, ayrıştırıcı ve ötekileştiren söyleme prim vermeyen anlayış hâkim kılınmalıdır.

Yönetici, demokrasiyi kurumunda uygulayan, hak ve hukuku esas alan, dürüst, güvenilir, keyfilikten, tahakküm, istibdat ve kibirden uzak, fikirlere değer veren, hatadan dönme fazileti gösteren farklı ortamlara uyum sağlayan bir vizyona sahip olmalıdır. Yöneticiler, iş ahlakını oluşturmada isteksiz olabiliyor ve yönetilenlere karşı ahlaki olmayan davranış sergileyebiliyorlar.

Yöneticide ahlaki olmayan davranışlar:

1. Yalan söylemek ve hukuk tanımamak: Yönetici asla yalan söylememeli ve insanların hukukuna riayet etmelidir.

2. Ayrımcılık ve kayırma: Ön yargılı tutumlarla davranarak bir grup insana karşı, adaletsiz ve zarar verecek şekilde ayrımcılık yapmamalı, aile, akrabalık bağlarını kullanarak, kamu görevlilerinin, bazı kişilere kamu işlemlerinde ayrıcalık (torpil) tanınmasıdır.

3. Rüşvet, yolsuzluk ve zimmete para geçirmek: Rüşvet; görevli bir kişinin maddi menfaat karşılığı bunu sağlayana ayrıcalıklı bir işlemi ile menfaat sağlamasıdır. Yolsuzluk, maddi veya başka bir değer karşılığında, yetkisini kanun dışı kullanarak menfaat sağlamadır. Zimmetine para geçirme ise bir kişinin görevi sebebiyle gözetimiyle sorumlu olduğu mallar üzerinde görev çerçevesine aykırı şekilde tasarrufta bulunması, kendisinin veya irtibatlı bulunduğu bir başkasının zimmetine geçirmesidir.

4. Mobbing: Yıldırma, şiddet, baskı, saldırganlık, korkutma gibi sosyal kabadayılık ve korkmaz, yılmaz görünerek çevresine meydan okuma davranışı ile astlarını yıldırmaya çalışma, taciz etmedir.

5. Sömürü (istismar) ve ihmal: İnsan veya nesnelerin menfaat sağlamak için adaletsiz kullanımı olan sömürüden ve görevin savsaklanması, geciktirilmesi veya üstü tarafından verilen emirlerin geçerli bir sebep olmadan yapılmamasıdır.

6. Bencillik ve tahakküm: Yönetici kendi faydası için başkalarına zarar vererek, davranışlarını yalnız kendi ihtiyaçlarını karşılayacak, kendine menfaatine kullanması olan bencillikten ve başkası üzerinde baskıyla güç kullanması olan tahakküm kuramaz.

7. İşkence (eziyet): Bir insana maddi-manevi olarak yapılan fizikî ve psikolojik acı yaşıtan eziyettir.

8. Yaranma-dalkavukluk: Rahatsız edici ve sahtekârlık olmasına rağmen yöneticiye yaranma ve dalkavukluk yapmanın, başarı için ödenmesi gereken bir bedel olarak görülmesi yaygın bir davranış şeklidir.

9. Dedikodu ve yobazlık (bağnazlık): Bu türden davranışlar da yönetimde ahlaki olmayan ve sıkça görülen davranışlardır.

10. Cerbeze: Yalanı süsleyerek doğru göstermek, kumazca lâflarla aldatarak üste çıkmak, lâf cambazlığı ile doğruları örtmek, yalan dolanla hakikati örtbas etmek.

Yöneticiler kararlarından sorumlu olur, yetkileri sınırsız değil, yetkiyi kendilerine veren güç tarafından sınırlandırılır ve kontrol edilir. Halk hâkimiyetine dayanan, temel hak ve hürriyetleri esas alan, eşitliği sağlayan yönetim şekli olan demokrasiyi uygulayan, vizyon sahibi, başarının ekibe, başarısızlığın ise yöneticiye verileceğini bilir.

Yönetici, sorun çözen ve karar veren kişi olarak, karar vermeden önce, ilgili kaynaklardan bilgi alır, astları ile müzakere eder, gençliğin dinamizminden, uzmanların tecrübesinden istifadeyi esas alarak en uygun kararı vermeye gayret eder. İnsanlar hata yapabilir, hatadan dönmek fazilettir. Yönetici, eğitim ile analiz, sentez, yorum ve fikir üretme yeteneği kazanarak problem alanlarını önceden görüp, çözerek etkin bir yönetim sağlar. Akıllı insan yaşadıklarından ders olan ve hayatını ona göre düzenleyen, çok akıllı insan ise başkalarının tecrübelerinden de ders çıkarandır. Hiç kimse kendini vazgeçilemez görmemelidir.

Güç ve yetki sahibi yöneticilerin kendilerine sorumluları gereken sorular:

1. Sahip olunan güç kaynakları nelerdir ve bu kaynaklar kimleri ilgilendirir?
2. Kullan güç ve yetki ile ilgili kanuni sorumluluklar nelerdir ve bunların kullanım sonucu kimlere hesap verilecek?
3. Sahip olunan bu güçlerin ahlaki açıdan vicdani sorumluluğu nedir?
4. Güç ve yetki kullanımında adil davranılıyor mu?
5. Sahip olunan güç ve yetki kontrol altında mı? (Kontrolsüz güç, güç değildir).
6. Elde edilen güç kişinin benliğini unutturup, yozlaştırıyor ve başkalaştırıyor mu?

Salt gücü elde eden insan başkalarını dinlemez hale gelir, sadece kendine odaklanırlar, her konuda yeterli bilgiye sahipmiş gibi düşünmeye başlarlar. Hedefine kilitlenen, eleştiriye kapalı, istişare etmeyen, güç ve yetkisini paylaşmak istemeyen, ortak akıldan ziyade üst akıl olarak kendisine güvenen insan güç zehirlenmesiyle karşı karşıyadır.

Herkese hakkını eşitlik prensibiyle adil, kabiliyetine uygun yükselme imkânı tanıyan, insanın yeteneklerinin gelişmesine fırsat veren, ürettiği hizmet, yaptığı görev karşılığı hak ettiği mükâfata kavuşturulması, nimet ve külfetin hakkaniyete uygun dağıtımını sağlayan sosyal adaletin gerçekleşmesinde ahlaki ilkelerin katkısı büyüktür. Devlet, gücünün haklı olduğu değil, haklının güçlü olduğu bir ahlak ve hukuk anlayışını vatandaşına eğitimle kazandırıp adil bir düzen kurmalıdır.

Devletin temel görevleri:

1. Adaleti ve güvenliği sağlamak
2. Temel hak ve hürriyetleri güvence altına almak
3. Sağlık ve eğitim hakkı sağlamak
4. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi sağlamak
5. Toplumun refah düzeyini yükseltmek.

Yönetici, sınırsız yetki sahibi değil, yetkileri; bu yetkiyi veren güç tarafından denge ve denetim mekanizmasına bağlı olarak sınırlandırılır ve kontrol edilir. Yönetici, demokratik yapı içerisinde her eylem ve işlemi sonrası hesap vermek zorundadır. Kamu

yönetiminde de anayasa hükmü gereği idarenin her tür işlem ve eylemi yargı denetimine açıktır. Hukuk ve kanunun gereği olarak, konusu suç teşkil eden davranışlara adli işlem yapılır. Yönetim işlerinde, kuvvet kanunda olmalıdır. Körtü körüne taklit ve itaat hataları göstermez ve sorgulatmaz. Ahlaki ve hukuki açıdan, devlet kendine yönelik işlenen suçları affedebilir, kişilere karşı işlenen suçlar ancak onun muhatabı olan kişiler affedebilir. Bu noktada devletin dini adalet olmalıdır.

Hizmet sunumunda kamu idaresinin uyması gereken ilkeler; (1) adalet ve şeffaflık, (2) sosyal devlet ilkesi, (3) hukuk devleti ve eşitlik, (4) ifade hürriyeti, (5) eleştiri hakkı ve (6) muhalefet hakkı ilkesi. Eleştiri hakkı, ifade hürriyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kamunun, harcamaları dâhil tüm işlem ve eylemlerini sorgulamak, eleştirmek vatandaşın temel hakkıdır. Bu eleştiri ceza hukukunun konusu olamaz. Vatandaş bu eleştirileri sebebiyle soruşturmaya tâbi tutmak hukuka aykırıdır, lekelenmeme hakkını da ihlal eder.

İbn-i Haldun (Tunus,1332-1406): İslam bilimlerinin temel dallarından, tabii ve sosyal bilimlerde önemli tahliller yapmış. Tarih Felsefesi ve İktisat Bilim'inin kurucusu ve insanlık tarihinin ilk toplum bilimcisi ve sosyoloğudur. Sosyolojinin birçok temel prensiplerini Batılı bilim insanlarından yüzlerce yıl önce ortaya koydu. Tarih, siyaset ve sosyal psikoloji alanlarında İtalyan Makyavelli'ye; sosyal düzenin genel esaslarında Montesqu'ya; tarih felsefesinde Rosseau ve Ouguste Comte'ye; devletlerin çöküşü ilkesinde İngiliz Tarihçi Gibban'a; pedagojide William James ve Spencer'e ışık tutan metotlar geliştirdi.

İbn-i Haldun, siyasi bir hâkimiyetin kurulma, gelişme ve çözülme sürecinde siyasi liderden ziyade grubunun önemli olduğuna inanır. Siyasi liderin özellikleri ne kadar gelişmiş olursa olsun ekibini oluşturamadığı sürece kesin olarak başarıya ulaşamaz. Devlet siyasi bir hanedan niteliğindedir. Bir devletin kuruluşu, gelişme ve zirve sonrası çözülmesi bir siyasi hanedanın çıkışı, gelişim ve çözülmesiyle aynıdır. Her devlete ortalama; 120-130 yıllık bir ömür tanır ve her devletin 5 aşamadan geçtiğini savunur:

1. Kuruluş Devresi: Her türlü karşı koymanın bastırıldığı, daha önce onu elinde tutan hanedandan zorla alınması devresidir. Siyasi lider henüz geleneksel alışkanlıklarını kaybetmemiş, mütevazı, kanaatkâr ve kendisini vatandaşlarından ayrı tutmaz.

2. Otorite Devresi: İktidarı elinde tutan lider kendi grubu üzerinde otoritesini tesis eder, mülkü ve nimetleri kendisi için istemeye başlar ve rakip olacak ileri gelenleri yönetimden uzaklaştırır, itaatkârları yönetime getirir.

3. Rahatlık Devresi: İktidarın meyveleri toplanır, servet genişletilir, şan ve şöhrat ön plana geçer, kendini ebedileştirecek eserler yapar. Siyasi liderin tüm grupları egemenliğine aldığı dönemdir. Güçlü ordu, iyi çalışan bürokrasi ve düzenli toplanan vergiler vardır.

4. Taklit Devresi: Siyasi iktidar, atalarının bıraktığını yeterli görmeye başlar. En doğru yolun kendisine miras bırakılan yolu takip etmek olduğuna inanır. Taklitçilik ve gelenekçilik, yenileşmenin önünü kapatır.

5. İsrâf Devresi: Siyasi iktidar, atalarından kalan mirası isteğine göre israf etmeye başlar. Devlet yönetimine ehliyetsiz kişiler geçirilir. Böylece devletin çözülme ve yıkılma süreci başlar, orduyu, memuru besleyemez, giderleri karşılayamaz ve yıkılır.

İbn-i Haldun, devletin çözülmesinde dış faktörlerden ziyade iç sebeplerin öncelik taşıdığı, ortadan kalkışı bir dış saldırıyla olacağını ve yıkılışında; lider, ekonomi ve ahlak olarak 3 temel sebep bulunduğunu ifade eder.

Devletin yıkılışının temel sebepleri:

1. Lider sebebi; devletin kurulma safhasında grubuyla ahlaki bir otorite ilişkisi içindedir. Zamanla otoritesini paylaşmaz, kibir, bencillik ve başkalarına hâkim olma duygusu öne geçer, ona göre siyasetin kendisi de Tek Bir Hâkim olmayı gerektirir.

2. Ekonomik sebep; asker ve para olarak güç iki temele dayanır. Devletin kuruluş safhasında fazla paraya ihtiyaç olmaz ancak zamanla devlet büyüyüp geliştikçe paraya olan ihtiyacı ortaya çıkarır. Yönetimin tek para kaynağı olan vergilerin devamlılığı içinse sağlam ve gelişen bir ekonomik yapı gerekir. İbn-i Haldun, ekonominin kendine has kanunları olduğunu belirtir ve herhangi bir zorlama ekonomik hayatı alt-üst eder der. Ekonomik gelişmenin bir üst sınırı vardır ve ondan sonra duraklama ve gerileme başlar. Tahrik edilen insani ihtiyaçların artma hızı, bunları karşılayacak kazanç ve gelirlerin artış hızından fazla olduğu için bir noktada yetersizlik başlar. Bu noktada Devlet, ya giderlerini kısmak veya gelirlerini arttırmak şeklinde iki yoldan birini seçecektir. Rahatlığa alışanlar kemer sıkamayacakları için bu noktadan sonra bu iki yol da başarıya ulaşamaz. Devlet gelirleri arttırmak için ya var olan vergileri artırır veya yeni vergiler koyar. Oysa vergi ile kazanç arasındaki sınır aşılsa girişim arzusu zayıflar. Vergi ile gelir sağlayamayan devlet, bu defa ekonomik hayata girmek ister; üreticiden ürünü değerinin altında alıp tüketiciye fahiş kârla satmaya çalışır. Bunun sonucu üretici üretimden, tüccar ticaretten vazgeçer. Devlet bunun da fayda etmediğini görünce, önce yakınındaki varlıklılardan başlayarak herkesin servetine el koyar. Bu da halkın yönetimden yüz çevirmesine, dış güçlerle ittifaka, ekonomik hayatın durma ve devletin ortadan kalkmasına yol açar.

3. Ahlaki sebep; ahlak ilkesinin medeniyetin gelişmesine paralel olarak bozulup bozulmadığı tarih boyunca tartışılır. Eski Atina'dan başlayarak Rönesans'a kadar pek çok düşünür, ahlaki yozlaşmanın bir devletin çöküşünde önemli bir etken olduğunu savunur. Berkeley; "Büyük Britanya'nın çöküşünü önlemek üzerine yazdığı düşüncelerinde, İngiliz halkının maddi heveslerinin artışından ve ahlaki niteliklerini kaybedişinden bahseder. Kurtulmak için Hristiyan ahlakının ilkelerinin yeniden saygınlığa kavuşturulması gerektiğini belirtir. Fransa'da J.J. Rousseau; "Medeniyetin gelişmesinin ahlakın bozulmasına yol açtığını" savunur. Spengler; Batının çöküşünü incelediği eserinde gelişmeyle birlikte ahlaki değerlerin yozlaşmasından söz eder. Saygı ve gelenek yerine, soğuk olgusallık; halk yerine, kitlelilik; gerçek değerler yerine, para, devlet ve toplum yerine, milletlerarası toplum değerleri hâkim olur. İnsanlar; kanaatkâr, dayanıklı, kendine güvenen, cesur, yardım sever, namuslu, dindar olmak yerine, haris, mağrur, korkak, tembel, bencil, müsrif, rahatına düşkün, dine lakayt hale gelirler. Doymak bilmeyen ihtiyaçlarını meşru yoldan tatmin edemeyenler, gayri meşru yolları zorlar ve ahlaki değerleri yıkarlar. Devletin sunduğu konfora alışan idareciler bunu kaybetmemek için işi saltanata dönüştürebilir. Hürriyetçi ve demokratik hukuk sistemi inşası yerine içine kapanan, komplolara sarılan ve fevkaladelik psikolojisi ile lider kültüne teslim yapılar türer. Çözülme sürecinde; devlet bütün vatandaşlarına karşı adil değildir. Halk bireyselleşir, gayri meşru ilişkiler yaygınlaşır, din ve ahlak duyguları zayıflar.

Kamu kaynakları, tüm milletin sahip olduğu değerlerdir. Kamuda görev alanlar kaynak kullanımına azami dikkat ederek, faaliyetleri hakkında halkı sürekli ve doğru bilgilendirmelidir. Bunun için devleti, demokratikleştirerek denetlenebilir hale getirip, milletin sistem üzerindeki kontrolünü artırmak gerekir.

13.11. Global Ahlaki Sorumluluklar

Dünyada insan ihtiyaçlarını karşılayan kaynaklar bilinen kadarıyla sınırlı olması sebebiyle bunun belirli kesimlerce inhisar altına alınarak, diğer insanların mahrum bırakılması kabul edilemez ahlaki olmayan bir durumdur.

Ürünlerin, fikirlerin, sermayenin, teknolojinin, bilginin, kültürün, kişilerin sınır ötesine akışı, ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, siyasi, ekolojik bütünleşmenin, dayanışmanın, karşılıklı faydalanmanın artması, tüm faaliyetlerin dünya yönelimli tasarlanıp uygulanması, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirine yakınlaşmasını ifade eden **globalleşmeye** ülkelerarası coğrafi uzaklıklar, dil, para birimleri, kültürler, hukuki, siyasi sistemler, değişik yapıya sahip yöneticilerin, çalışanların bulunduğu, iktisadi gelişme düzeyleri ve iklimlerin değişik olabildiği farklılıklar girmektedir.

İnsanlar israf tuzağına düşer maddî ve manevî pek çok imkânı yerli yerinde kullanmaz ise topyekûn ağır bedeller öder. İsrâf sıradanlaşıp normal hale gelişi ve popüler kültürün getirdiği tüketme kültürü hastalığının maliyeti tüm dünyaya ağır bedel ödettiliyor. Bir şeyin gereksiz, ihtiyaçtan fazla harcanması, savurganlık ve tutumsuzluk olan **israf**, kanuni değil daha çok ahlaki ve vicdani bir sorumluluktur. İnsanlığın çoğunluğu fakr-u zaruret içinde yaşarken hiçbir kişi ve kurum istediği gibi saçıp savuramaz. İnsanlığın serveti olan kaynakların belirli ellerde temerküzü ve herkesin faydalanabileceği şeyden bazıları mahrum bırakılması toplumsal kargaşayı başlatır. Her parası olan istediği gibi sorumsuzca harcayıp tüketemez. Genel felaketler, toplumun genel ihmallerinden ileri gelir. “Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar”. Bu sebepten tüm insanlık israftan uzaklaşmalı.

Kaynaklar, gerekli tasarruf tedbirleri ile insanların faydasına arz edilmelidir. **Tasarruf**, insan hayatının devamı için insan ve diğer canlıların kullandığı hayatın vazgeçilmez maddelerinin kullanımında, tüketiminde dikkatli davranma, idareli, yeteri kadar kullanma ve iktisat etmedir. Hayatın her alanında tasarruf yapılabilir. Globalleşme ile artan ahlaki sorunların hızla çözülmesi gerekir.

Global ahlaki sorunlar:

1. Ekonomik baskı ve emek sömürüsü,
2. Global eşitsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve dış ticarette döviz baskısı
3. Kişi, kurum ve devletlerin ödeme gücü üzerinde borçlandırılması,
4. İlmi, teknolojik, sanat, askeri ve idari alanlarda tekel ve baskılar,
5. İnsanları, toplulukları ve devletleri birbiri ile çatıştırma,
6. Tüketicinin bir kültür haline getirilmesi olan tüketimcilik,
7. Din, inanç, ırk, milliyet ve değerler istismarı,
8. Yenidünya düzeni altında tek devlet, tek din, tek ekonomik sistemi (kapitalizm) öngören neom bir robot devlet tehlikesi.

Kapitalist anlayış, toplumun fitri yapısı içinde gelişen her bilim, buluş ve anlayışa sızarak kendi lehine kullanır. Birçok alanı, bilimi, kuruluş ve araştırmayı destekler, sponsor olur ve böylece kendi aleyhine olabilecek sonuçları bertaraf eder. Fakirden zengine servet aktararak toplumda ekonomik eşitsizlik oluşturur, bu da ileride biyolojik eşitsizliğe sebep olur. Hâkimiyetini sürdürmek için savaş tekniklerine ilave biyolojik virüs de üretebilir. Bu yapının tahribatı sonrası hayata zenginler devam eder, fakirler ise bertaraf olur. Bu yapılar kendine hizmet etmeyen, ortak akli esas alan demokratik gelişimleri engeller.

Dünyadaki savaş, kargaşa ve fakirliğin temel sebebi ahlaktan mahrum sömürü düzenidir. Dünya barışı için medeniyetler arası çatışma değil, medeniyetler arası anlaşma, kaynaşma ve sentezleme esas olmalıdır.

Global ahlaki sorunların çözümü için yapılması gerekenler:

1. Adalet, demokrasi, eşitlik, sosyal sorumluluk ve ahlaki değerlere dönüş
2. Emanetin emin ellere teslimi, liyakat ve “milletin efendisi, millete hizmet edendir” anlayışını yerleştirmek
3. Üstünlerin hukuku değil, hukukun üstünlüğünü esas almak
4. Sevgi, saygı, hürriyet, ahlak, fazilet, yardımlaşma, dayanışma, estetik ve vicdan gibi evrensel değerleri geliştirmek
5. Eleştirel düşünme, sentez yapabilme, sebep sonuç ilişkisi kurabilmeyi topluma kazandırmak
6. Duygu ve vicdanları geliştirmeyi esas alan eğitim anlayışı yerleştirilmek, temel değerleri yeni nesle aktarmak
7. İstismar, duygu sömürüsü, hırs ve şöhret düşkünlüğü tiranları (siyasi güç sahibi) bertaraf etmek
8. İfrat ve tefritten uzak vasatı, istişareyi esas alarak ve sorunların çözümünde sivil diplomasiye imkân vermek.
9. Linç kültürü, nefret söylemi, tezyif ve tahkirle kutuplaştırmadan asgari müşterekler bulmak, tüm insanları kucaklamak.

Sömürü anlayışı gelişmiş ülkelere münhasır değil; kişiler ve organizasyonlarda kapitalist mantığa sahip olabilir ve güçleri nispetinde etraflarını sömürürler. Yenilik, gelişim gibi kavramları kullanarak, insanları, organizasyonları ve devletleri dönüştürüp kendine hizmet ettirir. Bu anlayış ile her insan ve her organizasyonun mücadele etmesi ahlaki bir sorumluluktur.

Çok kültürlü, hukuklu farklı toplum mozaikleriyle zengin hoşgörüye sahip coğrafyaların modern akademik bilgileri ve kadim (eski) bilgilerini de elde eden emperyalistler yeni sömürü yöntemleri geliştirmektedirler.

Kapitalist sömürü yöntemleri:

1. Devletlerarasına din, inanç, mezhep ve meşrep farklılıklarını kullanarak ihtilaf sokmak
2. ırk ve dil farklılıklarını kullanmak
3. Ülkeleri ödeme güçleri üzerinde borçlandırarak ekonomilerini kendine bağımlı kılmak
4. Demokrasinin gelişmesini ve gerçek bilgiye ulaşmalarını engellemek

5. Global otoriter kapitalist uygarlığın devamı için psikolojik ve biyolojik savaş yöntemleri geliştirmek

6. Kendi menfaatlerini kollayan paravan sivil toplum organizasyonları kurmak

Toplumları geri bırakan, atalete uğratan, yozlaştıran, hayat dinamiklerini parçalayarak, erozyona uğratan, her yönden gelişimlerini engelleyen ve sömürüye hazır hale getiren pek çok sebep bulunmaktadır.

Toplumların ahlaki açıdan geri kalma sebepleri:

1. Toplumda yayılan; ümitsizlik, yalancılık, düşmanlık, bağların kopması, istibdat ve çıkarıcılık

2. Toplumun büyük şahsiyetlerine karşı hürmetin kınlanması ve aile hayatının bozulması

3. Dini, ahlaki değerlerden uzaklaşma, değişim ve dönüşümle asimile olma

4. Adaletin, emniyetin zaafa uğraması ve kurumlara güvenin sarsılması

5. Globalleşme ile tek para, tek dil, tek din, tek tip tüketici ve dünya devleti anlayışının yaygınlaşması

6. Toplumda duyarsızlık, umursamazlık, nemelazımcılık ve şahsi menfaatin toplum menfaati önüne geçmesi

7. Sorgulama ve eleştiri kültürünün gelişmemesi.

Dünyanın sosyal ve ekonomik döngüsünde; zor zamanlar güçlü insanları yetiştirir, güçlü insanlar çevresine rahat zamanları yaşatır ve rahat zamanlar zayıf insanları çıkarır, zayıf insanlar da zor zamanları getirir. Her iki dünya savaşını kapitalistler başlattı; Avustralya'da 20 milyon Aborjin'in katli, Hiroşima ve Nagazaki'de 250 bin kişiyi öldüren nükleer bombalar, Kuzey Amerika'da 100 milyon Kızılderili katli, 180 milyon Afrikalının köleleştirilmesi de dâhil. Global kapitalist düzen, coğrafi keşifleri izleyerek Endüstri Devrimi ve sömürgecilikle devam eden Avrupa merkezli kuruluş ve işleyişi devamında ABD'yi dünya ekonomisinin merkezi yaparken, bir yandan da oluşturduğu adaletsiz düzenle birçok global ahlaki sorunu da beraberinde getirdi. Bilimleri kontrolüne alarak kendine yarayanı bilimsel bilgi olarak sunmaktadır. Global, yerel ve kuruluş ölçeğinde seçkin azınlıktaki üst akıllarca dizayn edilen bu sistem sürekli kendini yenileyerek tüm insanlığı sömürmektedir. Dünya; kapitalizm, onun anti tezi sosyalizm ve ikisinin bileşeni karma ekonomik sisteme mahkûm edilemez. İnsanlık ortak aklı ile arayışını sürdürecektir, adil, evrensel insani değerleri barındıran, fitratına en uygun, her türlü sömürüye kapalı bir ekonomik sistemi kuracaktır.

Her yeniliği, gelişimi kapitalizmin tuzağı, onun eseri görmek, göstermek kolaylığı, ona psikolojik üstünlük ve fizikî bir güç verir. Global ölçekli askeri, siyasi ve ticari operasyonlar artıyor gözükse de aslında; devletler ve milletler arası savaş, yerini artık sosyal tabakalar arası "sosyolojik savaş"a bırakıyor.

On Üçüncü Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Toplum hayatını düzenleyen kuralları sıralayarak açıklayınız.

2. Ahlak nedir? Açıklayarak, ahlakın temel kaynaklarını yazınız.

3. Ahlak konusunda felsefi yaklaşımları değerlendiriniz.

4. İlahi Dinlerin ortaya koyduğu temel ahlaki ilkeler nelerdir?

5. Yaşanabilir bir dünya için evrensel ahlak ilkeleri neler olmalıdır?

6. Ahlak eğitimi nedir? Ahlak eğitiminin faydaları nelerdir?

7. Toplumsal yozlaşma nedir? Açıklayarak, toplumsal yozlaşma sebeplerini yazınız.

8. Temel ahlaki değerler neler olmalıdır? Yazınız.

9. Güzel ahlak nedir? Açıklayarak, güzel ahlaka örnek olarak beş davranış yazınız.

10. İş ahlakı nedir? Açıklayarak, iş ahlakının önem kazanma sebeplerini yazınız.

11. Meslekî yozlaşma nedir? Açıklayarak, meslekî yozlaşma sebeplerini yazınız.

12. Yöneticide ahlaki olmayan davranışlar nelerdir? Güç ve yetkiyle ilgili kendilerine sormaları gereken sorular nelerdir?

13. Kamuda ahlaki davranış ilkeleri nelerdir?

14. Demokrasi ve hürriyet kavramlarını açıklayarak, adaleti sağlamada etkisini değerlendiriniz.

15. Hizmet sunumunda kamu idaresinin uyması gereken temel ilkeler nelerdir?

16. Global ahlaki sorunlar nelerdir? Bunların çözümü için yapılması gerekenler nelerdir?

17. Bütün ihtilal ve fesatların temel sebebi sömürü zihniyeti ve düzeninin yaygınlaştırdığı iki kelime nedir?

18. Kapitalist sömürü yöntemleri nelerdir?

19. Toplumların ahlaki açıdan geri kalma sebepleri nelerdir?

14. İŞLETMELERDE SOSYAL SORUMLULUK

İş ahlakı içinde yer alan sosyal sorumluluk, kişi ve kuruluşların gönüllü olarak üstlendikleri yükümlülükleri ifade eder.

14.1. Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, günlük hayatta kişisel, kurumsal ve toplumsal düzeyde sık kullanılan kavramlardan biridir.

Sorumluluk, kişi ve kurumların, kendilerine ve başkalarına karşı yerine getirmesi gerekenleri zamanında yerine getirmesini ifade eder. Beyin gelişimiyle kişide akıl yürütme ve karar verme becerisi gelişir. Aldığı kararların sonucuna katlanma, sorumluluk alma duygusu ve becerisi de gelişir. İletişim imkânlarının gelişimiyle artan bilgi, insanlara birçok sorumluluğu da yüklemektedir. Globalleşmenin artışına bağlı olarak, dünyada yaşananlar konusunda insani ve vicdani bazı sorumluluklar ortaya çıkmaktadır.

Her kişi ve kurum görev ve sorumluluk ihmallerinin bedelini ödemelidir. Çünkü bu ihmal ve savsaklamaların kişi ve topluma bedeli, yükü ağır olabiliyor. Her insan ve kurum yaptıklarından, yapmadıklarından, söylediklerinden ve söylemediklerinden sorumludur. Bilgi, tecrübe, mevki ve duyumlara göre de sorumluluklar artabiliyor. Kişi, kendi yanlışını kapatmak için karşı tarafın yanlış yapmasını beklemesi onu düzeltmez. Sorumluluğu yerine getirmeme, yanlış, hata ve kusurda ısrar öncelikle kişinin kendisine ve sonra çevresine zarar verir.

Sorumlu olan kişi ve kurumlar üzerlerine düşen görevleri ve işlevleri zamanında ve istenilen şekilde yerine getirmek zorundadır. Sorumsuz insan ve kurumlar sürekli başkaları tarafından izlenir ve uyarılır. Sorumluluğun geliştiği yapılar, yapılması gerekeni zamanında yapabilmek için kendiliğinden harekete geçer.

14.2. Kişisel Sorumluluk

Karakterin en önemli unsurlarından olan sorumluluk, sorumluluk, toplumun kişide

n beklediği tutum ve davranışlardan kişinin farkında olması ve bunu kendisi ve toplum için yerine getirmesidir.

Kişisel sorumluluk, bir kişinin yapmak zorunda olduğu, yaptığı veya yapmadığına karşısına çıkan sonuçlara katlanacağı, mesul olacağı kararlardır. Toplumun kişiden beklediği tutum ve davranışlardan kişinin farkında olması ve bunu kendisi ve toplum için yerine getirmesidir.

Kişisel sorumluluk, merkezden çevreye doğru kişinin öncelikle kendi özüne karşı sorumluluğu, ikinci dairede ailesine ve daha sonra uzak çevresine doğru farklı sorumluluklar üstlenir. Kişinin çevreye karşı sorumluluğunda; gördüğü bir yanlış, önce eliyle düzeltmeli, buna gücü yetmiyorsa, sözüyle düzeltmeli, buna da imkân ve gücü yetmiyorsa bu yanlış onaylamamalıdır.

Dünyada tek sorumluluk duygusu taşıyan, akıl ve iradeye sahip olan insan kendine özgü inancı, değer yargıları ve yaşama tarzıyla bir şahsiyettir. Kişi nimet ve külfet dengesini kurarak sorumluluklarını yerine getirmelidir. Kişi sorumluluk üstlenebilmesi, akıl, hür irade ve yetki sahibi olması gerekir.

1. Akıl, normalde her insanda bulunan ve vücuttaki yeri, işleyişi keşfedilemeyen, idrak, düşünce, anlama ve tedbir alma özelliğidir. Normal insan davranışların sonucunu üstlenir.

2. Hür irade, kişinin fiil, arzu, niyet ve amaçlarını kontrol edebilme ve belirleme gücü, serbest karar verebilme özelliğidir.

3. Yetki sahibi olma, kişinin herhangi bir konuda ehil olması, yetkili bulunduğu konumlarda rolü ve statüsü gereği verilen yazılı veya sözlü bir güçtür.

Sorumluluğun, her şeyden önce ahlaki açıdan kişinin vicdanına yönelik bir boyutu vardır. **Vicdan**, insanın kendi veya başkalarının davranışlarını “doğru” veya “yanlış” şeklinde değerlendirme ve dışarıdan bir kontrol olmadan ahlaki davranma gücüdür.

14.3. Kurumsal Sorumluluk

Kişi, kurum, sistemlerin bekası, sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri, etki alanında adaleti sağlamalarıyla mümkündür.

Her yapının beka meselesi vardır. **Devletin bekası**, istiklal ve istikbali, toprak bütünlüğünü, ahdi hukukunu, anayasa düzenini iç ve dış tehditlere karşı koruması suretiyle hayatîyetini devam ettirmesidir. **Toplumun bekası**, gelecek nesilleri iyi yetiştirme, aidiyet, vefakârlık ve yaşadığı coğrafyanın değerini bilmesi ve ona bağlılığı ile mümkündür. **Kurumların bekası** ise çevresine, çalışanına, hedef kitlesine ve genel olarak topluma karşı faaliyet ve ilişkilerinde sosyal sorumluluğuna bağlı sosyal adaleti esas almalıdır.

Tüketici ihtiyaçlarını karşılanmaya yönelik olarak organize olan işletmelerin asıl sorumlulukları, müşteri ihtiyaçlarını, onların istek ve beklentilerine uygun, kârlı ve verimli bir şekilde karşılamalarıdır.

Kurumsal sorumluluk alanları:

1. Çalışanlara karşı sorumluluklar
2. Müşterilere karşı sorumluluklar
3. Tabii çevreye karşı sorumluluklar
4. Hissedarlara karşı sorumluluklar
5. Tedarikçilere karşı sorumluluklar
6. Rakiplere karşı sorumluluklar
7. Kanuni sorumluluklar
8. Devlete karşı sorumluluklar
9. Sosyal sorumluluklar

İşletme, toplumun sosyal, ekonomik ve politik gelişmelerine cevap verme ve sosyal sorunları çözmesine yardımcı olmak gibi çok geniş bir işlev ve görev sorumluluğu taşır.

14.4. Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavramını oluşturan “sosyal” kelimesi, toplumla ilgili ifadeleri kapsar, **sorumluluk** ise kişilerin, kurumların

kendine ve başkalarına karşı yerine getirmesi gerekenleri zamanında yerine getirmesini ifade eder.

Sosyal sorumluluk, kişi ve organizasyonların tüm faaliyetlerinde ekonomik şartlara, kanuni şartlara, iş ahlakına, kurum içi, kurum dışı çevredeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun, onlara zarar vermeyecek bir politika takibine yönelik gönüllü olarak üstlenilmiş görev ve yükümlülüktür. Bu noktada, her insan ve kurumun sorumlulukları var; yaptıklarından, yapmadıklarından, söylediklerinden ve söylemediklerinden sorumludur.

Sosyal sorumluluk anlayış, kişinin, kuruluşların ve devletlerin toplum üzerinde kalkınma, ticaret ve sosyal gelişimde bir etkiye sahip olmasına yardımcı olur. Bu sorumluluk, karlılık, toplum ve çevrenin refahına katkı sağlamasıyla daha önemli hale gelmiştir.

Toplumsal çözüm üretilmesi, iyileştirilmesi, gelişmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sosyal adaletin sağlanmasında öncelikli olarak belirlediği temel sosyal sorumluluk alanları bulunmaktadır.

Sosyal sorumluluk alanları:

1. Eğitim
2. Sağlık
3. Yoksulluk
4. Çevre

Kişiler ve kurumların toplumun içinde bulunduğu kültürel, sosyal ve ekonomik sorunlara, çözüm üretmede, bunları ortadan kaldırmada yerel ve global ölçekte önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Sosyal sorumluluğun faydaları:

1. Toplum hayatının sürdürülebilir olmasının sağlanması,
2. Kişilere sorumluluk duygusu kazandırması,
3. İhtiyaç sahiplerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması sağlama,
4. Hassas ve duyarlı kişilerin yetişmesine imkân sağlanması,
5. Toplum hayatında meydana gelen aksaklıkların giderilmesi,
6. Yardımlaşma duygusunun toplum hayatına yerleşmesini sağlama,

Kişiler ve organizasyonlarının faaliyette bulunma sebepleri geleneksel anlamda sadece kâr değil, topluma hizmet, müşterilerin taleplerine uygun nitelikte, miktarda, kaliteli ürün üretmektir. Ürünleri, müşterilerin taleplerine uygun zaman, miktar ve yerlerde, ödeme güçlerine uygun fiyatta sunmaları sonucu oluşacak tüketimle sağlanacak fayda, toplumun refah düzeyini de artıracaktır. Kişiler ve kurumların bu gayeyi benimsemeleri, onların sosyal sorumluluklarının bilincine varmaları şeklinde açıklanabilir.

14.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Kurumsal sosyal sorumluluk, iş ahlakı içinde bir konu olarak işletmenin ekonomik şartlara, kanuni şartlara, iş ahlakına, iç ve dış çevredeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi takip edip insanların memnuniyetine yönelik bir kavramdır.

Yöneticilerin uzmanlaşması, işletmelerin büyümesi, çok ortaklı hale gelmeleri, rekabet ve çevre meselelerinin artışı, iyi imaj oluşturma isteği ile meslek kuruluşlarının, işçi sendikalarının, tüketici organizasyonlarının güçlenmesi, ülkenin sınırlı kaynaklarını verimli kullanmak için alınan tedbirler kurumsal sosyal sorumluluk bilincinin artmasında etkili olmuştur.

Kurumsal sosyal sorumluluk; kurumun bir kurum vatandaşı olarak işlerini, paydaşlarla, çalışanlarla, sosyal, ekonomik, kültür ve çevreye hassas, ahlaki sorumluluk sahibi, kendi gönüllü istekleriyle katılımları, toplumun ihtiyacı olan konulara yatırım yapmaları sorumluluğudur. Kanuni zorunluluklara ve kanunlara uymayı değil, gönüllü olarak gerçekleştirilen ahlaki, “doğru” ve “iyi” işleri ifade eden kurumsal sosyal sorumluluk, kurumun kendi istekleri ile gönüllü olarak gerçekleştirdikleri uygulamaları ihtiva eder.

Sorumluluk sahibi olmayan ve görevlerini zamanında yerine getirmeyip ihmal eden kişi, kurum ve toplumlar ağır bedeller öder. Kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal vatandaşlık anlayışı üzerine bina edilir. Bu sorumluluğu yerine getirecek, verimliliğe odaklı, risklere tedbir alan, sınırlı kaynakları akılcıca kullanma ve sürdürülebilirlik yaklaşımı ile kalıcı değerler üretebilmeyi hedefleyen insana ihtiyaç vardır. **Kurumsal vatandaşlık**, kuruluşların ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken tüm kanuni, ahlaki ve sosyal kurallara uyması ve toplumla arasındaki sözleşmenin gereklerini yerine getirmesini ifade eder. **Kurumsal vatandaşlık davranışı** ise formel iş tanımlarının ilerisinde, belirlenmiş rol gereklerini ve beklentilerini aşan, çalışanların organizasyona katkıda bulunmak için istekli olarak gösterdikleri rol fazlası davranıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluğun gereği, toplumun değerlerine katkı vermek, onları geliştirmek, sivil toplum kuruluşları ile iş birliğiyle gönüllülük projelerine destek (sponsor) olmaktır. Çalışanların beklentileri, toplumun kuruluştan beklentileri birbiriyle uyumlaştırılarak; çalışanların mutluluğu ve toplumun da huzuru sağlanmış olur.

Ekonomi bilimi, işletmeleri ekonomik sistemin temel parçası sayarak kıt olarak bilinen kaynakları birleştirerek fayda oluşturan ekonomik birimler olarak kabul eder. Ülke ekonomik sistemine bağlı faaliyet gösteren işletmeler, müşterilerin muhtelif ihtiyaçlarına cevap vermede, toplumun genel ahlakına uygun, kişilere, çevreye, devlete karşı görevlerini kapsayan sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyi esas alırlar. İşletmelerin güçlenmesi ülkenin ekonomik ve sosyal yapısının güçlenmesini sağlar.

Yöneticiler, karar sürecinde ahlaki değerlere bağlı sosyal refahı sağlama sorumlulukları çerçevesinde işlerini yaparken, personele, tüketicilere, çevreye, topluma ve iş ahlakına uygun fayda sağlayacak görev ve sorumlulukları yerine getirmelidir. Bu noktada kurumsal sosyal sorumluluğun organizasyonlara sağladığı birçok fayda yanında bazı görüşlere göre de zararları vardır.

Kurumsal sosyal sorumluluğun faydaları:

1. İtibar ve risk yönetimi,
2. Çalışanların tatmini,

3. Yenilik ve öğrenme,
4. Sermayeye rahat ulaşım,
5. Mali performans artışı,

Kurumsal sosyal sorumluluğun zararları:

1. Organizasyon kârının düşüşü,
2. Organizasyon maliyetlerinin artması,
3. Organizasyon amacından uzaklaşma,

Sosyal sorumluluk çerçevesinde kuruluşlar birçok alanda topluma hizmet sunmaya yönelirler. Sosyal ve kültürel hizmetler prestij kazandıran faaliyetler olduğu için iş insanları kendi isimlerini taşıyan okul, üniversite, vakıf ve demekler gibi gönüllü kuruluşlar, erozyonu önleme, sosyal problemlere çareler bulma faaliyetleri yürütüyorlar. Müşteriye, çevreye, personele, topluma saygılı kuruluş görüntüsü oluşturulmak için yapılan harcamalar da itibar kapitali olarak değerlendirilmektedir.

İşletmeler, toplumun ihtiyaçlarını tespit eder, üretir ve tüketime arz ederek ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi gelişimine katkı sağlar. Devlete karşı mali yükümlülüklerini yerine getirerek vergi ve sosyal adaletin gerçekleşmesi, demokrasinin gelişmesi ve toplumun müşterek değerlerini gözeterek daha etkin ve uzun ömürlü olmasına katkı sunar. Tasarrufları verimli alanlara yatırarak sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla ekolojiye, çevreye saygılı, sosyal ve kültürel faaliyetlerle toplumun gelişimini, refahını sağlar.

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) çerçevesinde ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi yedi temel sosyal sorumluluk maddesi tanımlar; (1) kurumsal yönetim, (2) insan hakları, (3) işgücü uygulamaları, (4) çevre, (5) adil işletme uygulamaları, (6) tüketici sorunları ve (7) topluluk katılımı ve gelişimi konularıdır. Bu temel konulara ilave, ISO 26000 sosyal sorumluluk sahibi davranışın yedi temel ilkesini de tanımlamaktadır

Sosyal sorumluluğun temel ilkeleri:

1. Hesap verebilirlik.
2. Şeffaflık.
3. Ahlaki davranış.
4. Paydaş çıkarlarına saygı.
5. Hukukun üstünlüğüne saygı.
6. Uluslararası davranış normlarına saygı.
7. İnsan haklarına saygı.

Ahlaki, kanuni ve ekonomik boyutta; çevreyi koruma, müşteri tercihini dikkate alarak kaliteli ürünler sunma, personelin temel haklarına, hürriyetlerine saygı gösterme, ortakların haklarını koruyarak işletmeyi kârlı şekilde yönetme, faaliyetlerle ilgili doğru bilgi verme, toplum refahını yükseltecek eğitim, sağlık ve sanat etkinliklerini destekleme birer sosyal sorumluluk faaliyetidir.

14.6. Global Sosyal Sorumluluk

Global sosyal sorumluluk, kişi ve kurumların topluma karşı sorumluluklarını global anlamda birbirine bağlayan kavramdır.

Global sosyal sorumluluk; kişi ve kurumların bütün canlılara, tabiata ve bunların bir bütün olarak meydana getirdiği dünyaya karşı sulh, güvenlik, iklim, enerji, ekonomi, kültür, sanat, diyalog alanlarında politika takibine yönelik gönüllü olarak üstlenilmiş görev ve yükümlülüktür. Sosyal sorumluluğun globalleşmesi ve daha geniş düşünülmesiyle kapsamı genişlemiş ve toplum meselelerinin çözümüne yönelik sorumluluklar global problemlerin çözümüne doğru büyümüştür. Global sorunların çözümünde başta devletlerin, işletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının sorumluluğu büyüktür. Kurum içi sosyal sorumluluk ile işletmenin kârlılığı ve verimliliği arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Kurum dışı sorumluluk; topluma, devlete ve tabi çevreye karşı sorumluluğu kurum amacı ile daha fazla çelişir, çatışır. Burada kuruluşun asıl amacı ile çatışsa da sosyal sorumluluk ahlaki iş ahlakının önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır.

Globalleşme, ürünlerin, fikirlerin, sermayenin, teknolojinin, bilginin, kültürün ve kişilerin hızlı ve sürekli bir şekilde sınır ötesine akışıdır. Ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, siyasi, ekolojik bütünleşmenin, dayanışmanın, karşılıklı faydalanmanın artışı, tüm faaliyetlerin dünya yönelimli tasarlanıp uygulanması, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirine yakınlaşmasıdır. Globalleşme kapsamına, ülkelerarası coğrafi uzaklıklar, dil, para birimleri, kültürler, hukuki, siyasi sistemler, değişik yapıya sahip yöneticilerin, çalışanların bulunduğu, iktisadi gelişme düzeyleri ve iklimlerin değişik olabildiği farklılıklar girmektedir.

Neoliberalerler, hiper globalleşmeyi esas alarak; uluslararası kurumların yerli milli kurumlar üzerindeki üstünlüğünü, devletin küçülmesini, global piyasaların toplum hayatı üzerinde tahakküm kurmasını zorunlu kıldığını savunurlar. Diğer yandan 2020'nin başında Çin'de ortaya çıkıp dünyaya hızla yayılan pandemi salgınıyla insanlar arasına mesafe girmesi globalleşmeyi yavaşlattı. Yeni ve kontrollü normalleşmeyi gündeme getirdi. Minimalizm (sadelik), minimal hayat (küçük yaşam), lükse ve konfora düşkünlükten uzaklaşıp dünya üzerine en az etki ile hayatın tüm insanlar için daha yaşanabilir kılınmasına bir katkı sunacaktır.

Herhangi bir faaliyet sonunda çevreye bırakılan ve çevreyi kirleten her türlü maddeyi ifade eden atık ürünleri geri alma veya toplama başta işletmeler olarak tüm kesimlerin sorumluluğundadır. Ömrü biten elektronik eşyalar tabiatı kirleten ve zarar veren ağır metaller içerir. Atıkların, geri veya ileri dönüşüm sistemleri ile ekonomiye yeniden kazandırılması ve sıfır atık anlayışının topluma kazandırılması gerekir. **Geri dönüşüm,** yeniden değerlendirilebilme imkânı olan atıkların çeşitli işlemlerden geçirilerek üretim sürecine yeniden dâhil edilmesi, geri kazanılmasıdır. **İleri dönüşüm,** ömrünü tamamlamış, kullanılmayacak durumda olan her şeyin, asıl gayesinden farklı şekilde kullanılmak üzere yeniden düzenlenmesidir. Geri ve ileri dönüşümün temel amacı kaynak israfını önlemek ve atık çöp miktarını azaltmaktır. **Sıfır atık** ise israfın önlenmesi, kaynakların verimli kullanılması, atık oluşum sebeplerinin gözden geçirilerek bunun engellenmesi veya minimize edilmesi, atığın oluşması halinde ise kaynağında ayrı toplanması ve geri

kazanımının sağlanmasını kapsayan atık yönetim felsefesidir. Atık malzemelerin geri dönüşüm aracılığı ile değerlendirilmesi, atığa sebep olan etkenlerin gözden geçirilmesi ve israfın önüne geçirilmesini hedef koyan atık yönetim felsefesi olarak ifade edilir. Sıfır atık hedefleyen işletmeler iç ekonomiye ve ülke ekonomisine büyük oranda fayda sağlamaktadır.

Kâinatın işleyişinde bir denge ve düzen var; çevre unsurları arasındaki tüm faaliyetler sürekli tekrarlanarak döngüsel olarak yolculuk eder ve besin zincirinde atık bırakmaz, su buharlaşır ve yeryüzüne tekrar yağmur veya kar olarak geri döner. Bu zincirde hiçbir kayıp, atık ve israf yok, mükemmel bir makine gibi çalışır. **Besin zincirinin tepesindeki insan**, tüketim atıklarını tekrardan bu zincire dâhil edebilirse çevreye uyumlu bir tasarruf, kendi türünün devamı, sürdürülebilir bir ekonomi ve çevreye katkı sağlar. Global ölçekte yaşanan felaketler ve pandemiden her kesimin kendini sorgulayıp ders çıkarması gerekir. Dünyada belirli dönemlerde kuraklık yaşamış, fakat bunun yıkıcılığını kapitalist sistem günümüzde daha fazla hale getirmektedir. Dünyada zoraki hükmeden ve insanların hayatın temelden etkileyen kapitalist sistemin aşırılıkları hem üretici hem de tüketiciler tarafından dizginlenmelidir.

Sosyal hayatı koruyan düzenin temel şartı, insanların tabakaları arasında boşluk kalmamasıdır. Üst kısmın alt kısımdan, zengin tabakanın fukara ile arasındaki bağı koparacak derecede uzaklaşmamalıdır. İslam toplumlarında bu tabakalar arasındaki bağı temin eden, zekât ve yardımlaşmadır. Hâlbuki zekâtın farz oluşu ile faizin haram oluşuna uyulmadığında tabakalar arası mesafe açılır.

Global ölçekte sorumsuzluk, ihmal ve aymazlıkların getirdiği global risklerden tüm insanlar olumsuz etkilenmektedir.

Global riskler:

1. İnsan hakları ihlalleri.
2. Milli yönetim zafiyetinden faydalanarak kişi, işletme ve devletleri ödeme güçleri üzerinde borçlandırıp köleleştirme.
3. Ekonomik krizler, işsizlik ve kredi-borç-faiz tuzağı.
4. Çevre sorunlarına karşı duyarsızlık.
5. Enerji fiyatlarının aşırı yükselmesi.
6. Toplumsal istikrarsızlıklar ve kutuplaşmalar.
7. Terör saldırıları ve devletlerarası çatışmalar.
8. Siber saldırılar, dijital faşizm, anarşinin globalleşmesi ve pandemi.

Servet, makam ve mevki elde eden ve temel değerlerden mahrum, bir ideali olmayan, günü, anı yaşayanlar topluma yüküdür. Hasta, gaddar ve bedbaht bu asrın veba, bela ve zulümleri akla durgunluk verecek noktaya gelmiş, insanlar olup biteni ahlaki açıdan sorgulayarak değer yargılarıyla buradan çıkış yolunu bulmaları gerekir. Cerbeze, sahtekârlık, taciz, yıldırma, hoşgörüsüz, menfaatçi, görevi kötüye kullanan, bencilliğin çözümü, toplumların temel değerlerine dönüşle olur. Kapitalist sistemin inşa ettiği kapitalist insan modeli için öngördüğü seküler ahlakın toplumları çökertmesine ve fütursuzca istilasına dur demek bir insanlık vazifesidir.

Tabii çevrenin kirlenmesi, global ısınma, ozon tabakasında incelme, elektro manyetik tehlike, silahlı çatışmalar, kötü alışkanlıklar gibi dünyayı tehdit eden sorunları çözme, global sosyal sorumluluğu kişiliğin bir parçası haline getirip bunu fiiliyata dönüştürebilen insanlarla mümkündür. Global sorunların çözümü için kişi ve kurumların yerine getirebileceği birtakım sorumlulukları vardır.

Global sosyal sorumluluklar:

1. Yaşam hakkını sağlama ve gıdaya ulaşımı kolaylaştırmak.
2. Anlaşmazlıkları barışla çözmek, her türlü istibdat ve inhisarcı yaklaşıma karşı koymak.
3. Dünyadaki her nesne üzerinde diğer insanların hakkı olduğunu düşünerek hareket etmek.
4. Mahalli tüketici anlayışından dünya tüketicisi anlayışına geçilerek tüketicinin korunması.
5. Kaynakları geçmişten miras değil, gelecekte emanet anlayışı ile verimli şekilde kullanmak.
6. Global gelir dağılımında adaleti sağlama ve dış ticarete adil ticaret hadlerini uygulamak.
7. Az gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir bir ekonomik yapı kurmak ve ödeme güçleri üzerinde borçlanmayı engellemek.
8. Birleşmiş Milletler ve ona bağlı kuruluşların şeffaf olarak görevlerini yerine getirmelerini sağlamak.
9. Çevre bilinci oluşturarak, global çevreyi korumak, kıtlık ve kuraklık için çözümler üretmek.
10. Global siber saldırı, bulaşıcı hastalıklar ve dijital faşizmi önlemek.

Kurumlar; ‘her canlının temel ihtiyaçlarının karşılanabilir olması gerektiği inancıyla yaşama, barınma, beslenme, sağlık, eğitim alanlarında sosyal sorumlulukları yerine getirmek için sürekli çalışmaya söz veriyor ve bunun ile gurur duyuyoruz’ gibi taahhütlerle örnek bir sosyal sorumluluk bilinci beyan etmiş olurlar. İşletmeler, sosyal sorumluluk projelerini yardım kuruluşuyla yürütür.

Güç otoriteleri, hukuk, adalet, demokrasi, barış, medeniyet ve insan hakları gibi prestijli kavramları paravan yaparak kendilerini perdeleyip kişi, toplum ve ülkeleri aldatmaktalar. Üretim araçlarını ellerinde bulunduranların oluşturduğu kentsoylu toplum sınıfı olan burjuvaziye hizmet eden, diğer toplumları Oryantalist bakış açısıyla değerlendiren kehanet ve Kabbala gibi ezoterik (gizemli) bir öğreti ve sembollerle mesaj veren anlayışların global ölçekte sorgulanmalıdır. Emperyalist anlayışın inşa edip globalleştirdiği, açgözlü, hoyrat, israfçı, ahlaki olmayan ekonomik ve siyasi sistem, insanlığa büyük zarar vermektedir. Ahlakattan mahrum bu tür yapıların deşifre edilerek, masum ve mazlumların kandırılması önlenmelidir.

Global sorunların çözümü için 1999 Dünya Ekonomik Forum’unda, BM “Binyıl Kalkınma Hedefleri” için, şirketleri, işçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşlarının **Küresel İlkeler Sözleşmesi 10 ilkesi**, insan hakları, işçi hakları, çevre ve yolsuzlukla mücadelede evrensel olarak kabul gören ilkeleri kavrama, destekleme ve uygulamaları istenmektedir.

İnsan Hakları:

1. İlke: İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve bu haklara saygı duymalı
2. İlke: İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı

Çalışma Standartları:

3. İlke: İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli
4. İlke: Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli
5. İlke: Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli
6. İlke: İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli

Çevre:

7. İlke: İş dünyası çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli
8. İlke: Çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyet ve oluşuma destek vermeli
9. İlke: Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli

Yolsuzlukla Mücadele:

10. İlke: İş dünyası rüşvet ve haraç dâhil her türlü yolsuzlukla savaşmalı

Sosyal sorumluluk açısından sorgulanması gereken global konular:

1. Sessiz silah olarak görülen ve dünyayı kontrol etmede kullanılan paranın dili, dini ve rengi var mıdır?
2. Bankada paralara nasıl takla attırılıyor, paranın üretim maliyetiyle yazılı değer arasındaki fark senyoraj geliri kime kalıyor?
3. Rezerv para birimi olan Dolar emisyonunun ne kadar olduğunun bilinmesi niçin istenmiyor?
4. BM, Güvenlik Konseyi; Çin, Fransa, Rusya, İngiltere ve ABD'den müteşekkil beş daimi ve seçilmiş 10 ile temsili adil mi?
5. Kapitalistlerin desteklediği bilimsel araştırmalar, bilim ve bilgi seçkin azınlığın kontrolünden nasıl kurtarılabilir?
6. Yahudilerin seçilmiş ırk miti, insanlığın kurtuluşu için Mesih'in gelip Yahudi ve Hristiyan liderliğine geçip kötülüğü yeneceğine inanan Evanjelistler BOP'la ne yapıyorlar?
7. Matruşka modeliyle iç içe giren kuruluşlarla finans piyasasına hâkim paranın gizli sahipleri oligartlar ne yapıyorlar?
8. Emperyalistlerin paralı askerlerle kurduğu terör yapıları ile ülkelerde çıkardıkları sınıf savaşları nasıl önenebilir?
9. Emperyalistlerin gece kurtla beraber sürüye saldırıp, gündüz ise çoban ile yas tutmaları nasıl anlaşılır?
10. Seçilmiş ırk mitine dayalı seçkinlerin kurduğu global kapitalizm ülkeleri nasıl sömürüyor?
11. Faizci kesimin, ülkeleri borçlandırıp, borç sarmalına düşürerek sömürsünden nasıl kurtarılabilir?
12. Ülkelerin bekası için maddi terakki yanında şart olan manevi terakki niçin ihmal ediliyor?
13. Dev ilaç firmaları ve tohum bankalarının insan sağlığı üzerindeki operasyonları nasıl önenebilir?
14. Dünyanın gizli tarih ve ajandasında söz sahibi, dünya kaynaklarını kontrol eden aileler kimlerdir?
15. İnsanları sömürmede kullanılan; din, değişim, ümit ve algı yönetimi bunların elinden nasıl alınabilir?
16. Yeni bir düzen kurmak için bir kaosa mı ihtiyaç var? Kaos olmadan adil bir düzen kurulamaz mı?
17. Emperyalist ülkeler arasındaki örtülü savaşta hangi devlet ve terör örgütleri vekâleten kullanılıyor?
18. Papalık ve Evanjelistler, İslam'ın kalem ve kılıcı gördükleri Türkiye üzerine planları nedir?
19. Sosyal medya ve elektronik sistemlerle, insanları yönlendirme operasyonları nasıl bertaraf edilebilir?
20. Dünyanın belirli yerlerinde niçin off-shore hesap ve bankacılığıyla vergi cennetleri oluşturuluyor?
21. Casusluk faaliyeti yapan istihbarat servislerinin, dünyada büyük şirketlere sahip olma sebepleri nedir?
22. Dünyadaki uyuşturucu sevkياتında hangi yapılar ve istihbarat servisleri etkilidir?
23. Besin zincirinin tepesindeki insanın, ekolojik dengeyi bozması niçin engellenemiyor?
24. Ülke gücünü elde eden seçkinlerin hedeflerine ulaşmada kamu imkânlarını kullanmaları nasıl önlenir?
25. Global güvenliği bozan ego-eksantrik ve fanatiklerin beslendiği fikir kaynakları nasıl kurutulabilir?
26. Emperyalistlerin İslam coğrafyasını kontrol için selefi geleneği, ehlisünnet omurgası üzerine inşaları nasıl sonlandırılır?
27. İnsanlık aleyhine faaliyet yürüten işletme ve sivil toplum kuruluşları nasıl zaptı-rap altına alınacak?
28. Otoriter kapitalist uygarlığın devamı için psikolojik ve biyolojik savaş yöntemleri nasıl önenebilir?
29. Kudüs merkezli tek dünya devleti, tek dünya dini ve tek dünya tüketicisi dayatmasını kimler yapıyor?

Toplumda, nefret söylemi, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, mezhepçilik, günah keçisi yapma, komplo teorileri ve korku tellâllığı gibi konularda kurumların üzerine düşen önemli sorumluluklar vardır. Kurumsal bazda, özellikle sosyal medya şirketleri bu tür söylem ve diğer zararlı tüm içerikleri online platformlardan kaldırma sorumlulukları vardır.

14.7. Global Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlikler

Hak ve hürriyetlerin baskılandığı, siyasi gücün tek elde toplandığı totaliter devlet anlayışının önem vermediği iktisadi ve sosyal hayat, sosyal devlet (refah devleti) anlayışının benimsenmesiyle önemli hale gelmiştir. Çünkü siyasi mutlak bir baskı ilim hürriyetini, vicdan hürriyeti, dini hürriyet gibi hiçbir hürriyetin gelişmesine izin vermez.

Devletin, kalkınma, sosyal barış ve sosyal adaleti sağlamak için sosyal ve iktisadi hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören, vatandaşlık temel geliri sağlama, istihdam imkânı, sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı siyaset geliştiren sosyal devlet modeli toplum hayatını geliştirmektedir. **Sosyal devlet**, vatandaşının sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirmek, hayat düzeylerini yükseltmek, toplumsal eşitsizlikleri gidermek için tedbirler alarak sosyal güvenliklerini sağlayan bir yönetim anlayışı ve şeklidir. **Vatandaşlık temel geliri** ise bir toplumda yaşayan tüm insanlara, çalışma hayatındaki konumlarından bağımsız ve şartsız olarak, sadece toplumun bir ferdi oldukları için temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir paranın ömür boyu düzenli ödenmesidir.

Sömürgeciler, zengin kaynaklara sahip coğrafyalarda asırlarca kardeşçe yaşayan toplumları entrikalarla çatıştırıyor. Konvansiyonel (klasik) nükleer ve kimyevi silah ticaretini artırmak için değişik yerlerde savaşlar çıkıyorlar. Gücün zehrini ve

iktidar sarhoşu güçler hâkimiyetlerinin devamı için sosyal sorumluluktan uzak ve ahlaki olmayan milletlerarası uygulamalarla “yenidünya düzeni bir krizden doğar” görüşü ile krizler çıkarıyorlar.

Global ekonomik ve sosyal eşitsizliğin temel sebepleri:

1. Tüm insanlığın ortak serveti olan kaynakların belirli ellerde toplanması,
2. Bilimin kapitalist sistemin hâkimiyetine girmesi,
3. Sömürü zihniyeti, köle ve efendi düzeni,
4. Ülkelerin ödeme güçleri üzerinde borçlandırılması ve bankaların aşırı büyümelerine izin verilmesi,
5. 'Sen çalış ben yiyeyim' anlayışının yaygınlaşması,
6. Maharet ve liyakatten mahrum yönetici zümresinin yönetim gücünü elinde tutması,
7. Kapitalizminin adil olmayan dış ticaret uygulamaları ve para üzerinde yapılan ahlaki olmayan uygulamalar,
8. BM'ye bağlı kuruluşların etkisizliği,
9. Popüler kültürle aşırı tüketim ve israfın yaygınlaşması.

Global işletmeler ve kurdukları sivil toplum kuruluşlarının sözde insani projeleri aracılığı ve kolonyal politikalar ile egemenlik kurarak sömürüyorlar. Batı 17. asırda elde ettiği bu güç ile diğer medeniyet ve coğrafyaları sömürgeleştirip, zihinlerini iğdiş ederek, onları aşağılık duygusuna mahkûm etti. Bu toplumlar, onların kavramları ile kendi dünyalarını kuramazlar, bunlar ahlak ve kültürlerine uygun kavramlar geliştirmeliler. Dolayısıyla, kiralık kapital ile kapitalizm, ithal felsefe ve sosyoloji ile hürriyet olmaz. Bilimin kolektif yapılabildiği dünyamızda toplumlar çevreden kopmadan dünya merkezli bir bakış açısı geliştirmelidir.

Amerika kıtasının Avrupa'dan gidenlerce işgali yerli Astek, Maya ve İnka Medeniyetlerinin imhası keşif değil, bir işgaldır. Elli birinci bölge efsaneleriyle her alanda üstünlüğünü kabul ettirmek ve dünya jandarmalığı için birçok coğrafyada manevralarla ekonomik kaynaklarını çarçur eden ABD, nüfusunun önemli bir kısmı gıda yardımı karnesi ile yaşamaktadır. Sıcak denizlere inme rüyasını gerçekleştirmek ve bir dünya gücü olarak hâkimiyetini devam ettirmek isteyen Rusya sınır ötesi operasyonlar yürütmektedir. Çin de kendi bölgesinde hâkimiyetini pekiştirmek için çevre operasyonlarını yürütmektedir. Avrupa'nın, ekonomik olaylara pozitivist yaklaşarak, merhameti göz ardı ettiğine vatandaşlarının karne ile yaşayanları örnektir.

Artan dünya nüfusu karşısında gıda maddeleri ihtiyaçları uzun süre ve yeterli derecede karşılamayacağı endişesiyle Thomas Robert Malthus: (1766-1834 İngiliz nüfus bilimci, ekonomi politik teorisyeni); nüfusun geometrik, üretimin ise aritmetik arttığı ve gelecekte insanlığın açlıktan öleceğini ileri sürmüştü. Hızla artan dünya nüfusuyla doğru orantılı artan ve yeni yeni ihtiyaçlar olmasına rağmen, gıda maddelerinin nüfus artışından daha hızlı artışı ile karamsar olan bu teori geçerliliğini kaybetmiştir.

Güç otoriteleri, iklim değişikliği, kimyasal püskürtme, insan soykırımı, ürün geniyle oynama (GSO) ve gen bombası gibi stratejik çalışma iddiaları yaygınlaşıyor. Kaynakları sömürmek için nüfus seyreltme siyaseti ve vekâlet savaşları ile yürütülüyor. Gıdalar üzerinde “Gıdayı yönetirseniz, insanları yönetirsiniz” anlayışı ile dizayn ediliyor. Metafizik; beyin kontrolü, kara bûğu ve cinleri kullanarak topladıkları istihbaratlar ile istedikleri ülke ve grupları kontrol ediyorlar.

Neocon ve neoliberalizm ittifakıyla Evanjelistler ile Huntington'un öncülüğünde şekillenen BOP'u gerçekleştirmeye çalışıyorlar. **Neocon** (yeni muhafazakâr); ABD'de klâsik sağda yer alan, dış politika konsepti eksikliğini değerlendirerek ABD imparatorluk taraftarı kıymeti kendinden menkul entelektüel, köşe yazarı, think-tank analisti ve acar politikacıdan oluşan ekiptir. “ABD değerlerini” dünyaya yaymak için tüm gücünü kullanarak, saldırgan bir dış politika benimseyen ve tehditlere sert karşılık verme taraftarlarıdır. **Evanjeliyon**; Yunanca "iyi haber, kabul edilen gerçek" **Evanjelizm**, Kitab-ı Mukaddes'e dönme, yönelme, **Evanjelist** ise Hristiyanlık bildirisini vaaz eden, yayan kişidir. **Evanjellik**, Protestan Kilisesi'nin muhafazakâr kesimini nitelemek için kullanılır. Evanjelikler, ABD'yi kuran ve tutuculuğuyla bilinen Protestan mezhebi Puritenler'in devamıdır.

Uluslararası sistemin başlangıcı sayılan Vestfalya Barış'ından (1648) itibaren krallar, milletler ve ideolojiler arası mücadeleler uluslararası politikanın odak noktası olmuş. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması Tezine göre; "bu mücadeleler sonrası, sıra medeniyetler arası mücadeleye gelmiş. Soğuk Savaş sonrası çatışmaların temel kaynağı ideoloji ve siyasi görüşlerden ziyade din ve kültür farkı oluşturacak. Dünyada çatışma, muhtemel iki medeniyet; askeri ve ekonomide üstün olduğu kabul gören Batı medeniyeti ile onun askeri üstünlüğüne meydan okumak için iş birliği yapma ihtimali olan Konfüçyüs ve İslam medeniyetleridir."

Global olumsuz ve karamsar tabloya rağmen dünyada sürekli bir iyiye gidiş vardır. Dünyanın gelecekte barış içinde, adil paylaşım, huzurlu şekilde yaşayacağına yönelik olumlu gelişmeler de bulunmaktadır.

Dünyanın geleceği ile ilgili olumlu öngörüler:

1. Bilim ve teknolojik gelişmelerin bilinçlendirdiği toplumlar otoriteleri ve rejimleri sorgulaması artıyor.
2. Toplumlarda gerçeği arama eğilimi ve demokratik hak ve hürriyetlere olan ihtiyaç artmaktadır.
3. Adil bir paylaşım ve gelir dağılımında adaletle olan ihtiyaç daha çok hissedilmektedir.
4. Anlaşmazlık ve çatışmaların barış yoluyla çözüm ve medeniyetler arası çatışma yerine, yardımlaşma, dayanışma öne çıkıyor.
5. Güneş, rüzgâr, nükleer ve yenilenebilir enerjilerin devreye girmesiyle, ucuz, havayı kirliletmeyen bol enerji sağlanıyor.
6. Sonsuz kâinatta, istiflenmiş, sayısız madde ve enerji kaynakları yeni teknolojilerle işlenmesiyle kıtlık ortadan kalkacaktır.
7. Dünyada artan birleşmelerle dünya hükümeti kurulduğunda orduya, silaha, harbe ihtiyaç kalmayacak, bunlara sarf edilen paralar kalkınmaya yöneltilmesiyle yüksek hayat seviyesine kavuşulacaktır.
8. Evrenin tabii enerji kaynağı olan hidrojenin kullanımının artışı ile refah seviyesi yükselecektir. (**Hidrojen**; 1500'lerde keşfedilip 1700'lerde yanabilme özelliği belirlenen evrende en çok bulunan, renksiz, kokusuz, zehirsiz element ve enerji kaynağı gaz).

9. Avrupa'nın iki yüzünden birincisi evrensel değerler olan fazilet, adalet ve insanlığa faydalı bilim ve sanatlara hizmet etmekte, ikinci yüzü kapitalizm ve sömürüyü temsil etmekte, birinci yüzünün hâkimiyeti dünya barışına katkı sunacaktır.

10. Foton kuşağı teorisine göre 1960'larda güneş sistemi yüksek enerjili kuşağa girişiyle, dünya bol enerji, hammadde ve gıda maddesi dönemine yol alıyor. (İngiliz gök bilimci Edmond Halley'in **Foton Kuşağı Teorisi**; güneş sistemi eni 2000 ve çapı 2000 ışık yıl olan yüksek enerjili bir foton kuşağına giren güneş sistemi 1962'de sınır noktası olan birinci enerji seviyesine, 1987'de ikinci ve 2012'de üçüncü ve son yüksek enerji seviyesine girmesiyle dünya bol enerji, temiz, yeşil çevreyle huzurlu bir dönem olacağı tezi)

11. Manyetik kaymaya giren dünyanın kuzey kutbunda yer alan Arktrika buzul erimesiyle yeni bir bölge ve ticari ulaşım yolları dünyaya yeni imkânlar sunmaktadır. (**Arktrik Bölgesi**; Kuzey Kutup Dairesi'nin üstünde kalan kanuni tanımlanmamış bölge).

Kapitalist anlayış, toplumun fitri yapısı içinde gelişen her bilim, buluş ve anlayışa sızarak kendi lehine kullanır. Birçok alanı, bilimi, kuruluş ve araştırmayı destekler, destekleyici olur ve böylece kendi aleyhine olabilecek sonuçları bertaraf eder. Fakirden zengine servet aktararak toplumda ekonomik eşitsizlik oluşturur, bu da ileride biyolojik eşitsizliğe sebep olur. Hâkimiyetini sürdürmek için savaş tekniklerine ilave biyolojik virüs de üretebilir. Bu yapının tahribatı sonrası hayata zenginler devam eder, fakirler ise bertaraf olur. Bu anlayış gelişmiş ülkelere münhasır değil; kişi ve kurumlarda kapitalist mantığa sahip olabilir ve güçleri nispetinde sömürürler. Bu yapılar kendine hizmet etmeyen, ortak akli esas alan demokratik gelişimleri engeller.

Sömürü o dereceye vardı ki bir sermayedar, kendi yerinde oturup bankalar vasıtasıyla bir günde bir milyon kazandığı halde; bir biçare işçi, sabahdan akşama kadar zor şartlarda çalışıp zaruret derecesinde geçinebilecek bir ücret kazanıyor. Şu hal, müthiş bir kin, bir gücenme, kırılma verdi ki halk tabakası zengin üst tabakaya isyan eder hale geldi. Bütün ihtilal ve fesatların sebebi sömürü zihniyeti ve düzeninin yaydığı iki kelimedir: **Birisi**: “Ben tok olayım da başkası açlığından ölürsün, bana ne.” **İkincisi**: “Sen zahmetler içinde boğul ki ben nimetler ve lezzetler içinde rahat edeyim.” Bu iki açmazın sebep olduğu ve insanların ilerlemesine engel olan isyanlardan, ihtilallerden, ihtilâflardan meydana gelen felâketlerin ilâcı insanlar arası yardımlaşmadır. Bu yardımlaşma dini, ahlaki, gelenek ve kültürlere bağlı kurumlarda olur. Toplum hayatını koruyan düzenin temel şartı, insan tabakaları arasında boşluk kalmamasıdır. Üst kesimi halktan, zengin kısmı fukaradan ayıracak derecede uzaklaşmamaları gerekir. Bu tabakalar arası iletişimi temin eden, zekât ve yardımlaşmadır. Bu olmazsa tabakalar arası gittikçe gerginleşir ve aradaki bağ kopar. Bu sebeple alt tabakadan yukarı tabakaya ihtiram, itaat, muhabbet yerine ihtilal sedaları, haset çılgınlıkları, kin ve nefret feryatları yükselir.

Böylece, yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsan, taltif yerine zulüm ateşleri, tahakkümler, şimşek gibi tahkirler yağıyor. Maalesef, üst tabakadaki meziyetler, tevazu ve merhamet etmeye sebep iken, kibirlenme ve gurura dönüşüyor. Fakir tabakadaki acizlik ve fakirlik, ihsan ve merhamet gerektirirken, esaret ve sefaleti netice veriyor. Bunlar için en iyi şahit dünyadaki mevcut baskın medeniyettir. Sonuç olarak tabakalar arası sulhun temini ve yakınlığın tesisi, ancak İslam'ın beş temel şartından birisi olan zekât ve zekâtın yavruları olan sadaka ve bağışlar toplum hayatında yüksek bir düstur kabul edilmesiyle olur.

Dünyadaki çarpık ekonominin düzelmesi için Asya'nın kadim kültüründe mevcut adalet ve merhameti esas alan Homo-İslamicus insani temelli kanaat ekonomisi bir alternatiftir. **Kanaat ekonomisi**, hayatı bir bütün gören, emeğe önem vererek her faaliyetinde insanı merkeze alan, faizin olmadığı, kâr-zarar ortaklığına dayalı, çevre ve tabi kaynakları emanet gören, kâr hadlerine spekülasyon (vurgunculuk) dışında müdahale etmeyen, aldatma ve haksız kazanca yol vermeyen, her alanda israfı engelleyecek ve tasarrufu esas alan, diğer toplumlarla adil ticaret yürüten, her türlü sömürü, hamaset, istismar, vurgunculuk ve iddihara (saklama) müsaade etmeyen adil bir iktisadi hayatın kurulmasını öngören teorik ve patik kurallar belirten ekonomik bir sistemdir. İmece ve dayanışmacı yaklaşımı sebebiyle bu ekonomiye; paylaşım ekonomisi, mutluluk ekonomisi isimleri de verilmektedir. **Paylaşım ekonomisi**, sahibinin seyrek ihtiyaç duyduğu bir aracı veya hizmeti kullanılmadığı zamanlarda ihtiyacı olan başka kullanıcılara karşılık beklemeden veya uzman pazarlayıcıyla sunumu ve kullanıcının ödediği kullanım ücretinden bir pay alması temelli alışverişidir. Bu yeniden keşfedilip kullanılan bir yöntem olarak bedel istenilmeden kullanıma arz edilmesi temel de bir imece usulüdür. **İmece**, birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir topluluğun yardımlaşarak işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi.

Kanaat ekonomisi, büyüme odaklı politikalar yerine yardımlaşmayı öne alan, aile dostu, çevre odaklı politikalar ile vatandaşın beden ve ruh sağlığını önceleyen gayri safi yurtiçi hâsıla ile toplumun sadece ne kadar zengin olduğuna değil daha çok sosyal göstergeleri dikkate alan, mevcut ve gelecek neslin mutluluğuna odaklanan ekonomik bir modeldir.

Uluslararası yardım kuruluşu Oxfam, Ocak 2020 raporunda; 2153 milyarderin, dünya nüfusunun %60'ı olan 4,6 milyar kişiden daha zengin olduğu, büyük işletmelerin sıradan insanların sırtından para kazandığı, zengin kişi ve şirketlerin çok az vergilendirildiği ve bunun sonucu kamu hizmetlerine daha az kaynak ayrıldığı vurgulanıyor. Eşitsizlikleri yok etmenin, yoksullukla mücadelede ekonomik büyümeden daha etkili olduğu belirtilmekte, son (2010-20) 10 yılda milyarder sayısının ikiye katlandığı ve zengin ve fakir arasındaki eşitsizlik giderici politikalar uygulanmadan kapatılamayacağı ortadadır. (<https://www.oxfam.org/en/research/time-care>)

14.8. Global Sosyal Medya Sorumlulukları

İnternette birçok bilgi ihtiyaçmış gibi sunularak kargaşa ve bilgi kirliliğine sebep olmakta, dikkatler dağıtılıp gerçekler geri plana itilebilmektedir.

Sosyal medyada “sanal hayat, ‘olmaktan’ ziyade ‘görünmek’ üzerine kuruludur” anlayışıyla akıllı telefonlarla görünmek üzerine bir hayat inşa ediliyor. Kendini gösterme, ifade etme ve diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacı sosyal medya bağımlılığı getiriyor. **Sosyal medya**, kullanıcılar tarafından oluşturulan bilginin basit, anlık ve çift taraflı olarak paylaşılmasını ve ulaşılmasını sağlayan yeni bir medya şeklidir. **Medya okuryazarlığı** ise kitle iletişim araçları vasıtasıyla verilen mesajları anlama, değerlendirme ve iletme yeteneğidir. Bu okuryazarlık ile medyayı çözümleme, yorumlama ve izleyenin iletileri doğru anlama, insanların özel ve iş hayatlarında yoğun olarak kullandıkları sosyal medyanın faydalarını artırır.

Sosyal medyada bir metni, görüntüyü anlık tüketen insan, bir başka anlık tüketeceği kaynağa yöneliyor ve böylece hayatı anlık yaşamaya başlıyor. İnternet ve cep telefonu bilginin çok hızlı aktığı kullanıcıların önüne her gün dünya ve ülke gündemini ilgilendiren anlık haberler, arkadaş grubunun yaptığı paylaşımlara kadar çok fazla bilgi ve görsel sunuyor. Sosyal medyanın kısa metin ve kısa görüntü politikaları, kişilerin daha kısa sürede daha çok bilgi alma alışkanlığını arttırdı. Geçmişten bugüne değişmeyen tek şey insanın değişim ve gelişimi olduğu gerçeği; geçmişte olanla bugün olanın farklı olacağını açıklar. Bu sebeple internet tabanlı okumalar, yazmalar, öğrenmeler de önceki dönemlere göre farklı olacaktır. Bilgi çağının öne çıkan temel özelliği olan hız, insanın dikkat etme süresiyle buluştuğunda görsel hafızanın öğrenme gücünü daha da arttırmaktadır.

Sosyal medyanın faydaları:

1. Dünyadaki her tür gelişimi yakından takip etmek,
2. Her türden bilgiye kolay ve hızlı ulaşma imkânı,
3. Kesintisiz karşılıklı iletişim sağlaması,
4. Alışveriş imkânı sunması,
5. Kişinin kendisi gibi beğenileri ve hobileri olan insanlarla karşılaşması, onların desteğini alabilmesi,
6. Bir fikri, bir buluşu hızlı şekilde yayabilme ve geniş kitlelere ürün satma imkânı,
7. İnsanlara kendinizi daha iyi ifade edebilme imkânı sunması,

Web tabanlı, mobil uygulama veya mobil tarayıcılar üzerinden arkadaşlık, fotoğraf, video, mikroblog gibi sadece bir servislik hizmetlerden oluşan veya çevrimiçi sosyalleşme için birçok servisi birlikte sunan sosyal ağ platformları internette ortamında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Toplum faydasına yürütülen projeler siber ortamda büyük rağbet görmektedir. Bu alanda artan internet kullanımı davranışsal bağımlılık içinde ifade edilen internet bağımlılığını ortaya çıkarmaktadır.

Bağımlılık kavramı, alkol, sigara, kokain, internet ve sosyal medya gibi birçok alanda kullanılmaktadır. **Bağımlılık**, biyolojik, sosyal ve davranış boyutlu, düzelebilen ancak madde kullanımıyla tekrar eden, kronik bir beyin hastalığıdır. **İnternet bağımlılığı** ise interneti aşırı kullanım isteğinin önüne geçilememesi, kullanımda kontrolü kaybetmesi ve interneti kullanamadığında gergin davranışların olması, sosyal hayatı etkileyen bağımlılıktır. Bu bağımlılığa; teknoloji ve sosyal medya bağımlılığı da denilmektedir.

Sosyal medya kullanıcısının her geçen gün hızla artışına bağlı olarak bu alanda siber zorbalık gibi istismarların görülmesiyle önleme çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Önleme yaklaşımı, zarar verici sonuçları olabilecek bir olayın ortaya çıkmadan önce engelleme, olayın vereceği zararı telefisinden daha kolay, etkili ve ekonomik olduğu ilkesine dayanır. **Siber zorbalık**, utanç verici kaba davranışların, küfürlü konuşmaların ve başkalarına karşı düşmanca çevrimiçi ileti, tehdit, taciz ve negatif yorumların, izinsiz fotoğraf paylaşımının, e-posta, web siteleri, sosyal ağlar ve mesajlaşmalar aracılığı ile kasıtlı olarak gerçekleştirilmesi fiilidir. Elektronik ortamlarda yapılan zorbalık “elektronik zorbalık”, “sanal zorbalık” veya “siber zorbalık” olarak da isimlendirilir.

Siber zorbalık kapsamına giren davranışlar:

1. Dedikodu: Kamuoyunda spekülasyon oluşturma. Çevrimiçi ortamlarda kişi hakkında kasıtlı ve alenen dedikodu yapılması.
2. Dışlama: Bir grup arkadaştan bir kişiyi ayırma. İş yerinde başlayan ve siber ortamda devam eden dışlanma.
3. Taciz: Sürekli ve kasıtlı olarak yapılan zarar verici ve rahatsız edici davranışlar.
4. Takip: Her an izlenildiğini hissetme. İnternette başlayıp, gerçek hayata yansıyan takip ediliyormuş hissi.
5. Trollemek: Kasten ve maksatlı olarak yapılan provokasyon (kışkırtma) ve örtülü hakaret, sabote.
6. Yorumlar: Yazı, fotoğraf, video yoluyla yapılan hakaret ve küfür içeren negatif iletiler.
7. Saygısızlık: İletişimde haddi aşmak ve bunu devam ettirmek.
8. Sahte Hesap: Kurban adına sahte hesaplar oluşturularak ve bu sahte hesaplar yoluyla tehdit ve zorbalığı sürdürmek.
9. Kandırma: Başkalarının çeşitli, gizli bilgilerini yayınlarak ve bunları çarpıtarak insanları aldatmak, dolandırmak.
10. Manipüle: Kurbanın kendisi gibi davranmak.

Her şeye hemen sahip olmak ve çok kazanıp çok harcama isteği, yeni kuşakları farklı yollara itebiliyor. Öz güveni düşük sosyal medyayı çok kullanan gençleri, online (çevrim içi) platformlar üzerinden çeşitli eğitimlerle robotlaştırma, mankurtlaştırma ile istedikleri işi yaptırabiliyorlar. İnsanın iç âlemini geliştirip, iç hesaplaşma ve kendini geliştirme yerine sosyal medyada yeni mecralara yönelme bazı tuzakları da peşinden getiriyor. Algı aralığının düşük olduğu bu alanda değişimin hemen anlaşılamadığı için zararları da büyüktür. İnsanların bu açıklarını bilen kötü niyetli yapılar siber ortamda oluşturdukları profillerle kişi, işletme veya ülke üzerine siber operasyonlar yapabiliyorlar. Bu faaliyetleri komplo teorisi yaftalaması ise gerçekleri göz ardı ettirerek toplumu yanıltmaktır. Aslında yanlış olan komplo teorisi değil komplo teorisyenidir.

Sosyal medyanın zararları:

1. Mantıklı düşünme ve akıl yürütme becerisini zayıflatması,
2. Kimlik oluşumunu olumsuz etkilemesi ve mahremiyet duygusunun gelişimini engellemesi,
4. Bağımlılığı, olumsuz rekabeti artırması ve depresyon gibi eğilimlere yol açması,
5. Kişinin bilgisiz, yetersiz olduğu alanda kandırılma ve suiistimalini artırması,
6. Kişiyi bencilleştirmesi ve toplumsal hayattan uzaklaştırması,
7. İş hayatındaki performansı olumsuz etkileyerek verimini düşürmesi,

Sosyal medyadaki bilgi kirliliği, yalan, yanlış haber, hızlı şekilde yayılıyor, bundan mağdur, hak gaspı olan kişi ve kurumlar olabiliyor. Yeni olan bu alanın varlığı ve sürekli gelişiyor olduğu gerçeği kabullenilerek bununla yaşamının yolları bulunmalıdır. Bu mecraı faydalı kullanımını ve verimli hale getirmek için ihtiyaca bağlı olarak sürekli yeni düzenlemeler yapılması gerekir.

Global sosyal medyayı verimli kullanmanın yolları:

1. Siber âleme esaslı, ihtiyaçları karşılayacak ve normal hayattaki değerleri geçerli kılan bir kanuni düzenleme getirilmelidir.
2. Hakaret, tezyif, aşağılama, özel hayatın gizliliği ve lekelenmeme hakkına ilişkin siber âlemin ahlaki kodları belirlenmelidir.
3. Her bilgi, habere şüphe ve temkinle yaklaşılmalı, teyit kültürü geliştirmeli ve doğrulama etiketi zorunluluğu getirilmelidir.
4. Kişilerin sosyal medya ve finansal okur-yazarlığı eğitimle geliştirilmelidir.
5. Çocuk ve gençlerin gelişimini olumsuz etkileyen, genel ahlaka aykırı içerikli siteler adli bir sansür sistemi kurulmalıdır.
6. Sosyal medya hizmeti sunan firmalar mali ve hukuki muhataplık ve sorumluluklarını kabul edip yerine getirmelidirler.
7. Sosyal medyada, tüm taraflar medeni ve birlikte yaşama kültürünü geliştirecek temiz kullanım yolu bulunmalıdır.
8. Global ve yerel ölçekte sosyal medya üzerinden siber ve biyolojik teröre, dijital diktatörlüğe müsaade edilmemelidir.
9. Dijital şirketlerin sosyal medya üzerinde sunduğu bedelsiz hizmette vatandaşları ürün görmemeli ve güçleri sınırlandırılmalıdır.
10. Toplum hayatı üzerinde büyük etkisi olan kararların sadece bilgisayar programları tarafından alınması engellenmelidir.
11. İnternet şirketlerinin muhtevayı yayma, tanıtmaya ve kaldırma yöntemleri ve sorumlulukları açık olmalıdır.

İnternet kullanıcılarının sosyal ağları ve sosyal ağların sunduğu hizmetleri günlük hayatları ile özdeşleştirmeleriyle web tabanlı mobil platformlarda aynı hizmetleri sunan sosyal ağlar, kullanıcılar için her platformda farklı güvenlik ve gizlilik tehlikeleri oluşturmaktadır. Buralarda açıkça paylaşılan özel hayata ait kişisel bilgiler, art niyetli birileri veya bazı kuruluşlarca veri toplama programları ile bunlar bir araya getirilerek kötü amaçlar için kullanılabilir. Buralarda, kullanıcıların hizmetlerini ücretsiz vermeleri kişisel bilgilerin gizliliğinin tehlikeye olabileceği anlamına gelir. Bu platformların da bir ahlakının olması gerekir.

Paylaşıldığında kişileri zor durumda bırakabilecek; kişisel veriler, konum bilgisi, aile ve arkadaşlara ait özel bilgiler; şifre, tatil planları, aktiviteler, zaafı, fiziki özellikler ve yetenekler gibi bilgileri sosyal ağlarda ve bilgi talep eden 3. parti uygulamalarda paylaşıldığında ileride muhtemel sorunlara davetiye çıkarılmaktadır. Buralarda, kullanıcılara hizmetlerini ücretsiz vermeleri kişisel bilgilerin gizliliğinin tehlikeye olabileceği anlamına gelir. Bu platformların da bir ahlakının olması gerekir.

İnternet ahlakı; gerçek hayatta iletişimde olunan insanlara gösterilen saygı ve nezaketin aynıyla internet ortamında da gösterilmesi, diğer insanların hak ve hukukuna saygılı olmada nelerin yapılabileceğini bildiren bir kavramdır. Kanuni zorunluluk ve kanunları uymayı değil, gönüllü olarak gerçekleştirilen ahlaki, “doğru” ve “iyi” işleri ifade eden kurumsal sosyal sorumluluk, kurumun kendi istekleri ile gönüllü olarak gerçekleştirdikleri uygulamalardır. Sorumluluk sahibi olmayan ve görevlerini zamanında yerine getirmeyip ihmal eden kişi, kurum ve toplumlar ağır bedeller öderler.

Erkeğin toplumsal veya cinsi bakımdan kadına egemen olduğu ve bu sebeple efendilik ayrıcalıkları olması gerektiği düşüncesine dayanan maçoçluk ve siber zorbalıklara sosyal medya beşiklik yapmamalıdır. İnsanlar iletişim ve erişim hürriyetine sahiptir. İnternette ahlaki olmayan, kanun dışı içerikleri üretmek, indirmek, paylaşmak, saklamak, fikir ve sanat eserlerini kopyalamak ve intihalinin suç olduğu, yapılan herhangi bir paylaşımın, birdenbire milyonlarca kişiye erişebileceği bilinmeli ve buna göre davranılmalıdır.

Robot insanın yapay zekâ teknolojisi ile daha geliştirilmiş şekli olan dijital insan hayatın birçok alanına girmesiyle dijital vatandaş kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim toplumsal yapıyı hızlı bir şekilde etkilemesi iyi bir vatandaş olmayı iyi bir “dijital vatandaş” olmaya değiştirmiştir. İnsanların artık yüz yüze etkileşimden daha çok çevrimiçi iletişime geçmesiyle iyi bir dijital vatandaş olma algısı, gerçek hayatta olduğu gibi siber / sanal ortamda da hak, hukuk ve sorumluluklar çerçevesinde; ahlak algısını da gözeten hareket etme gereğini ortaya çıkarmaktadır. **Dijital vatandaş;** bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi davranışlarının ahlaki sonuçlarını bilen, teknolojiyi kötüye kullanmayan, dijital dünyada iletişim kurarken, iş birliği yaparken doğru ahlaki davranışı teşvik eden insandır.

Devlet, halkı ve sistemi siber saldırılardan korumak için defansif (savunma) siber ordular kurarak caydırıcılığı artırmalıdır. Bunun bir ileri bazı ülkeler özel kuruluşlarla maskelenmiş ofansif (hücum) illegal (kanun dışı) siber ordular kuruyor. Klasik savaşla birlikte bilgi temelli siber savaşlarda artışlar görülüyor. Bunlarla işletme ve ülkelerin düzenlerine saldırılar yapılabiliyor. Bu noktalarda kurumların üzerine önemli görevler düşmektedir.

On Dördüncü Bölüm Değerlendirme Soruları

1. Sosyal sorumluluk nedir?
2. Kişisel sosyal sorumluluk nedir?
3. Kurumsal sosyal sorumluluk nedir?
4. Sosyal sorumluluk konuları nelerdir?
5. Sosyal sorumluluğun faydaları nelerdir?
6. Kurumsal sosyal sorumluluğun kuruluşlara sağladığı faydalar nelerdir?
7. Kurumsal sosyal sorumluluğun kuruluşlara zararları nelerdir?
8. Kurumların sosyal sorumluluk alanlarını yazınız.
9. Global sosyal sorumluluk nedir?
10. Global riskler nelerdir?
11. Sosyal sorumluluk açısından sorgulanması gereken global konular nelerdir?
12. Global ekonomik ve sosyal eşitsizliğin sebepleri nelerdir?
13. Dünyanın geleceği ile ilgili öngörüleriniz nelerdir?
14. Sosyal medyanın faydaları ve zararları nelerdir?
15. Global sosyal medyayı verimli kullanmanın yolları nelerdir?
16. İnternet ahlakı nedir?

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AKDOĞAN Abdurrahman: Kamu Maliyesi, Gazi Ün. Yay. No:67, İ.İ.B.F. Yay. No: 34, Ankara, 1985.
- AKTAN C.C. Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Der. Yay, 1999.
- ALTINBAŞAK FARİNA, İpek ve diğerleri, Küresel Pazarlama, Anadolu Ün. Yay. No:2821. 1. Baskı, Eskişehir, 2013.
- ARSLAN Metin: "Global Pazarlama" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2016
- ARSLAN Metin: "İşletme Yönetimi-1" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2016
- ARSLAN Metin: "İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2016
- ARSLAN Metin: "Hizmet Pazarlaması" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2011.
- ARSLAN Metin: "İşletme Becerileri ve Grup Çalışması" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2011.
- ARSLAN Metin: "Marka ve Marka Stratejileri" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2011.
- ARSLAN Metin: "Müşteri İlişkileri Yönetimi" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2014.
- ARSLAN Metin: "Tüketici Davranışları" Yayınlanmamış Ders Notları, Birecik, 2014.
- AYDIN Ahmet Hamdi: www.yeniasya.com.tr/ahmet-hamdi-aydin/kamu-yonetimi-ve-danisma-istisare
- BAKIRTAŞ Hülya: Müşteri İlişkileri Yönetimi, 1. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2013.
- BALÇIK Bahaettin: İşletme Yönetimi. 5. Baskı. Nobel Yayınları, Konya, 2005.
- BATTAL Ahmet: http://www.yeniasya.com.tr/ahmet-battal/yoneten-yonetilen-ve-adina-yonetilen_380497
- CEMALCILAR İlhan: Pazarlama Yönetimi. Anadolu Ün. Yay. No:885. Üçüncü Baskı. Eskişehir, 2001.
- ÇETİN Canan: Temel İşletmeciliğe Giriş, Beta, 1.Baskı, Yay. No:3132, İstanbul, 2014
- EFİL İsmail: İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, 11.Baskı, Dora basım, yayın, dağıtım, Bursa, 2010.
- EKİCİ M. Sena: İktisada Giriş, Siyasal Kitabevi, 2, Baskı, Ankara, 2001.
- EKİCİ M. Sena: Kamu Maliyesi, Kavram Yayınları, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1996.
- <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18> (Erişim tarihi: 13-02-2017)
- http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/81,butcehazirlamarehberipdf.pdf?0&_tag1=F5E2C129A0D67C4A9C4BC300651F25B327 815157 (Erişim tarihi: 01-03-2017)
- <http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2017.html> E. tarihi: 28-02-2017
- <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/hizmetTicareti/uluslararasıİlişkilerH-HizmetTicaretiAnlasmaları-> (Erişim tarihi: 13-02-2017)
- <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> (Erişim tarihi: 13-02-2017)
- <http://www.mta.gov.tr/mevzuat/duyurular/duyanalitik-butce-3.pdf> (Erişim tarihi: 01-03-2017)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170205M1-1.pdf> (Erişim tarihi: 09-02-2017)
- <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sikca-Sorulan-Sorular/AB-tanimli-borc-stoku-nedir-Ulkemiz-acisindan-neden-onemli-bir-gostergedir> (Erişim tarihi: 14-02-2017)
- <https://www.sipri.org/> (Erişim tarihi: 01-03-2017)
- <https://www.tse.org.tr/tr/icerikdetay/2358/6898/helal-belgelendirme-hizmetlerimiz.aspx> E.tarh: 20.2.2017
- KARA M. Ali, İşletme Becerileri Grup Çalışması, 6. Bsk. Murathan Yayınevi, Mart 2008.
- KARAFAKIOĞLU Mehmet: Uluslararası Pazarlama Yönetimi, İst. Ün. İstanbul, 1990.
- KOZLU M. Cem: Uluslararası Pazarlama, İş Bankası Yayınları, 6. Baskı, 1998.
- NADAROĞLU Halil: Kamu Maliyesi Teorisi, Ankara, 1992
- ÖZEVREN Mîna: Toplam Kalite Yönetimi, Alfa, 2. Baskı, İstanbul, 2000.
- ÖZTÜRK Ayşe: Hizmet Pazarlaması, 2. Baskı Detay Kitap ve Yayın. Eskişehir, 2000.
- PEHLİVAN Osman: Kamu Maliyesi, Derya Kitabevi, Trabzon 2008
- UYGUR Akyay: Yönetim ve Organizasyon, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım. Konya, 2005.
- ZAİM Sebahaddin: İslam'ın İktisadî Görüşü, Mülakat: Burhan Bozgeyik, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul, 1981.